МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ЗБІРНИК

Видається з 2004 року

Випуск 22

Частина ІІ

Матеріали
щорічної звітної конференції
студентів, магістрантів та аспірантів
Міжнародного гуманітарного університету
16 травня 2014 року

Відповідальний редактор випуску – канд. юрид. наук, доц. А. А. Березовський

Одеса
2014

УДК 338.24-658.014

Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету : [збірник]. – Одеса : Міжнародний гуманітарний університет, 2014. – Вип. 22. – Ч. ІІ. – 340 с.

Викладено результати досліджень аспірантів, магістрантів та студентів у галузях права, філософії, історії, політології, економіки, менеджменту, лінгвістики та перекладознавства, технічних наук, медицини та фармації.

Збірник розрахований на наукових та науково-педагогічних працівників, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів.

Друкується відповідно до рішення Вченої ради Міжнародного гуманітарного університету протокол № 4 від 07.03.2014 року

Редакційна рада:

С. В. Ківалов, академік Національної академії правових наук України, д-р юрид. наук, проф. – голова Ради; А. Ф. Крижановський, д-р юрид. наук, проф., засл. діяч науки і техніки України – заст. голови Ради; А. А. Березовський, канд. юрид. наук, доц.; О. М. Головченко, д-р екон. наук, проф.; О. А. Івакін, д-р філос. наук, проф.; М. П. Коваленко, д-р фіз-мат. наук, проф., засл. діяч науки і техніки України; І. В. Ступак, д-р філол. наук, проф.; Г. П. Пекліна, д-р мед. наук, проф.

Редакційні колегії за напрямами:

Філософія та соціально-гуманітарні науки

К. М. Вітман, д-р політ. наук, проф.; Е. А. Гансова, д-р соціол. наук, проф.; Л. І. Корміч, д-р іст. наук, проф.; Т. О. Крижановська, канд. філос. наук; В. Г. Піщемуха, канд. іст. наук, доц.; М. А. Польовий, д-р іст. наук, доц.; Г. Х. Яворська, д-р пед. наук, проф.

Юридичні науки

В. Д. Берназ, д-р юрид. наук, проф., засл. діяч науки і техніки України; Т. С. Ківалова, д-р юрид. наук, проф.; О. С. Кізлова, д-р юрид. наук, проф., засл. юрист України; Д. В. Кравцов, канд. юрид. наук, доц.

Економіка і менеджмент

Н. О. Ботвіна, д-р екон. наук, доц.; А. Г. Гончарук, д-р екон. наук, проф.; В. І. Захарченко, д-р екон. наук, проф.; О. М. Кібік, д-р екон. наук, проф.; М. М. Меркулов, д-р екон. наук, доц.; О. В. Садченко, д-р. екон. наук, проф.; В. Ф. Сухоруков, канд. екон. наук, проф.

Філологічні науки

Ш. Р. Басиров, д-р філол. наук, проф.; К. Б. Зайцева, канд. філол. наук, доц.; М. І. Зубов, д-р філол. наук, проф.; В. Д. Каліущенко, д-р філол. наук, проф.; Л. І. Морошану, канд. філол. наук, доц.; О. М. Образцова, д-р філол. наук, проф., В. Г. Таранец, д-р філол. наук, проф.

Технічні науки

В. Г. Головань, канд. техн. наук, проф.; С. М. Гончарук, д-р техн. наук, проф.; Д. А. Зайцев, д-р техн. наук, проф.; А. А. Кобозева, д-р техн. наук, проф.; В. Х. Корбан, д-р техн. наук, проф.; А. В. Лемешко, д-р техн. наук, проф.; Ю. П. Красний, д-р физ.-мат. наук, проф.; В. М. Рудницький, д-р техн. наук, проф.

Медичні науки

М. Г. Антіпов, канд. мед. наук, доц.; В. А. Бочаров, д-р мед наук, проф.; В. А. Бачериков, канд. хим. наук, доц.; Т. С. Волжина, канд. биол. наук, доц.; В. А. Малиновский, канд. мед. наук, доц.

Відповідальний секретар – ***Крижановська Тетяна Олександрівна***

Статті друкуються мовою оригіналу за авторською редакцією.
Відповідальність за достовірність матеріалів несуть автори публікацій.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 8958 від 13 липня 2004 року

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. НАЦІОНАЛЬНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Білобородова А. В.
Окремі методологічні засади дослідження
попередження злочинності засобами кримінального права 10

Блащук О. Є.
Ефективність медіації у господарському процесі 13

Гончарук К. І.
Боротьба з корупцією: проблеми та шляхи їх вирішення 16

Калівошко В. В.
Особливості кримінальної відповідальності за жорстоке поводження
з тваринами в контексті ст. 299 Кримінального кодексу України 19

Карпенко В. В.
Особливості банкрутства фізичних осіб-підприємців 22

Кукшина К. С.
Актуальні проблеми у сфері порушення авторських та суміжних прав 25

Литвяк В. В.
Моделі медіації в кримінальному провадженні:
порівняльно-правовий аналіз 28

Міхрін В. К.
Інститут реквізиції: актуальні проблеми законодавчого регулювання 32

Савельєва Г. В.
Конституція США – видатний пам’ятник права.
Роль конституції США у розвитку правових систем світу 35

Сметанюк О. В.
До питання про поняття недійсності та нікчемності правочину 39

Успенская А. А.
Регламентация наказания и иных мер уголовно-правового характера
в уголовном законодательстве зарубежных стран 43

Фурик Г. Ю.
Правове становище арбітражного керуючого 46

Хомич О. А.
Проблеми виконання аліментних зобов’язань батьків
щодо утримання дітей на прикладі примусового
стягнення аліментів із заробітної плати боржника 49

Хомутовська О. О.
Місце міжнародного цивільного процесу
в системі права України: доктринальний огляд 53

Чепель О. О.
Історико-правові аспекти становлення
та розвитку земельно-орендних відносин в Україні 60

Червона М. Б.
Обмеження права на доступ до інформації в Україні та світі..... 65

Шевченко Є. О.
Відносини Української Народної Республіки з країнами Антанти 69

Шевчук К. М.
Проблеми сучасного праворозуміння: концептуальний огляд 73

РОЗДІЛ 2. ЕКОНОМІКА І МЕНЕДЖМЕНТ

Білоус Ю. І.
Особливості державного регулювання інноваційної діяльності в Україні 77

Галімон А. Д.
Особливості організації обліку необоротних активів
на сільськогосподарських підприємствах 81

Гармай Н. А.
Сучасні аспекти управління трудовими ресурсами 85

Демченко А. П.
Розробка системи маркетингових комунікацій підприємства 88

Дідух А. О., Базалійська Н. П.
Сучасні способи оцінювання трудової діяльності працівників організації.... 92

Ковальчук Л. І.
Соціальна політика та ефективність її здійснення в Україні 97

Криштопа А. М., Науменко С. М.
Формування стратегії конкурентоспроможності підприємств
Донецького регіону на прикладі ПАТ «Укртекстиль» 101

Кубанцева А. В., Жарова Е. Н.
Актуальные проблемы анализа и прогнозирования
налоговых поступлений в налоговых органах РФ и пути их решения 109

Куклішина О. С.
Аналіз змін у структурі фінансової звітності
щодо розрахунків з постачальниками та підрядниками 112

Ложешник А. С.
Оренда землі в старшинських маєтностях 115

Мануілова А. В.
Інноваційна діяльність підприємств
як фактор забезпечення економічного розвитку 118

Мартиненко Є. В.
Підвищення професійно-кваліфікаційного рівня персоналу як фактор діяльності відділу маркетингу та збуту підприємства ПАТ «Азокм» 122

М'ярковська А. С., Терехов С. О., Мараховська Т. М.
Оцінка кредитоспроможності позичальників – юридичних осіб 126

Рудко Е. А., Карпик Л. В.
Современные тенденции миграции трудовых ресурсов в Беларуси 130

Сергієнко М. А.
Організація просування страхової продукції на підприємстві ЗАТ «Уаск Аска» 133

Спиридонова К. С.
Современные направления продвижения экологически безопасной продукции на внешний рынок 137

Григор'єва Т. А., Тиргало К. Г.
Інноваційні проекти в галузі оздоровчого харчування 141

Крупський О. П., Ткаченко Т. С.
Організаційна культура підприємства сфери послуг 145

Федоров А. С., Федоров А. А.
Опыт использования бизнес-инкубаторов для эффективного развития малых и микропредприятий 148

Федорченко К. О.
Удосконалення фінансової звітності сільськогосподарських підприємств в контексті вимог НП (С) БО № 1 152

Швиденко В. С.
Порівняльна економічна характеристика розвитку США та Китаю 154

РОЗДІЛ 3. КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ, ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ТА ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ

Запека В. М.
Загальна схема методу розв'язуючих функцій при моделюванні динамічної гри 160

Кадученко С. Ю.
Дослідження та реалізація методів створення сервісів мобільних додатків 163

Лучкін Д. Ю., Шатовська Т. Б.
Метрики оцінки якості програмного коду 166

Павловська Г. С., Олійник Ю. О.
Формальний апарат опису специфікації вимог на основі мови UML 171

Семерков В. В.
Применение алгоритмов примерного сопоставления слов 175

РОЗДІЛ 4. МЕДИЦИНА ТА ФАРМАЦІЯ

Атабалаева Э. А.
Сравнительная характеристика синуситов у детей с позиции рефлексодиагностики и гомеопатической диагностики 180

Бакун О. В., Овчарук С. О., Гринчук В. В., Мельничук Д. О., Маковський В. Б.
Концентрація гіпофізарних гормонів в крові жінок із безпліддям трубно-перитонеального походження 184

Великий М. В., Красножон С. В.
Немедикаментозная коррекция болевого синдрома 187

Гунчак І. С., Лазюк О. В., Профончик І. А.
Профілактика спайкового процесу після лапароскопічних втручань на маткових трубах..... 191

Яременко О. Б., Петелицька Л. Б., Юр'єва Г. О.
Дисоціація між активністю системного червоного вовчаку та сироватковим рівнем С-реактивного білка..... 194

Синькевич Н. С., Козлова Е. И.
Портальная гипертензия у детей. Диагностика. Возможности эндоскопии: лечение и профилактика кровотечений 197

РОЗДІЛ 5. ЛІНГВІСТИКА І ВИКЛАДАННЯ МОВ

Байба Р. М.
Роль епітетних конструкцій у відтворенні авторського світосприйняття у прозі Дж. Фаулза 201

Березянська Л. М.
Перекладач як проміжна ланка при перекладі ділових переговорів 206

Верескля Ю. П.
Language learning and bilingualism in the neuroscientific context 210

Данильченко О. В.
Порівняльна характеристика лексичного та асоціативного значення концепту «валюта» 213

Дідич О. О.
Gender peculiaritis of speech (on the basis of japanese language) 216

Єфимищ В. С.
Лінгвопрагматичні особливості фемінінної персуазивності в англомовному художньому дискурсі та її відтворення українською мовою 220

Житченко В. Г.
Звукові ефекти в поетичних текстах Ліни Костенко..... 223

Загатнюк І. С., Бербека Л. А.
Мовна поведінка особистості в ситуації білінгвізму:
поняття мовної стійкості на сучасному етапі розвитку суспільства 226

Земко О. І.
Peculiarities of Japanese language:
difficulties in process of translating into English 230

Клочкова А. В.
Особливості політичного дискурсу
канцлера ФРН Гельмута Коля: тактико-стратегічний аспект 233

Курильова А. Є.
Особливості вживання іменників у газетних текстах
(на прикладі статті «Unions Save Deal on Fair Treatment»
із газети «Telegraph»)..... 237

Липовецька Т. О.
Формальна негативація у галузевому перекладі 243

Лысенко Я. С.
Компенсация как прием перевода английского каламбура
на русский и немецкий языки (на материале сказки
Л. Кэрролла «Alice's Adventures in Wonderland») 247

Лисовецкая А. С.
Структурно-грамматические особенности фразеологических единиц,
вербализующих концепт death в английском языке..... 251

Масюк Н. С.
Основні підходи щодо викладання іноземної мови
професійного спрямування у контексті болонського процесу 254

Меодушевська А. І.
Особливості використання веб-квестів творчого типу як засобу
розвитку писемномовленнєвої компетенції учнів профільної школи 258

Духні О. В., Михайлик Т. С., Оринич Н. О.
Мова і культура мовлення в житті професійного фінансиста..... 261

Орлова Г. Г.
Сутність та доцільність використання інтерактивних прийомів
у процесі вивчення іноземних мов у вищій школі 265

Перетятько А. О.
Особливості функціонування і перекладу кольороназв
у творах М. Коцюбинського 268

Прокопова А. Ю.
Звертання в сучасному українському родинному дискурсі
(на матеріалі творчості Люко Дашвар)..... 271

Сембрат Д. С.
Концепт «жіноча краса» в аксіологічному вимірі..... 274

Тимощук Л. В.
Стилістичні особливості публіцистичних текстів 278

Яременко Н. Р.
Прагматичний потенціал гендерно маркованих кольоропозначень
у передачі емоційної інформації у прозі Томаса Гарді 282

РОЗДІЛ 6. ФІЛОСОФІЯ, ГУМАНІТАРНЕ ЗНАННЯ

Ангелова О. О.
Вплив кольору друкованої реклами
на продаж товарів для дітей дошкільного віку 287

Волошко К. А.
Відображення традиційних рис японського
національного характеру у творчості Ясунарі Кавабата 291

Гуйда А. О.
Фразеологічні звороти конфуціанської доктрини:
філософський та політичний виміри 295

Гульчак Ю. М.
Психологічний феномен етнічної ідентичності української нації 298

Давид Г. О.
Полеміка періодичної преси Росії щодо наслідків
Російсько-турецької війни 1877-1878 рр. 301

Костючок К. В.
Особистісне зростання майбутнього вчителя
у процесі професійної підготовки 305

Лавська К. І.
Житлове будівництво в роки хрущовської «відлиги» (1953-1964 рр.) 309

Остроушко Ю. Р.
Дитяча безпритульність і бездоглядність на півдні України
(кін. XVIII – поч. XX ст.): аналіз звітної документації 314

Павлів О. В.
Участь провідних учасників бойових дій від української РСР в період
Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр. та їх безпосереднє значення
на результати перемоги СРСР в боротьбі з німецьким фашизмом 322

Редько А. В.
Роль мовних засобів у формуванні
аксіологічних вимірів інформаційного суспільства 325

Федоренко С. А.
Національне виховання учнів на уроках «технології»
у 5-9 класах засобами декоративно-прикладного мистецтва 330

Юхимець Р. С.
Еволюція становлення та розвиток газової галузі у світі 333

Розділ 1

Національне та міжнародне право

А. В. Білобородова,
студентка V курсу
Інституту прокуратури та слідства,
Національний університет «Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИННОСТІ ЗАСОБАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Перш ніж вести мову про прикладні аспекти попередження злочинності засобами кримінального права чи проблематику ефективності превентивної діяльності, доцільно з'ясувати кілька вихідних положень.

По-перше, що взагалі собою становить попередження злочинності?

По-друге, яку роль відіграє кримінальний закон у попередженні злочинності?

Так, коли йдеться про вплив на злочинність з метою зниження її рівня або зменшення ступеня її суспільної небезпечності, використовується досить багато термінів. Найбільш часто вживаними є такі з них, як «боротьба», «контроль» («кримінологічний моніторинг»), «протидія» і т.д. Даний феномен вже отримав у науковій літературі назву «боротьба термінів» [1, с. 7-11].

На наш погляд, за кожним із цих термінів стоїть свій специфічний зміст. Тому точне визначення термінології – запорука чіткості у вирішенні проблем попередження злочинності.

Під боротьбою, як відомо, розуміється бій, битва, результатом чого є перемога [2, с. 750]. Тому боротьба зі злочинністю охоплює вплив за всіма напрямами: вплив на причини та умови злочинності, на осіб, які вчиняють злочини, а також на діяльність правоохоронних органів з метою підвищення ефективності розкриття та припинення злочинів, виявлення винних і їх покарання. Даний термін набув широкої популярності у радянські часи, коли вважалося, що злочинність можна «викорінити».

Терміном «контроль» позначається перевірка, а також спостереження з метою перевірки. Вживання терміну «контроль» не викликає сумніву тим більше, що існує теорія соціального контролю за особами, схильними до вчинення злочинів.

Так, наприклад, Я.І. Гілінський використовує поняття «контроль над злочинністю», і цілком слушно розглядає його як один із видів соціального контролю [3, с. 307].

В останні роки часто застосовується термін «протидія», що буквально означає дію, яка йде наперекір іншій дії або явищу. Зокрема, цей термін використаний в назвах тексту Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» [4].

Узагальнюючи вищевикладене, слід сказати, що ми є прихильниками точки зору, згідно з якою перераховані вище терміни – синоніми поняття «попередження злочинності», яке, як видається, найбільш повно охоплює весь запобіжний вплив на злочинність, її витоки, на все те, що її продукує та відтворює.

Крім того, попередження злочинності має темпоральний вимір (мова йде про різні стадії переривання девіантної асоціальної поведінки) та характеризується системністю.

Використання в літературі поняття «рання профілактика» насамперед пов'язано з теоретичним відображенням діяльності по попередженню злочинів і девіантної поведінки неповнолітніх, де попереджувальна робота з проблемними підлітками повинна здійснюватися на найбільш ранніх етапах їх розвитку. Тим не менш, говорячи про загальний категоріальний апарат теорії попередження, необхідно відзначити, що в ньому поняття ранньої профілактики виглядає дещо тавтологічним, оскільки згідно з усталеним розумінням поняття профілактики вона сама і означає раннє завчасне попередження.

Злочин – це завершальний акт у переліку об'єктивних і суб'єктивних обставин, які передують йому і відображають виникнення мотивів, постановку мети, вибір засобів, прийняття попередніх рішень і пов'язані з цим процеси. Всі ці обставини в процесі їх формування ще не утворюють складу злочину, однак їх можна включити в поняття злочинної поведінки, діяльності, якою охоплюється як формування злочинного наміру, так і його здійснення [5, с. 23].

Запобігання злочинам має місце тоді, коли злочинна поведінка проходить етап від моменту формування злочинного мотиву до початку виконання діяння.

Запобігання є елементом попередження злочинів, особливість якого полягає у встановленні осіб, які виявили намір вчинити злочин і вжиття заходів з метою не допустити реалізації цих намірів у злочинні діяння. Адже в ряді випадків прийняте рішення реалізується не відразу, тому існує об'єктивна можливість чинити на нього вплив, змінити прийняте рішення, змінити спрямованість поведінки особи.

Припинення злочинів, за визначенням вже усталеним у літературі, це частина системи попередження злочинності, яка стосується і реалізується щодо злочинів, вчинення яких вже розпочато.

Так, за визначенням О.Г. Лекаря припинення злочинів включає виявлення осіб, які готують вчинення злочину та застосування до них заходів з метою недопущення переростання готування до злочину в замах на нього, а замаху – у закінчений злочин [6, с. 23].

Щодо співвідношення попередження злочинності та кримінального закону, то вони є частково співпадаючими категоріями з наступних підстав.

Попередження включає широкий комплекс заходів стримуючої дії (загальносоціальних і спеціально-кримінологічних), серед яких кримінальному праву відводиться роль «ultima ratio» (останнього аргументу).

Об'єктом попереджувальної діяльності є не лише злочинність як така, але і «суміжні» з нею асоціальні явища (алкоголізм, наркотизм, безпритульність, бездоглядність і т.д.), які виступають в якості потужних криміногенних факторів [7, с. 476].

Попереджувальна діяльність здійснюється широким колом суб'єктів, до яких належить не тільки і не стільки держава, але і так звані «неофіційні важелі соціального контролю». У той час як застосування кримінально-правового впливу здійснюється переважно судовими і правоохоронними органами держави [8, с. 12].

На відміну від кримінально-правового впливу, попередження злочинності – це завжди цілеспрямований вплив на фактори, які детермінують злочинну активність на всіх рівнях її буття, з метою їх усунення, послаблення або нейтралізації.

У зв'язку з багатогранним комплексним характером попередження злочинності її правова основа має складну структуру, включає в себе норми різних галузей права [9, с. 16-17], в той час як єдиним джерелом кримінально-правового впливу в національній кримінально-правовій системі є кримінальний закон.

Таким чином, приходимо до наступних висновків.

Попередження злочинності – це складне збірне поняття, в якому відображається теорія і практика специфічної управлінської діяльності, що має на меті недопущення вчинення злочинів як шляхом усунення їх причин і умов (профілактика злочинів), так і шляхом переривання злочинної діяльності на різних стадіях її розвитку (запобігання та припинення злочинів).

Кримінально-правовий вплив – це різновид соціального управління, який має ряд специфічних характеристик і не зводиться до такого поняття, як попередження злочинності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бандурка А.М., Давыденко Л.М. Противодействие преступности: война терминов, понятие, общая характеристика / А.М. Бандурка, Л.М. Давыденко // Право і безпека. – 2004. – №3. – С. 7-11.
2. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка.М., 1998. – 514 С.
3. Гилинский Я. Криминология. Курс лекций / Яков Гилинский – СПб: Питер, 2002. – 351 с.
4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: Закон України від 28 листопада 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №1. – Ст. 2 (з наступними змінами та доповненнями).
5. Кудрявцев В.Н. Генезис преступления. Опыт криминологического моделирования / В.Н. Кудрявцев – М.: Издательская группа ФОРУМ-ИНФРА – М, 1998. – 216 с.
6. Лекарь А.Г. Профилактика преступлений / А.Г. Лекарь. – М.: Юридическая литература, 1972. – 102 с.
7. Современные проблемы и стратегии борьбы с преступностью / Науч. ред. В.Н. Бурлаков, Б.В. Волженкин. – СПб.: Издательский Дом С .– Петерб. гос. ун-та, Издательство юридического факультета С. – Петерб. гос. ун-та, 2005. – 592 с.
8. Правкин И.В. Правоохранительная система в условиях реформирования российского государства: автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / И.В. Правкин. – М, 2011. – 20 с.
9. Литвинов О.М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні (теоретичні та практичні засади): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / О.М. Литвинов. – Дніпропетровськ, 2010. – 40 с.

О. Є. Блащук,
студентка IV курсу
факультету міжнародно-правових відносин,
Національний університет «Одеська юридична академія»

ЕФЕКТИВНІСТЬ МЕДІАЦІЇ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Звертаючись до зарубіжного досвіду, ми прослідковуємо тенденцію до пошуку альтернативних варіантів судової процедури. Медіація – добровільний та конфіденційний спосіб вирішення конфліктної ситуації за допомогою третьої сторони – медіатора. Програми примирення (медіація) вперше з'явилися наприкінці 70-х років у США. Сьогодні медіація на рівні національного законодавства успішно реалізовується у Австрії, Бельгії, Великобританії, Німеччині, Норвегії та інших країнах.

Актуальність медіації активно досліджується на доктринальному рівні, зокрема, питаннями впровадження та реалізації процедури примирення займалися такі вчені Боброва О.М., Горова А.О., Зайцев А.Н., Кузнєцов Н.В., Подцерковний О.П., Севастьянов Г.В. та ін.

Згідно ст.55 Конституції України: «Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань». На міжнародному рівні було прийнято Директиву 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах», якою визначені головні цілі імплементації в національне законодавство країн-членів Європейського Союзу процедури медіації. В Указі Президента України «Про концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» від 10.05.2006 р. № 361/2006, серед інших положень передбачено необхідність розвитку альтернативних (позасудових) способів врегулювання спорів, а також створення умов для стимулювання дешевших і менш формалізованих способів їх врегулювання, необхідність інформування громадськості про переваги таких способів захисту прав порівняно із судовим механізмом, також зазначено, що звернення до суду бажано використовувати як винятковий спосіб врегулювання юридичного спору. У Законі України «Про безоплатну правову допомогу» також згадується про процедуру медіації. Зокрема, ст. 7 цього Закону передбачає, що одним із видів послуг із надання первинної безоплатної правової допомоги в Україні є надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації.

Проект Закону України «Про медіацію» був зареєстрований 3 липня 2013 року депутатами Ківаловим С.В. та Развадовским В.Й., де було вказано, що медіація – позасудова процедура врегулювання конфлікту шляхом переговорів за допомогою одного або декількох посередників (медіаторів). Проте, дане визначення піддавалось критиці, так як в ньому не розкрито сутність самої процедури.

Формальне визначення поняття «медіація» наводиться в ст. 1 Типового закону ЮНСІТРАЛ щодо міжнародних комерційних арбітражних процедур, згідно з яким медіація – це процес, коли сторони залучають третю особу або осіб,

з метою надання ними допомоги у мирному врегулюванні спорів, що виникають із приводу контрактних чи інших правових відносин, або пов'язані з ними.

Основні принципи медіації:

– добровільність – сторони не можна змусити скористатися медіацією, лише за згодою.

– рівність сторін – жодна сторона не має переваг і їм надається однакове право висловлювати свої думки щодо предмету спору, шляхів вирішення конфлікту.

– неупередженість та незалежність медіатора – медіатор повинен виконувати свою роботу чесно і об'єктивно

– конфіденційність – спір буде вирішений без участі сторонніх осіб і медіатор не має права розголошувати будь-яку інформацію.

Конституційним судом України рішенням №15-рп/2002 від 09 липня 2002 року було визнано неконституційним положення Господарського процесуального кодексу України (ГПК) про обов'язковість досудового врегулювання спорів у справі про досудове врегулювання спорів: право особи (громадянина України, іноземця, особи без громадянства, юридичної особи) на звернення до суду за вирішенням спору не може бути обмежене законом, іншими нормативно-правовими актами.

Не дивлячись на загальну заборону обов'язкового досудового врегулювання спорів, Конституційний суд визнав, що встановлення законом або договором порядку досудового врегулювання спору за волевиявленням суб'єктів правовідносин не є обмеженням юрисдикції судів і права на судовийзахист. Тому не можна зменшувати роль попереднього примирення, як заходу, що економить час та кошти.

Важливу роль медіація відіграє, як аналогія мирової угоди, яка буде можлива на всіх стадіях вирішення господарського спору. Адже затвердження апеляційною інстанцією мирової угоди, укладеної сторонами в процесі апеляційного провадження, не є можливим, оскільки це потягло б скасування рішення місцевого господарського суду з відповідної справи, що допускається виключно з підстав, передбачених ст. 104 ГПК. Також це стосується і касаційної інстанції. У постанові від 10 листопада 2009 р. у справі №21/108-09 Вищий господарський суд зазначив, що «затвердження касаційною інстанцією мирової угоди, укладеної сторонами в процесі касаційного провадження, не є можливим, оскільки це потягло б за собою скасування рішення суду першої інстанції та постанови апеляційної інстанції, що допускається виключно з підстав, передбачених статтею 111-10 Господарського процесуального кодексу України».Так як законодавець позбавив можливості укладання мирової угоди сторонами в апеляційній та касаційній інстанціях, медіація зможе усунути прогалини в українському законодавстві.

При цьому медіатор повинен стежити за правилами медіації. Він повинен лише організувати переговори між сторонами таким способом, щоб правильно визначити інтереси учасників, проаналізувати дану конфліктну ситуацію та допомогти досягнути згоди.

Процес судового розгляду сторони не можуть безпосередньо контролювати та передбачити рішення судді, на відміну від медіації, під час якої конфіде-

нційно вони можуть обговорювати проблемні аспекти, пропонувати власні шляхи вирішення та не доводити конфлікт до загострення стосунків. Це забезпечить прозорість процедури та уникнення корумпованості медіатора. В іншому випадку сторони у будь-якому разі можуть звернутися з позовною заявою до місцевого господарського суду.

Так як до суду, зазвичай, звертаються суб'єкти підприємницької діяльності, діяльність яких містить комерційну таємницю, навряд-чи вони зацікавлені в розголошенні відомостей в ЗМІ, особливо серед конкурентів. Усі дії в процесі медіації є конфіденційними, а інформація, яка надається Українському центру медіації та медіатору не можуть бути у вільному доступі інших осіб.

Формат, в якому буде відбуватися процедура примирення обирається на розсуд медіатора. Це можуть бути або спільні зустрічі, або окремі приватні з однією із сторін. При цьому кожна сторона забезпечена рівними умовами можливості дискусії, подання доказів, зауважень та ін. Медіатор не уповноважений приймати рішення, яке, на його думку, буде найбільш правильним. Це виключно воля сторін. Але медіація може бути припинена, якщо медіатор вважатиме, що сторони не докладають максимальних зусиль для досягнення угоди.

Згідно з Директивою ЄС «Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах», медіатор – це будь-яка третя особа, незалежно від віросповідання чи професії, якій пропонується провести посередництво ефективним, неупередженим і компетентним чином. Проте, на мою думку, медіатором не може бути особа без вищої юридичної освіти, інакше це робить його некомпетентним при дослідженні питань, що виникають з господарських правовідносин. Тому, окрім прийняття Закону України «Про медіацію», де буде детально визначено поняття та процедуру медіації, доцільно на законодавчому рівні закріпити певні вимоги до медіатора, наприклад:вища юридична освіта, стаж роботи не менше 3 років в галузі права, громадянство України, складання спеціального іспиту та отримання свідоцтва про права на зайняття даним видом діяльності. Усі медіатори будуть реєструватися у спеціальному реєстрі.

Отже, враховуючи особливостіпозасудового примирення на основі досвіду європейських країн, можна дійти до висновку, що медіація – це прогресивний шлях вирішення господарських спорів, з метою досягнення взаємовигідної угоди задля вирішення конфлікту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Проект Закону про медіацію [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47710
2. Офіційний сайт Українського центру медіації [Електронний ресурс] – Режимдоступу: http://ukrmediation.com.ua/ua/about_center/about_mediation/
3. Подцерковний О.П. До проблемипримиренняторін у господарськомупроцесі [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://economiclaw.od.ua/k-probleme-primireniya-storon-v-xozyajstvennom-processe/

К. І. Гончарук,
студентка V курсу
Інституту національного та міжнародного права,
Міжнародний гуманітарний університет

БОРОТЬБА З КОРУПЦІЄЮ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Загальновідомо, що проблема поширення корупції є невід'ємною складовою економічної злочинності, багато структурним широко масштабним явищем складного фінансового, інституційного, соціального, законодавчого та політичного характеру. Водночас корупція є актом, вчиненим з метою забезпечення переваг, несумісних з офіційними обов'язками та правами інших. Ще в Концепції боротьби з корупцією на 1998–2005 рр., затвердженій Указом Президента України від 24 квітня 1998 р. № 367/98, зазначалося, що корупція є вкрай негативним явищем, її суспільна небезпечність полягає в тому, що вона: призводить до гальмування та викривлення соціально-економічних реформ, перешкоджає розвитку ринкових відносин, передусім середнього та малого підприємництва, а також надходженню іноземних інвестицій; надає незаконні привілеї корумпованим угрупованням і кланам, підпорядковує державну владу їхнім інтересам; сприяє криміналізації та тінізації економічних відносин, легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом; живить організовану злочинність, насамперед економічну, стає неодмінною умовою її існування. Незважаючи на активну розбудову національного антилегалізаційного (протягом 2002–2005 рр., 2010–2011 рр.) та антикорупційного (протягом 2010–2012 рр.) законодавства, ці питання не втратили своєї актуальності й нині [1, с. 14].

Окремі аспекти запобігання та протидії корупції були предметом наукових розвідок таких учених, як С. М. Алфьоров, А. В. Гайдук, Д. Г. Заброда, О. Г. Кальман, М. І. Камлик, М. І. Мельник, С. С. Рогульський, О. В. Ткаченко, О. Ю. Тодика, Р. М. Тучак тощо. Питання боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, розглядались Л. І. Аркушею, А. С. Беніцьким, О. В. Київець, А. О. Клименком, О. Є. Користіним, М. В. Корнієнком, І. Є. Мезенцевою, Л. В. Новіковою, С. В. Симов'яном, Ф.В. Шиманський та ін. Утім, незважаючи на вагомий доробок науковців, значний інтерес до цієї проблематики, науковий аналіз взаємозв'язку та розв'язання проблемних питань запобігання відмиванню грошей і корупції потребує самостійного комплексного дослідження.

Окремі випадки з наявними ознаками потенційних порушень, пов'язаних з відмиванням грошей, передаються відповідним правоохоронним органам. Держфінмоніторинг України може також організовувати співробітництво та обмін інформацією з іншими державними органами, а також компетентними органами інших країн [2, с. 9–10].

Підкреслимо, що Держфінмоніторинг України має бути потужним підрозділом фінансової розвідки, чиї функції полягають в: отриманні інформації на підставі норм про обов'язковий фінансовий моніторинг, зокрема, повідомлень про підозрілі операції; опрацюванні цих даних шляхом отримання додаткової інформації з баз даних урядових органів та приватного сектору, а також інозе-

мних підрозділів фінансових розвідок; аналізі повного пакету отриманих даних; визначенні випадків, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванням тероризму; переданні опрацьованих матеріалів відповідним правоохоронним органам для проведення слідства. Такий «фінансовий слідчий», що володіє фінансовими знаннями, має забезпечувати зв'язок між Держфінмоніторингом України та відповідним правоохоронним органом і виконувати такі функції, як: установлення зв'язку з відповідними аналітиками Держфінмоніторингу України; обговорення всіх інформаційних пакетів, що надаються правоохоронному органові, в якому він працює; обговорення конкретних деталей пакету з аналітиком Держфінмоніторингу України на предмет забезпечення повного розуміння даних; підготовку, за потреби, схем, резюме або діаграм, покликаних допомогти слідчим у розумінні інформації, що міститься в пакеті; підготовку короткої доповіді для керівництва відповідного правоохоронного органу із описом потенційної кримінальної діяльності; сприяння слідчому в розумінні фінансових даних і надання рекомендацій стосовно версій, які слід відпрацювати; подальше забезпечення зв'язку між слідчим і Держфінмоніторингом України під час слідства [2, с. 9–10].

Авторами законопроекту «Про легалізацію доходів юридичних та фізичних осіб» очікувався певний позитивний результат від цих заходів, зокрема суттєве збільшення податкових надходжень до державного та місцевих бюджетів, легалізація існуючих і створення нових робочих місць, збільшення реальної, легальної заробітної плати працюючих, підвищення рівня захищеності підприємницької діяльності тощо. Він був розроблений з метою визначення організаційно-правових засад легалізації тіньових доходів юридичних та фізичних осіб, але остання не допускалася, якщо отримання таких доходів було пов'язане із вчиненням тяжких злочинів проти основ національної безпеки України, життя, здоров'я, прав і свобод людини, миру і безпеки людства, міжнародного правопорядку, а також зі сферою незаконного обігу наркотичних засобів. У свою чергу, в проекті Закону України «Про порядок оподаткування прихованих доходів, легалізацію активів та посилення боротьби з корупцією» передбачалося, що будь-яка фізична особа-резидент України має право добровільно задекларувати (легалізувати) активи, які фактично знаходяться в її власності на дату набрання чинності цим Законом, без зазначення джерел їх походження. Крім цього, зазначалося, що одним із правових наслідків легалізації активів є надання права декларанту, який згідно із законом підпадає під визначення суб'єкта корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією, обґрунтувати рівень своїх витрат, понесених з моменту легалізації активу [3, с. 37-39].

Передбачені вказаними законопроектами положення були спрямовані на поліпшення умов для розвитку в Україні відкритої, прозорої ринкової економіки, сприяння її детінізації, упорядкування діяльності правоохоронних органів, активізацію підприємницької діяльності, запобігання правопорушень, неправомірного перерозподілу об'єктів власності, а також недопущення корумпованості посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування за рахунок легалізованих (відмитих) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Утім, указані вище законодавчі ініціативи залишилися без належної підтримки парламентарів. Однак, у травні 2010 р. національне антилегалізаційне законодавство отримало подальший розвиток у зв'язку з прийняттям Закону України «Про запобігання та протидію легалізації відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» в новій редакції [8]. Відповідно до п. 29 ч. 1 ст. 1 цього Закону до публічних діячів віднесено фізичних осіб, які виконують або виконували визначені публічні функції в іноземних державах, а саме: Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) глава держави, керівник уряду, міністри та їх заступники; депутати парламенту; члени верховного суду, конституційного суду або інших судових органів високого рівня, рішення яких не підлягають оскарженню, крім як за виняткових обставин; члени суду аудиторів або правлінь центральних банків; надзвичайні та повноважні посли, повірені у справах та високі посадовці збройних сил; члени адміністративних, управлінських чи наглядових органів державних підприємств, що мають стратегічне значення [4].

Таким чином, економічна злочинність застосовує різноманітні форми й методи для незаконного збагачення та охоплює широку сферу, що включає незаконну торгівлю наркотичними засобами, зброєю, людьми, шахрайство, нелегальні види комерційної діяльності, кіберзлочинність, корупцію та відмивання «брудних» грошей. Послаблення контрольно-наглядових механізмів у результаті економічної і фінансової глобалізації певною мірою спростило укриття злочинної діяльності. Корупція тісно пов'язана з відмиванням грошей – процесом укриття джерела протиправно одержаних коштів для їх подальшого законного використання.

Акцентую, що корупція є одним із основних чинників, які сприяють легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, тобто вона є не тільки джерелом злочинних доходів, але і засобом їх відмивання. Зокрема, це й обмеження можливості контролю за певною господарською діяльністю на законодавчому рівні, лобіювання посадовими особами інтересів комерційних структур, які відмивають злочинні доходи, тощо, що значно ускладнює боротьбу з досліджуваними правопорушеннями. Оскільки фінансові системи в усьому світі взаємопов'язані та взаємозалежні, проблема запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, сьогодні набула глобального масштабу. Вона викривлює економічну інформацію та ускладнює зусилля національних урядів щодо управління економічною політикою та забезпечення стабільності фінансової системи, а також стримує економічний розвиток будь-якої держави та створення середовища, привабливого для міжнародної співпраці й іноземних інвестицій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Концепцію боротьби з корупцією на 1998–2005 роки: Указ Президента України від 24 квіт. 1998 р. № 367/98 // Офіц. вісник України. – 1998. – № 17. – Ст. 14.
2. Посібник з передової практики протидії відмиванню грошей та корупційним злочинам для України: Практичні інструменти та методи для слідчих і прокурорів / [Ф. Еткінсон, Т. Ласича, Ф. Паезано]. – Базель: Базельський ін-т врядування, 2012. – 75 с.
3. Буткевич С. А. Відмивання грошей і корупція: сучасний стан і проблеми запобігання / С. А. Буткевич // Актуальні проблеми запобігання та протидії корупції в Україні: матеріали Всеукр. наук. – практ. конф. (23 берез. 2012 р.). – Одеса: ОДУВС, 2012. – С. 37–39.

4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму: Закон України від 18 трав. 2010 р. № 2258-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 29. – Ст. 392.

В. В. Калівошко,
студент ІІ курсу юридичного факультету
Науковий керівник: ***Ю. В. Алябов,***
старший викладач,
Херсонський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ В КОНТЕКСТІ СТ. 299 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

З прийняттям у 2006 році Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» з'явилась відносно злагоджена система правових норм в галузі регулювання утримання тварин в Україні, захисту їх від жорстокого поводження. До прийняття вказаного Закону на законодавчому рівні ці питання не регулювалися, за виключенням норм про кримінальну та адміністративну відповідальність за жорстоке поводження з тваринами. Проте, не дивлячись на величезну кількість випадків жорстокого поводження з тваринами в Україні, що мають місце як з боку приватних осіб, так і органів місцевого самоврядування, більшість правопорушень у сфері жорстокого поводження з тваринами залишаються безкарними.

Відповідальність за жорстоке поводження з тваринами передбачена ст. 299 Кримінального кодексу України та ст. 89 Кодексу України про адміністративні правопорушення. На наявність кримінальної, адміністративної і цивільно-правової відповідальності вказує ст. 35 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження».

До законодавства України про захист тварин від жорстокого поводження відносяться Закони України «Про захист тварин від жорстокого поводження», «Про тваринний світ» від 13 грудня 2001 року № 2894-III-ВР и т.д. При цьому, Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» є спеціальним законом в вказаній сфері.

У відповідності до ст. 35 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» та ст. 36 Закону України «Про тваринний світ» особи, винні в порушенні законодавства в галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу, несуть адміністративну, цивільно-правову чи кримінальну відповідальність. У разі наявності складу злочину відповідальність за жорстоке поводження з тваринами настає за ст. 299 Кримінального кодексу України.

Кримінально-правова відповідальність за жорстоке поводження з тваринами спрямована на охорону суспільної моралі у сфері гуманного ставлення до тварин.

У відповідності до ст. 299 Кримінального кодексу України, знущання над тваринами, що відносяться до хребетних, вчинене із застосуванням жорстоких

методів або з хуліганських мотивів, а також нацьковування зазначених тварин одна на одну, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів караються штрафом або арештом на строк до шести місяців. Ті самі дії, вчинені у присутності малолітнього караються штрафом або обмеженням волі до двох років.

Слід зауважити, що ця норма була сформульована ще за радянський період, та й не зазнала жодних змін. Оскільки ст. 299 Кримінального кодексу Україні була прийнята до ухвалення Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», а вказаний Закон носить спеціальний характер, то він підлягає використанню при кваліфікації за ст. 299 Кримінального кодексу України.

Найбільш розгорнутий коментар ст. 299 Кримінального кодексу України дається в Науково-практичному коментарі Кримінального кодексу України за заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила.

Відповідно вказаному Науково-практичному коментарію Кримінального кодексу України, суспільна небезпечність цього злочину полягає в тому, що він посягає на загальноприйняті принципи моральності у сфері поводження з тваринами. Жорстоке поводження з тваринами, знущання над ними суперечить сформованим у суспільстві нормам гуманного ставлення до тварин і чинному законодавству.

Предметом злочину є будь які хребетні тварини, птахи чи інші живі істоти, які мають кісткових хребет, головний та спинний мозок, кровоносну та нервові системи, незалежно від їхньої належності і того, де вони мешкають та з якою метою використовуються. Закон однаково охороняє тварин, які утримуються в домашніх умовах, в зоопарках, на фермах, тих, які використовуються в сільському господарстві, в цирках, і тих, які безпритульні чи перебувають у природному середовищі.

При детальному розгляді даного злочину, жорстоке поводження з тваринами характеризується проявом в альтернативних ознаках (об’єктивна сторона злочину): а) знущання над тваринами, або б) нацьковування тварин одне на одного.

Знущання має місце у разі вчинення діяння, що завдає тварині істотного болю, має характер мучення. Знущання над тваринами полягає в жорстокому поводженні з ними, в об’єктивно не вимушеному заподіянні їм болі, систематичному побитті, в заподіянні фізичних страждань, залишенні без їжі та води, нанесенні їм ран та каліцтв, впливі термічних факторів та хімічних речовин.

Ознакою злочинного знущання є застосування жорстоких методів його вчинення тобто таких, які вчиняються особливо болючими способами, шляхом заподіяння травм, переломів кінцівок, термічного чи хімічного впливу тощо. Жорстокі методи знущання над тваринами характеризуються мученицьким заподіянням їм смерті, отруєнні, катуванням вогнем, позбавленням кінцівок та іншими діями, завідоммо пов’язаними із заподіянням сильних страждань, з особливою жорстокістю.

Крім того, жорстокі методи полягають у безжалісному поводженні з тваринами, тривалому впливі на них з метою хворобливого самозадоволення при спостереженні за стражданнями тварини.

Як правило, знущання проявляється в діях, бездіяльність може полягати в жорстокому поводженні з твариною, яке може бути вчинено у залишенні тварини без їжі, води з боку особи, яка повинна піклуватися про тварину.

Знущання визнається законом і діяння, що має характер мучення, вчинене з хуліганських мотивів. Ця суб'єктивна ознака є альтернативою застосування жорстоких методів його вчинення, але на практиці частіше має місце їх поєднання, але необов'язково.

Для кваліфікації злочину не має значення, вчиняються такі дії щодо своїх власних тварин, або тих, які належать іншим особам (організаціям), або тих що не мають господаря чи знаходяться у природному середовищі.

Однак ознаки цього злочину відсутні при відстрілі тварин на полюванні або іншому видобутку диких тварин, а також при забої домашніх тварин чи при використанні їх для медичних експериментів, якщо це здійснено з дотримання відповідних правил. Такі правила вказані у Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», та й нехтування ними дозволяє кваліфікувати дії за ст. 299 Кримінального кодексу України.

Нацьковування тварин одна на одну – це дії, спрямованні на те, щоб примусити чи привчити тварин битися між собою, кусатись, нападати на інших диких чи домашніх тварин заради втіхи або коли проводяться собачі або півняч і бої. Нацьковування проявляється в заохоченні тварин до взаємного нанесення ран, загризання і т.д.

Я вважаю що треба посилити відповідальність за організацію незаконних заходів щодо нацьковування тварин одна на одну. І вжити всі можливі заходи за скасування проведення цих «азартних ігор».

Злочин згідно даної статті є закінченим в момент скоєння будь-якого із зазначених діянь незалежно від настання наслідків (смерті тварини і т.д.). Заподіяна шкода перебуває за межами складу злочину, але може бути врахована при визначенні покарання.

Виховання гуманного ставлення до тварин є важливою складовою етичного, культурного та екологічного виховання громадян.

Виховання гуманного ставлення до тварин передбачає формування високого рівня еколого-етичної свідомості та культури громадян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України у редакції від 02 березня 2014 р. [Електронний ресурс]. Адреса доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80
2. Кримінальний кодекс України у редакції від 28 лютого 2014 р. [Електронний ресурс]. Адреса доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2341-14
3. Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» у редакції від 11 червня 2013 р. [Електронний ресурс]. Адреса доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3447-15
4. Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України № 429 від 30 вересня 2010 р. «Про затвердження Порядку утримання та розведення диких тварин, які перебувають у стані неволі або в напіввільних умовах» [Електронний ресурс]. Адреса доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1384-10
5. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар. / За загальною редакцією професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К.: Юстініан, 2013. – 1224 с.
6. Тертишник В.М. Науково-практичнийкоментар до Кримінально-процесуального кодексу України. – Київ: А.С.К., 2013. – 456 с.
7. Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник / М. І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.; За ред. проф. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.

В. В. Карпенко,
студентка IV курсу
факультету міжнародно-правових відносин,
Національний університет «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ БАНКРУТСТВА ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ

Актуальність статті зумовлена тим, що до недавнього часу для більшості суб'єктів господарювання процеси банкрутства були маловідомі. На сьогоднішній день, більшість вітчизняних підприємств потерпають від фінансових ускладнень, викликаних як зовнішніми загальнодержавними проблемами: нестабільність політичної ситуації, недосконалість законодавчої бази, спад виробництва, так і внутрішніми: неефективне використання коштів, недосконалий маркетинг, відсутність виробничого та фінансового менеджменту, незбалансованість фінансових потоків. Сукупність цих факторів викликає необхідність постійної діагностики фінансового стану суб'єктів підприємництва з метою запобігання банкрутства, формування захисних механізмів антикризового фінансового управління залежно від виявлених факторів та сили їхнього впливу.

Метою даної статті є вивчення банкрутства фізичних осіб підприємців як економічне явище та розгляд діючої практики щодо цих правовідносин.

Сьогодні фізичні особи підприємці відчувають такі економічні явища як нерентабельність та неплатоспроможність, у зв'язку з чим у провадженні господарських судів збільшилась кількість справ про банкрутство фізичних осіб підприємців.

Банкрутство – це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.

Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» встановлює умови і порядок відновлення платоспроможності боржника – суб'єкта підприємницької діяльності або визнання його у визначених випадках банкрутом та застосування ліквідаційної процедури, повного або часткового задоволення вимог кредиторів.

Відповідно до чинного законодавства статус суб'єкта підприємницької діяльності громадянин отримує за умови державної реєстрації його як підприємця в порядку, встановленому ст. 58 Господарського кодексу України.

Законодавством України встановлені особливості правового статусу громадянина-підприємця. Серед таких особливостей насамперед необхідно виділити те, що фізична особа, яка займається підприємницькою діяльністю, не втрачає притаманних громадянину цивільних прав та обов'язків, у тому числі своєї дієздатності. У зв'язку з цим правові відносини, в які вступає громадянин-підприємець можна умовно поділити на два види: звичайні цивільні відносини громадянина з іншими особами та відносини, пов'язані зі здійсненням ним підприємницької діяльності [2, с. 110].

Стаття 90 ЗУ «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» визначає загальні положення про банкрутство фізичної

особи – підприємця. Підставою для визнання фізичної особи-підприємця банкрутом є його нездатність задовольнити вимоги кредиторів за грошовими зобов'язаннями та/або виконати обов'язок із сплати обов'язкових платежів.

Заява про порушення справи про банкрутство фізичної особи-підприємця можуть подати кредитори, за винятком кредиторів, вимоги яких пов'язані із зобов'язаннями, що виникли внаслідок заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян, кредитори, які мають вимоги щодо стягнення аліментів, а також інші вимоги за зобов'язаннями, нерозривно пов'язаними з особою кредитора. Мають право заявити свої вимоги від час провадження у справі про банкрутство.

До заяви фізичної особи-підприємця про порушення справи про банкрутство може бути доданий план погашення його боргів, копії якого надсилаються кредиторам та іншим учасникам провадження у справі про банкрутство.

Якщо відсутні заперечення кредиторів, господарський суд може затвердити план погашення боргів, що є підставою для зупинення провадження у справі про банкрутство на строк не більше трьох місяців.

План погашення боргів повинен включати:

строк його виконання;

розмір суми, яка щомісяця залишається боржнику – фізичній особі-підприємцю та членам його сім'ї для споживання;

розмір суми, яка буде щомісяця надаватися для погашення вимог кредиторів.

Господарський суд має право за вмотивованим клопотанням учасників провадження у справі про банкрутство фізичної особи-підприємця змінити план погашення боргів, у тому числі збільшити чи зменшити строк його виконання, розмір суми, яка щомісяця залишається боржнику і членам його сім'ї на споживання.

Якщо в результаті виконання боржником плану погашення боргів вимоги кредиторів задоволені в повному обсязі, провадження у справі про банкрутство припиняється.

У разі визнання фізичної особи-підприємця банкрутом до складу ліквідаційної маси не включається майно фізичної особи-підприємця, на яке згідно з цивільним процесуальним законодавством України не може бути звернено стягнення, та майно, яке перебуває у заставі з підстав, не пов'язаних із здійсненням такою особою підприємницької діяльності.

Господарський суд має право за вмотивованим клопотанням фізичної особи-підприємця та інших учасників провадження у справі про банкрутство, виключити із складу ліквідаційної маси майно фізичної особи-підприємця, на яке може бути звернено стягнення, якщо майно є неліквідним чи дохід від реалізації якого істотно не вплине на задоволення вимог кредиторів.

Правочини (договори) фізичної особи-підприємця, пов'язані з відчуженням або передачею іншим способом майна фізичної особи-підприємця заінтересованим особам протягом року до порушення провадження у справі про банкрутство, можуть бути визнані господарським судом недійсними за заявою кредиторів [1, с. 198]

Господарський суд розглядає вимоги, заявлені кредиторами або боржником, у строки, передбачені у ст. 91 Закону. За наслідками розгляду зазначених

вимог господарський суд виносить ухвалу про порядок і розмір задоволення вимог кредиторів.

Вимоги кредиторів задовольняються в такій черговості: спочатку задовольняються вимоги кредиторів за зобов'язаннями, забезпеченими заставою майна фізичної особи-підприємця; вимоги громадян, перед якими фізична особа-підприємець несе відповідальність за заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян, шляхом капіталізації відповідних періодичних платежів, у тому числі до Фонду спеціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України за громадян, які застраховані у цьому Фонді у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України; вимоги щодо стягнення аліментів; розрахунки щодо виплати вихідної допомоги та оплати праці особам, які працюють за трудовим договором (контрактом), і щодо виплати авторської винагороди, а також задовольняються вимоги, що виникли із зобов'язань щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне та інше соціальне страхування;

у другу чергу задовольняються вимоги щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів);

у третю чергу проводяться розрахунки з іншими кредиторами. Вимоги кожної наступної черги задовольняються після задоволення вимог попередньої черги.

За недостатності коштів для задоволення у повному обсязі всіх вимог однієї черги, кошти всіх вимог однієї черги розподіляються між кредиторами відповідної черги пропорційно сумам їхніх вимог [3, с. 8].

Після завершення розрахунків з кредиторами фізична особа-підприємець, визнана банкрутом, звільняється від подальшого виконання грошових вимог кредиторів, що були заявлені після визнання фізичної особи-підприємця банкрутом.

Вимоги кредиторів щодо відшкодування шкоди, заподіяної життю та здоров'ю громадян, вимоги щодо стягнення аліментів, а також інші вимоги особистого характеру, які не були задоволені в порядку виконання постанови господарського суду про визнання фізичної особи-підприємця банкрутом або які погашені частково чи не заявлені після визнання такої особи банкрутом, можуть бути заявлені після закінчення провадження у справі про банкрутство відповідно в повному обсязі або в незадоволеній їх частині.

Таким чином, проблеми в соціально-економічному розвитку України останніх років привертають усе більшу увагу до вивчення питання про необхідність запровадження інституту банкрутства фізичних осіб, які не здійснюють підприємницької діяльності. Ще в 2009 році був внесений законопроект № 4273 «Про внесення змін до деяких законів України (щодо банкрутства фізичної особи)», за яким пропонувалося внести зміни до Закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» та до Цивільного кодексу та передбачити можливість визнання банкрутом фізичної особи.

На думку ряду фахівців, які займаються питаннями банкрутства, введення інституту банкрутства фізичних осіб в Україні можу призвести до масових зловживань і утворення спеціалізованих фірм, які займатимуться фіктивним банкрутством фізичних осіб. Неконтрольоване банкрутство фізичних осіб створює серйозну загрозу банківській системі, оскільки передбачає погашення кредитних зобов'язань, тобто масове неповернення кредитів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мирутенко О.Л. Особливості банкрутства фізичних осіб-підприємців // Санація та банкрутство: Науково-практичний журнал. – 2012. №2. – 228 с.
2. Рибіна С.А. Особливості банкрутства фізичних осіб-підприємців // Санація та банкрутство: Науково-практичний журнал. – 2012. №1. – 323 с.
3. Югаєв М.В. Актуальні питання процедури банкрутства фізичної особи-підприємця // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2013. – №4. – 140 с.

К. С. Кукшина,
студент магістратури юридичного факультету,
Запорізький національний університет

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ У СФЕРІ ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКИХ ТА СУМІЖНИХ ПРАВ

Національне законодавство у ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» містить перелік дій, які можуть кваліфікуватися як порушення авторського права [1, с. 2].

Зазначений перелік є загальним і невичерпним. На сьогодні найпоширенішими порушеннями авторського права є правопорушення, пов'язані з незаконним використанням виключних майнових прав авторів творів та незаконне розповсюдження творів. Так, прикладом зазначених порушень авторського права є розміщення без отримання відповідного дозволу автора (або авторів) чи інших правовласників творів на Internet-сайтах для вільного (платного чи безплатного) доступу, оприлюднення творів у кафе, барах, ресторанах за плату чи без такої (без сплати закладом роялті), завантаження твору або його частини в пам'ять мобільного телефону за плату або без такої тощо.

Окремим видом неправомірної діяльності (яка завдає величезних збитків), що проявляється у незаконному виготовленні та розповсюдженні контрафактних примірників об'єктів авторського права, є піратство.

В спеціальній юридичній літературі можна зустріти різні підходи до класифікації піратських дій. Так, наприклад, піратство у сфері авторського права поділяють на:

1) «чисте» піратство, яке пов'язане з напівлегальним оприлюдненням об'єкта авторського права;

2) піратство, пов'язане з підробкою об'єктів авторського права;

3) піратство, що проявляється у незаконному розмноженні копій об'єктів авторського права [2, с. 75].

У законодавстві Україні знайшли свою легалізацію терміни «контрафактні примірники твору» у ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» та «піратство» у п. «б» ч. 1 ст. 50 того ж закону. Згідно з нормативним визначенням «контрафактним примірником твору» буде твір, що відтворений, опублікований або розповсюджений з порушенням авторського права і суміжних прав, у тому числі примірник захищених в Україні творів, фонограм і відеограм, що ввозяться на митну територію України без згоди автора чи іншого

суб'єкта авторського права або суміжних прав, зокрема з країн, в яких ці твори, фонограми, відеограми ніколи не охоронялися або перестали охоронятися.

Виходячи з норми закону, об'єкт авторського права і суміжних прав буде визнаний контрафактним, у разі якщо він, перш за все виготовлений без дозволу особи, якій належать авторське право і суміжні права. Використання такого об'єкта, у тому числі продаж, є другорядними ознаками, які характеризують рівень порушення авторського права і суміжних прав.

Контрафактними екземплярами творів можна визнати лише ті екземпляри, імпорт яких у конкретну країну заборонений договором. За відсутності такого договору екземпляри об'єктів авторського права і суміжних прав не можна визнати контрафактними.

Згідно з п. «б» ч. 1 ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» піратством у сфері авторського права та суміжних прав визнається опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм і програм організацій мовлення.

Безпосередньо Угода TRIPS зобов'язує держави, які входять до складу СОТ, у своїх національних законодавствах передбачити кримінальну відповідальність за піратське використання творів, що є об'єктами охорони авторським правом, які вчиняються у комерційних масштабах. Крім кримінальної відповідальності, Угода в якості впливу на порушника передбачає арешт, конфіскацію і знищення піратських товарів, а також усіх матеріалів і обладнання, що використовувались для вчинення правопорушення. Обов'язок передбачити відповідальність за незаконне виготовлення та продаж об'єктів охорони авторського права або суміжних прав покладається на держави-учасниці Конвенцією «Про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм» від 29.10.1971 р. та Бернською конвенцією «Про охорону літературних і художніх творів» від 09.09.1886 р.

Згідно з Законом України «Про авторське право і суміжні права», зазначені дії, залежно від обсягу завданої шкоди, створюють склад або правопорушення, або злочину, за що передбачається адміністративна [3, с. 2] чи кримінальна [4, с. 5] відповідальність.

Найбільш потерпають від піратів видавці друкованої продукції, виробники фонограм, відеограм, комп'ютерних програм. Серед дій, які вчиняють пірати, найрозповсюдженішими є випуск у продаж піратських екземплярів продукції, що виготовляються шляхом копіювання оригінальних творів, або проставляння на оригінальних творах фірмових знаків піратів (характерно для сфери книговидання).

Виготовлення піратських копій фонограм найчастіше відбувається шляхом: серійного дублювання звукових записів з матриці або з легального екземпляра касети чи диска, яке дозволяє встановити, що це повторний запис; серійного дублювання у формі імітації законного запису, але з використанням відмінного від оригіналу графічного зображення; серійного дублювання повної або майже повної імітації законного запису, що не дає можливості пересічному споживачу встановити чи це є піратська копія; дублювання, здійсненого шля-

хом повної або майже повної імітації законного запису, але без будь-яких посилань на прізвище, позначення, товарний знак або знак законного виробника; «кустарного» дублювання, що здійснюється на замовлення; виготовлення піратської продукції шляхом монтажу, яке здійснюється особами, зайнятими у музичному ринку.

На підставі вищевикладеного можна визначити дві групи осіб, які здійснюють піратську діяльність. До першої групи належать безпосередньо особи, зайняті у легальному виробництві та тиражуванні об'єктів авторського права, або які мають доступ до легального виробника. Другу групу складають особи, які виготовляють продукцію контрафактним способом. З'явилася ще одна група суб'єктів піратської діяльності, яка не лише випускає спеціальні пристрої, а й надає послуги для зняття (блокування) такого захисту з охоронюваних об'єктів.

На підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що за своїм змістом піратська діяльність є більш широким поняттям, а контрафактна діяльність по виготовленню об'єктів авторського права є елементом піратства.

Контрафактна діяльність – це протиправна дія, яка полягає також у відтворенні виданого твору, фонограми, аудіовізуального твору, комп'ютерної програми та інших об'єктів шляхом незаконного використання назви, фірмового найменування або знака законного виробника, власника ліцензії та ін.

Водночас, замість категорій «піратська продукція» та «контрафактна продукція» можна вживати поняття «нелегальна продукція», оскільки існує продукція виготовлена та розповсюджена з додержанням авторських прав і суміжних прав, та виготовлена і розповсюджена з їх порушенням [5, с. 48].

У цивілістичній доктрині усталеним є розподіл правопорушень на ті, які посягають на майнові інтереси суб'єктів авторського права і суміжних прав та такі, що спрямовані на порушення особистих немайнових прав зазначених суб'єктів. Слід зазначити, що зазвичай, у сфері авторських правовідносин правопорушник не має на меті своїми діями безпосередньо порушити особисті немайнові права суб'єктів авторського права і суміжних прав. У більшості випадків вони супутні при правопорушеннях, спрямованих на порушення виключних майнових прав суб'єктів авторського права і суміжних прав.

Стрімкий розвиток цифрових технологій, з їх невичерпними можливостями щодо перетворення будь-якого об'єкта авторського права і суміжних прав у цифрову форму, створив серйозну загрозу для ефективного застосування існуючих способів захисту авторського права і суміжних прав, оскільки відбувається розрив між конкретним правопорушенням та конкретними способами захисту від такого правопорушення. Тому при класифікації порушень авторського права і суміжних прав слід враховувати: по-перше, відомі та нові способи використання об'єктів авторського права і суміжних прав; по-друге, нові, раніше не відомі та технічно складні способи порушення авторського права і суміжних прав; по-третє, відповідні та адекватні порушенням способи цивільно-правового захисту. Ефективність способів цивільно-правового захисту визначається через їх адекватність способам правопорушення та терміном відновлення порушених прав із компенсацією негативних наслідків, завданих порушенням.

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що ефективність захисту авторського права залежить від наявності відповідного державного механізму попередження й припинення правопорушень, а також спрощення процедури доведення порушення в сфері авторського права, притягнення порушника до відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон, ВР України, від 23.12.1993 р., № 3792-XII «Про авторське право і суміжні права». – 3 с. – С. 2.;
2. Мамаєва М. Рівень піратства в ІТ-секторі України становить 86% // Інформаційна агенція Голос // Суспільство. – 2011р. – 243 с. – С. – 75.;
3. Кодекс про адміністративні правопорушення, ВР УРСР, від 07.12.1984 р., № 8073-X «Кодекс України про адміністративні правопорушення», – 14 с. – С. – 2.;
4. Кодекс кримінальний, ВР України, від 05.04.2001 р., № 2341-III, «Кримінальний Кодекс України», – 13 с. – С. – 5.;
5. Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко та ін. – К.: Українська енциклопедія, 2003. – Т. 5: П-С. – 736 с. – С. 48.

В. В. Литвяк,
студентка IV курсу
Криворізького факультету,
Національний університет «Одеська юридична академія»

МОДЕЛІ МЕДІАЦІЇ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

З прийняттям Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК України) українське законодавство отримало низку новел, серед яких інститут примирення потерпілого та правопорушника. Як підтверджує практика багатьох передових країн, застосування такої процедури – це пріоритетний компонент світової політики, спрямований на забезпечення принципу процесуальної економії та права кожної особи на позасудове врегулювання спору. Саме тому поступове впровадження норм медіації до вітчизняного кримінального процесу зайвий раз свідчить про важливість даного механізму для побудови демократичної правової держави, чим і обумовлюється актуальність нашої роботи.

Таким чином, метою даного дослідження є комплексний аналіз моделей медіації в кримінальному провадженні, їх порівняльно-правова характеристика, виявлення переваг та недоліків кожної з них. Вивченням даного питання в різний час займалися такі вчені, як: О.В. Белінська, Г.В. Єрьоменко, І.Н. Звягіна, В.В. Землянська, Ю.А. Ліхолєтова, Н.В. Нестор, А.Р. Туманянц, та інші.

Перш ніж перейти до безпосереднього вивчення моделей примирення потерпілого та правопорушника, необхідно навести поняття медіації. В українській правничій науці не існує єдиного погляду на формулювання дефініції для даної процедури, кожен дослідник трактує її зі своєї точки зору. Саме тому, вважаємо за потрібне запропонувати своє визначення. На нашу думку, медіацією в кримінальному провадженні називається процедура примирення між потерпілим та

правопорушником, що проводиться третьою незалежною та неупередженою стороною (медіатором), яка базується на взаємній згоді та бажанні ліквідувати негативні наслідки скоєного діяння та відшкодувати завдану шкоду.

Таким чином, на підставі вищевикладеного, доцільно виокремити наступні ознаки медіації:

- наявність соціального конфлікту – кримінального правопорушення;
- присутність двох сторін з протилежними інтересами – потерпілого та правопорушника;
- обов'язкова участь третьої сторони – медіатора, тобто особи, що безпосередньо врегульовує конфлікт;
- спрямованість процедури на відшкодування шкоди та примирення сторін.

Л.Л. Ріскін викоремлює два параметри, які впливають на визначення моделі медіації. Це її роль та предмет. За результатом такої комбінації можливо сформувати наступні моделі медіації:

- оціночна медіація з широким предметом;
- оціночна медіація з вузьким предметом;
- медіація сприяння з широким предметом;
- медіація сприяння з вузьким предметом [6, с. 112].

В свою чергу, Л. Боуль та М. Несік вказують на те, що існує чотири моделі медіації, що, безумовно, різняться між собою, проте не є альтернативою одна одній:

- медіація сприяння у врегулюванні спору (класична модель);
- медіація оцінки спору;
- «розрахункова» медіація;
- терапевтична медіація [5, с. 27].

Натомість А.А. Арутюнян пропонує виділяти дві моделі медіації [1]:

- англо-саксонську, в рамках якої медіація розглядається як форма вияву теорії відновного правосуддя та не має чіткого законодавчого врегулювання (Австралія, Великобританія, Канада, Нова Зеландія, Сполучені Штати Америки та ін.);
- континентальну, що позиціонує медіацію як альтернативу кримінальному судочинству та має чітко закріплений процесуальний механізм здійснення (Австрія, Німеччина, Норвегія, Польща, Франція та ін.).

Розглядаючи англо-саксонську модель, слід зосередити увагу на таких країнах, як Канада та США. Вперше процедура медіації в Канаді була застосована наприкінці 1970-х років, однак не здобула широкої популярності. Найбільш розповсюдженими формами відновного правосуддя тут є конференція між потерпілим і правопорушником та кола правосуддя. Сама процедура медіації для суду має лише рекомендаційний характер, адже суд може призначити інше покарання, що не передбачено угодою про примирення. Слід також вказати, що примирення може відбуватися на будь-якій стадії кримінального процесу. Одним з найрозповсюдженіших правових наслідків медіації в Канаді є компенсація шкоди. У Сполучених Штатах дана ситуація виглядає наступним чином. Взагалі, американська судова система побудована таким чином, що суд безпосередньо зацікавлений в досудовому або позасудовому порядку врегулювання конфлікту, саме тому медіація може бути як добровільною, так і за рішенням суду. Науковим та законодавчим обґрунтуванням цих питань займаються На-

ціональний інститут врегулювання спорів та Американська арбітражна асоціація, а медіатори у своїй діяльності користуються Правилами третейського розгляду (арбітражу) та медіації.

Підводячи невеликий підсумок, слід вказати, що на нашу думку, позитивними моментами англо-саксонської моделі є:

1) проведення процедури медіації добровільно за рішенням сторін або на розсуд суду;

2) рекомендаційний характер угоди забезпечує виконання принципу визначення міри покарання лише судом;

3) наявність окремої установи, що займається розробкою нових методів проведення медіації, підготовкою професійних медіаторів;

4) здійснення медіації професійним медіатором.

Враховуючи той факт, що медіація як самостійний інститут бере свій початок з англо-саксонської правової сім'ї, її зародження на теренах європейських країн відбувалося шляхом імплементації відповідних норм, однак з урахуванням особливостей романо-германського права. Аналіз континентальної моделі медіації відбуватиметься на прикладі Польщі та Франції. Медіацію в Польщі було запроваджено наприкінці 90-х років XX століття. Що характерно – перш за все примирення між потерпілим і правопорушником у Польщі почало застосовуватися на практиці, а вже згодом віднайшло своє нормативне закріплення. Спочатку медіацію можна було проводити лише в період попереднього слідства та під час судового процесу – за умови попередньої перевірки оскарження [4]. Зараз медіація може бути застосована на будь-якій стадії кримінального процесу, а результати медіації враховуються судом при винесенні вироку обвинуваченому. Медіатором може виступити не лише спеціально підготовлена особа, а й прокурор чи суддя. Чинним Кримінально-процесуальним кодексом Польщі встановлено, що строк проведення процедури примирення потерпілого та правопорушника не більше одного місяця, на період процедури примирення досудове розслідування по даній справі зупиняється. На даний час Польський центр медіації нараховує 450 членів і має 19 осередків по всій країні. У Франції медіація як інститут кримінально-процесуального права розвивається з 1993 року. Французьким законодавством визначається, що ініціатором медіації має виступати прокурор, що підтримує державне обвинувачення в даній справі на стадії порушення публічного кримінального позову (тобто, до подання обвинувального акту до суду), після чого справа передається громадському арбітру, а результати примирення оформлюються окремим документом, в якому сторони визначають вид і міру покарання. Послугу примирення у Франції надають асоціації супроводження потерпілих й акредитовані місцевим прокурором приватні медіатори, які уклали контракт з Міністерством юстиції. Питання спільної взаємодії та специфіки проведення в життя програм примирення узгоджуються між надавачами послуги примирення і прокурорами на місцевому рівні. Робота асоціацій і приватних медіаторів оплачується із центральних фондів (державного або місцевого бюджету). Послуга медіації надається учасниками цієї процедури безкоштовно, при цьому варто зауважити, що переважна більшість медіаторів (70%) є волонтерами [3, с. 168].

Перевагами цієї моделі є:

1) спеціальне нормативно-правове закріплення процедури медіації;

2) чітко визначений строк проведення медіації;

3) співпраця медіаторів з Міністерством юстиції;

4) розгалужена система нормативно-правових актів: медіатори в свої діяльності користуються не лише національним законодавством, а й законодавством Європейського Союзу.

Говорячи про Україну, то тут відновне правосуддя успішно розвивається з 2003 р., відтоді, коли благодійна організація «Український Центр Порозуміння» за підтримки Верховного Суду та Міністерства юстиції розпочала перший пілотний проект у м. Києві [2, с. 7]. Крім того, неодноразово вживалися спроби закріпити інститут медіації окремим законодавчим актом, однак жодного нормативного документу з цього приводу не було прийнято. Проте, на доцільність застосування процедури медіації в України вказує, перш за все, Указ Президента України «Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» від 10 травня 2006 року № 361/2006 та ряд міжнародних договорів та конвенцій з цього питання.

Говорячи про модель медіації, що має бути створена в Україні, слід одразу підкреслити, що це має бути факультативна стадія кримінального процесу, яка може бути застосована на будь-якій стадії провадження, однак лише після повідомлення конкретній особі про підозру, за наявності достатніх підстав. Медіація повинна проводитись спеціально підготовленою особою. Крім того, необхідно створити територіальні органи медіаторів під егідою Міністерства юстиції України. Важливою ознакою української медіації має стати те, що сторони не визначають вид та міру покарання, а лише досягають примирення та зобов'язуються відшкодувати шкоду, а вже суд, приймаючи до уваги угоду про примирення, ухвалює кінцеве рішення.

Також має бути розроблений проект Закону України «Про медіацію (примирення сторін) у кримінальному провадженні та медіаторську діяльність» та відповідні поправки до КПК України.

Отже, на підставі вищевикладеного, вважаємо, що у даному випадку можливо вести мову про виділення ще однієї, окремої моделі медіації – змішаної, – яка увібрала риси як англо-саксонської, так і континентальної моделі, однак має свої специфічні риси.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнян А. А. Медиация в уголовном процессе: дис. … канд. юр. наук: 12.00.09 / Арутюнян Анна Аветиковна – Москва, 2012. – 262 с.
2. Землянська В.В. Відновне правосуддя та медіація у кримінальних справах / В.В. Землянська // Відновне правосуддя в Україні. – 2007. – № 3. – С. 6-10
3. Туманянц А.Р. Медіація в сучасній європейській практиці: досвід Франції та Бельгії / А.Р. Туманянц // Проблеми законності, 2007. – Вип. 90. – с. 168
4. Ренькас Агнєшка. Правові підстави проведення процедури медіації між потерпілим і правопорушником у польській системі правосуддя. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://u.to/w4j2Bg
5. Boulle L., Nesic M. Mediation: principles, process, practice. – London; Dublin; Edinburg. – 2001. – P. 27
6. Riskin L.L. Mediation orientations, strategies and techniques // 12 Alternatives to high cost litig. – 1994. – p. 111-114

В. К. Міхрін,
студент IV курсу юридичного факультету,
Херсонський державний університет

ІНСТИТУТ РЕКВІЗИЦІЇ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Становлення України як незалежної, правової та демократичної держави зумовлює необхідність перегляду та вдосконалення її нормативно-правових актів.

Проблема розвитку правового регулювання інституту реквізиції в Україні пов'язана з недостатнім рівнем наукової розробки не лише цього правового інституту, а всіх питань з примусового відчуження об'єктів права приватної власності з мотивів суспільної необхідності, передбаченої частиною п'ятою статті 41 Конституції України. Для її розв'язання важливе значення має з'ясування правової природи реквізиції, що дає можливість визначити правовий формат для теоретичної розробки цього правового інституту та забезпечення його належного законодавчого регулювання [1, с. 56].

Дослідження проблеми застосування реквізиції України розглядали в своїх працях такі науковці як О.В. Дзера, А.М. Іванов, Д.А. Солтанов, І.П. Третьякова та ін. Їх результати втілилися в численних наукових та навчальних роботах і займають чільне місце в системі цивільно – правової науки.

В результаті опрацювання наукової літератури та відповідних нормативно-правових актів ми дійшли наступних висновків. По-перше, вірне визначення поняття інституту реквізиції має велике теоретичне і практичне значення. Термін «реквізиція» має латинське походження (requisitio) і означає вимогу примусового оплатного вилучення майна у власність або у тимчасове користування. В юридичних словниках поняття «реквізиція» тлумачать як вилучення відповідними державними органами майна у власника в інтересах держави та суспільства з виплатою його вартості, що провадиться у виняткових випадках, у порядку, передбаченому законом [2, с. 703].

У чинному законодавстві України термін «реквізиція» визначений в нормах ЦК України, а саме ч. 1 ст. 353. Згідно з нею у разі стихійного лиха, аварії, епідемії, епізоотії та за ін. надзвичайних обставин, з метою суспільної необхідності майно може бути примусово відчужене у власника на підставі та в порядку, встановлених законом, за умови попереднього і повного відшкодування його вартості (реквізиція) [3, с. 111].

По-друге, необхідно звернути увагу на підстави застосування реквізиції. Виходячи з аналізу ст. 353 ЦК України, на думку А. Іванова, реквізиція допускається за наявності певних умов:

1) виникнення стихійного лиха, аварії, епідемії, епізоотії та ін. надзвичайних обставин;

2) вилучення майна у власника з метою суспільної необхідності;

3) відшкодування власнику вартості майна, яке було реквізовано.

У першій умові застосування реквізиції йдеться не про будь-які аварії, а лише про ті з них, які безпосередньо загрожують життю чи безпеці громадян, зумовлюють значні матеріальні витрати та порушення умов життєдіяльності

населення або ведуть до екологічної катастрофи. Реквізиція застосовується державою лише у виняткових випадках, оскільки обставини, за яких вона відбувається, носить екстраординарний характер. Другою умовою застосування реквізиції є суспільна необхідність. Нажаль законодавець не наводить чіткого визначення поняття «суспільна необхідність». Тож враховуючи положення ст. 8 ЦК України розкриємо це поняття, яке дається в ЗУ «Про викуп земельних ділянок приватної власності для суспільних потреб та з мотивів суспільної необхідності». Суспільна необхідність визначена як обумовлена загальнодержавними інтересами або інтересами територіальної громади виключна необхідність, для забезпечення якої допускається примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, у встановленому законом порядку [4].

Третьою умовою застосування реквізиції є відшкодування власнику вартості майна. Без цієї умови застосування реквізиції неможливе, оскільки порушуються конституційні засади права власності, згідно з якими ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності, право приватної власності є непорушним. Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі та в порядку встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості (ст.41 Конституції України) [5, с. 19].

О.Клименко виділяє такі кваліфікаційні ознаки реквізиції:

– зумовленість надзвичайними обставинами (що свідчить про винятковість ситуації, а відповідно, і заходів реагування);

– суспільна необхідність,що полягає у відверненні чи усуненні негативних наслідків, у тому числі шляхом застосування певних заходів;

– відшкодування власнику збитків;

– законність таких заходів, що зокрема передбачає їх проведення на законних підставах і в порядку, встановленому законом;

– гарантії судового захисту прав власника [1, с. 57].

На даний момент в Україні створена досить широка система нормативно-правових актів, що регулюють питання реквізиції. До них, окрім основного закону, ми можемо віднести ЦК, ЗК, ГК, КУпАП та Закони України: «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності», «Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду» тощо.

Зокрема, в ЗУ «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» комплексно врегульовані питання примусового відчуження об'єктів права приватної власності, що зумовлені суспільною необхідністю. Закон визначає механізм передачі, примусового відчуження або вилучення майна у юридичних осіб для потреб держави в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану. Разом з тим, як відзначає А. Сичевська зазначений закон має і свої недоліки:

1) наявність виникнення специфічного правового режиму при одночасному впровадженні правового режиму надзвичайного стану і правового режиму зони надзвичайної екологічної ситуації;

2) розмежування передання, відчуження і вилучення майна назві закону та його положеннях (приводить до невизначеності у правозастосовній діяльності);

3) утворення складнощів судової процедури і часу, потрібного для розгляду справ щодо припинення права власності;

4) не розмежовано індивідуально визначене майно (на майно визначене індивідуальними чи родовими ознаками) [6, с. 243].

По-четверте, для вивчення та аналізу правового явища реквізиції, система міжнародних правових актів відіграє надзвичайно важливу роль адже встановлює єдиний підхід, котрий полягає в установленні зобов'язань держави щодо здійснення реквізиції. Історично склалося так, що Україна й Росія є нащадками правової системи СРСР. В ЦК Російської Федерації більш ширше, аніж в ЦК України, розкрито поняття «реквізиція» і механізм її здійснення. Так, згідно зі ст.242 ЦК Російської Федерації, реквізиція являє собою виняткову міру, поєднану з порушенням конституційних прав, що вживаються державними органами для запобігання загроз глобального характеру в екстраординарних ситуаціях [7].

Примірний перелік такого роду ситуацій, наведений у ст. 3 Закону «Про надзвичайний стан», включає в себе спроби насильницької зміни конституційного ладу РФ, захоплення або присвоєння влади, збройний заколот, масові заворушення, терористичні акти, блокування або захоплення особливо важливих об'єктів або окремих місцевостей, підготовка і діяльність незаконних збройних формувань, міжнаціональні, міжконфесійні і регіональні конфлікти, що супроводжуються насильницькими діями, що створюють безпосередню загрозу життю і безпеці громадян, нормальної діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування; надзвичайні ситуації природного і техногенного характеру, надзвичайні екологічні ситуації, у тому числі епідемії та епізоотії, що виникли в результаті аварій, небезпечних природних явищ, катастроф, стихійних і інших лих, що спричинили (можуть спричинити) людські жертви, нанесення шкоди здоров'ю людей та навколишньому природному середовищу, значні матеріальні збитки та порушення умов життєдіяльності населення і потребують проведення масштабних аварійно – рятувальних та інших невідкладних робіт. Метою реквізиції є або перехід у державну власність майна певних категорій, використання якого необхідно в громадських інтересах у зв'язку з настанням надзвичайних обставин (наприклад, при вилученні за мобілізаційними приписами військових комісаріатів автомобілів – позашляховиків), або обмеження небажаного для державних інтересів використання певних об'єктів майнових прав і їх обороту (наприклад, при вилученні радіопередавальних і радіо приймаючих пристроїв, засобів факсимільного і модемного зв'язку і т. д.) [1, с. 57].

В цілому, проаналізувавши нормативно – правові акти України та Російської Федерації і враховуючи безпосередній правовий зв'язок між нашими державами, ми можемо визначити перспективи подальшого розвитку інституту реквізиції в Україні. У сучасних умовах такими пріоритетами може стати:

– усунення наявних недоліків в ЗУ «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану»;

– забезпечення ефективного вилучення майна в екстраординарних ситуаціях;

– відповідність нашого законодавства у сфері регулювання реквізиції міжнародним стандартам;

– законодавче закріплення поняття «суспільна необхідність» та конкретизація її мотивів на рівні кодифікованого акту, зокрема ЦК України;

– визначення механізму попереднього відшкодування вартості майна.

Отже, значний потенціал законотворчих пошуків в нашій державі створює потужний фундамент для розвитку інституту реквізиції в Україні та шляхів її наукового вдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Клименко О. Правова природа та розвиток інституту реквізиції в праві України / О.Клименко // Вісник Київського нац. Університету ім. Т.Г. Шевченка. – 2012. – №91. – С. 56-59.
2. Юридичний словник / [авт.-уклад. Б.М.Бабій, Ф.Г. Бурчак, В.М. Корецький, В.В. Цветков]. – К.: Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1983. – 871с.
3. Цивільний кодекс України: за станом на 28 вересня 2011 р. / Верховна рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2011.– 367 с.
4. Про викуп земельних ділянок приватної власності для суспільних потреб та з мотивів суспільної необхідності [Текст]: [Закон України: офіц. текст: за станом на 17 листопада 2009 року]. – К.: Відомості Верховної Ради України, 2009. – №13 с.44.
5. Іванов А. Умови застосування реквізиції в Україні / А. Іванов // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – №1. – С. 18-21.
6. Сичевська А.М. Захист прав власника в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану/ А.Сичевська //Часопис Київського університету права. – 2012.– №3.– С. 242– 244. 7. Гражданский кодекс Российской Федерации [Електронний ресурс]: кодекс федеральних законів Російської Федерації. – 2013. – Режим доступу: http://www.consultant.ru/popular/gkrf1/

Г. В. Савельєва,

студентка IV курсу факультету міжнародно-правових відносин,

Національний університет «Одеська юридична академія»

КОНСТИТУЦІЯ США – ВИДАТНИЙ ПАМ'ЯТНИК ПРАВА. РОЛЬ КОНСТИТУЦІЇ США У РОЗВИТКУ ПРАВОВИХ СИСТЕМ СВІТУ

Конституція США Є найдавнішою з усіх діючих. Вона є предметом гордості для американців. Будучи розробленою ще у 18 столітті, Конституція США щасливо дожила до свого 200-річчя. Незважаючи на свій поважний вік вона залишається чинною й донині. Багато в чому це пояснюється винятковою гнучкістю її положень і можливістю по-різному трактувати її норми залежно від конкретних історичних умов. Конституція США не стала тим сухим документом, який пилиться на полицях архіву, навпаки, вона написана живою, зрозумілою всім мовою. Сам цей документ можна прочитати за декілька хвилин, отже

кожен громадянин може легко ознайомитися з ним. Однак просто прочитати Конституцію ще не означає знати її, адже для того щоб зрозуміти її, необхідно прослідкувати історію тлумачення її положень судами [4, с. 2-3].

Спочатку трохи історії. 4 липня 1776 року Конгрес США прийняв Декларацію Незалежності, ознаменувавши таким чином виникнення нової держави на карті світу – Сполучених Штатів Америки. Ця дата є головним національним святом і відзначається я к День Незалежності США. Декларація Незалежності, виходячи з «самоочевидної істини, що всі люди народжені вільними і всі вони рівно обдаровані Творцем певними невід'ємними можливостями серед яких право на життя, свободу і прагнення до щастя» обстоювала невідворотність відділення від Великобританії і створення вільних і незалежних штатів. Таким чином, Декларація по суті була першим історичним кроком на шляху до створення американської державності та власної правової системи. Разом з тим, паралельно процесу розробки Декларації і слідом за її прийняттям всі 13 штатів прийняли власні конституції. Першим з усіх штатів свою конституцію прийняв штат Нью-Гемпшир. Однак залишалася нагальна проблема створення загально федеральної конституції. З цією метою 25 травня 1787 року в Філадельфії був скликаний Конституційний Конвент. Він складався з 55 делегатів, обраних легіслатурами 12 штатів (окрім штату Род-Айленд). 17 вересня того ж року в результаті боротьби і взаємних поступок між прихильниками різних концепцій, текст Конституції Сполучених був затверджений Конвентом і підписаний 39 делегатами. Наступного дня текст був опублікований і направлений Конгресу, який 28 вересня розіслав його легіслатурам штатів для ратифікації. Ратифікація конституції, згідно приписам конвенту здійснювалась у два етапи: спочатку населення обирало делегатів конвентів, потім голосування по проекту проводилося в цих конвентах. Першим конституцію США одноголосно ратифікував конвент штату Делавер (7 грудня 1787 р.). Дев'ятим штатом завдяки ратифікації яким Конституція вступила в силу (як того вимагала її 7 стаття), став Нью-Гемпшир (21 червня 1788 року). Інші 4 штати ратифікували конституцію пізніше (останнім був род-Айленд, де ратифікація відбулася 29 березня 1790р.). В кінці 1788 р. в одинадцяти штатах, що ратифікували Конституцію, відбулися вибори в плати конгресу США, а також президентські вибори. У квітні 1789 р. Конгрес першого скликання і перший Президент, яким став Джорж Вашингтон почали виконувати свої функції. Таким чином, Конституція США 1787 року юридично оформила перемогу колишніх колоній на британською Короною і утворення нової суверенної держави – Сполучених Штатів Америки [3, с. 3-4].

За структурою Конституція США Складається з преамбули, 7 статей і 27 поправок и являє собою досить лаконічний документ. У Преамбулі сказано: Ми, народ Сполучених Штатів, з метою створення більш досконалого Союзу, встановлення правосуддя, забезпечення внутрішнього спокою, запровадження спільної оборони, сприяння загальному добробуту та убезпечення нам самим і нашим нащадкам блага свободи – проголошуємо і встановлюємо цю Конституцію для Сполучених Штатів Америки. Саме з метою забезпечення благ свободи «батьки – засновники» (Медісон, Гамільтон, Джефферсон), як у 1918 на-

звав розробників Конституції Президент США Уоррен Гардінг, прагнули організувати владу в новій державі таким чином, щоб максимально оберегти людину від свавілля державної влади, поставити препону деспотичному правлінню. В якості основного засобу досягнення вказаних цілей, Конституція визнала принцип розподілу влад, причому він діяв як по-вертикалі, так і по-горизонталі. Особлива заслуга батьків – засновників полягає в тому, що вони суттєво розвинули зміст цього принципу порівняно з класичною трактовкою французького просвітителя Шарля Луї Монтеск'є, доповнивши його доктриною, що отримала назву системи стримувань і противаг (cheks and balances). Юридичною моделлю реалізації ідеї розділення влади з використанням системи стримувань і противаг стала встановлена Конституцією США вперше в історії президентська республіка. Поряд з розподілом влад ключовими концептуальними ідеями Конституції стали федералізм і судовий контроль, що включав в себе перевірку конституційності правових актів. Як стверджують американські дослідники, перелічені принципи здавались «батькам – засновникам» настільки самоочевидними і безспірними, що вони не отримали прямого словесного закріплення в тексті Конституції, однак, пронизуючи весь її зміст. У Конституції, поряд з організацією влади, регулюються питання забезпечення стабільності і верховенства самої Конституції, а також деякі питання правового статусу особи и містяться перехідні положення. Перші три статті визначають статус федеральних органів влади: Конгресу (ст. 1), Президента (ст. 2) і Верховного Суду (ст. 3). Питання федералізму в основному урегульовані у ст. 4. Нарешті, три заключні статті присвячені власне самій Конституції. Стаття 5 регулює процедуру прийняття поправок до Конституції, стаття 6 містить гарантії верховенства і високого політичного авторитету Конституції (необхідність складання присяги про її дотримання всіма парламентарями, а також посадовими особами виконавчої і судової влади держави). Зміни до Конституції США, на відміну від Конституцій інших держав світу, вносяться шляхом додавання до неї поправок, що не інкорпоруються в її текст. За складністю процедури внесення змін до неї, Конституція США є найжорсткішою в світі. Поправка приймається 2/3 голосів членів кожної палати Конгресу або спеціально скликаним за ініціативою легіслатур 2/3 штатів Конвентом – органом установчої влади. Після прийняття поправки на федеральному рівні, вона підлягає ратифікації штатів. Для того, щоб поправка вступила в силу, необхідно її схвалення ¾ штатів (на даний час – 38 штатів). Винятково жорсткий порядок внесення змін до Конституції США, встановлений для надання їй стабільності, у поєднанні з виховування у населення поваги до свого основного закону, без жодних сумнівів, досягнув своєї мети. Більш ніж за 200-літню історію Конституції США, в Конгрес було внесено близько 5тисяч поправок, з яких лише 33 були схвалені палатами, а ратифіковано, як відомо, 27, з яких 26 діючі. Як бачимо, найбільш сильній фільтрації проекти поправок Конгресом. Однак і ратифікація штатами являє собою вельми серьозну препону на шляху внесення поправок. Історії розвитку американської Конституції відомі випадки, коли ратифікація поправки затягувалась на десятиліття [3, с. 6-7] .

Конституція США помітно відрізняється від основних законів більшості сучасних держав своєю лаконічністю і практичністю, містить порівняно мало

декларативних положень, що мають суто ідеологічне значення. Американські дослідники підкреслюють, що справжня мудрість авторів Конституції полягає саме у їхній стриманості: вони зуміли побороти спокусу записати в Основний закон занадто багато деталізуючих положень, задовольнившись лише встановленням рамок майбутнього уряду, що захищають його від зловживань владою. Конституція США побудована насамперед як юридичний документ, що визначає організацію федеральної влади і закріплює юридичні гарантії прав і свобод американців від посягань з боку урядових органів всіх рівнів. Для самих американських громадян Конституція – це не лише закон, а політичний символ – символ національної єдності. Вона є вираженням народної волі, засобом забезпечення соціального миру і прогресу. Конституція США існує вже понад двісті років. За цей час Сполучені штати з аграрної країни перетворилися на найбільшу і найбагатшу індустріальну державу планети, пройшовши через громадянську і дві світові війни, але Конституція США залишилася в своїх основних положеннях практично незмінною. Невипадково американські дослідники відзначають, що ті люди, які створювали Конституцію США у 1787 році, швидше за все і зараз, без вагань упізнали б у ній творіння своїх рук. До теперішнього часу збереглися не тільки «основні конституційні форми держави, зберігся дух, утілений тоді в карбованих рядках Конституції. Хоча деякі її положення на цей час застаріли і розглядаються як анахронізми, закріплені в Конституції основи політики і сьогодні мають таку ж силу, як і двісті років тому. Недарма цю найстарішу з існуючих нині у світі конституцій називають «юридичною Біблією» [2, с. 70-71].

Конституція США – перша в світі конституція у класичному розумінні цього слова, ознаменувала якісно новий етап в історії державно – правового розвитку країн світу. Вона носила новаторський і прогресивний для тогочасного рівня розвитку права характер, а тому досвід її прийняття досить скоро запозичили багато країн світу, і перш за все, країни Латинської Америки [1, с. 411]. Вона відчутно вплинула на загальносвітові процеси розвитку права і державотворення, і стала, за висловами самих американців «найважливішою частиною експорту США». Існує навіть такий вислів, що американці подарували світу Конституцію. І я цілком погоджуюся з цим твердженням. Адже Конституція США поклала початок сучасному розумінню конституції як в матеріальному, так і в формальному сенсі. З одного боку, вперше терміном «конституція» став називатися юридичний акт, що здійснює цілісне регулювання основ устрою держави. З іншого боку особлива значимість цього документа обумовила наявність у цього документа специфічних формально-юридичних ознак: найвищої юридичної сили, ускладненого порядку змін, порівняно з іншими нормативно-правовими актами, у тому числі законами. Для більшості конституцій різних країн світу характерне поєднання вказаних матеріально-правових і формально-правових ознак. Тому всі конституції, у певному сенсі можна справедливо вважати нащадками Конституції США 1787 року. Найважливішим досягненням Конституції США є законодавче закріплення і вдосконалення принципу розподілу влад. Як справедливо зазначають дослідники «не можна не дивуватися винахідливості й мудрості, появленими авторами Конституції. Вони створили найскладнішу форму правління з усіх, коли-небудь і ким-небудь вироб-

лених, найбільш урівноважену і найнадійніше застраховану від зловживань». Конституція США, безперечно є унікальним правовим явищем, правовим феноменом, що був створений за лічені місяці, а задуманий на століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бехруз Х. Порівняльне правознавство: Підручник для вузів. – О.: Фенікс; – М.: Транс-Літ, 2008. – 504с.
2. Конституція США як верховне право країни // Право США – 2013– № 1-2
3. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: Учебник: в т. Т. 4 Часть особенная: страны Америки и Азии /Отв. ред. проф. Б.А.Страшун. – Издательство НОРМА(Издательская группа НОРМА – ИНФРА М); 2001. – 656с.
4. Каррі Д.П.Конституція Сполучених Штатів Америки: Посібник для всіх К.: Веселка, 1993р. – 126с.

О. В. Сметанюк,
студентка ІІ курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Науковий керівник: ***Ю. С. Суха,***
асистент кафедри цивільного права,
Національний університет «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ НЕДІЙСНОСТІ ТА НІКЧЕМНОСТІ ПРАВОЧИНУ

Мета роботи. Дана робота присвячена з'ясуванню правової природи та змісту наукових понять «недійсність» та «нікчемність» правочинів, встановленню правових наслідків кваліфікації правочинів як недійсних або нікчемних.

Однією з найпоширеніших підстав виникнення цивільних прав і обов'язків є правочини (договори). Цивільний кодекс України у ст. 202 (далі – ЦК України), визначає правочин як дію особи, спрямовану на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків [1, с.74]. Правочини належать до такого виду юридичних фактів, які є правомірними діями і залежать від волі учасників правомірних правовідносин. У ст. 204 ЦК України встановлюється презумпція правомірності правочину, яка означає, що правочин є правомірним, якщо його недійсність прямо не встановлена законом, або якщо він не визнаний судом недійсним. Отож, хоча правочин належить до правомірних дій, але може порушувати права його учасників, а також третіх осіб, публічний порядок тощо.

Шляхом укладення правочину суб'єкти цивільних відносин виконують свої правомочності, реалізують суб'єктивні цивільні права шляхом передання цих прав іншим учасникам. Суб'єкти цивільних правовідносин можуть набувати чи змінювати цивільні права і обов'язки. Однак у здійсненні цивільних прав особа зобов'язана утримуватися від дій, які могли б порушити права інших осіб, завдати шкоди довкіллю чи культурній спадщині (ст.137 ЦК України).

Сторони договірних правовідносин мають суб'єктивні права і обов'язки. Порушення суб'єктивних прав є підставою виникнення охоронювального правовідношення, в рамках якого відбувається захист порушених прав. Це мо-

же здійснюватися шляхом зміни і припинення правовідношення, що виникає на підставі договору [2, с. 35].

У випадках нотаріального посвідчення правочину, пов'язаного з відчуженням об'єкта права спільної сумісної власності, нотаріус повинен отримати згоду інших співвласників..

Цивільний кодекс України передбачає, що у разі вчинення одним із співвласників правочину щодо розпорядження спільним майном вважається, що він вчинений за згодою всіх співвласників. Отже, діє презумпція згоди всіх співвласників. Однак ч. 4 ст. 369 ЦК України визначає, що правочин щодо розпорядження спільним майном, вчинений одним з співвласників, може бути визнаний судом недійсним за позовом іншого співвласника, якщо вчинено правочин без необхідних повноважень. Тому, порушення прав інших співвласників на стадії вчинення правочину є підставою визнання правочину недійсним.

Приписи законодавства щодо впливу на дійсність правочину (договору) можна розподілити на загальні і спеціальні. Перші стосуються всіх без винятку правочинів (договорів). Наприклад, вимоги щодо обсягу дієздатності фізичних сторін правочину, дотримання публічного порядку, вчинення правочинів з так званими «пороками волі» стосується всіх без винятку правочинів (договорів). Спеціальні приписи стосуються окремих видів правочинів. Так, заповіт повинен бути написаний в нотаріальній і прирівняній до нотаріальної формах.

Науковець С.С. Потопальський перелічує такі ознакинікчемності правочинів:

а) відсутність юридичної сили договору з моменту його укладення;

б) необов'язковість прийняття судового рішення для встановлення нікчемності правочину;

в) встановлення триваліших строків позовної давності для застосування наслідків нікчемного договору;

г) у судовому процесі встановлення нікчемності розглядається як елемент фактичних обставин справ, тому може констатуватися у мотивувальній частині рішення про вирішення спору, що виник із договору;

д) нікчемність договору може бути усунута винятково у випадках, прямо передбачених законом шляхом визнання договору недійсним у судовому порядку [3, с. 15].

Для правочину, як підкреслював Д. І. Мейєр, суттєвими є лише дві умови:

– юридичні дії мають спричинити зміни у вже наявних юридичних відносинах: зміни можуть полягати у встановленні будь-якого права, яке раніше не існувало, або у переводі права від однієї особи до іншої, або у припиненні права;

– юридична дія має бути спрямована на зміну наявних юридичних відносин, з метою проведення цих дій. Дії, не скеравані на відповідні зміни, не можуть розглядатися як правочин [4, с. 25].

Отож, нікчемний правочин не приводить до зміни існуючих юридичних відносин. Але це повинен постановити суд.

Дійсність як правова характеристика правочину означає, що закон визначає правову силу за ним як підстави виникнення, зміни чи припинення належних його

суб'єктам цивільних прав і обов'язків і права, а також обов'язки, що виникли з правочину, підлягають правовій охороні та захисту [5, с. 112].

Нормативне та доктринальне трактування умов чинності юридичнозначущих дій, які характеризують правочини, має такі вимоги: зміст правочину не може суперечити нормам моралі та актам цивільного законодавства; форма правочину має відповідати закону; наявність необхідного обсягу цивільної дієздатності особи для вчинення правочину; волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі; правочин має спрямовуватися на реальне настання правових результатів, що зумовлені

ЦК України у ст. 640 підкреслює, що договір є укладеним з моменту одержання особою, яка спрямувала пропозицію укласти договір, відповіді про прийняття цієї пропозиції. Якщо відповідно до акту цивільного законодавства для укладення договору необхідно також передання майна або вчинення іншої дії, договір є укладеним з моменту передання відповідного майна або вчинення певної дії.

Договір, який підлягає нотаріальному посвідченню або державній реєстрації, а в разі необхідності нотаріального посвідчення і державної реєстрації – з моменту державної реєстрації. Отож, можна трактувати, що договір, що не зареєстрований, вважається не укладеним; відповідно, не породжує жодних цивільно-правових наслідків. Водночас в ст. 203 ЦК України перелічуються загальні вимоги, дотримання яких є необхідними для чинності правочину. Серед них:

а) зміст правочину не повинен суперечити Цивільному кодексу і законодавству;

б) особа, яка вчиняє правочин повинна мати необхідний обсяг дієздатності;

в) волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі;

г) правочин має вчинятись у формі, встановленій законом.

Це має важливе значення стосовно правочинів. Згідно зі ст. 210 ЦК України правочин підлягає державній реєстрації лише у випадках, встановлених законом. Такий правочин є вчинений з моменту його державної реєстрації. З цього доходимо висновку, що правові наслідки пов'язані не з фактичним вчиненням правочину, а з його державною реєстрацією. Це положення є актуальне для двосторонніх правочинів (договорів) про відчуження майна. Відповідно до частини 4 ст. 334 ЦК України, якщо договір про відчуження майна підлягає державній реєстрації, право власності у набувача виникає з моменту такої реєстрації.

Становить інтерес аналіз правових наслідків вчиненого, але ще не зареєстрованого правочину в контексті визначення термінів «нікчемний правочин», «дійсний правочин», «чинний правочин», «недійсний правочин».

Керуючись положенням ст. 210 ЦК України правочин, який підлягає державній реєстрації, вважається вчиненим з моменту його реєстрації. Отже на перший погляд, до моменту державної реєстрації такий правочин не є дією, спрямованою на виникнення, зміну чи припинення цивільних прав та обов'язків.

Водночас не можна вважати, що вчинення правочину, який підлягає державній реєстрації, взагалі не зумовлює жодних наслідків. Учасник правочину, який має право на його державну реєстрацію, може оскаржувати неправомірну відмову в реєстрації. Так учасник правочину має певні права. Але саме правочин відповідно до ст. 210 ЦК України не вважається укладеним до його реєстрації. На наш погляд в коментованому випадку виникнення, зміна чи припинення цивільних прав та обов'язків залежить від юридичного складу фактичного вчинення дій, які становлять зміст правочину у належній законом формі, та реєстрація правочину.

Правочин з моменту його вчинення є юридичним фактом – дією, яка слугує підставою виникнення, зміни чи припинення цивільних прав і обов'язків. Правочин може визнаватися недійсним (нікчемним), якщо він впливає на виникнення, зміну або припинення цивільного правовідношення і тим самим порушує права інших осіб і вимоги, визначені законодавством.

Неукладений правочин не зумовлює появу жодних правових наслідків і, відповідно, не потрібно визнавати його недійсним чи нікчемним. Звідси потрібно зробити висновок, що чинність правочину пов'язується з презумпцією його правомірності. Чинним є правочин, який слугує підставою виникнення цивільних прав та обов'язків до моменту визнання його недійсним. Тому нікчемним правочин стає не автоматично з огляду вказівку закону, а на основі рішення суду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http:// zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15.
2. Боднар Т. В. Зміна і припинення договірного правовідношення як способи захисту цивільних прав [Електронний ресурс] // Українське комерційне право. – 2007. – № 8. – С. 21-27. Режим доступу до ресурсу: http://nbuviap.gov.ua/nub/ukp/2007_8.pdf.
3. Потопальський С. С. Підстави та наслідки недійсності підприємницьких договорів (на матеріалах практики господарських судів): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / С. С. Потопальський ; НДІ приват. права і підприємництва Акад. прав. наук України. – К., 2007. – 20 с.
4. Мейер Д. И. Русское гражданское право: в 2-х частях. Часть 1. / Дмитрий Иванович Мейер. По исправленному и дополненному 8-му изд. 1902 г. Изд. 3-е, испр. – М.: Статут, 2003. – 831 с.
5. Мындря Д. И. Недействительность сделки и неправомерность действия (недействительность сделок с точки зрения классификации юридических фактов) // Цивилистические записки. Межвузовский сборник научных трудов. – М., Екатеринбург: Статут, Ин-т частного права. Вып. 2. – 2002. – С. 411-429.

А. А. Успенская,
студентка IV курса
Научный руководитель: ***А. С. Макаренко,***
доцент,
Национальный университет «Одесская юридическая академия»

РЕГЛАМЕНТАЦИЯ НАКАЗАНИЯ И ИНЫХ МЕР УГОЛОВНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРА В УГОЛОВНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН

Процесс развития уголовного законодательства свидетельствуют о том, что меняется не только круг деяний, которые определяются как преступления, меняются также методы уголовно-правового воздействия [4; с. 54]. Уголовно-правовая наука и практика стремятся отойти от отождествления кары и наказания, уделяя внимание мерам предотвращения совершения новых преступлений и мерам безопасности в отношении социально опасных лиц.

Уголовное законодательство зарубежных стран предотвращение преступлений возлагает на меры безопасности. Проанализировав УК Украины, можно констатировать, что законодатель отказался от использования соответствующих теоретических конструкций, при этом уже ст. 3 использует словосочетание «наказуемость и иные уголовно-правовые последствия» [1]. Отдельные меры уголовно-правового характера по законодательству Украины исследовались И.М. Горбачевой, А.В. Козаченко, Н.М. Мирошниченко и др., к международному опыту применения наказания в своих трудах обращались С.Г. Келина, А. Савченко, Н.И. Хавронюк и др.

Н. И. Хавронюк, исследуя вопросы разграничения уголовно-правовых мер на меры безопасности и наказания, выделяет следующие основные разграничительные признаки: а) если наказание всегда означает правовое последствие виновного уголовно наказуемого деяния, то мера безопасности может назначаться и при отсутствии вины; б) если наказание возможно лишь в случае привлечения лица к уголовной ответственности, то мера безопасности может быть применен и вне уголовной ответственности; в)если наказание имеет явно репрессивный характер, целью, преимущественно, – возмездие и устрашение, то мера безопасности непосредственно направлена на устранение «опасного состояния» лица, совершившего общественно опасное деяние и предотвращение возможности в дальнейшем его совершения; г) если превентивная роль наказания находится на втором плане, то мера безопасности непосредственно направлена на специальную превенцию, а также на реституцию; д) если наказания, как правило, предусмотрены санкцией соответствующей статьи, то меры безопасности, наоборот, в силу их разнообразия, в санкции не предусмотрены [7, с. 279]. Что касается непредусмотренности в санкции, то считаем указанное положение не верным. В УК Украины «иные меры» представлены в виде: специальной конфискации, изъятии и уничтожении товаров, принудительных мер воспитательного характера [5, с. 453], принудительных мер медицинского характера, направления на принудительное лечение, установления ограничений при условном осуждении лица [1, с. 329]. Более того, в связи с евроинтеграци-

онными процессами, происходящими в Украине, Законом Украины от 18.04.2013 года, в УК Украины внесены изменения. В частности, изменена редакция Раздела XIII на «Иные меры уголовно-правового характера», также кодекс дополнен ст..96^1-96^2, которые закрепили определение и общие положения применения специальной конфискации.

Зарубежные государства давно пришли к выводу, что для преодоления преступности или хотя бы ее удержания одного уголовного наказания недостаточно, для достижения этих целей нужно использовать и иные средства, в том числе так называемые альтернативные меры и «иные меры уголовно-правового характера».

В российской уголовно-правовой доктрине Келина С.Г. «иные меры» рассматривает в плане достижения общих целей уголовной юстиции [4;56].

УК РФ 1996 г. неоднократно упоминает об «иных мерах уголовно-правового воздействия». В ст. 2 УК РФ они указаны как средства, которые наряду с наказанием применяются для достижения задач Уголовного кодекса. Они упоминаются также среди принципов уголовного права. Но в теории уголовного права эта тема, в сущности, не привлекала внимания. Федеральный Закон РФ от 27 июля 2006 г., который дополнил Общую часть действующего УК новой гл. 15.1 «Конфискация имущества» в разд. VI УК, получившем новое название «Иные меры уголовно-правового характера»[6;13]. Следует отметить, что до этого времени конфискация имущества в российском (а ранее советском) уголовном праве всегда была мерой наказания. Подобное понимание конфискации существовало и в уголовном законодательстве Украины.

К «иным мерам» уголовно-правового характера в зарубежных государствах относят и другие меры. А.Э. Жалинский, рассматривая систему уголовной ответственности по УК ФРГ, отмечает, что «наказание» выступает последствием виновного уголовно-противоправного деяния, а «меры исправления и безопасности» связаны не с виной, а только с социальной опасностью субъекта такого деяния и могут назначаться при отсутствии вины. Объединяет их с наказанием то, что они являются государственной реакцией на противоправное деяние. В качестве мер безопасности, например, предусмотрен надзор и высылка иностранцев за пределы государства [3, с. 37].

По УК Польши, например, вместо наказания могут назначаться лишение публичных прав, запрещение занимать определенные должности, управлять транспортным средством, конфискация определенных предметов, денежная компенсация, обязанность возместить вред, опубликовании приговора(ст. 39). Эти меры могут назначаться вместо наказания, если закон предусматривает санкцию за совершенное преступление, не превышающую трех лет лишения свободы, и общественная вредность совершенного преступления не является значительной (ст. 59). К таким же мерам, применяемым вместо наказания, можно отнести условную отсрочку исполнения наказания (Англия) и пробацию (США).

Однако большинство «иных мер» применяется наряду с наказанием. Такие меры, например, во Франции именуются дополнительными видами наказания, а в уголовном законодательстве других стран – «мерами безопасности». Речь идет прежде всего о лишении различных прав – водительских (Испания, ФРГ, Польша, Англия), права занимать определенные должности или заниматься

определенной деятельностью (Швейцария, ФРГ, Польша), лишение родительских прав (Швейцария). В числе «иных мер» применяют также запрещение посещать места, где употребляют спиртные напитки (Италия, Швейцария), а также конфискацию имущества, полученного в результате совершения преступления (Болгария, Литва, ФРГ) или предметов, связанных с совершением преступления, либо опасных для общественного порядка (Греция, ФРГ, Польша, Швейцария).

Проанализировав уголовно-правовую регламентацию «иных мер уголовно-правового характера», приходим к выводу, что украинский законодатель перенимает зарубежный опыт. При этом следует отметить, что требует конкретизации термин «иные меры», перешедший в национальное законодательство с УК 1961 года и, неотображающий сущность и специфику применяемых мер. Также, целесообразным объединить в Разделе XIII, вместе с указанными мерами, также применение принудительных мер воспитательного характера.

Дальнейшее развитие института «иных мер уголовно-правового характера» будет способствовать не только защите прав и интересов лица, общества и государства от общественно-опасных посягательств со стороны правонарушителей, но и собственной безопасности лиц, совершивших преступление, но не подлежащих уголовному наказанию; также изъятию преступных средств.

ЛИТЕРАТУРА

1. Уголовный кодекс Украины от 05 апреля 2001года// Официальный вестник Украины, 2001. – №21 – с. 920
2. Горбачова І. М. «Двоколійність» системи кримінально-правових заходів / І. М. Горбачова // Право XXI століття: становлення та перспективи розвитку/ І. М. Горбачова. – Миколаїв, 2006. – С. 328–331.
3. Жалинский А. Э. Современное немецкое уголовное право / А. Э. Жалинский. – Москва: Проспект, 2004. – 560 с.
4. Келина С. Г. Наказание и иные меры уголовно-правового характера / С. Г. Келина. // Государство и право. – 2007. – №6. – С. 51–58.
5. Мирошниченко Н.М. Деякі проблеми застосування примусових заходів виховного характеру / Н.М. Мирошниченко// Правове життя сучасної України/ Н.М. Мирошниченко. – Одеса, 2010. – С. 543-545.
6. Стручков Н.А. О наказании, системе его видов и иных мер уголовно-правового воздействия/ Н.А. Стручков//Актуальные проблемы уголовного права/ Н.А. Стручков. – Москва: ИГиП АН СССР, 1988. – С. 91-102
7. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: Порівняльний аналіз, проблеми гармонізації/ М.І. Хавронюк. – Київ: Юрисконсульт, 2006. – 1048 с.

Г. Ю. Фурик,
студентка IV курсу,
Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ АРБІТРАЖНОГО КЕРУЮЧОГО

Арбітражне управління – це новий для України вид професійної діяльності, що вимагає спеціальних знань та навичок.

Його формування розпочалося з прийняттям у 1992 р. Закону України «Про банкрутство». Подальший розвиток та регламентування воно отримало у новій редакції вищеназваного закону.

Управління недієздатним у фінансовому відношенні підприємством є досить складним та багатоплановим. Особа, на яку покладається така відповідальність повинна мати високий рівень підготовки та енциклопедичні знання. Саме тому арбітражний керуючий є важливою і центральною фігурою процедури банкрутства. Через нього відбувається реалізація зв'язку між боржником, кредиторами і господарським судом. Від дій арбітражного керуючого залежить подальша доля боржника.

У процесі свого існування правовий статус арбітражного керуючого зазнавав чималих змін. Достатньо відмітити такі еволюційні процеси, як зміни в порядку отримання ліцензії від п'ятирічного терміну до безстрокового, від ролі посередника між боржником, кредиторами та судом до ключового учасника судового та позасудового процесів у справах про банкрутство.

Але найбільші зміни в правовому статусі арбітражного керуючого виникли після вступу в дію Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» в редакції від 22.12.2011 р. (надалі – Закон про банкрутство). Це випиває з наступного:

– по-перше, із суб'єкта підприємницької діяльності, арбітражний керуючий стає суб'єктом незалежної професійної діяльності [1, ч. 1 ст. 4];

– по-друге, арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор) з моменту винесення ухвали (постанови) про призначення його арбітражним керуючим до моменту припинення здійснення ним повноважень прирівнюється до службової особи підприємства – боржника [1, ч. 2 ст. 4]; Ця норма має як позитивні, так і негативні наслідки. Важливим моментом цієї норми є чітке розуміння норми «прирівнюється», тобто законодавець знов конкретно не встановив правовий статус арбітражного керуючого, з точки зору кримінального та адміністративного законодавства. В Кримінальному кодексі України вже є статті 365-2 та 368-2, які встановлюють відповідальність арбітражного керуючого за вчинення ним кримінальних дій. Прирівнювання його до службової особи підприємства автоматично вводить додаткову кримінальну відповідальність стосовно службової особи.

Отже, арбітражний керуючий, який призначається на підприємстві за рішенням суду автоматично займає програшну позицію у порівнянні з керівником підприємства щодо питань притягнення першого до адміністративної відповідальності, наприклад, за неподання обов'язкової звітності до контролюючих органів.

– по-третє, арбітражний керуючий здійснює свою діяльність на підставі отриманого свідоцтва у порядку, встановленому цим Законом та внесення до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України [1, ч. 3 ст. 4].

Констатуючи загальні положення змін, що стосуються діяльності арбітражного керуючого в справах про банкрутство, не можна не зупинитися на окремих «новаціях» в Законі про банкрутство, які ускладнюють цю діяльність.

Перш за все, слід зазначити, що поняття суб'єкта незалежної професійної діяльності випливає з абзацу 2 п. 14.1.226 Податкового Кодексу України, яким визначено, що «незалежна професійна діяльність – це участь фізичної особи у науковій, літературній, артистичній, художній, освітній або викладацькій діяльності, діяльність лікарів, приватних нотаріусів, адвокатів, арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією та ліквідаторів), аудиторів, оцінщиків, інженерів чи архітекторів, особи, зайнятої релігійною (місіонерською) діяльністю, іншою подібною діяльністю за умови, що така особа не є працівником або фізичною особою – підприємцем та використовує найману працю не більш як чотирьох фізичних осіб» [2].

Що потягнуло за собою визначення арбітражного керуючого як суб'єкта незалежної професійної діяльності.

По-перше, змінена система підготовки, стажування, складання фахового іспиту, отримання свідоцтва, яке дає право на здійснення діяльності арбітражного керуючого та внесення до Єдиного реєстру арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією та ліквідаторів) України.

По-друге, змінена система оподаткування зі спрощеної системи на загальну відповідно до ст. 178 Податкового Кодексу України.

Після набрання чинності нової редакції Закону про банкрутство змінилася система підготовки арбітражних керуючих, отримання ними статусу арбітражного керуючого, як суб'єкта незалежної професійної діяльності, вона стала схожим на отримання статусу адвоката або нотаріуса. Арбітражний керуючий більше не суб'єкт підприємницької діяльності, а особа, що надає публічні послуги. Право на здійснення діяльності арбітражного керівника, підтверджується відповідним свідоцтвом і потрібно бути внесеним в Єдиний реєстр арбітражних керівників України.

Одні вчені зазначають, що порядок призначення арбітражного керуючого судом – це відносини влади та підпорядкування, більш характерні для адміністративного, ніж трудового права. До того ж у трудовому праві передбачена можливість виникнення трудових правовідносин саме на підставі призначення на посаду у випадках, передбачених законом. Стосовно даної ситуації Л.В.Гершанок сукупністю юридичних фактів, необхідних для виникнення правовідносин, визнає заяву арбітражного керуючого про реєстрацію в господарському суді, а також ухвалу про призначення на відповідну посаду [3, с. 12]. На думку інших учених, із факту призначення арбітражним керуючим виникають цивільні відносини [4, с. 12].

Не можна без застережень поділяти висновки науковців, які відносять його тільки до суб'єктів цивільного або трудового права. У визначенні правового

статусу арбітражного керуючого слід виходити з того, що він є суб'єктом різноманітних відносин, які мають різну галузеву належність.

Підвищення вимог до арбітражних керуючих полягає у тому, що окрім передбачених раніше юридичної або економічної освіти, фахівець з арбітражного управління, згідно чинної редакції Закону, повинен мати також стаж роботи за фахом не менше 3 років або 1 року на керівних посадах після отримання вищої освіти, пройти навчання та стажування протягом 6 місяців та скласти кваліфікаційний іспит, володіти державною мовою, після чого має бути внесеним до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України. Як бачимо, врегулювання підготовки арбітражних керуючих у загальному нормативному регулюванні відносин у сфері банкрутства займає важливе місце і постійно вдосконалюється.

Арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор) має посвідчення та печатку, опис і порядок використання яких встановлює державний орган з питань банкрутства.

Крім того арбітражний керуючий може мати помічника (помічників) на підставі трудового договору (контракту).

Оскільки в прийнятій редакції Закону діяльність арбітражного керівника починають трактувати як «професійна діяльність», відповідно, вона має бути оплачуваною. Законом встановлено матеріальне стимулювання підвищення ефективності праці через встановлення додаткової винагороди за стягнення на користь боржника активів, які на день порушення провадження у справі про банкрутство перебували у третіх осіб, а також за погашення вимог конкурсних кредиторів. Проте це питання ще до кінця не вирішене, ніяких гарантій в тому, що арбітражний керівник отримує винагороду, що належить йому, немає. Знов законодавець своїми ініціативами демотивує арбітражного керуючого до якісного виконання їм своїх професійних обов'язків та позбавляє його законної матеріальної зацікавленості, спонукаючи останнього шукати інші шляхи. Аналізуючи статтю 45 Закону на предмет черговості задоволення вимог кредиторів в частині «виплати додаткової грошової винагороди керуючому санацією або ліквідатору», вважаю, що віднесення оплати додаткової грошової винагороди арбітражному керуючому до п'ятої черги задоволення є нелогічним і повинно бути включено до четвертої черги. Це дозволило би мінімізувати зловживання під час процедури банкрутства та бути арбітражним керуючим незалежним ані від кредиторів, ані від боржника.

Таким чином, прийняття нової редакції Закону є важливим кроком в економічному житті нашої країни, у сфері провадження справ про банкрутство виправлено низку суттєвих недоліків. Однак і досі існують серйозні розбіжності між різними законодавчими актами, які регламентують діяльність арбітражних керуючих, що негативно відіб'ється на їх професійну діяльність, призведе до суттєвого звуження їх прав, не надаючи дійсно необхідної незалежності їх професійної діяльності. Це може потягнути до виходу з ринку справжніх професіоналів у цій сфері. У разі знищення цього ринку, інститут арбітражного керуючого необхідно буде або ліквідувати законодавчо, або змінити законодавство і потім чекати поки нові арбітражні керуючі не набудуть необхідного досвіду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»: за станом на 22.12.2011 р. / Верховна Рада України. – 1992. – № 31, ст.440.
2. Податковий Кодекс України: за станом на 03.04.2014, / Верховна Рада України. – 2011. – № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112.
3. Гершанок Л. В. Банкротство организаций и социальная несостоятельность работодателя: права и обязанности сторон трудового договора: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Гершанок Л. В. – Пермь, 2002. – С. 24.
4. Дубинич А. А. Правовое регулирование несостоятельности (банкротства) юридического лица: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.03 / Дубинич А. А. – Екатеринбург, 1999. – С. 22.

О. А. Хомич,
студентка ІІ курсу магістратури юридичного факультету,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ АЛІМЕНТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ БАТЬКІВ ЩОДО УТРИМАННЯ ДІТЕЙ НА ПРИКЛАДІ ПРИМУСОВОГО СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ ІЗ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ БОРЖНИКА

Актуальність теми дослідження. В усі часи сімейні зв'язки вважалися найбільш міцними, оскільки членів сім'ї об'єднувала кровна спорідненість або добровільне осмислене прийняття на себе батьківських обов'язків (усиновлення). Поряд з правом кожного на утворення сім'ї існує обов'язок піклуватися про членів своєї сім'ї.

Не зважаючи на те, що ст. 180 Сімейного кодексу України закріпила конституційний принцип, згідно з яким батьки зобов'язані утримувати своїх дітей, дієвих механізмів гарантування їх виконання державою забезпечено не було. На сьогоднішній день, є досить розповсюдженими випадки, коли один з батьків, якому присуджено сплачувати аліменти, ухиляється від свого обов'язку.

Не зважаючи на той факт, що можливість примусового стягнення аліментів на дитину із заробітної плати боржника, хоча і є в умовах сьогодення одним з найбільш розповсюджених способів реалізації виконання обов'язку по утриманню своїх дітей, але його реалізація на практиці є досить проблематичною.

Аналіз стану дослідження. Більшість досліджень в царині аліментних зобов'язань на сьогоднішній день є дослідженнями відповідно до радянського законодавства – Кодексу про сім'ю та шлюб 1969 року, зокрема (В.П. Юрасов, А.М. Рабець, М.В. Антокольська, О.Й.Пергамент, З.В. Ромовська). Ще до вступу в силу 1 січня 2004 року Сімейного кодексу України в 2003 р. Л.В. Афанасьєвою була захищена дисертація «Аліментні правовідносини в Україні» та Л.В. Сапейко – дисертація «Правове регулювання аліментних обов'язків батьків та дітей», в яких реалізована ідея комплексного підходу до багатьох проблем цього інституту в цілому.

Метою статті є розгляд найважливіших теоретичних та практичних проблем, що стосуються виконання аліментного зобов'язання між батьками і діть-

ми, а також розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення даного правового інституту.

Виклад основного матеріалу. Однією з найбільш поширених категорій невиконання судових рішень є навмисна несплата аліментів. Ухиленням від сплати аліментів слід вважати дії або бездіяльність винної особи, спрямовані на невиконання рішення суду про стягнення з неї на користь стягувача визначеної суми аліментів [5, с. 14].

Відповідно до ст. 68 Закону України «Про виконавче провадження» при примусовому виконанні рішень про стягнення періодичних платежів, в першу чергу, проводяться стягнення з заробітної плати,пенсії,стипендії та інших доходів платника. Відрахування проводяться з фактичного заробітку, пенсії, стипендії та інших доходів боржника на підставі постанови державного виконавця про стягнення аліментів.

В сучасних економічних умовах, нажаль, часто трапляється, що особа, зобов'язана сплачувати аліменти, працює у підприємця без оформлення на роботу згідно з вимогами КЗпПУ [3], тобто за всіма ознаками вважається безробітною, хоча насправді отримує відповідну заробітну плату. Дані виплати ніде не обліковуються і звернути на них стягнення аліментів немає можливості. Така ситуація призводить до того, що одержувачі аліментів звертаються за отриманням соціальної допомоги, тому що підтвердити наявність у боржника доходу документально неможливо.

Хоча ст.ст. 164, 165 Кримінального кодексу України [2] передбачається відповідальність за ухилення від сплати аліментів, на практиці вона застосовується досить рідко.

У більшості випадків після того, як попередять боржника, що його буде притягнуто до кримінальної відповідальності за ухилення від сплати аліментів, він у рахунок погашення заборгованості вносить деяку суму коштів, після чого виплата аліментів знову припиняється.

Ухилення від сплати аліментів і ухилення від утримання суб'єктів аліментного зобов'язання утворюють склад злочину лише у випадку, коли воно є злісним. Відповідно до чинного законодавства за наявності ознак злісного ухилення від сплати аліментів державний виконавець за заявою стягувача направляє до територіального відділу внутрішніх справ подання про притягнення боржника до кримінальної відповідальності.

Поняття злісності належить до оціночних категорій і має бути визначено у кожному конкретному випадку. Визнання судом ухилення злісним повинно бути належним чином вмотивовано у вироку. Про злісний характер ухилення можуть свідчити тривалість ухилення, продовження ухилення після попередження про необхідність виконання свого обов'язку та можливість кримінальної відповідальності з боку судді чи державного виконавця, неодноразові звернення потерпілого чи інших осіб до винної особи з цього приводу тощо.

Якщо внаслідок несплати аліментів виникає заборгованість, то державний виконавець повинен з'ясувати, чи не виникла вона через ухилення боржника від свого обов'язку [6, с. 92]. Зокрема, дослідженню підлягають такі обставини:

– з якого часу виникла заборгованість;

– спосіб життя, який вів боржник протягом цього часу;

– наявність у нього тимчасових грошових доходів;

– чи отримував боржник доходи від земельного та майнового паю.

Розмір заборгованості за аліментами обчислюється державним виконавцем, а у разі спору – судом [6, с. 93].

Правила нарахування заборгованості по аліментах залежать від того, який їх вид було присуджено судом. Тут можливі два варіанти:

а) сплата аліментів у твердій грошовій сумі (ст. 184 СК України);

б) сплата аліментів у частці від заробітку (доходу) матері, батька дитини (ст. 183 СК України) [1].

Якщо аліменти присуджено у твердій грошовій сумі, то розмір заборгованості, незалежно від того, чи працює боржник, чи ні, визначається сумою коштів, яку боржник має щомісяця сплачувати згідно з рішенням суду.

Якщо розмір аліментів, визначений судом у твердій грошовій сумі, менше 30 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, то дитині має бути призначена державна допомога в розмірі різниці між визначеним розміром аліментів і 30 відсотками прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку.

Державний виконавець обчислює розмір заборгованості зі сплати аліментів, складає відповідний розрахунок та повідомляє про нього стягувачеві і боржникові:

– у разі якщо виконавчий документ уперше надійшов для виконання;

– за заявою сторін виконавчого провадження;

– в інших передбачених законом випадках [4].

У разі сплати аліментів за місцем роботи, місцем виплати пенсії, стипендії заборгованість за аліментами погашається за заявою платника шляхом відрахувань із його заробітної плати, пенсії, стипендії за місцем їх одержання або стягується за рішенням суду.

Відповідно до п. 4 ст. 194 СК України заборгованість за аліментами стягується незалежно від досягнення дитиною повноліття, а у випадку, передбаченому ст. 199 СК України, – до досягнення нею двадцяти трьох років [1].

Якщо за виконавчим листом, пред’явленим до виконання, аліменти не стягуються у зв’язку з розшуком платника аліментів або у зв’язку з його перебуванням за кордоном, вони мають бути сплачені за весь минулий час (частина друга ст. 194 СК України). Такими є загальні положення щодо стягнення заборгованості за аліментами [1].

На практиці у державних виконавців виникають проблеми з правильним розрахунком заборгованості за аліментами та порядком їх погашення (ст. 195 СК). Обчислюючи заборгованість за аліментами, присудженими у частці від заробітку (доходу), державний виконавець повинен виходити з фактичного заробітку (доходу), який платник аліментів одержував за час, протягом якого не проводилось їх стягнення. Тут можна виходити з декількох можливих ситуацій:

– як правило, державна виконавча служба отримує виконавчий лист і повинна відкривати виконавче провадження, а також подавати інформацію до установи, де працює, навчається платник, про необхідність відрахування з платника певного відсотку його доходу (заробітної плати). Але на практиці іноді мають місце випадки, коли така офіційна інформація не надходить до відповідних установ протягом 6 місяців і більше. У такому разі говорити про заборго-

ваність і вину платника ми не можемо, оскільки заборгованість виникла внаслідок бездіяльності державного виконавця. Тому у цій ситуації застосовувати неустойку згідно зі ст. 196 СК неможливо. Так само не можна говорити про вину платника, якщо відрахування не здійснювалось з вини бухгалтерії установи або підприємства, де він працює. Але погасити заборгованість за аліментами платник повинен, тому питання стоятиме про погашення заборгованості у розстрочку чи єдиним платежем, а також про можливість відстрочки сплати заборгованості;

– якщо ж заборгованість виникла внаслідок ухилення платника від сплати аліментів, то, крім заборгованості за аліментами, має нараховуватись неустойка. Вважається, що у такому разі перед судом стоятиме питання про кримінальну відповідальність платника за ст. 164 КК, розстрочку або відстрочку сплати аліментів, коли вони мають значний обсяг, чи погашення заборгованості за рахунок нерухомого майна.

У ч. 2 ст. 74 Закону України «Про виконавче провадження» [4] має місце положення про те, що у разі наявності заборгованості зі сплати аліментів понад три місяці стягнення може бути звернено на майно боржника.

З аналізу цієї частини коментованої норми можна зробити висновок, що перехід від одного способу стягнення – періодичних аліментних платежів, до іншого – звернення стягнення на майно боржника, здійснюється за прямою «вказівкою» Закону і не потрібно звертатися до суду в порядку ст. 33 ЗУ «Про виконавче провадження». Але тут треба враховувати, що це положення застосовується при наявності таких юридичних обставин:

1) у разі неможливості стягнення аліментів із заробітної плати чи інших доходів боржника протягом трьох місяців підряд;

2) боржник не працює і не одержує доходів.

Щодо самого порядку стягнення аліментів, передбаченого ч. 2 ст. 74 ЗУ «Про виконавче провадження», то на практиці його реалізація є досить проблемною, оскільки спроби приховання боржником власного майна, на сьогоднішній день, мають масовий характер, що, в свою чергу, є однією з причин неможливості на практиці виконати рішення суду чи іншого органу [7, с.653-655].

Відповідно до ст. 197 СК України суд може відстрочити або розстрочити сплату заборгованості за аліментами, враховуючи матеріальне становище та сімейний стан платника аліментів [1]. За позовом платника аліментів суд вправі повністю або частково звільнити його від сплати заборгованості за аліментами. Це може мати місце у випадку, коли буде встановлено, що заборгованість виникла у зв’язку з тяжкою хворобою платника аліментів або іншою обставиною, що має істотне значення.

Отже, можна однозначно стверджувати, що головні труднощі у процесі врегулювання спірних питань між сторонами при стягненні аліментів трапляються саме на стадії виконання рішення суду. З огляду на це, механізми регулювання даного процесу потребують подальшого вдосконалення на національному та міжнародному рівнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сімейний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. – Ст.135.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. №2341-III (Редакція станом на 05.12.2012 р.).
3. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. №322-VIII (Редакція станом на 09.12.2012 р.)
4. Закон України «Про виконавче провадження» // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – №45. – Ст. 476.
5. Козлов С. Аліменти по-новому: майнові відносини батьків та дітей/ С.Козлов// Юридична газета, 2005. – №6. – С. 14.
6. Сапейко Л.В. Визначення розміру аліментів на неповнолітніх дітей за новим Сімейним кодексом України // Проблеми законності. – 2003. – №63. – С. 92 – 95.
7. Фурса С.Я., Фурса Є.І. Щербак СВ. Закони України «Про державну виконавчу службу», «Про виконавче провадження», «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»: Науково – практичний коментар. – К.: Видавець Фурса С.Я.: КНТ, 2008. – 1172 с. – (Серія «Процесуальні науки»).

О. О. Хомутовська,
студентка IV курсу юридичного факультету,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

МІСЦЕ МІЖНАРОДНОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ: ДОКТРИНАЛЬНИЙ ОГЛЯД

Питання міжнародного цивільного процесу – одне з найбільш дискусійних питань юридичної доктрини та практики. Складність його полягає в неоднозначності правової природи. Межі дослідження цього інституту лежать в площині міжнародного приватного права та цивільного процесу. Саме такий дуалізм витоків обумовлює проблематику дослідження міжнародного цивільного процесу.

Посилення глобалізації, розвиток міжнародних зносин, удосконалення нормативного регулювання приватноправових відносин – це не вичерпний перелік причин з якими пов’язується посилення ролі міжнародного цивільного процесу не лише в сфері правосуддя, а й в правовідносинах як між приватноправовими, так публічно правовими суб’єктами.

Майже століття не припиняються дискусії про місце та зміст міжнародного цивільного процесу в системі права і його співвідношення з міжнародним приватним й цивільним процесуальним правом серед науковців: Т. Яблочков, І. Перетерський, С. Крилов, Л. Лунц, І. Бліщенко; вітчизняні вчені: Г. Матвеев, Ю. Матвеев, В. Корецький; правники іноземних держав: М. Іссад (Алжир), Дж. Чешир, П. Норт (Великобританія), ін. Сьогодні питання міжнародного цивільного процесу особливо актуальні для новоутворених держав, у тому числі й для України.

Мета дослідження: з’ясування ролі та місця міжнародного цивільного процесу в системі права. В процесі досягнення визначеної мети бути опрацьовані як нормативні та прецедентні джерела, так і доктрина української та зарубіжної наукової думки у сфері цивільного процесу та міжнародного приватного права.

У юридичній літературі під міжнародним цивільним процесом прийнято розуміти сукупність питань процесуального характеру, пов'язаних із захистом прав іноземців та іноземних юридичних осіб у суді чи арбітражі [1, с. 422]. На думку, Білоусова Ю.В., термін «міжнародний цивільний процес» можна також визначити як порядок провадження в цивільних справах з іноземним елементом та вирішення питань, пов'язаних з наданням правової допомоги судам інших країн, врегульованих нормами різноманітних систем права (внутрішнього та міжнародного) [2, с. 272]. Міжнародний цивільний процес також розуміють як сукупність процесуальних норм, яка є складовою частиною цивільного процесуального права як внутрішнього права держави [3, с. 312].

Проте аналізуючи наведені та інші доктринальні визначення зазначеному поняттю, можна дійти висновку про наявність гострої проблеми в юридичній літературі, яка полягає у визначення суті та змісту правової природи міжнародного цивільного процесу. З огляду на це, можна говорити про дуалістичний підхід до розуміння міжнародного цивільного процесу, а саме розуміння його як частини міжнародного приватного права або як частини національного цивільного процесуального права.

Домінуючою в доктрині міжнародного приватного права наразі залишається точка зору, згідно якої всі питання цивільного судочинства з іноземним елементом є складовою національного цивільного процесуального права. Подібну точку зору, наприклад, висловлює Штефан М.Й. із зауваженням про те, що включення цих питань до складу міжнародного приватного права ігнорує наукові основи «виділення галузей права за предметом їх правового регулювання» [4, с. 556]. Проте, Нешатаєва Т.М., не без підстав до наведеного розуміння висуває контраргумент, а саме, на її погляд класичне розуміння національного цивільного процесу не може охопити специфічну характеристику міжнародного цивільного процесу, адже воно не враховує, що міжнародний цивільний процес засновується на взаємозв'язку різнорідних правових нормах: взаємодії правових процедур різних держав і взаємодії міжнародних і національних процедур [5, с. 364].

З цього питання висуваються і кардинально протилежні позиції. Так, Матвеєв Г.К. стверджує, що норми, які регулюють питання міжнародного цивільного процесу, належать до міжнародного приватного права. Кисіль В.І. висловив з цього приводу більш радикальне судження, за яким міжнародний цивільний процес взагалі є незалежною від міжнародного приватного права галуззю права [6, с. 13]. Проте наразі важко погодитись із цим розумінням, зважаючи на правове регулювання зазначених відносин.

Таким чином, більш узагальнюючи і тим самим визнаючи подвійну природу правового регулювання зазначених процесуальних відносин, Гайворонський В.М. дає таке визначення, міжнародний цивільний процес – це система правових норм, які містяться у внутрішньому праві держави і в міжнародних договорах за участю цієї держави і які регулюють цивільно-процесуальні відносини між іноземними судами й учасниками процесу, один з яких є іноземною особою (іноземцем, особою без громадянства, іноземною юридичною особою, іноземною державою, міжнародною організацією), при здійсненні правосуддя з цивільних справ і надання міжнародної правової допомоги [3, с. 312].

Варто також зазначити, що ця проблема юридичної природи міжнародного цивільного процесу зачіпає чи не всі правові кола різних країн світу. Так, в угорській літературі висловлюють думки про самостійність міжнародного цивільного процесуального права, незважаючи на те, що належність процесуальних норм до міжнародного приватного права передбачена законодавчо в Угорщині (Указ «Про міжнародне приватне право»). Такі вчені Німеччини як Хофман М. та Фінке Х. у праці «Міжнародний цивільний процес» характеризують міжнародний цивільний процес як частину національного процесуального права, проте із зауваженням про дослідження його проблем разом із наукою міжнародного приватного права. Класична англійська доктрина міжнародного приватного права охоплює вчення про міжнародний цивільний процес [1, с. 425].

Проте за проблематикою визначення приналежності міжнародного цивільного процесу, все ж більш сталої позиції науковці притримуються стосовно визначення його змісту. Так, до міжнародного цивільного процесу найчастіше відносять питання щодо: 1) міжнародної підсудності (юрисдикції) з цивільних справ; 2) цивільного процесуального становища іноземців, осіб без громадянства, іноземних юридичних осіб, іноземних держав, їх дипломатичних представництв, міжнародних організації; 3) судових доказів у цивільних справах з іноземною особою; 4) порядку встановлення змісту іноземного закону, що підлягає застосуванню; 5) порядку встановлення змісту іноземного закону, що підлягає застосуванню; 6) іноземних судових доручень; 7) визнання та примусового виконання іноземних судових рішень з цивільних справ [3, с. 313].

Узагальнено все коло питань, яке регулює міжнародний цивільний процес прийнято називати справи з іноземним елементом. При цьому, під «іноземним елементом» розуміють: 1) суб'єкта, який має іноземну належність (громадянство, місце проживання – щодо фізичних осіб; національність – щодо юридичних осіб); 2) об'єкт, який перебуває на території іноземної держави; 3) юридичний факт, що мав чи чає місце за кордоном [7; с. 223]. Саме визначення поняття «іноземний елемент» наведено у п. 2 ч. 1ст. 1 Закону України «Про міжнародне приватне право».

Так, при виникненні спору у сфері приватноправових відносин за участю іноземного елементу завжди виникають такі питання: у правозастосовний орган якої країни варто звертатися за захистом порушених прав; чи зможе цей правозастосовний орган забезпечити належне ведення процесу (здійснити повідомлення відповідача про порушення справи, допит свідків, що перебувають за кордоном, витребування документів та доказів з-за кордону та ін.); чи зможе рішення, винесене цим органом, бути виконане за кордоном (якщо потрібне виконання), у якій країні варто запитувати виконання, чи не виникне конфлікту компетенцій між установами країни, де запитується виконання, і країни, на території якої було винесене рішення [8, с. 130].

Основними джерелами у сфері регулювання приватно-правових процесуальних відносин в Україні є такі нормативні акти як: перш за все Конституція України. Згідно ч.2 ст. 124 Конституції України «юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі», а також ст. 26 яка визначає, що «іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також

несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, – за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України», тобто визначає, що на іноземців поширюється національний правовий режим. Основними актами також виступають Цивільний-процесуальний кодекс України і зокрема його 8 і 10 розділи, а також Закони України «Про міжнародне приватне право», «Про судоустрій та статус суддів», «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», «Про закордонних українців». Не менш важливими виступають також роз'яснення вищих судових органів, щодо особливостей провадження у справах з іноземним елементом.

З огляду на положення Конституції України, що міжнародні договори ратифіковані Верховною Радою України є частиною національного законодавства України, варто говорити про визначну роль цих актів, як джерела правового регулювання. Так, з питань цивільного процесу діють чисельні багатосторонні універсальні Гаазькі конвенції: – Гаазька конвенція про вручення за кордоном судових і позасудових документів по цивільних і торговельних справах від 15 листопада 1965 року, Гаазька конвенція з питань цивільного процесу 1954 року, Гаазька конвенція про одержання за кордоном доказів по цивільних і торговельних справах від 18 березня 1970 року, Конвенція про полегшення доступу до правосуддя за кордоном від 25 жовтня 1980 року, Конвенція про визнання і виконання рішень у цивільних і торговельних справах від 1 лютого 1971 року тощо. До числа регіональних договорів відносяться: Конвенція про правову допомогу й правові відносини з цивільних, сімейних і кримінальних справ 1993 року (Мінська конвенція), Угода про порядок дозволу спорів, пов'язаних зі здійсненням господарської діяльності 1992 року (Київська угода) тощо. Двосторонніми договорами у сфері регулювання зазначених процесуальних відносин належать, зокрема, угоди з Литвою, Латвією, Грузією, Китаєм, Естонією, Молдовою, Польщею, Монголією. А також консульські конвенції з такими країнами як Угорщина, Польща, Румунія, Російська Федерація, В'єтнам, Литва, Казахстан, Китай тощо.

Значення ролі міжнародних договорів випливає, зокрема, із статті 3 Закону України «Про міжнародне приватне право» та ч. 2 ст. 2 Цивільного процесуального кодексу України, які визначають пріоритет норм міжнародних договорів перед нормами національного законодавства. Таким чином, до міжнародних угод, якими врегульовано правила міжнародного цивільного процесу, належать двосторонні та багатосторонні договори, підписані Україною, та угоди колишнього СРСР, які зберігають юридичну силу для України.

Згідно Листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про практику розгляду судами цивільних справ з іноземним елементом» від 16.05.2013 «розглядаючи справи за участю іноземного елемента, судам слід з'ясовувати наявність чинного між державами договору та за його наявності – порядку регулювання спірних правовідносин, що виникли».

Правове регулювання участі іноземців у цивільному процесі має чотири основні аспекти. Перший з них пов'язаний із цивільно-процесуальним положенням іноземців та осіб без громадянства. Другий представлений правилами, що визначають підстави і порядок подання позовів до іноземної держави та її

дипломатичних представників, акредитованих в Україні. Третій є міждержавною взаємодією з питань надання правової допомоги по цивільним справах. Четвертий стосується умов визнання та виконання актів іноземних судів на території України [9, с. 401].

Говорячи про підсудність, варто зазначити, що у теорії міжнародного цивільного процесу категорія «підсудність» застосовується для визначення розподілу компетенції між судами існуючої в державі системи розгляду цивільних справ, а також компетенції судів щодо вирішення справ з іноземним елементом, тобто міжнародної підсудності. У міжнародних договорах ця юридична категорія замінена категорією «компетенція». Таким чином, міжнародна підсудність – це розмежування компетенції національних судів різних держав із вирішення цивільних справ ускладнених іноземним елементом. Проте варто зауважити про необхідність розмежування таких правових явищ як «підсудність» та «право, що підлягає застосування до правовідносин з іноземним елементом», адже в першому випадку йде мова про компетенцію судів розглядати спори з іноземним елементом, а в другому – про вибір правових норм, щодо регулювання відносин ускладнених іноземним елементом. Тобто, йдеться про те, що визначення підсудності справи суду України ще не тягне за собою регулювання цих відносин правовим нормами українського законодавства, і навпаки.

Кожна держава в односторонньому порядку визначає підсудність цивільних справ своїм судам. Відносно справ з іноземним елементом держава може встановлювати спеціальні правила підсудності або поширювати на ці справи загальні норми цивільного процесуального права.

В доктрині міжнародного цивільного процесу виділяють декілька основних правил визначення підсудності, залежно від правової системи, до якої належить країна. Так, можна виділити наступні критерії: 1) за ознакою громадянства сторони чи сторін у справах (країни романського права); 2) за ознакою місця проживання або доміцилію відповідача, тобто поширення засад внутрішнього законодавства на справи з іноземним елементом (країни пандектного права); 3) за ознакою «фактичної присутності» відповідача (країни загального права), тобто за ознакою особистої участі відповідача або наявності належного йому майна на території певної держави; 4) за місцем знаходження спірної речі; 5) за наявності іншого зв’язку спірної справи з територією певної держави, зокрема місця заподіяння шкоди, виконання договору тощо [7, с. 233].

Що ж стосується України, то законодавець притримується, як вже було зазначено національного режиму, який має безумовний характер. У законодавстві України не міститься будь-яких обмежень або умов для іноземців, виконання яких необхідно для звернення до суду. Відмова в прийнятті позовної заяви іноземця можлива тільки на загальних підставах, передбачених ЦПК України (ст. 122).

Національне законодавство передбачає деякі види підсудності. По-перше, міжнародна загальна підсудність. Правило «місця проживання» і «місця знаходження» відповідача (п.2 ст. 76 ЗУ «Про Міжнародне приватне право», ст. 414, ст. 109 ЦПК, ч. 1 ст. 124 і ст. 15ГПК). По-друге, міжнародна виключна підсудність. Причиною впровадження виключної підсудності є захист юрисдикції національних судів у тих випадках, коли спори порушують питання публічного порядку, певних економічних та соціальних інтересів. Виключна міжнародна

підсудність судам України встановлена в ст. 76 ЗУ «Про Міжнародне приватне право». Характерна ознака перелічених у статті випадків виключної підсудності – це зв'язок спірного цивільного правовідношення з територією України. Такі спірні правовідносини:

• включають в себе реєстрацію або ліквідацію майнових прав, які підлягають державній реєстрації (наприклад, нерухоме майно та інтелектуальна власність);

• зачіпають першочергові інтереси третіх осіб або громадськості в цілому (процедура банкрутства);

• включають втручання адміністративних органів (конкурентні стосунки);

• зачіпають такі функції державних органів, як фіскальну, соціальне забезпечення та інші економічні аспекти.

Третім видом підсудності є міжнародна спеціальна підсудність. З метою захисту вітчизняного відповідача. Відмінна ознака встановлених в ст. 76 ЗУ «Про Міжнародне приватне право» випадків міжнародної спеціальної підсудності – це зв'язок спірного цивільного правовідношення з територією України. Список підстав не є вичерпним.

Інший вид, міжнародна договірна підсудність. Встановлена ч. 1 п.1 ст. 76 ЗУ «Про Міжнародне приватне право». Прогогаційна угода (угода сторін про підсудність, юрисдикційна угода) – угода, яка встановлює вибір підсудності і таким чином обумовлює, в який суд звертатимуться сторони з приводу визначеного спору. Можливість укладення такої угоди відповідає характеру міжнародних приватно правових відносин. Пророгаційна угода не зачіпає сфери виключної міжнародної підсудності. Необхідна конкретизація положень згаданого закону з питань часу укладення угоди (до виникнення спору, під час виникнення спору), уточнення положень про форму угоди, автономність угоди (не залежність як додаткової від основного договору між сторонами), урегулювання конфлікту підсудності (юрисдикції) між судом, обраним угодою, та судом, уповноваженим законом [10, с. 183].

У вищезгаданому Листі ВССУ з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про практику розгляду судами цивільних справ з іноземним елементом» питання підсудності висвітлено наступним чином: визначення підсудності справ з іноземним елементом залежить від категорії спору. При вирішенні питання про підсудність справ судам України також мають враховуватися вимоги загальної, альтернативної, договірної, виключної підсудності.

Вирішуючи питання про підсудність цивільних справ з іноземним елементом, судам слід враховувати не тільки норми внутрішньодержавного права, але й колізійні норми, які містяться в конвенціях і двосторонніх договорах України та інших держав про правову допомогу. Правила про визначення міжнародної підсудності за законодавством України застосовуються, якщо міжнародним договором не встановлено інші правила.

Також у міжнародних договорах про правову допомогу містяться спеціальні норми про підсудність окремих категорій справ, де передбачається застосування комбінованих критеріїв: громадянства, місця проживання сторін, місцезнаходження майна.

Підсумовуючи все вищевказане, варто звернути увагу не те, що дискусії щодо місця міжнародного цивільного процесу є небезпідставними. Досить

важко зробити однозначний висновок з цього приводу. Таким чином, дебати про міжнародний цивільний процес, його місце, зміст і співвідношення з традиційними галузями чи інститутами права не завершені.

Складнощі також виникають у сфері з'ясування процесуального статусу деяких суб'єктів міжнародного судочинства.

Стосовно нормативної бази регулювання процесуальних відносин цього виду, то тут питання більш узгоджене. Найвищу юридичну силу серед нормативних актів мають міжнародні акти, зокрема, міжнародні договори. Саме за їх допомогою регулюються як функціональні, так і організаційна аспекти міжнародного цивільного процесу. Національне законодавство також у цій сфері досить розвинене, проте відкритим залишається питання приєднання України до деяких ключових міжнародних актів з питань регулювання відносин міжнародного судочинства.

Отже, дослідивши все зазначене можемо дійти однозначного висновку про необхідність вдосконалення законодавства для регулювання відносин у площині міжнародного цивільного процесу, а також необхідності розробки доктрини у цій сфері, яка б позитивно вплинула на практичне регулювання зазначених відносин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фединяк Г.С., Фединяк Л.С. Міжнародне приватне право. – К.: Атіка, 2012. – 530 с.
2. Цивільний процес: навч. посіб. / А. В. Андрущенко, Ю. В. Білоусов, Р. О. Стефанчук, О. І. Угриновська та ін. за ред. Ю. В. Білоусова. – К.: Прецедент, 2005. – 293 с.
3. Бігун В.А., Білоусов Є.М., Гайворонський, Жуков І.М., Жушман В.П., та ін. Міжнародне приватне право/під заг. ред. Гайворонського В.М., Жушмана В.П. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 368 с.
4. Штефан М.Й. Цивільний процес. Підруч. для юрид. спеціальностей вищих закладів освіти. – К.: Ін Юре, 1997. 608 с.
5. Нешатаева Т.Н. Международное частное право и международній гражданський процесс: Учебній курс в трех томах – М.: Изд. дом «Городец», 2004.
6. Кисіль В.І. Міжнародне приватне право: питання кодифікації. – К.: Україна, 2000. – 431 с.
7. Аляб'єва Н.В., Демченко А.І., Красицька Л.В., Кройтор В.А., Кузьменко С.Г. [та ін.]/під заг. ред. Кузьменко С.Г. Міжнародне приватне право. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 316 с.
8. Кибенко Е. Р. Международное частное право: учеб.-практ. пособ. – Х.: Эспада, 2003. – 512 с.
9. Васильєв С. В. Цивільний процес: навч. посіб. – Х.: Одисей, 2008. – 480с.
10. Лунц Л.А. Курс международного частного права. – М.: Спарк, 2002. – 1007с.

О. О. Чепель,
студентка ІІ курсу магістратури,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЗЕМЕЛЬНО-ОРЕНДНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Право оренди землі являє собою право володіння і користування земельних ділянок у визначених цілях на певних умовах. Право оренди є похідним від права власності на землю. Економічний інтерес у земельних орендних правовідносинах проявляється в тому, що земля використовується як умова будь-якого виробництва, як об'єкт господарювання, як територіально-просторовий базис і як засіб виробництва, що приносить вигоду і дохід власникам чи користувачам землі. В умовах земельної та аграрної реформи вивчення змісту земельних орендних правовідносин набуває особливої актуальності [1, с. 230].

Метою цієї статті є висвітлення історичних етапів становлення та розвитку орендних відносин, а також дослідження та обґрунтування комплексу проблем земельно-правового регулювання орендних відносин і ролі договору оренди земельної ділянки у регулюванні земельно-орендних відносин.

В сучасній земельно-правовій літературі різноманітні аспекти земельної оренди досліджувалися в працях В. І. Андрейцева, Н. Ільницької, І. І. Каракаша, П. Ф. Кулинича, О. О. Погрібного, В. І. Семчика, В. А. Сонюк, Н. І. Титової, В. Т. Федоровича, М. В. Шульги та інших.

Земельна оренда в Україні почала розвиватися до скасування кріпацтва, а після його скасування оренда земель отримала своє правове забезпечення. В літературі відзначається, що на початку ХХ століття роль оренди в земельному обігу була значно вагомішою, ніж роль купівлі-продажу, і не лише тому, що оренда була єдиним доступним засобом мобілізації землі в межах надільного землеволодіння, але й інструментом стабілізації інтересів власників землі в отриманні доходів. В дореволюційній Україні орендодавцями були поміщики, держава, селянські громади і монастирі, а орендарями земель були в основному селяни одноособово або в складі громади. В той історичний період правове регулювання оренди земель здійснювалося нормами цивільного права, оскільки тільки передбачалося зародження земельного законодавства.

В 1917 р. орендні правовідносини припинили своє існування у зв'язку з націоналізацією землі та інших природних ресурсів. У 20-30 рр. минулого століття право оренди засобів виробництва, в тому числі і землі, на короткий проміжок часу легалізувалося, але надалі було повністю заборонене. З 1937 р. здача в оренду земель сільськогосподарського призначення була заборонена. З того часу земля та інші природні ресурси були вилучені із цивільного обігу і всі правочини, що порушують право державної власності, визнавалися недійсними.

Отже, протягом тривалого часу – з кінця 30-х до кінця 80-х рр., оренда сільськогосподарських земель у нашій країні була під забороною.

В СРСР в кінці 90-х рр. ХХ століття орендні правовідносини нарешті знайшли своє законодавче відображення. Розпочалося формування трудових колективів, що використовували право оренди, орендний підряд тощо.

Оренда земель в Україні має розгалужену систему. Головна перевага орендної основи – земля залишиться об'єктом власності народу України [2, с. 164]. Ситуацію завжди можна відкоригувати за допомогою нормативно-правового регулювання. Система залишається справедливою щодо тих, хто працює на землі. Кожен громадянин, навіть прийдешніх поколінь, отримує право на землю для ведення аграрної діяльності. А тривалі терміни оренди (варіанти: пожиттєва, 50 чи 99 років) спільно з правом на успадкування роблять для реального інвестора різницю між орендою та власністю мінімальною. Офіційне визначення поняття оренди земель дає Закон України «Про оренду землі» (ст. 1). Оренда землі – це засноване на договорі строкове платне володіння і користування земельною ділянкою, необхідною орендареві для проведення підприємницької та інших видів діяльності [3]. З визначення оренди випливають такі її юридичні ознаки, як: 1) це виключно договірна форма використання земель; 2) оренда земель оформляється договором оренди земельної ділянки; 3) зміст оренди земель становлять правомочності володіння і користування орендаря (без надання права розпоряджатися нею); 4) це користування та володіння є платним; 5) оренда передбачає передачу земельної ділянки обов'язково у строкове (тимчасове) користування; 6) об'єктом оренди за договором виступає певна земельна ділянка, яка може використовуватися орендарем для здійснення перш за все підприємницької діяльності, а також і для іншої діяльності (ведення особистого підсобного господарства тощо); 7) повна господарська самостійність орендаря [4, с. 206].

З однієї сторони, інститут оренди землі, як і наявність інших альтернативних способів ефективності експлуатації земельної ділянки, – ознака розвиненого демократичного суспільства. Однак він також сприяє збільшенню навантаження на суди, хоча цей інститут має багатовікову історію і поширений практично в усіх країнах світу. З іншої сторони, в Україні внаслідок недосконалості законодавчої бази впровадження інституту оренди земельних ділянок не лише не дає позитивних результатів, а й призводить до виникнення значних ускладнень і проблем, оскільки питання виконання та оскарження договорів оренди землі нерозривно пов'язані з відповідним зверненням до суду. Відтак практично всі проблеми, пов'язані із земельними відносинами, стають актуальними і для судів.

Справа в тому, що низка положень Закону України «Про оренду землі» внаслідок їх юридично-технічної недосконалості не узгоджується з положеннями інших законодавчих актів, що призводить до складних системних колізій, вирішувати які доводиться саме судам. Наявність колізій і прогалин неминуче призводить до неоднакової практики вирішення спорів, насамперед, судами, що негативно позначається на рівні захисту прав осіб, а також створює ґрунт для численних зловживань.

Важлива роль у регулюванні земельних орендних відносин належить договорам оренди земельної ділянки. Основним документом, який регулює відносини між орендодавцем і орендарем, є договір оренди земельної ділянки. Дискусійним на сьогодні є питання про правову природу договору оренди земельної ділянки [5, с. 62].

За договором найму (оренди) земельної ділянки наймодавець зобов'язується передати наймачеві земельну ділянку на встановлений договором строк у володіння та користування за плату.

Земельна ділянка може передаватись у найм разом з насадженнями, будівлями, спорудами, водоймами, які знаходяться на ній, або без них. Виключний перелік істотних умов договору оренди передбачений ст. 15 Закону України «Про оренду землі». Істотними умовами є: 1) об'єкт оренди (місце розташування та розмір земельної ділянки); 2) термін договору оренди; 3) орендна плата (розмір, індексація, форми платежу, терміни та порядок внесення і перегляду); 4) цільове призначення, умови використання і збереження якості землі; 5) умови повернення земельної ділянки орендодавцеві; 6) існуючі обмеження і обтяження щодо використання земельної ділянки (вказується чи перебуває земельна ділянка у заставі чи встановлені інші обмеження щодо її використання, як от сервітут і т.д.); 7) сторона (орендодавець чи орендар), яка несе ризик випадкового пошкодження або знищення об'єкта оренди чийого частини; 8) відповідальність сторін. При цьому варто зауважити, що відсутність хоча б однієї умови є підставою для відмови у державній реєстрації договору, та може мати своїм наслідком визнання його недійсним [3].

Як відомо, в оренду може бути переданий індивідуально визначений об'єкт, оскільки істотними умовами договору є його місце розташування, розмір та площа. Відсутність цих умов служить підставою для відмови у державній реєстрації. Таким чином, передача в оренду земельної частки (паю) можлива лише після виділення її у натурі і отримання у вигляді конкретної ділянки, яка відповідно до Закону може бути об'єктом оренди.

Наслідком припинення договору оренди земельної ділянки є обов'язок орендаря повернути орендодавцеві земельну ділянку на умовах, визначених договором оренди. Законом закріплено важливу гарантію прав орендодавця, яка зумовлена особливостями об'єкта цих відносин, зокрема: орендар не має права утримувати земельну ділянку для забезпечення своїх вимог до орендодавця. Таке утримування земельної ділянки унеможливлює її використання за цільовим призначенням.

Одним з найпринциповіших питань орендних відносин є визначення орендної плати. Її рівень залежить від таких факторів: якості (родючості) земельної ділянки, її місцеположення, цін на сільськогосподарську продукцію, що виробляється на орендованій землі, попиту на цей ресурс та пропозиції його у відповідному географічному регіоні.

Орендна плата за земельну ділянку – це платіж, який орендар сплачує орендодавцеві за володіння і користування земельною ділянкою. Розмір, форма і строки внесення орендної плати встановлюються за згодою сторін і зазначаються в договорі оренди [2, с. 168].

Орендна плата може встановлюватися в різних формах: грошовій, натуральній (за визначеною кількістю чи часткою врожаю, що отримується з орендованої землі), відробітній (надання різних послуг орендодавцю) і змішаній, в якій можуть бути поєднанні у певних співвідношеннях зазначені раніше форми орендної плати. Суть грошової орендної плати полягає в тому, що орендар виплачує орендодавцю наперед певну суму грошей за користування землею та

іншим нерухомим майном. Така форма орендної плати для обох учасників орендних відносин має як недоліки, так і переваги.

Орендарю вигідно виплачувати фіксовану орендну плату грошима, оскільки за цієї умови він самостійно приймає управлінські рішення щодо виробництва, а весь додатковий прибуток від зростання продуктивності землі і цін на продукцію залишається в його розпорядженні. Однак він бере на себе і додатковий ризик від зниження цін на сільськогосподарську продукцію, а також обсягу її виробництва в неврожайні роки. Ця форма орендної плати для орендаря є одним з видів постійних витрат, які потрібно покрити незалежно від того, який одержано виторг від реалізації продукції.

Фіксована орендна плата вигідна тим орендодавцям, які не мають досвіду роботи в сільському господарстві або не бажають брати на себе часткові управлінські функції щодо ведення сільськогосподарського виробництва, а також наражатися на ризик від можливого зниження доходів. Зрозуміло, що вони програють тоді, коли орендар веде виробництво високоефективно і коли поліпшується кон'юнктура на ринку сільськогосподарських товарів. Розмір фіксованої грошової орендної плати можна визначити різними способами. Найпростіший з них: помножити середню для даного району норму доходу від землі (у відсотках) на її ринкову вартість.

Орендар повинен чітко усвідомлювати власну відповідальність. Ефективною оренда землі може бути тільки тоді, коли орендар має достатню кількість матеріальних ресурсів і робочої сили, щоб забезпечити конкурентоспроможність своєї продукції. Іншими словами, оренда повинна бути прибутковою й економічно вигідною як для орендодавця, так і для орендаря.

Слід зазначити, що орендне землекористування потенційно пов'язане з небезпекою деградації орендованих земель. Як стверджував англійський агроном кінця XVIII ст. Артур Юнг, «дайте людині в міцне володіння скелю, вона перетворить її на сад; дайте їй на підставі дев'ятирічного контракту сад, вона перетворить його на пустелю» [6, с. 334]. На підставі договору оренди орендар отримує у тимчасове володіння і користування чужу земельну ділянку з метою використання для задоволення власних потреб, яку він має повернути орендареві. Безумовно, власні інтереси орендаря в отриманні максимального доходу від використання орендованої землі переважають над інтересами власника (орендодавця) отримати орендну плату та повернути по закінченні дії договору земельну ділянку принаймні не в гіршому стані, ніж той, в якому земля перебувала на момент укладення договору оренди землі. Адже витрати орендаря на запобігання зниженню якісного стану орендованої земельної ділянки, а тим більше на підвищення родючості землі, знижують його дохід. Тому в договорі оренди землі сторони намагаються віднайти баланс їх приватних інтересів шляхом закріплення в ньому відповідних договірних умов.

Стаття 14 Закону України «Про оренду землі» містить ще одну частину: «Типова форма договору оренди землі затверджується Кабінетом Міністрів України». Йдеться про постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового договору оренди землі» від 03.03. 2004 № 220 [7].

Тут варто зауважити, що типовий договір не є обов'язковим для застосування. Втім, якщо він використовується, необхідно звернути увагу, що він на сьогод-

ні «відстає» від Закону України «Про оренду землі». Зокрема, в ньому відсутня одна істотна умова, яка з'явилася нещодавно в ст. 15 Закону: «умови передачі в заставу та внесення до статутного фонду права оренди земельної ділянки».

На сьогодні діє Типовий договір оренди землі, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 220 від 03.03.2004 на виконання вимог ч. 2 ст. 14 Закону України «Про оренду землі».

Відповідно до ч. 4 ст. 179 Господарського кодексу України сторони не можуть відступати від змісту типового договору, затвердженого у встановленому порядку [8].

Таким чином, усі умови договору оренди землі від 14.12.2006 р. мають відповідати Типовому договору оренди землі, що у свою чергу веде до створення підстав для визнання договору оренди землі недійсним через неузгодженість його із Законом України «Про оренду землі».

Адже згідно з умовами Типового договору оренди землі, відповідно до якого відомості про об'єкт оренди мають включати не лише загальну площу всієї земельної ділянки, а й площу та якісні характеристики землі за складом та видами угідь.

У даному випадку не слід забувати про ч. 2 ст. 15 Закону України «Про оренду землі»: відсутність у договорі оренди землі однієї з істотних умов, передбачених цією статтею, є підставою для відмови в державній реєстрації договору оренди, а також для визнання договору недійсним відповідно до закону (тобто за відсутності усіх істотних умов, передбачених законом, договір оренди земельної ділянки не може бути укладений), тобто таким, який не породжує договірних відносин [3].

Крім того, обов'язок укладання в письмовій формі, нотаріального посвідчення та державної реєстрації договору оренди землі встановлений ч. 2 ст. 290 Господарського кодексу України [8].

Хоча згідно зі ст. 14 Закону «Про оренду землі» договір оренди землі укладається у письмовій формі і за бажанням однієї із сторін може бути посвідчений нотаріально [3].

Розвиток земельних орендних відносин є закономірним проявом земельної реформи, що характеризує перехід України як самостійної держави до ринкових економічних відносин; оренда земель сільськогосподарського призначення характеризує новий аграрний економічний уклад на селі, який має перспективу подальшого розвитку в Україні.

Таким чином з прийняттям Конституції України, регламентація у ній важливих питань земельних відносин є передумовою для подальшого розвитку та вдосконалення регулювання земельних орендних відносин.

Орендні земельні відносини відроджуються за нових соціально-економічних і правових умов, що визначає їх класичний характер. Головним завданням у розвитку орендних земельних відносин є формування конкурентного орендного середовища, дотримання сторонами договірних зобов'язань, гармонізація взаємовідносин між власниками й орендарями у питаннях розміру, форми та повноти виплати орендної плати, збереження та раціонального використання орендованих земель.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сидор В.Д. Поняття і зміст земельних орендних правовідносин / В.Д. Сидор // Часопис Київського університету права. – 2009. – №3. – С. 230-234.
2. Земельне прво: підручник / М.В. Шульга, Н.О. Багай, В.І. Гордєєв та ін; за ред. М.В. Шульги. Х.: Право, 2013. – 520 с.
3. Про оренду землі: Закон України від 6 жовтня 1998 р. (у ред. від 2 жовтня 2003 р.) № 1211-IV // ВВР України. – 2003. – № 10-11.
4. Семчик В.І. Земельне право України: підруч. для студ.юрид. спец. вищ. навч. закл. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. – 600 с.
5. Ільницька Н.В. Оренда як правова форма використання земель у сучасний період: поняття, особливості, юридична природа / Н. В. Ільницька // Право України. – 2000. – № 8. – С. 60-64.
6. Крестьянский вопрос. Хрестоматия либерально-консервативных воззрений зарубежных и российских авторов XVIII– XX вв. – М.: ФГОУ ВПО РГАУ– МСХА им. К.А. Тимирязева, 2008. – 612с.
7. Про затвердження Типового договору оренди землі: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03. 2004р. N 220 [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/220-2004-п
8. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – С. 462.

М. Б. Червона,
студентка IV курсу
Інституту прикладної математики та фундаментальних наук,
Національний університет «Львівська політехніка»

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Інформація відіграє надзвичайно важливу роль в сучасному суспільстві, що розвивається під впливом глобалізаційних процесів. В контексті інформаційної еволюції, право кожної людини на інформацію виступає як фундаментальне та основоположне, а вільний доступ до інформації – як його необхідна складова, яка закріплюється відповідними міжнародними конвенціями та офіційними документами. В теперішніх умовах, коли інформація є тим, без чого неможливе раціональне існування ні економіки, ні політики, дуже важливим є чітко та правильно розуміти яка інформація є доступною завжди, а на яку держава може накладати обмеження з метою запобігання негативних наслідків. Ці обмеження набувають різноманітних розмірів та ознак відповідно до практик країн в ході їх історичного розвитку.

Метою роботи є визначення основи, на якій базується право на доступ до публічної інформації, а також виокремлення та порівняння практик законодавчого закріплення такого права і обмежень на нього в різних країнах.

Стаття 34 Конституції України передбачає та гарантує право кожного вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб на свій вибір [5]. 1 жовтня 1995 року було ухвалено Йоганнесбурзькі принципи групою експертів у сфері міжнародного права,

національної безпеки і прав людини, скликаною Артикль XIX, яка є міжнародною організацією, що функціонує у сфері захисту права на свободу слова та свободу вираження поглядів. У преамбулі цих принципів чітко вказано, що свобода доступу до інформації відіграє надзвичайно важливу роль у демократичному суспільстві і має дуже важливе значення для його розвитку а також здійснення і інших прав і свобод людини [12]. Свобода доступу до інформації є основоположною свободою кожної людини, і її проблематиці, на сьогоднішньому етапі розвитку суспільства, приділяється велика увага. Сучасні ринкові відносини не можуть існувати за умов відсутності повноцінного інформаційного середовища, без нових інформаційних технологій, а демократичні інститути і норми не є дієвими без інформаційної свободи.

Право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію, що передбачене в статті 34 Конституції України, відповідає правам, сформульованим в статті 10 Європейської Конвенції з прав людини, яка, разом з тим, визначає, що здійснення такого права, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати обмеженням, встановленими законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для охорони порядку або запобігання злочинам, для охорони здоров'я або моралі, для захисту репутації або прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду [1]. Ця стаття ЄКПЛ є основоположною і для інших документів. Наприклад, в статті 2 Конвенції про доступ до офіційних документів, як і в Рекомендації Rec (2002) 2 Комітету Міністрів державам-членам про доступ до офіційних документів, вказується, що держави-члени можуть обмежити право доступу до офіційних документів з метою обмеження, які мають бути чітко визначені в законодавстві, бути необхідними в демократичному суспільстві й пропорційними з метою захисту національної безпеки, оборони та міжнародних зв'язків; охорони громадського порядку; запобігання, розшуку та розслідування кримінальної діяльності; приватного життя та інших законних приватних інтересів; комерційних та інших економічних інтересів, як приватних, так і державних; рівності сторін у судовому провадженні; природи; інспекцій, контролю й нагляду з боку органів державної влади; державної економічної, монетарної та обмінної політики; конфіденційності обговорень усередині органу державної влади або ж між кількома органами державної влади під час внутрішнього процесу підготовки документа [6].

Один з Йоганненсбурзьких принципів говорить, що кожен має право на інформацію від владних структур, включно з інформацією, що стосується державної безпеки. Будь-які обмеження цього права під приводом національної безпеки не можуть запроваджуватися допоки уряд не доведе, що таке обмеження передбачене законом і є необхідним у демократичному суспільстві для захисту законних інтересів національної безпеки [12].

З вище вказаного постає питання щодо рамок обмеження доступу до інформації з метою дотримання основоположних прав і свобод людини. З цією метою організація Артикль XIX розробила Йоганненсбурзькі принципи, які встановлюють стандарти для правових режимів доступу до інформації. Зокрема принцип 4 вказує, що всі запити на інформацію повинні бути задоволені за ви-

ключенням тих випадків, коли державний орган зможе продемонструвати, що запитувана інформація підпадає під обмежений перелік виключень з принципу відкритості інформації. Відмова в наданні інформації може бути виправдана тоді і тільки тоді, коли державний орган зможе довести, що запитувана інформація відповідає в сукупності трьом необхідним критеріям, а саме:

1) інформація повинна бути пов'язана з законною метою, закріпленою в законі;

2) розкриття інформації загрожує нанесенням шкоди цій меті;

3) шкода нанесена цій меті має перевищувати суспільний інтерес в відкритті цієї інформації.

Таким чином, принцип Артикль XIX вказує, що перелік законних цілей, які можуть виправдати відмову в доступі до інформації, має бути закріплений законом. Виключення мають бути чітко визначеними, щоб запобігти їх розширеному тлумаченню і включенню в них інформації, яка не наносить шкоди законним інтересам. [13]

На основі цих трьох критеріїв віднесення інформації до інформації з обмеженим доступом і побудований трискладовий тест, передбачений законодавством України, а саме Законом «Про доступ до публічної інформації». За цим законом також не може бути обмежено доступ до інформації про розпорядження бюджетними коштами, володіння, користування чи розпорядження державним, комунальним майном, у тому числі до копій відповідних документів, умови отримання цих коштів чи майна, прізвища, імена, по батькові фізичних осіб та найменування юридичних осіб, які отримали ці кошти або майно[4]. Дуже важливим, є позитивна оцінка Артиклю XIX українського Закону. Зокрема, на думку цієї організації, він встановлює, за певними винятками, презумпцію права на інформацію, послуговується широким визначенням державних органів, на які поширюється його дія, не вимагає наявності визнаного законом інтересу для того, щоб запитувачі могли отримати інформацію, передбачає слушний порядок отримання інформації й встановлює гарантії для осіб, що сигналізують про порушення. Водночас, за словами Арикль XIX, закон не позбавлений і недоліків. Найпомітніший – заслабкий режим винятків із права на доступ через слабкість критерію можливої шкоди та заплутане визначення переважаючих інтересів суспільства [7].

Варто згадати міжнародні організації «Access Info Europe» та «Centre for Law and Democracy», які аналізують законодавство країн щодо права на доступ до інформації та складають відповідно до проведеного аналізу Всесвітній рейтинг права на інформацію (Global Right to Information Rating) країн. Україна зі своїм Законом «Про доступ до публічної інформації» посідає 10 місце в цьому рейтингу, що свідчить про високу позитивну оцінку світової спільноти українського правового регулювання доступу до інформації як прогресивного, в той час, як більш демократично та економічно розвинуті країни займають далеко не перші, а то чи не останні позиції [11]. Це пов'язано передусім з тим, що часто країни з відносно розвиненим законодавством в силу свого традиційного характеру не адаптовані до модернізації та покращення права згідно з вимогами сучасності. Розглянемо декілька прикладів.

Німеччина знаходиться на 94 з 97-ми позицій RTI і є одною з небагатьох європейських країн, які не визнали в своїй конституції право на доступ до інформації як фундаментальне. Право на доступ до інформації в німецькому законодавстві майже не регулюється і не захищається. В законодавстві Німеччини щодо доступу до інформації взагалі відсутні будь-які аналоги трискладового тесту на віднесення інформації до такої, що носить закритий характер [9].

На відміну від Німеччини, Сербія, яка посідає 1-ше місце в рейтингу RTI, в своєму законодавстві містить закон щодо вільного доступу до суспільно важливої інформації [10]. Законодавство про доступ до інформації Сербії, як і українське, високо оцінюється з позиції визнання права на доступ до інформації, існування спеціальної презумпції на свободу інформації у всіх випадках, окрім вичерпного переліку винятків. Сербія у світовому рейтингу RTI вийшла на перше місце саме завдяки високій оцінці регулювання законодавством процесу запитування та оскаржування у сфері доступу до інформації, функціонування спеціальних наглядових органів, засобами забезпечення виконання закону, а також, в цілому, гармонійністю та відповідністю світовим стандартам законодавства про доступ до інформації.

Подібно до Німеччини, більшість розвинутих європейських країн не забезпечують належним чином на законодавчому рівні право доступу до публічної інформації на рівні міжнародних стандартів. Наприклад, держава-сусід України, Польща, знаходиться на 87 місці в рейтингу RTI, і в своєму законі щодо доступу до публічної інформації посилається на власний закон, що обмежує доступ до інформації, та визначає чіткий перелік тієї інформації, яка є відкритою, при цьому не опираючись на принципи Артикль XIX [8].

Висновок. Право на доступ до інформації – основоположне право людини, забезпечення та гарантування якого є пріоритетним для держави. Разом з тим, міжнародне право, і, як наслідок, право окремих країн, передбачає існування певних обмежень, згідно з якими інформація перетворюється з відкритої на таку, яка носить закритий характер. Тим не менше, обмеження мають бути чітко визначені в законодавстві, бути необхідними в демократичному суспільстві й відповідати законодавчо закріпленій меті. В практиці багатьох країн існують критерії віднесення інформації до інформації з обмеженим доступом, зокрема, таку практику перейняла і Україна у вигляді трискладового тесту, який передбачений Законом «Про доступ до публічної інформації». Наявність такого закону в українській законодавчій базі – великий крок вперед до захисту права українців на доступ до інформації, а той факт, що Україна посідає високу позицію в світовому рейтингу прогресивності законодавства про доступ до інформації, означає що ми на правильному шляху до демократизації українського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Европейская конвенция по правам человека (измененная и дополненная Протоколом № 11). – Strasbourg: Directorate General of Human Rights Council of Europe, 2001. – 60 с. – (Серия Европейских договоров).
2. Council of Europe Convention on Access to Official Documents (Adopted by the Committee of Ministers on 27 November 2008 at the 1042bis meeting of the Ministers' Deputies) [Елек-

тронний ресурс]. – Режим доступу: URL: https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1377737&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864. – Назва з екрану.
3. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР).– 1996.– № 30.– ст. 141
4. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР).– 2011.-№ 32.– ст. 314
5. Право на доступ до інформації як елемент правового статусу особи [Електронний ресурс] / Демчук О.С. – 2012. – Режим доступу: URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0012323-12. – Назва з екрану.
6. Рекомендація Rec (2002) 2 Про доступ до офіційних документів [Електронний ресурс] / Рада Європи. – Режим доступу: URL: http://www.coe.kiev.ua/docs/km/m%2895%294.htm. – Назва з екрану.
7. Article 19. Коментар щодо проекту Закону України «Про доступ до публічної інформації» [Електронний ресурс] / Article 19.– Лондон.– 2009. – Режим доступу: URL: http://www.article19.org/data/files/pdfs/analysis/ukraine-comment-information.pdf. – Назва з екрану.
8. ACT of 6 September, 2001on access to public information [Електронний ресурс] // Journal of Laws. -2001. – Режим доступу: URL: http://www.rti-rating.org/files/pdf/Poland.pdf.– Назва з екрану.
9. Federal ActGoverning Access to Information held by the Federal Government(Freedom of Information Act) [Електронний ресурс] // Federal Law Gazette. -2005. – Режим доступу: URL: http://www.rti-rating.org/files/pdf/Germany.pdf.– Назва з екрану.
10. Law on free access to information of public importance [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://www.rti-rating.org/files/pdf/Serbia.pdf.– Назва з екрану.
11. Country Data [Електронний ресурс] // Global Right to Information Rating. – Режим доступу: URL: http://www.rti-rating.org.– Назва з екрану.
12. The Johannesburg Principles on National Security, Freedom of Expression and Access to Information [Електронний ресурс] //Article XIX. – 1996. – Режим доступу:URL:http://www.article19.org/data/files/pdfs/standards/joburgprinciples.pdf.– Назва з екрану.
13. The public's right to know principles of freedom of information legislation [Електронний ресурс].– 1999. – Режим доступу: URL: http://www.article19.org/data/files/pdfs/standards/righttoknow.pdf. – Назва з екрану.

Є. О. Шевченко,
студент IV курсу факультету міжнародних відносин
Інституту міжнародних відносин,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ВІДНОСИНИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ З КРАЇНАМИ АНТАНТИ

До блоку країн Антанти в ході Першої світової війни входили такі держави як Франція, Великобританія, Росія. Зважаючи на політичну ситуацію на українських землях Антантою було прийнято вважати лише дві країни: Францію та Великобританію, а Росія, яка також входила до цього блоку, була іншим вектором відносин. На початку Україну мало хвилювали справи протистояння двох блоків, адже вона вважалася суто об'єктом міжнародних відносин на той час.

До моменту проголошення Української Народної Республіки, 9 листопада 1917 року Третім Універсалом, зовнішня політика Центральної Ради була номінативною, тобто по суті ніяких зовнішньополітичних зрушень зроблено не було, якщо не брати до уваги місії представників Центральної Ради до Петрограду з метою вибурювання автономних прав, але й вони не приносили бажаного успіху. Пізніше вектор її політики направлений на відносини з країнами Антанти був вже певною мірою визначений. Підтверджується це формулюванням Центральною Радою цілей у відносинах з Антантою, так і місіями французів та британців на терени УНР. Отже, навіщо Українській Народній Республіці за Центральної Ради потрібні були країни Антанти, а державам Антанти відносини з такою псевдодержавою як УНР?

Найбільшу активність у відносинах УНР за часів Центральної Ради проявляла Франція. У травні 1917 року до Києва приїхав міністр продовольства Франції А.Тома, але який не звернувши уваги на ЦР провів зустріч з представниками рад солдатських і робітничих депутатів [1]. Це був лише перший неефективний приїзд представника Франції до УНР, адже надалі були здійснені візити до УНР таких французів як генерал Табуї та полковника Перл´є, які мали на меті дізнатися про військовий стан Української Народної Республіки. Отже, на початку конкретних цілей їх місії не мали. Після проголошення УНР, були призначенні офіційні представники Франції та Великобританії при уряді УНР [2]. Представники Франції та Великобританії виголошували гучні промови про підтримку Української Народної Республіки, Це пояснювалось тим, що вони намагалися використати УНР у воєнних цілях, тобто для з'єднання Південно-Західного та Румунського фронтів за допомогою об'єднаної армії УНР, Польщі та Чехословаччини. Україна спочатку погодилась, але цей курс Центральної Ради мало того був не вигідним, він не підтримувався українським народом, так і Антанта не надавала ніякої допомоги Українській Народній Республіці.

Керівники Центральної Ради щодо Антанти проводили таку політику, щоб добитися свого офіційного визнання країнами Антанти, а Антанта в свою чергу вела подвійну політику, це проявлялося в тому що вона ніби і підтримувала УНР, але й не зрікалися своїх поглядів щодо підтримки Російської імперії, та можливої контрреволюції більшовикам. Коли Українська Народна Республіка зрозуміла, що Антанта не має на меті вживати якихось дієвих заходів на захист УНР від Росії, то УНР почала робити суцільно протилежно переорієнтацію своєї зовнішньої політики на підтримку відносин з країнами Центрального блоку. Францію та Великобританія всіляко намагалися утримати Українську Народну Республіку від налагодження відносин з Німеччиною, Австро-Угорщиною та іншими країнами Четверного Союзу. Щоб УНР не перекинулась на шлях співробітництва з Центральними країнами Франція та Великобританія у грудні 1917 року визнають її де-факто. Перед укладанням Брестського мирного договору, Українська Народна Республіка звертається до Антанти, по-перше з проханням визнати її незалежною державою, по-друге домогтися від країн Антанти фінансової підтримки, а також підтримки промисловості України. А Антанта в свою чергу висуває свої вимоги, і вони повністю підкреслювати те, що Антанта намагається усіма заходами утримати УНР від переговорів з Центральними державами і тому проголошують про те,що УНР має за-

певнити Антанту в тому,що вона не буде укладати сепаратного миру з Четвертним союзом [2]. Країни Антанти запевняли про надання військової допомоги УНР, і що після надання гарантій про не співпрацю з Центральними державами, вона визнає незалежність УНР. Але допомоги з її боку ніякої не було. Тому відповідно, у Української Народної Республіки не було іншого виходу, аніж сформувати делегацію від УНР на чолі з Голубовичем до Бреста з метою спочатку бути присутньою при переговорах, а потім вже укласти Брестський мирний договір з Центральними державами, саме той договір, якого так боялась Антанта в контексті відносин з УНР. Таким чином, стан відносин Української Народної республіки за часів Центральної Ради з країнами Антанти можна охарактеризувати як декларативні і непродуктивні.

Після проведення Хліборобського конгресу і приходом до влади в квітні 1918 року гетьмана Павла Скоропадського, Українську Народну Республіку було перейменовано на Українську державу. Антанта взагалі не визнавала таке утворення як Гетьманська держава на чолі з гетьманом Павлом Скоропадським і вважала, що цей уряд повністю пронімецький, та взагалі маріонетковий уряд Німеччини, і що Скоропадський повинен бути негайно відсунутий від влади.

Зі скиненням Павла Скоропадського, Гетьмана Української Держави, в ході державного перевороту, до влади 9 грудня 1918 року приходить Директорія, яка відновлює назву українських земель – Українська Народна Республіка. З приходом до влади Директорія УНР не має чітко визначених пріоритетів у веденні справ на міжнародній арені, і свідчать про це її перші зовнішньополітичні акти, в яких йшлося, що УНР повністю займає позицію нейтралітету та має на меті розвивати дружні відносини з усією світовою спільнотою [4]. Але ці промови по суті були більш декларативними, адже насправді під час приходу до влади Директорія знаходилась у тяжкому стані, бо середовище у якому вона отримала владні повноваження було повністю не сприятливе для нормалізації політичного стану. Майже вся територія України була оточена, з різних боків нависали над українськими землями ворожі армії: на заході – польська, на півдні – білогвардійці, а на частинах півночі і сходу існувала небезпека з боку Червоної армії. Ця ситуація підтверджує те, що заклики до миру на міжнародній арені, це – промови на загал, що УНР в принципі має на меті сприянню припинення війни, але суто національне питання її хвилювало набагато більше. В цій скрутній ситуації Директорія мала лише один вихід – пошук впливового союзника. І ось влада тогочасної Української Республіки опиняється перед складним вибором: або Радянська Росія або Антанта [5]. Негативним моментом у ведені зовнішньої політики Директорії було те, що в середині самого правління УНР не було чіткої єдиної окресленої стратегії у виробленні пріоритетного вектору розвитку зовнішньої політики між політичними діячами складу Директорії. Головні представники Директорії, зокрема Чехівський, Грушевський, Винниченко хотіли встановити курс на налагодження відносин з Радянською Росією, а керівники військових структур УНР, а саме Петлюра, Коновалець, Греков, намагалися відстояти свої ідею на зближення з країнами Антанти.

В середині грудня 1918 року країни Антанти розпочали інтервенцію на території УНР. В цих подіях Антанта виступала підтримкою білогвардійських військ очолюваних А. Денікіним та опонентом більшовиків. Щодо відношення

Антанти до самої Української Народної Республіки, то вона не збиралася визнавати навіть діючий керівний уряд Директорії УНР, та в загальному планів була повністю проти будь-яких сепаратистських рухів в світі, а зокрема, і в Російській імперії. Інтервенція почалася з 17 грудня 1918 року, коли французькі війська прибули до Чорного моря на територію Одеси. Варто зважати на те, що контингент Антанти висадився на території УНР з гаслами проти більшовиків, але і УНР також ввели проти них боротьбу. Доки в середині Директорії між політиками точилися суперечки з ким координувати свої дії, Антанта вирішила підтримати не УНР, а війська білогвардійців. Тоді Директорія УНР надсилає ноту країнам Антанти, з метою вияснити, чи правомірним є розташування іноземних військ на українській території [1]. Але країни Антанти не звертаючи на це уваги, продовжували вести співпрацю з білогвардійцями, але згодом, зрозуміли, що орієнтація на білу армію Денікіна може не спрацювати в подальшому і вирішили підтримувати усіх, хто протистоїть більшовизму. В сторону Української Народної Республіки було відправлена вимога з богу Франції, про негайне розпущення Директорії, усунення від влади її діячів та включення сформованої української армії до складу французької. Це було виголошено і на Паризькій мирній конференції, але зрозуміло, що українці не змогли на таке погодитись і тому по цьому питанню переговори були завершені, майже не почавшись. Держави Антанти у цьому регіоні певною мірою зрозуміли свою неспроможність подолати окрім самої армії більшовиків, ще й більшовицькі настрої тогочасного населення, тому на початку лютого 1919 року війська Антанти припинили боротьбу і в квітні цього ж року повністю покинули територію УНР [6]. Держави Антанти покинули територію Українською Народної Республіки – більшовицька Червона армія її зайняла: цим і закінчився розвиток відносин Директорії УНР з країнами Антанти.

Отже, варто зробити висновок проведеного аналізу відносин Української Народної Республіки з країнами Антанти. Спочатку діяльність Центральної Ради та її здобутки у відносинах з країнами Антанти. Щодо відношення Антанти до УНР, то її політика двоїста: підтримка УНР з одного боку, а з іншого допомога відновленню єдиної і неподільної Російської імперії. Політика УНР по відношенню до Антанти направлена на досягнення визнання Української Народної Республіки та допомога у боротьбі з більшовиками. Перший здобуток у відносинах – грудень 1917 року, а саме визнання Францією та Великобританією Української Народної Республіки де-факто, але це не заслуга Центральної Ради, а це звичайне намагання країн Антанти втримати Центральну Раді від переходу до співробітництва з Центральними державами. Прихід до влади Павла Скоропадського і його зовнішньополітична діяльність на чолі Української Держави, не є предметом нашого дослідження, але загалом і цей період не визначається продуктивністю відносин, адже країни Антанти взагалі не визнавали ні Українську Державу, ні владу П. Скоропадського. Відновлена Директорією в грудні 1918 року Українська Народна Республіка не мала чітко сформованих пріоритетів у ведені зовнішньої політики, існувало два напрямки координації дій: з країнами Антанти або з Радянською Росією. Інтервенція Антанти на територію Української Народної Республіки – проти більшовизму, УНР боролася теж проти більшовизму, але тим не менш Антанта підтримує Білу армію

А.Денікіна. Неспроможність білогвардійців дістатися кінця, розуміння Антантою безпричинність своїх дій призводять до їхнього відступу і повного захоплення Української Народної Республіки Червоною армією. На цьому припиняється як відносини УНР з Антантою, так і взагалі існування УНР.

ЛІТЕРАТУРА

1. Корновенко С.В., Морозов А.Г., Реєнт О.П. «Українська революція»: Навч.посібник.-Вінниця:Вид. «Фоліант», 2004. – с. 213-214.
2. Овсій І.О. Зовнішня політика України (від давніх часів до 1944 року): Навч.посібник. – 2-ге вид.– Київ: Либідь, 2002. – с. 198 – 200.
3. Копиленко О.Л., Копиленко М.Я. Держава і право України. 1917-1920: Навчальний посібник. – К.:Либідь, 1997. – с. 56.
4. Реєнт О.П., Коляда І.А. Україна між двома світовими війнами: К.: Школа, 2004. – с. 71-73.
5. Кульчицький С.В., Мицик Ю.А., Власов В.С. Історія України: Довідник. – К.: Літера ЛТД, 2010 – с. 367-368.

К. М. Шевчук,
студентка І курсу,
Донецький державний університет управління

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПРАВОРОЗУМІННЯ: КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ОГЛЯД

Проблема праворозуміння є однією із центральних проблем не лише Теорії держави і права, а і юридичної науки вцілому. Найбільш чітке визначення сутності праворозуміння і є відправною точкою трактування усіх явищ правового життя суспільства: правосвідомісті, правотворчості, законності і правопорядку, юридичної відповідальності тощо. Коло різноманітних визначень сутності і природи права є позитивним явищем в юридичній літературі і відображає досить високий рівень розвитку правової науки.

Кожна історична епоха виробляла своє розуміння права. В результаті сформувалася низка історично утверджених напрямів вчення про право,які у свою чергу суттєво вплинули на формування правової думки.

Традиційною є класифікація праворозуміння з огляду на філософсько-правовий спосіб його пізнання. У цьому зв’язку розрізняють: теологічну, природно-правову, історичну, позитивістську, нормативістську, соціологічну,психологічну, екзистенціалістську та інші школи праворозуміння [1, с. 195]. Сучасні наукові концепції (теорії) праворозуміння можна звести до трьох підходів:

1. Ідеологічний (аксіологічний), або природно-правовий: вихідна форма буття права – громадська свідомість; право – не тексти закону, а система ідей (понять) про загальнообов’язкові норми, права, обов’язки, заборони, природні умови їх виникнення та реалізації, порядок і форми захисту, яка є у громадській свідомості та орієнтована на моральні цінності. При такому підході право і закон розмежовуються, першість віддається праву як нормативно закріпленій

справедливості, а закон розглядається як його форма, покликана відповідати праву як його змісту.

2. Нормативний (позитивістський): вихідна форма буття-права – норма права, право – норми, викладені в законах та інших нормативних актах. При такому підході відбувається ототожнення права і закону. Водночас нормативне праворозуміння орієнтує на такі властивості права, як формальна визначеність, точність, однозначність правового регулювання.

3. Соціологічний: вихідна форма буття права – правовідносини; право – порядок суспільних відносин, який проявляється у діях і поведінці людей. При такому підході правом визнається його функціонування, реалізація, його «дія» у житті – у сформованих і таких, що формуються, суспільних відносинах, а не його створення правотворчими органами у формі закону та інших нормативно-правових актів. При усій цінності врахування «життя» права в суспільному середовищі, прихильники цього підходу плутали самостійні процеси правотворчості та застосування права, тоді як умовою дотримання і забезпечення режиму законності може бути діяльність правозастосувальника в межах, встановлених законом [2, с. 368].

Всі перераховані підходи у процесі розвитку суспільних відносин перетинаються, доповнюють один одного та взаємодіють між собою.Саме цей факт стає є поштовхом до пошуку єдино правильного(універсального) розуміння права.

В оснанній час в юридичній науці актуальним залишається питання визначення такого поняття права, що органічно поєднував би у собі всі підходи до його розуміння, при цьому зберігаючі центральні засади окремо кожного. Такі спроби мають місце як у західній, так і у вітчизняній науці. Різноманітні точки зору з цього приводу висивують такі автори як Г. Дж. Бермана, В. Лазарева, І. Гойман-Калинського, Г. Іванця, І. Червошока та ін.

Дуже чітко важливість такого завдання визначає вітчизняний правознавець О. Лейст: «Кожне праворозуміння має свої підстави, тому вони існують одночасно і мають прихильників ... кожна концепція виражає реальну сторону права та слугує її здійсненню ... річ у тім, що між крайніми точками зору знаходиться не істина, а дуже складне суспільне явище – право» [3, с. 3].

Для того, щоб дати істинне визначення права всім школам праворозуміння необхідно відмовитися від ствердження своєї власної переваги, оскільки інтегративне визначення права (яке є правильним) полягає в визнанні взаємозалежності цих підходів.

Справедливою є думка П.М. Рабіновича про використання одного і того ж терміна «право» для позначення різних явищ. Пояснюється це ціннісно-ідеологічними причинами, саме тим, що в даному випадку існує прагнення виправдати ці явища, пояснити їхню відповідність соціальній правді, їхню правильність, справедливість, «праведність», сформулювати шанобливе, позитивне відношення до них, ідеологічно забезпечити їх визнання, підтримку зі сторони тих чи інших соціальних сил [4, с. 85]. Такий підхід особливо яскраво підкреслює соціальне підґрунття сенсу праворозуміння.

У різних соціальних вимірах право проявляться неоднаково. Поширеною причиною розбіжностей у визначені права є також акцентування уваги на різних ознаках і характеристиках, довільне розуміння сутності права [5, с. 124-125].

Л. Явич визначає право, залежно від фор-ми вияву, як продукт духовної діяльності, як різновид оціночного духовного освоєння діяльності, як момент урегульованості і порядку в суспільних відносинах, як сферу соціальної свободи, як сукупність юридичних норм тощо. Цей наслідок застосував багатоповерхневий шлях пізнання права [6, с. 10].

Колоритність поглядів до визначення сутності права як вийняткового явища, що знаходить відбиття у різних правових концепціях і являє собою феномен праворозуміння.Адже, висвітлюючи різні аспекти права, вони одночасно підкреслюють його єдність.

Проаналізувавши засади низки основоположних концепцій, можна стверджувати, що найбільш раціональним при визначенні сутності права та праворозуміння є інтегративний підхід. Автором категорії «інтегративна юриспруденція» є американський філософ права Джером Холл. На його думку цінності повинні розглядатися як обов'язковий атрибут правової норми, а сама цінність повинна виступати як «захищене ціннісне судження». Він визначає в основі своєї теорії природно-правову концепцію та одночасно намагається на базі інших об'єднаних правових шкіл створити нову течію права– «інтегративну юриспруденцію».

Саме інтегративний підхід до праворозуміння за допомогою нового,некласичного погляду дає реальну змогу побачити право як цілісне явище, та стати своєрідним синтезом найвагоміших моментів вже існуючих наукових теорій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Теорія держави і права, Академічний курс: підручник / за ред. О. В. Зайчика, Н. М. Онищенко. – К., 2006. – С. 232.
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): Підруч. / Скакун О. Ф. – Х.: Еспада, 2006. – 776 с.
3. Лейст О.Э. Три концепции права // Сов. гос. и право. – 1991, № 12.
4. Рабинович П.М. Нормативное понимание права – важный фактор укрепления социалистического правопорядка // Правопорядок и правовой статус личности в развитом социалистическом обществе в свете Конституции СССР 1977г. – Саратов, 1980, – С. 83 – 91.
5. Загальна теорія держави і права: (основні поняття, категорії, прав. Конструкції та наук. Концепції): навч. Посіб./ За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенка. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 400 с.
6. Явич Л.С. Сущность права. – Ленинград: Изд-во ЛГУ,1985. – 111 с.

Розділ 2

Економіка і менеджмент

Ю. І. Білоус,
студентка V курсу
Науковий керівник: ***Е. О. Юрій,***
кандидат економічних наук, доцент,
Буковинський державний фінансово-економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Посилення глобалізаційних процесів, транснаціоналізація світової економіки та прискорений розвиток новітньої техніки та технології зумовлює необхідність впровадження інновацій задля збереження та подальшого розвитку суб'єктів господарювання та економіки країни загалом. Для забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних товарів та послуг на сьогодні вкрай важливим є впровадження результатів науково-технічного прогресу у виробничий процес, в якому мають бути зацікавленими як самі підприємницькі структури, так і органи державної влади, завданням яких є забезпечення необхідних умов і законодавчого та фінансового забезпечення інноваційної діяльності в країні.

Серед вагомих наукових досліджень закордонних і вітчизняних вчених з питань інвестиційно-інноваційного розвитку можна назвати праці: Р. Абдуллаєва, Е. Домара, Дж. М.Кейнса, Р. Кемпбелла, В. Леонтьева, К. Макконела, В. Ойкена, Р. Петтинга, П. Самуэльсона, Р. Солоу, Дж. Фрідмена, О. Василика, В. Василенко, В. Геєца, В. Дорофієнка, Т. Миронової, С. Наливайченко, В. Опаріна, В. Федосова, И. Чугунова та інших [5]. Проте дослідження потребують подальших розробок, оскільки незначну увагу приділено процесу формування ефективного механізму державного регулювання інноваційних процесів у регіонах.

Мета статті. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в аналізі організаційно-правових та фінансових аспектів формування системи державного регулювання інноваційної діяльності та обґрунтування важливості впливу держави на цей процес.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку зі складною ситуацією сьогодні гостро постала проблема переведення всіх галузей економіки України на інноваційних шлях розвитку, який дасть змогу не тільки подолати кризу та підвищити рівень розвитку виробництва та виробничих потужностей, але й вплинути на покращення якості життя населення та випускати конкурентоспроможну продукцію. На сучасному етапі розвитку економічної системи України вкрай важливою є активізація інноваційно-інвестиційного процесу для здійснення соціально-економічних перетворень.

Угодою про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами та Україною від 1 березня 1998 року та Стратегією інтеграції України до Європейського Союзу, затвердженій Указом Президента України від 11 червня 1998 року було затверджено курс на розвиток національної економіки за інноваційною моделлю [1]. У зв'язку з чим створення та поширення інновацій стало пріоритетним напрямком для України з метою підвищення іміджу держави на міжнародному рівні.

Відповідно до ст. 328 Господарського кодексу України держава регулює інноваційну діяльність шляхом: визначення інноваційної діяльності як необхідної складової інвестиційної та структурно-галузевої політики та здійснює контроль за інноваційною діяльністю суб'єктів господарювання, її відповідністю вимогам законодавства і державним інноваційним програмам. Держава бере участь в інноваційному процесі як безпосередньо через державний сектор економіки, так і опосередковано, через свої інституції, органи виконавчої влади та місцевого самоврядування [3].

Регулювання інноваційного процесу в державі з ринковою економікою має здійснюватися через державну інноваційну політику, яка визначає та підтримує пріоритетні напрями розвитку економіки; через індикативне планування певних показників і встановлення нормативів регулювання інноваційного процесу; шляхом забезпечення належного функціонування договірно-правової системи; через порядок надання дозволу на виконання будівельних робіт [2, с.82].

Держава має бути зацікавлена у розвитку інноваційної діяльності, а тому може здійснювати її стимулювання шляхом застосування різних методів, які наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Методи стимулювання інноваційної діяльності

Форми	Інструменти
Податкове стимулювання	Зниження ставки податку, інноваційна податкова знижка, відміна податків на реінвестування, податкові угоди з іншими країнами, податкові кредити
Фінансове стимулювання	Прискорена амортизація, пільгові кредити, інноваційні гарантії, безвідсоткові кредити
Інфраструктурне забезпечення	Надання земельних ділянок у безоплатне користування або за пільговими цінами, надання необхідних приміщень у безоплатне користування або за пільговими цінами
Стимулювання конкретних інноваційних проектів	Цільове фінансування ресурсо– і природозберігаючого обладнання, цільове фінансування проектів на підвищення кваліфікації, перепідготовку кадрів, поліпшення умов праці, сприяння у проведенні техніко-економічного обґрунтування проектів

З табл. 1 видно, що держава всіляко заохочує інноваційну діяльність та може застосовувати як економічні, так і адміністративні методи стимулювання, які дають змогу суб'єктам здійснювати розробки у сфері інноваційної діяльності та впроваджувати їх для покращення конкурентних позицій. Зацікавленість держави у регулюванні інноваційної діяльності очевидна – здійснення досліджень і розробок позитивно впливають на економічний розвиток та дають змогу покращити якісь продукції та життя населення.

Джерелами фінансування інновацій в Україні є державний бюджет, власні кошти підприємств і організацій, інвестиційні вкладення, кредити, гранти, венчурне фінансування. Згідно із Законом України «Про наукову і науково-

технічну діяльність» видатки Державного бюджету на науку мають становити 1,7% ВВП, однак фактично цей рівень майже недосяжний [4]. Проаналізуємо обсяги та структуру фінансування інноваційної діяльності в Україні з різних джерел на основі даних Державного служби статистики (табл. 2).

Таблиця 2

Джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні [7]

Рік	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів:			
		Власних, млн. грн.	Державного бюджету, млн. грн.	Іноземних інвесторів, млн. грн.	Інші джерела, млн. грн.
2008	11994,2	7264,0	336,9	115,4	4277,9
2009	7949,9	5169,4	127,0	1512,9	1140,6
2010	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9
2011	14333,9	7585,6	149,2	56,9	6542,2
2012	11480,6	7335,9	224,3	994,8	2925,6

** Таблицю сформовано на основі даних Державної служби статистики України*

Як бачимо, загальний обсяг фінансування інноваційної діяльності в Україні протягом 2008-2012 років був нестабільним та не показує однозначної тенденції. Особливу увагу слід приділити коштам, що було виділено з державного бюджету, які у 2012 році становили 224,3 млн. грн., що становить всього 2,0% загального обсягу фінансових ресурсів. При цьому, стабільної тенденції державного фінансування так само не спостерігаємо – бачимо різкі коливання обсягів фінансування інноваційної діяльності з бюджету. Така ситуація не може бути охарактеризована як позитивна та була спричинена постійною нестачею бюджетних коштів для оптимального розвитку інноваційної діяльності в Україні.

Базове законодавство щодо формулювання і розвитку національної інноваційної системи певною мірою створено, але його практичне застосування стримується недостатньою інфраструктурою, нерозвинутою системою інноваційного менеджменту, явно недостатнім захистом прав інтелектуальної власності це призводить до того, що у багато разів скоротилося число поданих винаходів і раціоналізаторських пропозицій (кількість винахідників і раціоналізаторів порівняно з 1991 роком скоротилася більш, як у 20 разів), а ті, що розроблені, не впроваджуються на виробництві [4, с. 49].

На фоні загострення проблеми фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств на її розвиток негативно вплинула практика скасування податкових і митних пільг для суб'єктів інноваційної діяльності, які було передбачено Законом України «Про інноваційну діяльність» [2].

Не виконуються положення Указу Президента України «Про фінансову підтримку інноваційної діяльності підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави» в частині спрямування не менше 10% коштів, отриманих від приватизації державного майна, на фінансову підтримку інноваційної діяльності підприємств, які мають стратегічне значення. Крім того, низькими залишаються обсяги державного замовлення на новітні технології, які щорічно становлять лише близько 1% бюджетного фінансування науко-

вої сфери, що не стимулює наукові організації розробляти такі наукові технології, а підприємства – впроваджувати їх з метою розвитку власного інноваційного потенціалу.

Висновки. Отже, на сьогодні в Україні є ряд проблем, які перешкоджають нормальному розвитку інноваційної діяльності, до яких можна віднести: декларативний характер законодавчих актів з регулювання інноваційної діяльності, нерозвинена інфраструктура, невідповідність обсягам державного фінансування та сум необхідних ресурсів, відсутність чіткої схеми та стратегії розвитку інноваційної сфери тощо.

На основі цього з метою активізації розвитку інноваційної діяльності в Україні необхідно:

1. Забезпечити реалізацію норм законодавчих актів та формування довгострокової політики держави у даній сфері.

2. Запровадити фінансування інноваційної діяльності підприємств за рахунок коштів державного бюджету і бюджетів органів місцевого самоврядування доцільно здійснювати не лише у формі прямих бюджетних асигнувань, але й субвенцій, субсидій та інших цільових адресних надходжень.

3. Стимулювати інноваційну діяльність за рахунок надання податкових пільг розробникам інноваційної продукції; сформувати національну інноваційну систему, яка б забезпечувала стійкий розвиток та зацікавленість усіх суб'єктів інноваційної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про схвалення концепції розвитку національної інноваційної системи: спецпроект розпорядження Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.in.gov.ua.
2. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 №40-IV (зі змінами станом на 25.03.2005) [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.
3. Білюк А. В. Пріоритети державного податкового стимулювання інноваційної діяльності в Україні./ А.В. Білюк // Економіка та держава. – № 1 (73).– 2009.– с.80-83.
4. Власова І. Особливості фінансування інноваційної сфери в розвинених країнах світу / І. Власова // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2009. – № 1. – С. 36-44.
5. Вольська О.М. Методи ефективного регулювання інвестиційної політики в сучасних умовах / О.М. Вольська // Зб. наук. праць ДонДАУ: «Соціальний менеджмент і управління інформаційними процесами»: серія «Державне управління», т.4, вип. 21.– Донецьк: ДонДАУ, 2003.– С.79-83.
6. Єрмошенко М. М. Проблеми державного регулювання інноваційного розвитку підприємств і шляхи їх розв'язання / М.М. Єрошенко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №3. – С.45-54.
7. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

А. Д. Галімон,
студентка V курсу,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Актуальність теми дослідження. Необоротні активи займають, як правило, основну питому вагу в загальній сумі капіталу підприємства. Від ефективного їх використання в процесі експлуатації, їх модернізації, вартості, технічного рівня, багато в чому залежать кінцеві результати діяльності підприємства: випуск продукції, їх собівартість, прибуток, рентабельність, стійкість фінансового становища. Отже, одним із необхідних та важливих чинників збільшення обсягу та поліпшення якості виробленої сільськогосподарської продукції є забезпеченість підприємств необоротними активами та рівень їх використання.

Для фіксації даних про стан, рух та процеси відтворення необоротних активів, з метою отримання оперативної, релевантної інформації для потреб управління, на сільськогосподарських підприємствах необхідно правильно організувати обліковий процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями наявності, ефективного використання та відтворення необоротних активів підприємств займаються багато дослідників, зокрема, серед українських науковців слід виділити С.Ф. Голова, Л.Л. Горецьку, В.В. Сопка, Н.М. Урбана та інших вчених. Серед зарубіжних вчених значний внесок у розробку теоретичних і практичних аспектів даного питання зробили Х. Андрексен, Д. Колдуел, М.Р. Метьюс, Б. Нідлз,М.Х.Б. Перера, Г.В. Савицька, Я.В. Однак, не зважаючи на значний внесок науковців у вирішенні даних проблем, питання пов’язані з ефективним використанням необоротних активів, їх обліково-контрольному забезпеченні залишаються актуальними та потребують подальшого розкриття. Особливо актуальними залишаються питання організації обліку необоротних активів на сільськогосподарських підприємствах.

Мета дослідження. Дослідити особливості організації обліку необоротних активів на сільськогосподарських підприємствах, як процесу отримання релевантної, управлінської інформації про стан їх формування, відтворення та ефективне використання.

Виклад основного матеріалу. Організація бухгалтерського обліку необоротних активів на сільськогосподарських підприємствах здійснюється у відповідності до облікової політики підприємства. Створення організаційної основи бухгалтерського обліку на підприємстві належить до компетенції власників підприємства і передбачає встановлення обов’язків його керівника і працівників бухгалтерії. Права та обов’язки головного бухгалтера і всіх посадових осіб бухгалтерії визначаються Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 №996 [1], Положенням про облікову політику і затвердженими посадовими інструкціями.

Крім того, на сільськогосподарських підприємствах слід керуватися такими законодавчими актами: Порядком визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 22 січня 1996 № 116 [2]; Державним класифікатором основних фондів ДК 013-97, затвердженим наказом Держстандарту України від 19.08.1997 № 507 [3]; Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затвердженим наказом Мінфіну України від 27.04.2000 №92 [4]; Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», затвердженим наказом Мінфіну України від 18.10.1999 № 242 [5]; Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затвердженим наказом Мінфіну України від 30.11.1999 №291 [6]; Інструкцією по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків, затвердженою Наказом МФУ від 11.08.1994р. №69 [7]; наказом Міністерства статистики України «Про затвердження типових форм первинного обліку основних засобів» від 29.12.1995 № 352 [8]; Методичними рекомендаціями із бухгалтерського обліку основних засобів, затвердженими наказом Мінфіну України від 30.09. 2003 №561 [9] та іншими нормативно-правовими документами.

Основними завданнями організації обліку наявності та руху основних засобів та інших необоротних матеріальних активів можна виділити такі: контроль за збереженням основних засобів та інших необоротних матеріальних активів; правильне і своєчасне документальне оформлення та відображення в регістрах обліку надходження, внутрішнього переміщення і вибуття об'єктів основних засобів та інших необоротних матеріальних активів; правильне обчислення та відображення в обліку сум зносу (амортизації) основних засобів та інших необоротних матеріальних активів; контроль за витратами на ремонт основних засобів, ефективністю використання основних засобів; отримання документально обґрунтованих даних про наявність та рух основних засобів за місцями їх експлуатації, а також в розрізі осіб, відповідальних за їх збереження; виявлення результатів від реалізації об'єктів основних засобів або іншого їх вибуття.

Формування системи первинної документації та документообороту з обліку необоротних активів відіграє важливу роль в господарській діяльності сільськогосподарських підприємств. Адже правильне використання типових форм первинної документації, згідно до вимог чинного законодавства, дозволяє підприємству чітко регламентувати проведені за визначений період часу господарські операції. За допомогою графіків документооборотів, щодо операцій з необоротними активами,підприємство має можливість контролювати здійснення та раціональність вказаних операцій.

Складові організації бухгалтерського обліку необоротних активів відображено на рисунку (рис.).

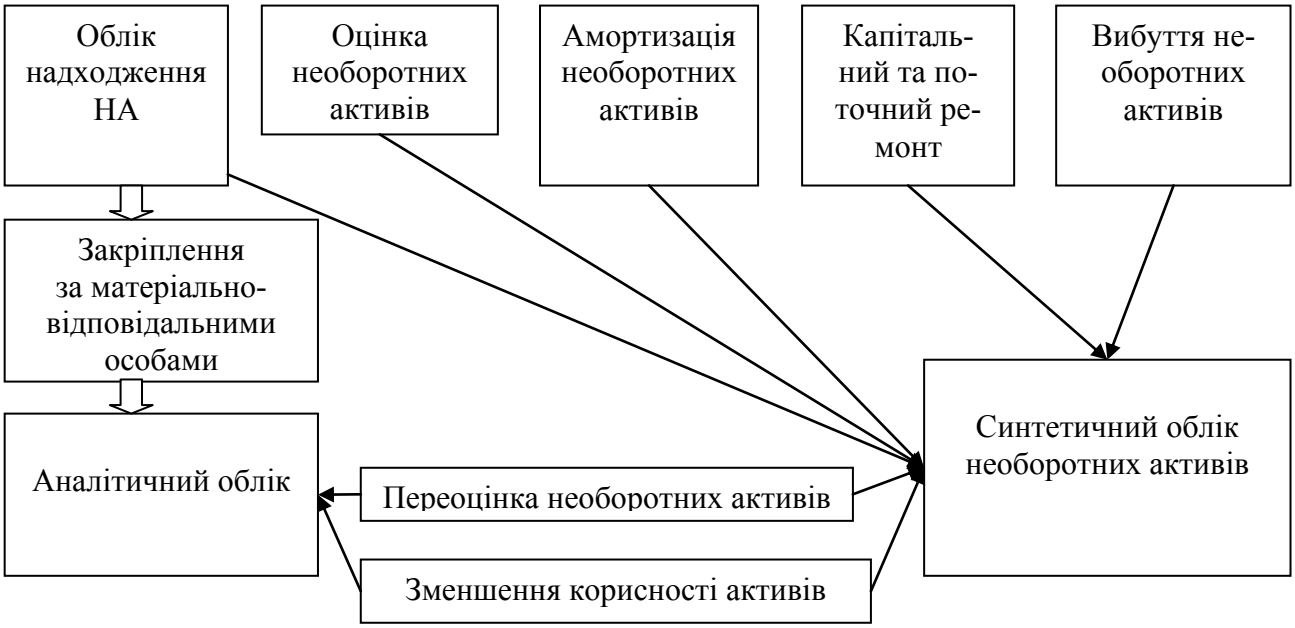

Рис. Складові організації бухгалтерського обліку необоротних активів

Першим етапом облікового процесу на сільськогосподарському підприємстві є первинний облік необоротних активів. Його зміст становлять первинне спостереження та сприйняття господарського факту (явища або процесу), вимірювання в натуральному та вартісному вираженні, фіксування в носіях облікової інформації – документах. Фіксування облікової номенклатури (даних) відбувається в будь-якому носії (документі або його замінніку), що потребує попереднього їх добору.

Документи з огляду на їх велику кількість та різноманітність потрібно систематизувати. Звідси окремим питанням організації первинного обліку є формування за кожною окремою темою альбомів первинних документів. Сприйняття, вимірювання та фіксування господарських фактів здійснюються виконавцями в різні періоди. Тому, організовуючи первинний облік, заздалегідь визначають рух первинних документів.

Поточний облік необоротних активів – другий етап облікового процесу. На його здійснення в разі ручної обробки витрачають майже половину часу. Це свідчить про те, що його організація є дуже важливим об’єктом. Поточний облік як частина облікового процесу зумовлює ті організаційні елементи, сукупність яких формує його як об’єкт організації. Цими об’єктами є: дані, показники, облікові реєстри і документи, що їх складають на цьому етапі облікового процесу; документообіг та забезпечення облікового процесу.

Бухгалтерський облік не лише інформує про стан і зміни господарства, його елементи та здійснює контроль за наявністю, рухом, використанням необоротних активів, а й виконує функцію оцінювання результативності роботи. Таке оцінювання відбувається на підставі узагальнення даних на підсумковому етапі. Цей етап облікового процесу дає змогу діставати дані про результати роботи за місяць, квартал, півріччя, рік.

Підсумковий етап процесу обліку необоротних активів іноді називають балансовим узагальненням (звітністю). Це заключний етап облікового процесу,

який можна охарактеризувати як упорядковану сукупність операцій з формування показників, що відображують результати виробничої та господарської діяльності підприємства за певний період. Організація підсумкового обліку залежить від якості організації первинного та поточного обліку.

Рух основних засобів та інших необоротних активів, пов'язаний із здійсненням господарських операцій з надходження, внутрішнього переміщення та вибуття основних засобів та інших необоротних активів оформлюють типовими формами первинної облікової документації, які затверджені міністерством статистики України.

Висновки. З розглянутого можна зробити висновки: облік необоротних активів на підприємстві ведеться у відповідності до вимог чинного законодавства; здійснюючи господарські операції, підприємство належним чином оформлює їх первинними документами, які затверджені міністерством статистики України, з подальшим відображенням в облікових регістрах та формах звітності; за допомогою графіків руху документів операції з необоротними активами підприємство має можливість контролювати здійснення та раціональність вказаних операцій. Такий комплекс дій, пов'язаний з організацією облікового процесу на сільськогосподарських підприємствах, дає можливість керівникам отримати необхідну, своєчасну, релевантну інформацію для прийняття управлінського рішення стосовно формування та використання необоротних активів.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Закон України від 16.07.1999 № 996-XIУ (із змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 11.05.2000 р. № 1707-111, від 08.06.2000 р. № 1807-III, від 22.06.2000 р. № 1829-III).
2. «Про порядок визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей». Постанова Кабінету Міністрів України від 22 січня 1996 № 116. Закон України.
3. Державний класифікаторо основних фондів ДК 013-97, затверджений наказом Держстандарту України від 19.08.1997 № 507.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 7 «Основні засоби». Наказ Мінфіну від 27.04.2000 р. № 92.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи». Наказ Мінфіну України від 18.10.1999 № 242.
6. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. Наказ Мінфіну України від 30.11.1999 №291.
7. Інструкція по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків. Наказ МФУ від 11.08.1994р. №69.
8. «Про затвердження типових форм первинного обліку основних засобів». Наказ Міністерства статистики України від 29.12.1995 № 352.
9. Методичні рекомендації із бухгалтерського обліку основних засобів. Наказ Мінфіну України від 30.09. 2003 №561.

Н. А. Гармай,
студентка V курсу,
Чернігівський національний технологічний університет

СУЧАСНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМИ РЕСУРСАМИ

У сучасних умовах господарювання особливої актуальності набуває питання ефективності використання трудових ресурсів. Достатня забезпеченість підприємств потрібними трудовими ресурсами, їхнє раціональне використання, високий рівень продуктивності праці мають велике значення для підвищення ефективності функціонування будь-якого підприємства. Саме трудові ресурси є одним із головних об'єктів управління як на рівні макросистем (держава, регіон, галузь), так і мікросистеми (підприємство).

Головним ресурсом суспільного виробництва є трудові ресурси. В національному багатстві розвинених країн на частку людського капіталу припадає ¾ від всього використовуваного капіталу, а на фізичний та грошовий капітал лише ¼. Це є вагомою підставою для активного впливу на відтворення робочої сили, підвищення її якості, створення умов для повної реалізації творчого потенціалу працюючих шляхом ефективного управління трудовими ресурсами.

Система управління трудовими ресурсами в нашій країні забезпечує безупинне удосконалювання методів роботи з кадрами і використання досягнень вітчизняної й закордонної науки і найкращого виробничого досвіду. Управління трудовими ресурсами займає провідне місце в системі управління організації. Проте окремі теоретичні питання управління трудовими ресурсами підприємств недостатньо опрацьовані. Крім того, спостерігаються певні труднощі в організації роботи по проведенню управління трудовими ресурсами на практиці.

Серед науковців, які приділили значну увагу дослідженню трудових ресурсів підприємств та управління ними, слід виділити таких як Стр умілін С.Г., Романішин В.О., Качан Є.П., Травін В.В., Богиня Д.П., Грішнова О.А., Соловйов А.П., Галенко В.П., Федулова Л.І. та інші.

Аналіз економічної літератури свідчить про наявність різноманітних тлумачень сутності трудових ресурсів та визначення поняття управління трудовими ресурсами підприємства.

Термін «трудові ресурси» вперше ввів в економічну літературу відомий економіст Станіслав Густавович Струмілін в 1922 році. Під трудовими ресурсами він розумів робочу силу даної країни або народу у віці 16-49 років [5].

Романішин В.О. визначає трудові ресурси, як головну продуктивну силу суспільства [3].

Качан Є.П. розглядає трудові ресурси, як сукупність носіїв робочої сили, яка здебільшого визначається демографічною структурою населення, встановленими межами працездатності як тих, що беруть участь у процесі праці, створенні споживчих вартостей і соціально-культурних цінностей, так і потенційно здатних до суспільно-корисної діяльності [2].

Травін В.В. визначає трудові ресурси, як частину населення країни, яка володіє фізичним розвитком, розумовими здібностями і знаннями, необхідними для заняття суспільно-корисною працею [4].

Богиня Д.П. та Грішнова О.А. під трудовими ресурсами розуміють частину населення країни, яка за своїм фізичним розвитком, розумовими здібностями і знаннями здатна працювати в народному господарстві [1].

На думку А.П. Соловйова трудові ресурси – це сукупність носіїв функціонуючої, потенційної, сукупної та індивідуальної робочої сили та тих відносин, які виникають в процесі її відтворення.

Узагальнивши існуючі підходи, ми пропонуємо дати власне визначення поняттю «трудові ресурси». Під трудовими ресурсами необхідно розуміти продуктивну силу суспільства, яка використовуючи свій фізичний розвиток, розумові здібності і знання, займається або здатна займатися суспільно-корисною працею.

Управління трудовими ресурсами – це теоретико-прикладна наука, яка багато в чому формує організаційний та управлінський горизонт працівника, можливості його ефективної співпраці з іншими членами групи або команди, культуру його ділового спілкування, тобто забезпечує його соціальну компетентність. Остання разом з професійною компетентністю, тобто знаннями та навичками у сфері спеціалізації, характеризує якість підготовки спеціаліста, потенціал ефективності його трудової діяльності [6].

Деякі автори під час визначення поняття управління трудовими ресурсами оперують ціллю та методами, за допомогою яких можна досягти цієї цілі, акцентуючи увагу при цьому на організаційному аспекті управління. Інші звертають увагу на змістовну частину, котра відображає функціональний бік управління.

На нашу думку, під управлінням трудовими ресурсами необхідно розуміти сукупність взаємопов'язаних економічних, організаційних, соціальних та психологічних методів, за допомогою яких визначається потреба в персоналі, залучення, вивільнення, розвиток, контролінг персоналу, а також структурування робіт, комплекс винагород та соціальних послуг, управління затратами на персонал. Сутність управління трудовими ресурсами полягає в необхідності розглядати працівників як конкурентне багатство підприємства, яке потрібно розвивати та мотивувати для досягнення поставлених задач. Тобто необхідно враховувати не лише мету підприємства, а й індивідуальні цілі працівників.

На даний час ситуація управління трудовими ресурсами в Україні є результатом існування проблем та суперечностей, які тривалий час не вирішувались та продовжують загострюватися. Серед найпоширеніших слід виділити:

– недотримання трудових договорів з боку роботодавців,
– порушення політичних та загальних прав людини,
– незбалансованість існуючих трудових ресурсів та робочих місць,
– економічна діяльність, яка орієнтується на короткий строк,
– низький рівень управлінських навиків,
– низький рівень у працівників задоволеністю праці,
– підготовка вузькоспеціалізованих керівників,
– випереджання розвитку технологій рівня кваліфікації персоналу.

Все це негативно позначається на кількісних та якісних показниках трудових ресурсів. Впровадження нових технологій, освоєння виробництва конкурентоздатної продукції, скорочення ринкового попиту на вироблені товари й по-

слуги може привести до зменшення чисельності персоналу, як по окремих категоріях, так і по всьому складу. Тому основою вдосконалювання управління трудовими ресурсами на підприємствах повинні стати визначення реальної потреби в робочій силі та прогноз її зміни.

Удосконалення системи управління трудовими ресурсами на українських підприємствах необхідно здійснювати у розрізі її суб'єктів, процесів та об'єктів.

У розрізі суб'єктів системи управління трудовими ресурсами (керівників різних рівнів) необхідно реалізувати програми навчання керівників з метою підвищення у них рівня сформованості та розширення управлінських навиків. Під час реалізації програми можна проводити тематичні семінари і тренінги з формування та підвищення якості управлінських навиків.

У розрізі процесів системи управління трудовими ресурсами (технологій управління персоналом) здійснювати впровадження новітніх технологій з управління персоналом, використовуючи передові технології зарубіжних країн.

У розрізі об'єктів системи управління трудовими ресурсами (персоналу підприємств) – необхідно реалізувати програми з підвищення рівня задоволеності працею, лояльності до підприємств, формування в них мотивів для досягнення цілей підприємств.

Таким чином, для того щоб діяльність українських підприємств була ефективною потрібно залучати працівників до праці та вирішення питань що пов'язано з нею, удосконалювати систему управління трудовими ресурсами, необхідно стимулювати персонал для досягнення максимальних результатів та шукати нові підходи до підвищення продуктивності праці та кар'єрного росту працівників. Всі роботи із вдосконалення елементів системи управління трудовими ресурсами підприємств повинні проводитись у чіткому взаємозв'язку між собою.

Отже, удосконалення системи управління трудовими ресурсами має відображатися у трансформації організаційної та управлінської культури підприємств, адже від ефективного управління трудовими ресурсами залежить не тільки стан окремого підприємства, а стан економіки в цілому і життя кожної працездатної людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богиня Д.П., Грішнова О.А. Основи економіки праці. – К: Знання-прес, 2005. – 313 с.
2. Качан Є.П. Управління трудовими ресурсами / Є.П. Качан: навч. посібник. – К.: Видавничий дім «Юридична книга», 2007. – 358с.
3. Романишин В.О. Рынок труда Украины: современное положение и пути реформирования / В.О.Романишин // Актуальные проблемы экономики. – 2004. – №6. – С.214-219.
4. Травін В.В. Кадрова політика в сучасних умовах / В.Травин. – М., 2008.– 364с.
5. Управління трудовим потенціалом Васильченко В. С., Гриненко А. М., Грішнова О. А., Керб Л. П. – Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2008. – 403 с.
6. Федулова Л.І. Сучасні концепції менеджменту Навч. посібник / За. ред. д-ра екон. наук, проф. Л.І. Федулової. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 536 с.

А. П. Демченко,
студентка V курсу
Харківського торговельно-економічного інституту,
Київський національний торговельно-економічний університет

РОЗРОБКА СИСТЕМИ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку суспільства характеризується зниженням лояльності споживачів і, тому, зростає роль побудови ефективних довгострокових відносин між підприємством і його середовищем. Побудувати необхідні відносини із споживачами, маркетинговими посередниками, контактними аудиторіями, постачальниками та органами місцевого управління і забезпечити досягнення економічної ефективності дозволяє професійно організована система маркетингових комунікацій.

Соціально-економічна система маркетингових комунікацій – складна динамічна система, яка сполучає процеси виробництва, обміну, розподілу та споживання матеріальних благ. І така система підпорядковується процесам управління. В такому разі доцільно використовувати методи моделювання. Розробка моделей та методик управління системою маркетингових комунікацій є свіжим напрямом в світовому маркетингу і не має єдиної погодженої думки, що і визначає актуальність даної наукової статті.

Стан дослідження. За останній час питання, пов’язані з розробленням комунікацій підприємства, знайшли відображення в працях таких авторів, як: Котлер Ф. [1], Ламбен Ж. Ж. [2], Моріарті С., Бернет Дж. [3], Сміт П. Р. [4], Примак Т. О. [5], Ромат Є. В. [6]. Ці науковці велику увагу приділяли відрахуванням на маркетингові комунікації, складанню маркетингового бюджету, не розглядаючи детально підходи щодо розробки та формування елементів маркетингових комунікацій в залежності від діяльності підприємства, специфіки його роботи та маркетингового оточення.

Питання формування концептуальних і математичних моделей маркетингових комунікацій висвітлені в працях таких авторів, як Н. Вінер, Шрем, Вестлі та Маклін, Вівер, Стейнер, Титов, Ліберов, Алексєєв, Пол Сміт, Джонатан Тейлор. Але все ще залишаються питання стосовно планування, вибору елементів маркетингових комунікацій та визначення їх ефективності.

Метою дослідження є опрацювання методики розробки та підвищення ефективності управління системою маркетингових комунікацій підприємства.

Відповідно до сформульованої мети, у рамках проведеного дослідження було поставлено та запропоновано вирішення таких задач:

– проаналізовано підходи щодо розробки системи маркетингових комунікацій;

– визначено рекомендовані методичні засади щодо розробки системи маркетингових комунікацій.

Виклад основного матеріалу. Процес розробки маркетингових комунікацій та налагодження системи взаємовигідного співробітництва з маркетинго-

вими партнерами – нелегкий, він вимагає ясного розуміння проблеми, достовірної інформації та значний багаж теоретичних знань.

Аналіз висновків вчених економістів та практиків маркетологів дозволив визначити основні етапи розробки системи маркетингових комунікацій:

1. Аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища.
2. Визначення цілей комунікативної політики.
3. Вибір комунікативної цільової аудиторії.
4. Вибір методів та елементів маркетингових комунікацій
5. Розробка маркетингових звернень.
6. Вибір засобів розповсюдження маркетингових комунікацій.
7. Визначення бюджету.
8. Реалізація заходів.
9. Оцінка результатів.

Маркетингові комунікації являють собою двосторонній динамічний процес з одного боку: передачі інформації про компанію, товари або послуги цільовій аудиторії з іншого – отримання зворотної реакції у вигляді купівлі, використанні та споживанні.

Вивченням маркетингових комунікацій та їх застосуванням займалось багато вчених. Так, Ф.І. Євдокимов та В.М. Гавва вважали, що метою таких заходів є допомога покупцеві у виборі товару фірми, надання інформації про переваги, недоліки продукції, що пропонується [7].

Маркетингові комунікації характеризуються повторюваністю повідомлень, цілісністю та інтегрованістю. Основним їх завданням виступає зміна поведінки споживача та в отриманні очікуваного ефекту від використання комплексу заходів цілеспрямованого впливу на цільову аудиторію.

Комунікації характеризуються динамічністю, тому, при розгляді комунікативного процесу як системи, доцільно використовувати метод моделювання, тобто спосіб теоретичного і практичного дії, спрямованої на розробку і використання моделей. При цьому під моделлю науковці розуміють образ реального об’єкта або процесу в матеріальній чи ідеальній формі, що відображає істотні властивості модельованого об’єкта (процесу) і заміщає його в ході дослідження та управління.

Визначено, що модель маркетингових комунікацій є прототипом моделі замкнутого контуру із зворотним зв’язком. Контур зворотного зв’язку передбачає, що в ньому взаємодіють керований і керуючий елементи та складові ланки. Вхід в контур в сумі із виходом керуючого елемента поступає на вхід керованого елемента, вхід останнього є виходом із з’єднання [8; с. 35].

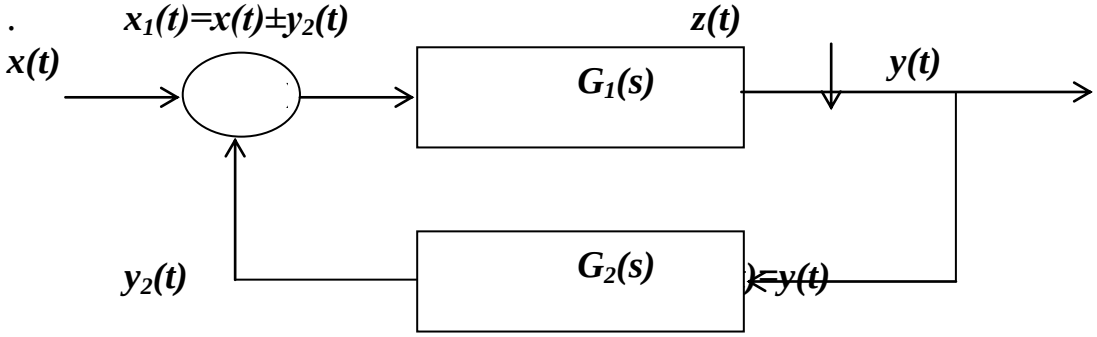

Рис. 1. Контур зворотного зв’язку маркетингових комунікацій

На рис. 1 позначено: x(t) – повідомлення, що відправляє відправник комунікації, $G_1(s)$ – споживач, y(t) – відповідь, $G_2(s)$ – відправник, $y_2(t)$ – вектор управління системою маркетингових комунікацій, z(t) – шуми. Таку схему можна використовувати для побудови маркетингових комунікацій.

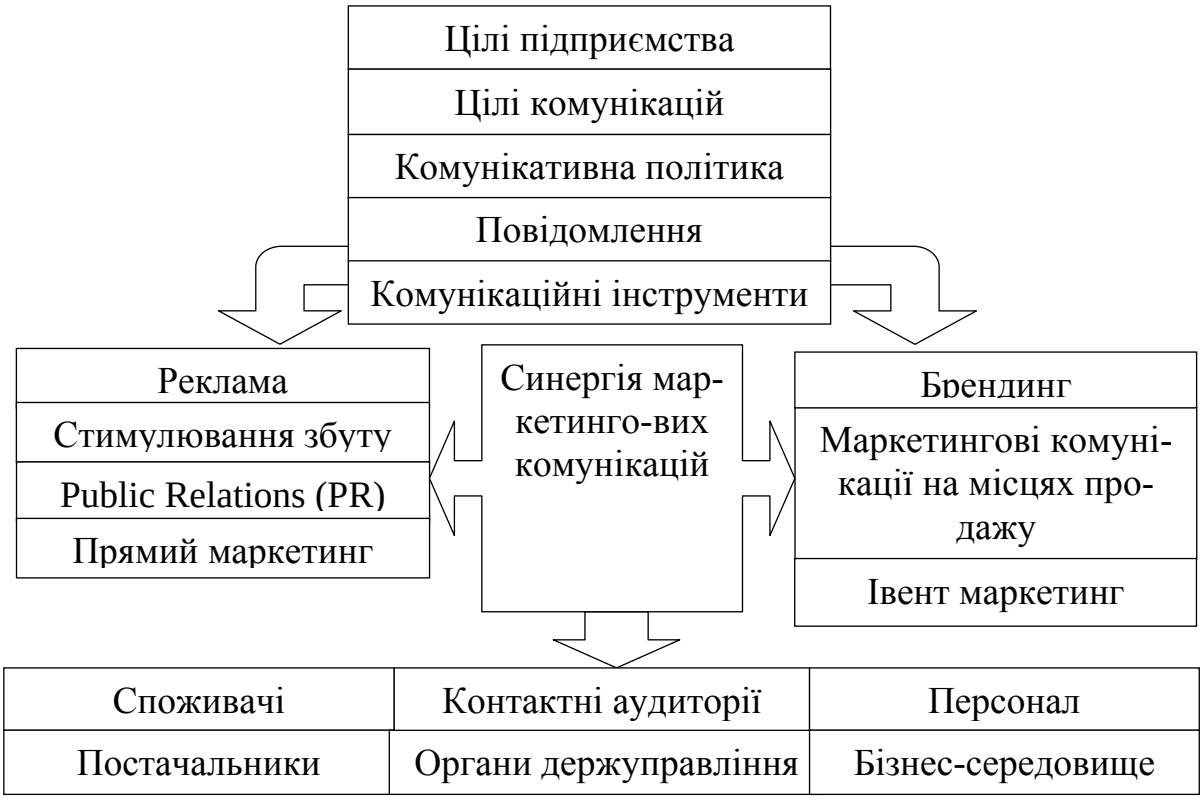

Рис. 2. Модель побудови системи маркетингових комунікацій

Аналіз наукових праць показав, що модель побудови системи маркетингових комунікацій має вигляд, зображений на рис. 2.

Під системою маркетингових комунікацій, в рамках проведеного дослідження, розуміють єдиний комплекс, що об'єднує всіх суб'єктів ринкової діяльності, всі засоби комунікацій, спрямовані на встановлення і підтримку відносин із адресатами комунікацій у рамках реалізованої компанією програми просування та маркетингової політики всіх суб'єктів [9; с. 10-86].

Практика діючих суб'єктів господарювання підтверджує, що вдале поєднання та застосування інструментів маркетингових комунікацій дозволяє значно збільшувати об'єми продаж, що свідчить про отримання синергетичного ефекту, коли одночасне застосування маркетингових інструментів дає змогу отримати більший економічний ефект, ніж за окремого їх використання [10; с. 114-115].

На основі статистичних даних синергетичний ефект (S_e) можна розрахувати:

$$S_e = \left(\sum_{i=1}^{n} E_i \pm \Delta E_i \right) \cdot K_1 \cdot K_2 \qquad (1)$$

де: E_i – ефект від застосування *і-го* інструменту маркетингових комунікацій; K_1 – коефіцієнт сезонних коливань; K_2 – коефіцієнт зміни частки ринку; ΔE – додатковий ефект від накладання дії інструментів n – кількість інструментів

Ефективність маркетингової комунікаційної діяльності, залежить від: величини бюджету на комунікаційні заходи, знання та досконалого володіння методиками комунікаційної діяльності, термінів здійснення комунікативного впливу, ефективності та швидкості комунікативного звернення, а також аналізу характеристик цільового сегменту ринку та його ментальних особливостей.

Для визначення економічної ефективності маркетингових комунікацій можна запропонувати використовувати статистичну модель регресивного аналізу. Математична модель може бути засобом перевірки вірності та обґрунтування елементів системи маркетингових комунікацій для підприємства та виявити прогнозні наслідки їх застосування.

Ця модель свідчить, що існує простий лінійний зв'язок між незалежною величиною S (витрати на маркетингові комунікаційні заходи) залежного величиною P (прибуток, обсяги збуту, доля ринку), а c та x – коефіцієнти кореляції. За допомогою парної кореляції, використовуючи дану модель, можна представити залежність між впровадженням маркетингових комунікаційних заходів і результатами підприємства.

$$S = c + x_1 P_1 + x_2 P_2 + x_3 P_3 + \cdots + x_n P_n \quad ; \qquad (2)$$

Де P_1-P_n– витрати на застосування інструментів маркетингу, склад і кількість яких може буди індивідуальний для кожного підприємства.

Зазначена модель (2) дозволяє визначити як буде зростати комерційний успіх підприємства в залежності від витрат як на маркетингові комунікації в цілому так і на окремі їх складові.

Висновки. Таким чином**,** на основі проведеного аналізу було вивчено підходи щодо розробки системи маркетингових комунікацій. Визначено основні етапи розробки системи маркетингових комунікацій. З'ясовано, що для побудови довгострокових відносин між підприємством та його маркетинговим оточенням рекомендовано поєднувати та одночасно застосовувати інструменти маркетингових комунікацій. Також визначено, що для управління системою маркетингових комунікацій, як приклад, прогнозування наслідків використання маркетингових комунікацій, рекомендовано застосовувати економіко-математичні моделі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Котлер Ф. Маркетинг менеджмент: пер с англ. / Ф. Котлер. – СПб.: Питер, 1999. – 896 с.
2. Ламбен Ж.Ж. Стратегический маркетинг. Европейская перспектива / Ж.Ж. Ламбен. – СПб.: Союз, 1996. – 870 с
3. Бернет Дж. Маркетинговые коммуникации: интегрированный подход / Дж. Бернет, С. Мориати. – СПб.: Питер, 2001. – 864 с.
4. Смит П.Р. Маркетинговые коммуникации: комплексный подход: пер. со 2-го англ. изд. /П.Р. Смит. – К.: Знания – Пресс, 2003. – 796 с.
5. Примак Т.О. Оцінка ефективності маркетингових комунікативних кампаній / Т.О. Примак С. 36-39.
6. Ромат Е. Концепция ИМК: основные понятия и подходы / Е. Ромат //Маркетинг и реклама. – 2003. – № 2. – С. 18-21.
7. Євдокимов Ф. І. Азбука маркетингу: [навчальний посібник] / Ф.І. Євдокимов. – 3-є вид. переробл. і доповн. – Д.: Стакер, 1998. – 432 с.

8. Колемаев В. А. Математическая экономика / Колемаев В. А – М.: ЮНИТИ, 2003 – 297 с.
9. Романов А.А., Панько А.В. Маркетинговые коммуникации / А.А. Романов, А.В. Панько. – М.: Эксмо, 2006. – 432 с. – (Прицельный маркетинг)
10. Ілляшенко С. М., Єфіменко П. М. Реклама та стимулювання збуту/ С. М. Ілляшенко П. М. Єфіменко – С.: СумДУ, 2008,. – 137 с.

А. О. Дідух,
студент IV курсу,
Хмельницький національний університет

Н. П. Базалійська,
викладач,
Хмельницький національний університет

СУЧАСНІ СПОСОБИ ОЦІНЮВАННЯ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІЗАЦІЇ

Постановка проблеми. Найважливішим ресурсом будь – якого підприємства, установи чи організації є персонал, адже ефективна діяльність, рівень професійного розвитку, рівень кваліфікації персоналу є запорукою до успішної діяльності організації. Саме тому на підприємствах здійснюється оцінювання персоналу, що спонукає до того, щоб працювати більш результативно та краще. На основі оцінки можливе просування працівника по службовій ієрархії, надання заохочення або ж звільнення. Будь – якому підприємству за сучасних умов жорсткої конкуренції та нестабільної економіки необхідно якомога раціональніше та продуктивно використовувати наявні людські ресурси, а оскільки це неможливо без оцінювання персоналу, то потрібно удосконалювати існуючі та впроваджувати нові способи оцінювання персоналу організації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх років питанню оцінювання персоналу на підприємствах приділяється дедалі більше уваги. Причиною такої ситуації, на нашу думку, виступає наявність суперечливих моментів в оцінюванні тієї чи іншої категорії персоналу. Значний внесок у дослідження проблеми оцінювання персоналу на підприємстві належить українським науковцям Д. Богині, Н. Ревенку, О. Рудницькій, В. Шуванову, В. Данюку, В. Петюху, А. Єгоршину, Г. Осовській, І. Гіленко, М. Виноградському, А. Вучкович-Стаднік, Т. Деткевичу, А. Гриценку та іншим. Більш глибокі і суттєві дослідження проводилися зарубіжними науковцями, зокрема: І. Метцнером, Г. Десслером, Е. Браяну, М. Мескону, І. Ансофф.

Метою статті є ґрунтовний аналіз сучасних методів оцінювання персоналу та виокремлення особливості їх використання.

Виклад основного матеріалу. Оцінка персоналу – це цілеспрямований процес, направлений на встановлення відповідності якісних характеристик персоналу (здібностей, умінь, мотивів) вимогам посади або робочого місця [1, с. 223].

Оцінюванню персоналу на зарубіжних підприємствах приділяється важлива роль. На підприємствах Західної Європи та США більшість підприємств користуються ВРТ – тест з оцінки персоналу, котрий складається зі 100 запитань.

Працівнику пропонується варіанти відповідей не у формі «так» або «ні», а шляхом ранжування – від 0 до 10 балів.

На підприємствах Японії оцінювання направлене на визначення здібностей кожного працівника. Оцінювання здійснюється регулярно і охоплює усіх без винятку працівників, що сприяє відкритості та покращенню психологічного клімату серед працівників.

Суть оцінки персоналу полягає у здійсненні порівняння певних характеристик людини (професійно-кваліфікаційного рівня, результатів праці) з відповідними вимогами. Працівникові потрібно відповідати вимогам, що ставляться до нього організацією, змістом і характером праці, посадовою інструкцією та іншим внутрішнім критеріям підприємства.

Оцінка проводиться не лише потенційних можливостей працівників, їхнього професійного рівня, компетенції, а й реалізації цих можливостей у процесі виконання поставлених завдань та обов'язків, а також досягнення нормативних показників підприємства [2].

Проведення оцінювання персоналу в організації дозволяє вирішити значний перелік організаційних та виробничих питань (рисунок 1).

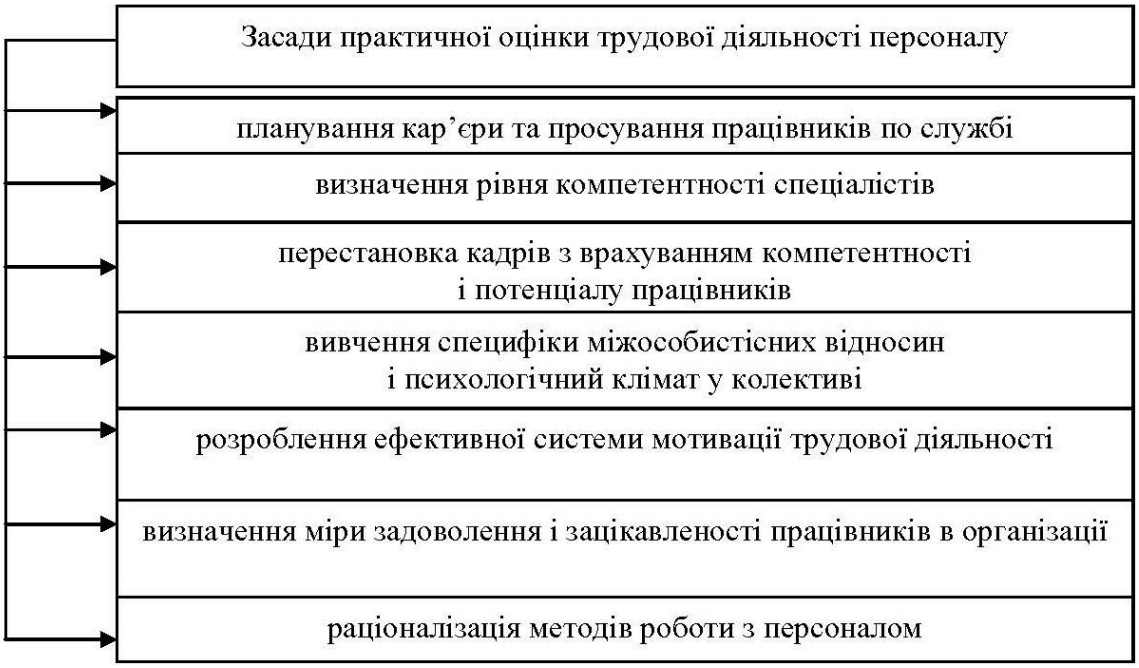

Рис. 1. Концептуальні засади оцінювання трудової діяльності

На рисунку 2 представлено різновиди суб'єктів та об'єктів оцінки трудової діяльності працівників виробничої організації.

Інструментарій системи оцінювання персоналу організації формується під впливом потреб у вирішенні завдань виробничо-управлінської діяльності на основі методів оцінювання.

Існує велика кількість методів оцінки персоналу, однак немає універсального, котрий підходив для будь-якої організації, підприємства чи установи. Вибір методу оцінювання здійснюється у відповідності до структури підприємства, масштабів діяльності, чисельності персоналу, характеру діяльності підп-

риємства, саме тому один метод може бути прийнятним одному підприємству і в той же час не підходити для іншого підприємства.

Рис. 2. Класифікація суб'єктивно-об'єктивної бази оцінювання трудової діяльності персоналу [3]

На сучасному етапі можна виділити ряд найширше використовуваних та сучасних методів оцінювання персоналу, зокрема виділяють:

– атестація. Суть методу атестації полягає в комплексній оцінці, що містить результати діяльності, трудову поведінку та особисті якості працівника. Атестація проводиться спеціальною комісією, в яку входять представники структурних підрозділів, керівництва та кадрової служби. Атестація передбачає оцінювання якості і кількості виконуваної роботи, внесення змін до посадових інструкцій і функціональних обов'язків, уточнення параметрів оплати праці [4];

– метод тестування. Оцінювання здійснюється за допомогою тестів, котрих існує 3 види: кваліфікаційні – розробляються для тестування вже набутих навичок, дозволяють визначити ступінь кваліфікації працівника; фізіологічні, що дозволяють виявити фізіологічні здібності людини (найчастіше застосовують для оцінки кандидатів для управлінської роботи); психологічні – дозволяють оцінити особисті якості працівника [5, с. 286];

– метод «360 градусів». Суть даного методу полягає в тому, що оцінювання працівника проводиться в реальних робочих умовах. Оцінювання здійснюється колегами працівника, підлеглими, керівництвом, клієнтами. Усім їм пропонується заповнити однакового змісту бланки, при цьому забезпечується анонімність, адже опрацювання отриманих даних здійснюється комп'ютером [6, с. 84-87];

– метод незалежних суддів. Оцінювання здійснюється комісією, сформованою із незалежних експертів (зазвичай понад 5 чоловік). Працівнику, що проходить оцінювання ставлять запитання за різними сферами діяльності, при цьому здійснюється фіксація правильних і неправильних відповідей. По завершенні надається висновок про результати атестації;

– ассесмент-центр – стандартизована багатоаспектна оцінка персоналу. Даний вид оцінювання є найбільш повним та об'єктивним, адже дає змогу оцінити працівників в максимально наближених до реальних умовах, призначений для оцінки співробітників за компетенціями під конкретне кадрове завдання. До компонентів методу відносять: інтерв'ю з експертом, тестування, ділова гра, біографічне анкетування, опис професійних досягнень, поведінкове інтерв'ю [4];

– метод управління за цілями. В ході оцінювання за даним методом відбувається діалог між керівником та підлеглим щодо постановки завдань і цілей та оцінки результатів виконання в обумовлений термін. Розробляється план дій, в якому зазначаються конкретні дії, необхідні для виконання поставленої мети. Встановлені цілі окреслюють коло обов'язків працівника та міру відповідальності на обумовлений період, що необхідний для досягнення результату;

– метод стандартних оцінок. Безпосередній керівник працівника заповнює спеціальну форму стандартних оцінок характеризуючи окремі аспекти роботи працівника.

– метод інтерв'ю за компетенціями – отримання інформації про працівника здійснюється в ході особистої бесіди;

– метод управління досягненнями. Даний метод розглядається як механізм комунікації керівника та підлеглого, за якого обидві сторони зацікавлені в досягненні виробничих результатів.

Порівняльну характеристику переваг і недоліків по кожному наведеному вище методу зображено у таблиці 1.

Таблиця 1

Переваги та недоліки методів оцінювання персоналу

№ п/п	Метод	Переваги застосування	Недоліки застосування
1.	Метод стандартних оцінок	Простота і доступність у застосуванні	Суб'єктивний характер оцінки працівника керівником
2.	Метод тестування	Дозволяє отримати кількісну характеристику за більшістю критеріїв оцінки, існує можливість комп'ютерної обробки результатів	Тести не враховують, як потенційні здібності працівника проявляються на практиці
3.	Метод 360 градусів	Загальна оцінка працівника усіма, з ким він контактує	Як і у методі стандартних оцінок не виключений суб'єктивізм
4.	Метод незалежних суддів	Достовірна оцінка працівника незацікавленими особами	Значні затрати на оплату праці особам, що проводять оцінювання
5.	Метод ассесмент-центр	Найбільш повна і об'єктивна оцінка працівника	Більші затрати коштів та часу у порівнянні з рештою методів

6.	Метод управління за цілями	Чітка постановка і затвердження шляхів виконання завдання	Право вирішального голосу в процесі оцінювання належить керівнику
7.	Метод інтерв'ю за компетенціями	Оцінювання здійснюється в ході особистої бесіди працівника і оцінювача	Запитання в інтерв'ю можуть не стосуватися сфери діяльності працівника
8.	Атестація персоналу	Здійснюється комплексна оцінка працівника	Значне фінансування атестаційної комісії

Атестація, на нашу думку, є найповнішим та найефективнішим методом оцінки трудової діяльності персоналу підприємства.

Висновки та рекомендації. Як показує практика, з-поміж усіх наведених вище методів оцінювання трудової діяльності не можна виділити один найважливіший, адже для кожного підприємства найоптимальнішим буде метод, що відповідатиме його структурі, характеру діяльності та іншим факторам. Оцінювання персоналу є важливим процесом на будь-яких підприємствах незалежно від форми власності, адже основа ефективної діяльності підприємства полягає у персоналі.

Для покращення процедури оцінки трудової діяльності персоналу, на нашу думку, потрібно:

– перейти до сучасних, новітніх методів оцінки;

– сприяти активізації зворотнього зв'язку, за якого персонал буде включений в процес оцінювання;

– забезпечити доступ працівників до результатів оцінювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крушельницька О. В. Управління персоналом: Навчальний посібник / О. В Крушельницька, Д. П. Мельничук // – К.: «Кондор», – 2006. – 308 с.
2. Григор'єва Н. О. Оцінка якості персоналу в системі ефективного управління / Н. О. Григор'єва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://intkonf.org/grigoreva-no-otsinka-yakosti-personalu-v-sistemi-efektivnogo-upravlinnya.
3. Доскуч Л. В. Методичні підходи до оцінки персоналу промислових підприємств / Л. В.Доскуч // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Логістика. – 2012. – № 735. – С. 79-84.
4. Дідур К. М. Сучасні методи оцінки персоналу [Електронний ресурс] / К. М. Дідур. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/index.php.
5. Балабанова Л. В. Управління персоналом: навч. посіб. / Л. В. Балабанова. О. В. Сардак. – К.: Центр учбової літератури, 2011.— 468 с.
6. Ситнік О. Д. Оцінка персоналу в системі мотивації // О. Д. Ситнік / Актуальні проблеми економіки.– 2007.– №11. – С. 84-87.

Л. І. Ковальчук,
студентка V курсу
Науковий керівник: ***І. І. Погоріла,***
кандидат економічних наук,
Буковинський державний фінансово-економічний університет

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЇЇ ЗДІЙСНЕННЯ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Сьогодні, коли економіка країни перебуває у досить скрутному становищі, просто необхідним є подолання всіх соціальних проблем таких, як недостатньо коштів у бюджеті для повного задоволення соціальних потреб найменш захищених верств населення, високий рівень безробіття, перебування значної частини населення за межею бідності тощо, з мінімально можливими видатками з бюджету для вирішення цих проблем. Тому проблема виважених видатків та доцільності здійснених заходів держави у соціальній сфері, сьогодні є досить актуальною.

Мета статті. Основна мета публікації полягає у необхідності дослідити ефективність здійснення соціальної політики країни за рахунок оцінки зміни соціальних показників, а також виявити наявні проблеми щодо її реалізації в реаліях сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Результати успішної реалізації державної соціальної політики країни проявляється через позитивну динаміку основних соціальних показників, таких як зростання зайнятості, розміру прожиткового мінімуму, приросту населення країни, зменшення безробіття тощо. Аналіз показників економічного розвитку країни є складовою аналізу розвитку країни загалом, що дає змогу оцінити економічне зростання країни, зміну індексу споживчих цін, промислового виробництва, нарахованого фонду оплати праці та зміну обсягу продукції сільського господарства. Тому зміна основних показників економічного розвитку за 2011-2013 рр. наведено на рис. 1.

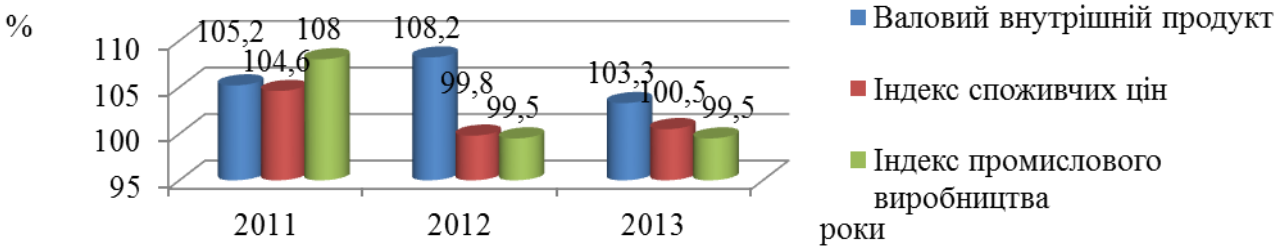

Рис. 1. Основні економічні показники за 2011-2013 роки, % [4]

Як видно з рис.1., чіткої тенденції показники соціально-економічного розвитку країни так і не набули, проте можна сказати, що ВВП країни набув позитивної тенденції, індекс споживчих цін істотно зменшив свої темпи зростання, якщо порівнювати 2013 та 2011 рік, що є позитивним. Проте негативної тенденції за аналізований період набув індекс промислового виробництва, який стабільно зменшувався.

Щодо демографічної ситуації в нашій країні, то станом на 1 лютого 2014 року чисельність наявного населення України становила 45410,1 тис. мешкан-

ців, зокрема міського – 31329,5 тис. осіб (69,0%), сільського – 14080,6 тис. осіб (31,0%). Густота населення – 75,2 осіб/км². [1].

Загалом, динаміка кількості народжених та померлих за 2011-2013 рр. наведено на рис.2.

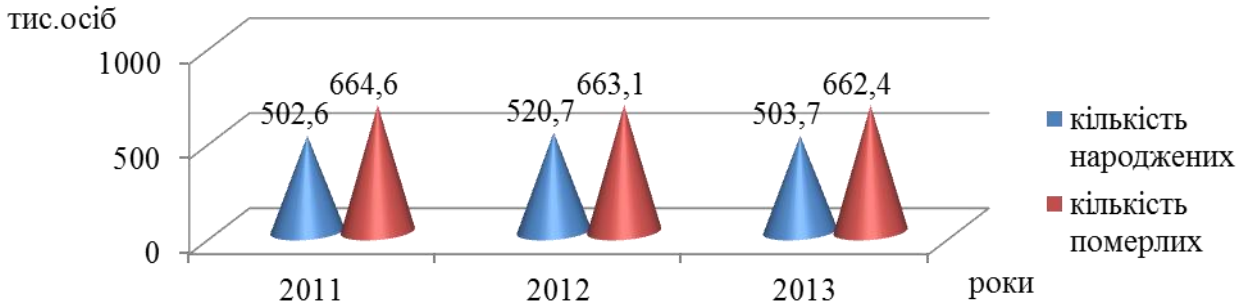

Рис. 2. Динаміка кількості народжених та померлих за 2011-2013 роки, тис. осіб [2]

З рис.2 видно, що за аналізований період смертність відчутно перевищує народжуваність: у 2011 році – на 162 тис. осіб, у 2012 – на 142,4 тис. осіб і у 2013 – на 158,7 тис. осіб, що свідчить про поступове вимирання населення, що є негативним і складним соціальним явищем.

Для комплексної оцінки соціальних тенденцій в країні, необхідно оцінити зміни показників ринку праці, а особливо тенденції у сфері занятості та безробіття. Отож, чисельність зайнятих та безробітних наведено на рис. 3.

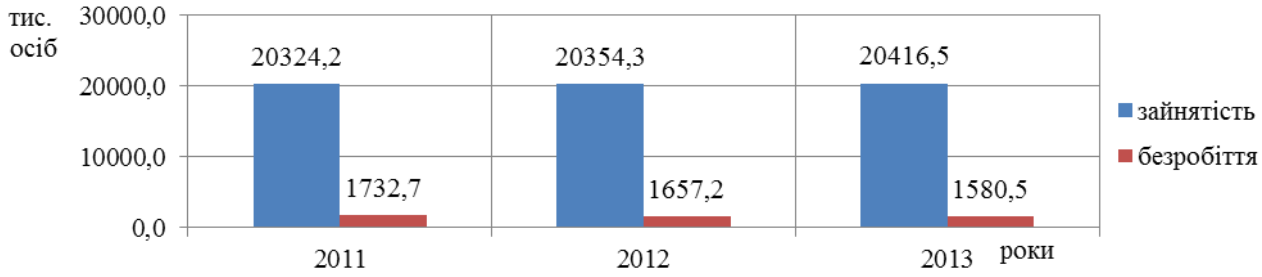

Рис. 3. Динаміка зайнятого населення, тис. осіб [3]

Як видно з рис.3, кількість зайнятих з року в рік поступово збільшується, а безробіття зменшується, таким чином у 2011 році в Україні налічувалось 20324,2 тис. зайнятих осіб та 1732,7 тис. безробітних осіб, а у 2013 – 20416,5 тис. зайнятих осіб та 1580,5 тис. безробітних осіб.

Важливою складовою аналізу результатів реалізації соціальної політики країни є дослідження зміни показників прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати, динаміка яких за 2010-2013 роки наведена в табл.1.

Таблиця 1

Аналіз зміни показників прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати за 2010-2013 роки [3], грн.

Показники	Роки			Відхилення:			
				2012 до 2011		2013 до 2012	
	2011	2012	2013	+/-	%	+/-	%
Прожитковий мінімум для працездатних осіб	1004	1134	1218	130	12,9	84	7,4
Мінімальна заробітна плата (у сер. за рік)	963	1098	1153	135	14,0	55	5,0
Середньомісячна заробітна плата	2633	3026	3265	393	14,9	239	7,9

Як можна прослідкувати в табл. 1, показники прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати за аналізований період стабільно зростають, що є позитивним, адже із їх зростанням збільшуються і державні соціальні стандарти, що розраховуються на їх основі, проте мінімальна заробітна плата залишається дуже низькою, порівняно з середньою по країні.

Хоча ми і спостерігаємо позитивні тенденції щодо збільшення розмірів мінімальних державних стандартів та навіть середньої заробітної плати, така соціальна проблема як бідність ще й досі широко побутує у суспільстві. Для визначення рівня бідності, для початку необхідно визначити межу бідності. Відповідно до Соціального звіту Міністерства соціальної політики за 2013 рік такою межею у 2011 – 1047 грн., у 2012 році – 1108 грн., а у 2013 – 1219 грн. в місяць. Таким чином, зміна рівня бідності за 2011-2013 роки наведена на рис.4.

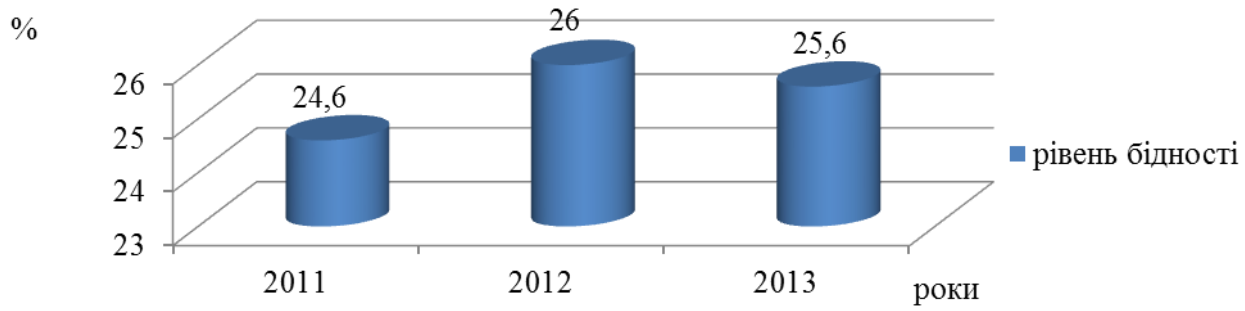

Рис. 4. Рівень бідності населення в Україні за 2011-2013 рр. [1]

З рис.4, випливає, що бідність в країні хоча і змінювалась за аналізований період, все одно залишалась на досить високому рівні,адже у 2011 році вона становила 24,6%, у 2012 – 26,0%, а у 2013 – 25,6%, що є негативним.

Враховуючи такі тенденції основних соціальних індикаторів щодо реалізації державної соціальної політики в Україні, доцільно дослідити зміну видатків на соціальний захист населення за аналогічний період. Таким чином, у 2011 році загальна сума видатків на соціальний захист становила фактично 63540,2 млн. грн., хоча заплановано було 64366,7 млн. грн. У 2012 році видатки на соціальний захист істотно зросли, порівняно з минулим роком, тобто на 61766,7 млн. грн., і становили у підсумку 125306,9 млн. грн., хоча заплановано було 128683,9 млн. грн. Протягом 2013 року видатки на соціальний захист набули

негативної тенденції, тому у підсумку вони становили 56515,3 млн. грн., хоча заплановано було на 1730,4 млн. грн. більше. Як видно, за аналізований період чітко простежується стабільне не виконання планів щодо фінансування видатків на соціальну сферу з Державного бюджету через нестачу необхідних фінансових ресурсів, що є негативним. Важливим є те, що найбільше скоротились видатки державного бюджету за аналізований період на пенсійне забезпечення, що є позитивним і свідчить про ефективність запровадження пенсійної реформи в Україні [5].

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, зробивши відповідні дослідження видно, що держава вже добилась перших результатів, особливо відчутними з яких є результати, отримані в 2013 році від пенсійної реформи, завдяки якій суттєво зменшились видатки державного бюджету на пенсійне забезпечення громадян. Оскільки, Україна соціально-орієнтованою країною, то, відповідно, й бюджети всіх рівнів спрямовані на значне фінансування соціальних виплат та допомог, останні з яких за аналізований період зростали на основі збільшення розмірів мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму. Щодо поточної ситуації соціальних показників, як основних індикаторів якості реалізованої соціальної політики, то за 2011-2013 роки показники економічного зростання в країні трішки сповільнили свої темпи, що спричинено не лише внутрішньою ситуацією в країні, але і хвилею економічних криз в країнах Європейського Союзу. Хоча проблема демографічної кризи в країні є досить гострою сьогодні, проте бачимо поступове зростання показників народжуваності, що є позитивним. Відповідно до статистичних даних, зайнятість в країні стабільно зростає, а безробіття – зменшується, що є результатом виваженою соціальної політики в країні. Таким чином видно, що реалізація соціальної політики в Україні, яка б забезпечила соціальний захист населення відповідно до їх соціальних потреб залишається на сьогодні проблемним питанням, хоча для її якнайкращого здійснення залучається і зарубіжний досвід, і значні матеріальні та фінансові ресурси. Основною проблемою щодо ефективної реалізації державної соціальної політики в нашій країні являється відсутність необхідних фінансових ресурсів у державній казні, що не дозволяє нам досягати рівня та якості соціальних послуг, які гарантують соціально-орієнтовані європейські країни. Для вирішення зазначених проблем, враховуючи, що пенсійна реформа показала вже перші позитивні результати, доцільно було б увести 2й рівень пенсійної системи, а не лише 1й та 3й, які у нас функціонують сьогодні, також доцільно було б надавати соціальні послуги населенню на регіональному рівні максимально децентралізовано, що дасть змогу уникнути неефективних видатків з бюджету, а також підвищити роль недержавних громадських організацій у формуванні системи соціального захисту населення в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна служба статистики України Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/]
2. Соціальний звіт за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.mlsp.gov.ua/ labour/control/uk/publish/category %3bjsessionid=31106E724A8 D8DF314298DED B20CBA1B.app2?cat_id=34901]

3. Соціальна політика України. Річний звіт за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/category?cat_id=153305]
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.ukrstat.gov.ua/]
5. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.minfin.gov.ua/]

А. М. Криштопа,
студентка V курсу,
Донецький державний університет управління
С. М. Науменко,
кандидат з державного управління, доцент,
Донецький державний університет управління

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ДОНЕЦЬКОГО РЕГІОНУ НА ПРИКЛАДІ ПАТ «УКРТЕКСТИЛЬ»

Постановка проблеми. У зв'язку з розвитком інтеграції світової економіки конкуренція захоплює цілі країни і регіональні блоки. Конкуренція є одним з основних елементів економіки, процесом боротьби за доходи, за своє місце в системі виробництва і споживання. Ключову роль у конкурентній боротьбі займає вибір ефективної стратегії конкурентоспроможності продукції фірми на внутрішньому і світовому ринках.

Актуальність даної теми полягає у тому, що в сучасних умовах на світовому ринку конкурентоспроможність фірми є важливішим критерієм ефективності виробництва, оцінки ефективності системи управління. В залежності від того, якій конкурентній стратегії віддасть перевагу фірма, залежить її конкурентоспроможність.

Мета роботи – сформувати загальну стратегію конкурентоспроможності підприємства шляхом систематизації відомих наукових досліджень з цього питання. Дослідити стан конкурентоспроможності підприємств Донеччини та обрати оптимальну конкурентну стратегію для ПАТ «Укртектиль» – типового представника суб'єктів господарювання Донеччини.

Виклад основного матеріалу. В залежності від того, який конкурентної стратегії віддасть перевагу фірма, залежить її конкурентоспроможність. Світовій практиці відомо чимало технологій, що використовуються фірмами для підвищення своєї конкурентоспроможності.

У стратегії завоювання ринку існує два різних підходи: випуск принципово нового продукту; прагнення збільшити частку ринку товарами, що вже випускається. Головна мета з точки зору успіху на ринку, в даному випадку, не просто виробляти і продавати продукцію, а заволодіти ринком, стати його «власником». Це вимагає вміння знайти той самий ринок, яким можна заволодіти цілком, для чого необхідно провести інжиніринг компанії, її технологій і

продукції, щоб виявити, в чому і де можна стати лідером, оскільки лідерство означає неподільне оволодіння ринком.

У відношенні того, чим потрібно керуватися при розробці нової продукції, існують дві основні концепції: досягнення в області технології (підхід technology push); та вимоги ринку (підхід market driven). У новому конкурентному середовищі фірми змушені вдаватися до комплексного використання обох запропонованих концепцій. Це обумовлено відмінною рисою настання технології – «програмованого», яка дає можливість випускати все більш різноманітні вироби, надаючи споживачам більш широкий вибір аж до індивідуалізації продукції або послуги для потреб даного конкретного споживача. Споживач може мати свою версію будь-якого продукту.

При пошуку ідей для створення нових продуктів і оцінці можливостей наявних технологій зарубіжні спеціалісти вважають дуже корисними наступні підходи [1].

1. Типи інновацій: додавання важливої нової функції добре відомому виробу; створення нової форми втілення добре відомих функціональних властивостей; втілення нових функціональних властивостей за допомогою абсолютно нової концепції продукту.

2. Розподіл продукту або послуги на функціональні компоненти. Винахід та розробка нових продуктів, які видозмінюють функціональність з тим, щоб задовольнити раніше не вдоволену потребу.

3. Відмова від традиційної оцінки, заснованої на співвідношенні ціни та функціональних характеристик [4].

4. Передбачення запитів споживачів.

5. Пошук нових можливостей використання нових технологій для найкращого задоволення і передбачення вимог споживачів.

6. Творче багаторазове використання нових технологій [3].

7. Здатність поєднувати і використовувати досягнення різних технологій.

8. Сполуки продукту і послуги. Суттєва характеристика сучасного ринку полягає в тому, що відбувається стирання меж між продуктом та послугою. Утворюється новий гібридний продукт. Багато товарів самі по собі представляють комбінацію послуги та продукту, оскільки інформують покупця.

Кожна фірма при виборі тієї або іншої технології підвищення своєї конкурентоспроможності повинна враховувати ряд факторів навколишнього її зовнішнього середовища, свої сильні і слабкі сторони, ґрунтуючись на глибокому та всебічному аналізі.

У прямій залежності зі стратегіями підвищення конкурентоспроможності знаходяться і два основні методи ведення конкурентної боротьби – цінова і нецінова конкуренція. Перша з них полягає в тому, що конкуруючі фірми намагаються залучити споживача за допомогою встановлення нижчих, ніж у суперника, цін. На досягнення тієї ж кінцевої мети орієнтована і нецінова конкуренція. Але в цьому випадку фірми змагаються не в зниженні витрат споживача, а в підвищенні споживчої цінності товару. Це можна досягти дуже багатьма способами: підвищення якості товару, кращим пристосуванням його до потреб конкретного споживача, створенням принципово нового виду продукції, поліпшенням сервісу, активізацією реклами та ін.

Використовуючи вищенаведений світовий досвід конкурентної боротьби, кожне підприємство може розробити і реалізувати свою власну стратегію конкурентоспроможності продукції, адаптовану до локальних потреб фірми, галузі і ринку збуту продукції.

Проведемо оцінку стану стратегічного управління конкурентоспроможності підприємств Донеччини на прикладі ПАТ «Укртекстиль». Компанія «Укртекстиль» – одне з підприємств ТМ «Ozon» – є одним з лідерів в текстильному виробництві України. Торгівельна марка «Ozon» – провідний розробник, виробник і постачальник спецодягу, взуття, засобів індивідуального захисту. Основними конкурентами на ринку України є «Текстиль-Контакт», «Арт – Текстиль», «Текстиль Про», на зарубіжних ринках – «Мир-Текстиль» (Росія), ТОВ «Олимп» (Росія), Piwi Femma (Польща).

На сьогодні в умовах активного розвитку ринкових відносин, посилення глобалізації та диверсифікації міжнародних ринків альтернативним варіантом завоювання Україною конкурентоспроможного місця на світовій арені є удосконалення зовнішньоекономічної діяльності підприємств агропромислового комплексу, авіабудування та текстильної промисловості. Це можливо завдяки надзвичайно сприятливим природним умовам та факторам економічного середовища для розвитку. Зовнішні ринки надають нові можливості збуту продукції [2].

Існують різні способи виходу підприємства на зовнішній ринок. Вибір конкретного способу залежить від фінансових можливостей підприємства, від його цілей, виду і конкурентних переваг товару, особливостей економічної, політико-правової та культурної сфери ринкових країн. Для виходу ТОВ «Укртекстиль» на зовнішній ринок було проведено наступні операції: аналіз зовнішнього оточення підприємства; аналіз сильних і слабких сторін підприємства; аналіз інтересів та очікувань всіх зацікавлених осіб; аналіз конкурентів.

ПАТ «Укртекстиль» обрало форму виходу на зовнішній ринок – експорт. Експорт здійснюється з сусідніми державами (Росія, Румунія, Польща, Словаччина).

Розробка та випуск принципово нових товарів обумовлюють хвилеподібний характер маркетингової стратегії і цінової маркетингової політики ПАТ «Укртекстиль», тобто вона моментально змінюється на експлерентну у разі чергового випуску нового виду термосійкої тканини чи склазамінника для ЗІЗ органів зору. Як тільки минають нульовий та перший етапи життєвого циклу товарів (після упровадження товару на ринок), підприємство повертається до патієнтної стратегії.

Вищезазначену ситуацію можливо стабілізувати шляхом коригування товарної політики, розробки та ухвалення таких планів збуту, які передбачають поступове маркетингове впровадження кожного нового товару для захисту органів зору чи одягу спеціального призначення через визначені рівномірні проміжки часу. Цей захід робить можливим підтримку незмінності існуючої експлерентної стратегії.

Окрім того, з метою підтримки піонерської стратегії необхідним є невпинне розширення існуючого асортименту продукції, модернізація або припинення виробництва неходових товарних лінійок. Здійснення даних рекомендацій гарантуватиме підприємству можливість відповідати та навіть моделювати потреби визначеного кола споживачів.

У діяльності ПАТ «Укртекстиль» недостатній рівень уваги приділяється захисту інтелектуальної власності, адже більшість тканин є унікальною розробкою спеціального призначення. Існують випадки збуту продукції у патентно-незабезпечених країнах, тобто на їх території процес отримання охоронних документів на винаходи, корисні моделі, промислові зразки та товарні знаки не знаходиться на завершальній стадії. При цьому зростає небезпека несанкціонованого копіювання формул винаходів недобросовісними конкурентами та фірмами зі сфери джинерики, це ускладнює дотримання фірмою експлерентного курсу діяльності.

З метою уникнення вищезазначеної проблеми товариству слід інтенсифікувати патентні процеси в існуючих та перспективних країнах збуту, мати певну кількість кваліфікованих патентних агентів та повірених.

Виходячи з результатів аналізу фінансово-господарських показників діяльності ПАТ «Укртекстиль», дане підприємство обрало вірну цінову стратегію, необхідність коригування відсутня. Зниження вартості продукції не призведе до суттєвого збільшення обсягу продажів та досягнення конкурентних переваг, адже попит на продукцію підприємства не є еластичним. Проте маркетингова цінова політика має бути скорегована відносно наступних напрямів, за якими відповіді на питання стануть основою для оптимізації:

1. Який буде чистий прибуток експортного контракту при заданих значеннях параметрів операції і її часу виконання?

2. Чому дорівнює «тимчасова точка беззбиткової» експортного контракту?

3. Чи має завод можливість збільшити прибутковість операції за рахунок зменшення ціни продажу одиниці товару і збільшення планованого об’єму продажів за контрактом?

4. Яким чином валюта платежу за контрактом і динаміка її поведінки щодо національної валюти може поліпшити або погіршити рентабельність операції?

5. Яким чином внутрішня інфляція впливатиме на рентабельність даної операції?

6. Які параметри зовнішньоторговельної операції піддаються впливу експортера і чи може їх зміна збільшити планований прибуток?

Застосовуючи метод математичної індукції, ми отримуємо формулу для значень чистого прибутку при оплаті по експортному контракту за n періодів:

$$NP = \frac{Q}{n} \cdot PR \cdot K_{ex} \cdot f_1(n) \cdot (1 - K_{tx}) - (K_{fc} \cdot FC \cdot f_2(n) + (Q \cdot PR_c + VC) \cdot f_2(n)) \quad , (1)$$

де: PR – ціна продажу одиниці товару у валюті країни імпортера;

PR_c – ціна покупки або виготовлення одиниці товару;

Q – запланований об’єм продажів товару;

K_{ex} – курс національної валюти по відношенню до валюти платежу на початок першого періоду (точка «0» тимчасової шкали);

FC – постійні витрати за період (щомісячно), не залежні від об’єму продукції, що реалізовується;

VC – змінні витрати на операцію, залежні від об’єму продукції, що реалізовується;

K_{fc} – коефіцієнт обліку фіксованих витрат FC в собівартості товару по даній операції (змінюється від 0 до 1);

K_{tx} – коефіцієнт сукупного оподаткування виручки від реалізації, що змінюється від 0 до 1;

T – величина періоду реалізації товару n в добі (в даному випадку рівна 30);

$$f_1(n) = \frac{a+1}{a-b} \cdot \left(\left(\frac{1+a}{1+b}\right)^n - 1\right)$$

функція, що визначає розмір отримуваної виручки від реалізації, залежної від темпів зміни обмінного курсу a і інфляція b;

$$f_2(n) = \frac{1-(1+b)^{-n}}{b}$$

функція, що визначає вплив темпу інфляції b;

n – час виконання контракту в періодах.

Частина виручки, що залишилася, і складатиме чистий прибуток фірми (NP).

Використовуючи запропоновану методику проведемо розрахунок і оптимізацію рентабельності експортного контракту на поставку товару, що є новинкою на ринку ЗІЗ – костюм металурга (МСС), оскільки саме він має найбільшу питому вагу в загальному обсязі експорту за 2013 рік, шляхом складання зразкового алгоритму роботи менеджера зі збуту ПАТ «Укртекстиль», використовуючи наступні дані, приведені в табл. 1.

Таблиця 1

Початкові параметри експортної операції для товару

Параметри експортної угоди		Значення (в ум. од.)
Запланований об'єм продажів	Q	1 000
Ціна продажу одиниці товару у валюті імпортера	PR	16
Вартість виготовлення одиниці товару	PR_c	10 000
Величина змінних витрат (на операцію)	VC	3 000 000
Величина постійних витрат (у період)	FC	2 000 000
Величина періоду виконання операції n в добі	T	30
Коефіцієнт оподаткування у виручці від реалізації (встановлюється емпірично від 0 до 1)	K_{tx}	0,25
Коефіцієнт обліку постійних витрат (від 0 до 1)	K_{fc}	0,10

Такі параметри, як вартість покупки або виготовлення одиниці товару PR_c, величини постійних FC (оплата персоналу і офісу, телефонних переговорів і т.п.) і змінних витрат VC (зберігання, попереднє складування, сертифікація, митне очищення, транспортування і т.п.), коефіцієнт оподаткування K_{tx}, обліку постійних витрат K_{fc}, запозичення K_{ln}, є внутрішніми параметрами по відношенню до фірми і в деяких випадках можуть бути нею змінені. Такі параметри, як ціна продажу одиниці товару PR, об'єм продажів Q, валюта платежу, річна ставка відсотка по кредиту RT є зовнішніми по відношенню до фірми і зале-

жать не тільки від неї самої, але і від її контрагентів по операції. Такі параметри, як темп зміни обмінного курсу вибраної валюти до національної валюти a і інфляція b за один період, не залежать від контрагентів по операції і є чинниками макроекономічної невизначеності.

Першим етапом запропонованої методики є визначення чистого прибутку експортної операції NP при вищезгаданих параметрах і її залежність від часу виконання n. Використовуючи формулу (1), обчислимо значення прибули NP при різному часі виконання n. Якщо експортер отримає оплату за поставлений товар протягом 2 періодів (двох місяців), то чистий прибуток від контракту складе 1 000 000 (один мільйон), а якщо протягом 3 періодів (трьох місяців) – 800 000 (вісімсот тисяч) і т.д. При варіанті виконання контракту в сьомому періоді експортер отримує запланований прибуток за фактично надану продукцію. Термін виконання операції n (термін оплати за контрактом після відвантаження продукції) поки на даному етапі контрагентами остаточно не встановлений.

Другим етапом алгоритму є визначення «тимчасової точки беззбиткової» експортного контракту. Якщо оплата по операції пройде протягом семи періодів, то експортер отримає прибуток від здійснення даної операції, якщо це займе більше семи періодів (місяців), то він опиниться в збитках. Чим далі знаходитиметься від «тимчасової точки беззбитковості» зафіксований в операції термін її виконання n, тим більше у експортера шансів зробити дану операцію з прибутком, навіть з урахуванням можливого прострочення платежу у контрагента по операції.

Третій етап – визначення контрактної ціни товару і об’єму операції. Значеннях ціни продажу одиниці товару складають PR=16 і об’єму продажу товару Q=1000. Якщо запропонувати контрагентові купити більше товару за меншою ціною на наступних умовах зазначених в табл. 2. Згідно до запропонованих даних на основі даної методики проведено розрахунок значення чистого прибутку фірми від здійснення зовнішньоторговельної операції. Співвідношення декількох варіантів ціни продажу експортного товару та його кількості мають обратнопропорційну залежність від фактору часу або виконання операції, проте серед трьох запропонованих варіантів можна виділити найбільш оптимальний.

Таблиця 2

Варіанти укладання угоди на поставку товару

Параметри по договору	Початковий варіант	Перший варіант	Другий варіант
Ціна продажу одиниці товару, PR	16	15,8	15,6
Об’єм продажів товару, Q	1000	1100	1200

Не дивлячись на зниження ціни, експортер може отримати додатковий прибуток за рахунок збільшення об’єму продажів товару за контрактом.

Четвертим кроком даної методики є визначення валюти платежу за контрактом. Після визначення контрактної ціни іншим важливим чинником, що впливає на прибуток експортної операції, є визначення валюти платежу. То, як

змінюватиметься обмінний курс валюти платежу щодо національної валюти протягом часу виконання контракту, залежатиме, чи отримає експортер додатковий прибуток по операції чи ні. При а= – 0,01 експортер кожного разу при продажі отриманою за один період n частини виручки у валюті країни-імпорту отримуватиме виручку в національній валюті на один відсоток менше, ніж за попередній період. Це приводить до зменшення загальної прибутковості, що зменшує «тимчасову точку беззбитковості» експортного контракту. При а= + 0,01 експортер кожного разу при продажі отриманого за один період n частини виручки у валюті країни-імпорту отримуватиме виручку в національній валюті на один відсоток більше, ніж за попередній період. Це приводить до збільшення загальної прибутковості операції, збільшуючи тим самим «тимчасову точку беззбитковості» експортного контракту.

П’ятий крок, націлений на визначення прибутковості експортної операції при різних темпах зміни інфляції. Хоча вона впливає як на доходи, так і на витрати експортера, в цілому можна зробити висновок, що вона негативно впливає на прибутковість експортної операції, а в довгостроковому періоді виконання має найбільш негативний вплив.

Шостим етапом даної методики розрахунку виступає визначення внутрішніх ресурсів збільшення загальної прибутковості експортної операції.

Останньою можливістю для експортера збільшити загальну прибутковість операції і її інвестиційну привабливість є ретельний аналіз тих параметрів експортної операції, які піддаються його впливу і можуть бути змінені в кращу для експортера сторону. Як правило, це змінні і постійні витрати фірми. В деяких випадках це може бути купувальна ціна товару (або вартість її виготовлення). У будь-якому випадку в кожній операції є параметри, які залежні тільки від самої фірми, які є її додатковим ресурсом.

Згідно до результатів кожного кроку даного алгоритму розрахунку чистого виторгу експортера можна зробити висновки про досить значний вплив макроекономічних показників на кінцевий результат зовнішньоторговельної угоди. Для підвищення ефективності цієї угоди слід ретельно прорахувати значення «точки беззбитковості» в якій експортер отримує запланований прибуток, та часові періоди, в яких експортер має можливість отримати над прибуток, такі як швидкий час реалізації зовнішньої угоди та зарахування виручки від експорту.

Останнім етапом запропонованого алгоритму розрахунку оптимальних параметрів експортної операції є проведення аналізу на чутливість економічних параметрів планованого контракту, непіддатливих впливу експортера, і розрахунок вірогідних сценаріїв виконання.

Після того, як були проаналізовані і скореговані параметри операції, залежні від експортера і його контрагентів по операції, менеджерам зі збуту залишається провести аналіз на чутливість тих параметрів операції, які є зовнішніми по відношенню до фірми і можуть змінитися під час виконання операції. Перш за все, до таких параметрів відносяться темпи зміни обмінного курсу і інфляції за період. Складаються найгірший і найкращий сценарії виконання операції, між якими і знаходитимуться ймовірно можливі сценарії виконання контракту.

Останнім етапом алгоритму є узагальнення в підсумкову табл. 3 значення параметрів експортної операції, отриманих або скорегованих в результаті виконання всіх етапів запропонованої методики оптимізації управління оборотним капіталом ДФ ПАТ «Укртекстиль» до даної експортної операції.

Таблиця 3. 3
Оптимальні параметри експортної операції по реалізації костюма товару

Параметри експортної операції		Од. виміру	Величина
Запланований об'єм продажу товару	Q	шт.	1 100
Ціна продажу одиниці товару	PR	у.о.	15,8
Вартість виготовлення одиниці товару	PRc	BLR	10 000
Величина змінних витрат (на операцію)	VC	BLR	3 000 000
Величина постійних витрат (у період)	FC	BLR	2 000 000
Величина періоду виконання операції n в добі	T	30	30
Коефіцієнт оподаткування у виручці від реалізації (встановлюється емпірично від 0 до 1)	Ktx	-	0,25
Коефіцієнт обліку постійних витрат (від 0 до 1)	Kfc	-	0,10
Темп зміни обмінного курсу валюти-платежу	a	-	+0,01(1 % в місяць)
Темп зміни інфляції за період	b	-	0,025 (2,5 % в місяць)
Строк виконання експортної угоди в періодах	n	шт.	1 (1 місяць)
Чистий прибуток від експортної угоди	NP	BLR	876 507

Аналізуючи підсумкову таблицю, слід зазначити що кількість показників експортної операції може доповнюватись або зменшуватись в залежності від умов та чинників впливу на конкретну зовнішньоторговельну операцію. Застосування даного алгоритму є доцільним при плануванні експортної операції та розгляданні декількох варіантів її здійснення, отримані результати дадуть підприємству змогу підвищити ефективність зовнішньоторговельної операції.

Висновки. У роботі наведено нове рішення важливої наукової задачі оцінки конкурентоспроможності підприємств Донеччини на прикладі ПАТ «Укртекстиль», яка полягає у розробленні нової стратегії конкурентоспроможності, що є адаптованою до локальних потреб фірми, галузі і ринку збуту продукції, удосконаленні процесу управління підприємством. Також у роботі показано, що при створенні єдиної стратегії конкурентоспроможності підприємства потрібно обрати той метод, який базується на понятті конкурентоспроможності товару.

Після впровадження обраної стратегії необхідний постійний контроль за поточною ситуацією внутрішнього та зовнішнього середовища для забезпечення своєчасного реагування на будь-яку зміну з метою адаптації стратегії до нових умов господарювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баринов В. А. Развитие организации в конкурентной среде / В. А. Баринов, А. В. Синельников // Менеджмент в России и за рубежом. – 2000. – № 6. – С. 7-21.
2. Жамойда О. А. Методичні особливості визначення конкурентоспроможності промислового підприємства / О. А. Жамойда // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1. – С. 110-118.
3. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер – М.: Международные отношения, 1997. – 980 с.
4. Сумець О. М. Оцінка конкурентоспроможності сучасного промислового підприємства / О. М. Сумець, О. Є. Сомова, Є. Ф. Пєліхов. – К.: Професіонал, 2007. – 208 с.
5. Свечкіна А. Л. Напрями підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на світовому ринку / А. Л. Свечкіна // Розвиток фінансових методів державного управління національною економікою. – Т.Х, вип. 142. – 2009. – С. 291-299.

А. В. Кубанцева,
студентка V курса экономического факультета

Е. Н. Жарова,
кандидат экономических наук,
доцент кафедры налогов и налогообложения,
Мордовский государственный университет имени Н. П. Огарёва

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ АНАЛИЗА И ПРОГНОЗИРОВАНИЯ НАЛОГОВЫХ ПОСТУПЛЕНИЙ В НАЛОГОВЫХ ОРГАНАХ РФ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ

В настоящее время налоговыми органами используется достаточно большое количество форм отчетности для анализа поступлений налогов и сборов и задолженности по ним. Такие данные необходимы различным органам государственной власти, особенно когда осуществляется переход к электронному межведомственному взаимодействию по предоставлению государственных услуг населению. Поэтому одной из главных задач налоговой службы является совершенствование механизма аналитической работы. В настоящее время имеют место проблемы в области анализа и прогнозирования налоговых поступлений, что приводит к возникновению необходимости разработки направлений повышения качества аналитической работы.

Одним из основополагающих факторов увеличения налоговых поступлений является деятельность Федеральной налоговой службы России по усовершенствованию методологических подходов к созданию рационального механизма учета, анализа и прогнозирования налоговых поступлений в бюджет Российской Федерации. Анализ налоговых поступлений в деятельности налоговых органах занимает важное место и проводится регулярно на всех уровнях Федеральной налоговой службы Российской Федерации.

Система показателей налоговой отчетности позволяет определять за рассматриваемый период объемы роста или уменьшения налоговых платежей, структуру налоговых поступлений и распределение по уровням бюджета. Также проводится анализ поступления налоговых платежей, анализ расчета нало-

говых баз, уровня собираемости налогов. Проводимый анализ позволяет выявить причины отклонения тех или иных показателей от показателей предыдущих периодов. Применение на практике какого-либо одного вида анализа, так и анализа только показателей налоговой отчетности недостаточно для выявления полной и развернутой картины состояния налоговых платежей.

На наш взгляд, основными направлениями повышения качества аналитической деятельности налоговых органов в области анализа налоговых поступлений является повышение уровня материально-технического и программного обеспечения налоговых инспекций и сокращение количества форм налоговой отчетности за счет объединения сходных и отмены неэффективных форм. Также, на наш взгляд необходимо разработать на уровне каждого региона методику комплексного анализа основных бюджетообразующих налогов, которая должна представлять собой информационно – аналитическую базу по основным макроэкономическим показателям, определяющим основные экономические тенденции с учетом актуальных изменений налогового законодательства.

В настоящее время налоговая система России построена на базе стоимостных показателей, что негативно оценивается специалистами, так как в данном случае не удается произвести расчеты по устойчивой налоговой базе. Зависимость данных показателей от специфики учета, инфляционных факторов, а также их подвижность делают налоговую систему крайне зависимой не только от политической конъюнктуры, но и от финансовой[2]. Налоговые органы используют результаты анализа для выработки рекомендаций по целенаправленному выбору предприятий для проведения документальных проверок, оценки полноты уплаты плательщиками налогов и принятие мер к снижению допущенной ими недоимки по платежам в бюджет.

На наш взгляд назрела необходимость устранения недостатков в работе налоговых органов по составлению аналитических записок. Для этого на уровне налоговых инспекций необходимо принять документ, регламентирующий их содержание. Кроме того, аналитическая записка должна быть тщательно выверена ответственным исполнителем и подписана им, а затем передана руководителю отдела учета, отчетности и анализа на проверку, согласование и коррекцию.

Также назрела необходимость повышения уровня информационных технологий обмена данными между ФНС России и Федеральным Казначейством. Их взаимодействие по учету поступающих налоговых платежей в бюджет, а также осуществление возврата излишне взысканных и уплаченных сумм налогов и других обязательных платежей является существенно влияющим направлением на упрощение налоговых процедур. [1, с. 130]

Важным направлением совершенствования анализа налоговых поступлений является повышение качества анализа задолженности по налогам и сборам, в том числе анализа по выявлению причин ее возникновения. На наш взгляд, все это повысит достоверность исходных данных для анализа налоговых поступлений в федеральный бюджет, а значит и достоверность самого анализа.

Далее рассмотрим основные проблемы, возникающие в области прогнозирования налоговых поступлений. Прогнозирование налоговых платежей имеет особое значение, поскольку неточность прогнозируемых годовых оценок вызо-

вет в будущем сложность в мобилизации налоговыми органами запланированных доход в бюджет РФ или, при занижении объемов ожидаемых налоговых поступлений вызовет высокое перевыполнение установленных задач отдельными субъектами.

Прогнозы одних и тех же показателей, которые получены при использовании разной исходной информации и различных методов её обработки, могут достаточно сильно различаться между собой, и не всегда ясно, какому прогнозу следует больше доверять. Одна из проблем связана с информацией, которая используется для решения задачи прогнозирования. Так, например, возникает проблема дублирования данных, то есть при использовании системы бухгалтерского учёта, сводной статистики национальных счетов и статистики государственных финансов могут иметь случаи использования одной и той же информации, но под разным названием, что приводит к снижению качества аналитической работы. Следовательно, одним из приоритетных направлений повышения качества прогнозирования налоговых поступлений является гармонизация различных систем учёта и отчётности. В частности, необходимо скорейшее внедрение международных стандартов бухгалтерского учёта и финансовой отчётности. Прогнозирование налогов, поступающих в бюджет, требуют более подробного учета и анализа результатов и перспектив социально-экономического развития страны и ее субъектов.

Главной проблемой касающейся этой области является, несоответствие применяемой методики по налоговому прогнозированию современным требованиям развития национальной экономики, отсутствие единой методики расчета прогноза налоговых поступлений в субъектах Федерации. В большинстве субъектов Российской Федерации построение прогнозов налоговых поступлений базируется на показателях «от достигнутого». Поэтому актуальные проблемы в налоговой системе РФ будут иметь место до тех пор, пока не изменится экономическая и социально-политическая ситуация в стране. Необходимы реальные собственники, способные благодаря своему имущественному положению не только обеспечить личные потребности, но и пополнить казну государства.

Для получения качественного прогноза налоговых поступлений мы предлагаем:

– группировку налогов по признаку вариативности, с помощью компонентного анализа, что позволит сократить количество переменных без потери информации и повысить качество прогноза;

– построение частных прогнозов для каждой переменной, проверка качества построенных моделей и оценка величины налоговых поступлений на перспективу. При этом использование адаптивных методов прогнозирования позволит учесть фактор сезонности поступления налогов.

Использование предложенных рекомендаций по прогнозированию существенно повысит достоверность прогнозирования налоговых доходов. Таким образом, совершенствование методов анализа и прогнозирования налоговых поступлений имеет особое значение, так как завышенность планируемых показателей по налоговым поступлениям вызывает в будущем объективные трудности в их мобилизации, так же приводит к недопоступлению в бюджетную

систему налоговых доходов и в результате, ставит под угрозу исполнение поставленных задач.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бутенко Л.А., Курочкина И.П., Минашкин В.Г., Солярик М.А., Шувалов А.Е., Шувалова Е.Б. Проблемы налогового администрирования в Российской Федерации: монография / под ред. д.э.н., проф. Шуваловой Е.Б. – М.: МЭСИ, 2012. – С. 187.
2. Тимошенко В.А. Эффективность налогового администрирования и пути ее повышения // Налоговые известия Саратовской губернии. 2011. [Электронный ресурс]. Режим доступа: // http://www.oricon-s.ru/magazine/jeffekti/

О. С. Куклішина,
студентка V курсу,
Полтавська державна аграрна академія

АНАЛІЗ ЗМІН У СТРУКТУРІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ЩОДО РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ПІДРЯДНИКАМИ

Основне призначення фінансової звітності полягає у забезпеченні користувачів, як внутрішніх так і зовнішніх, повною, правдивою та неупередженою інформацією про фінансово-майновий стан, результати діяльності та рух коштів підприємства з метою прийняття ними обґрунтованих та правильних рішень. Поступовий перехід українських підприємств до ведення обліку згідно з міжнародними стандартами обліку супроводжувався численними науковими дискусіями та частими змінами законодавства, метою яких було, з одного боку – гармонізувати ведення обліку та складання фінансової звітності відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), з іншого – скоротити розбіжності між бухгалтерським та податковим законодавством [1]. З метою подальшої реалізації програми переходу національної системи обліку на МСФЗ 07.02.2013 року було затверджено нову редакцію Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (далі – НП(С)БО 1), яке було зареєстроване в Міністерстві юстиції України 28.02.2013 за №336/22868 [4]. Це положення відмінило П(С)БО 1 – 5. Даний законодавчий акт містить, як і раніше: загальні положення, у яких передбачено сферу його застосування; терміни складання і подання звітності; мету і порядок подання звітності; склад та елементи звітності; якісні характеристики та принципи підготовки звітної інформації; порядок розкриття інформації у фінансовій звітності. У додатках до Положення наведено форми фінансової звітності і консолідованої фінансової звітності [5].

НП(С)БО 1 встановлено нові (рис. 1.):

– Баланс (Звіт про фінансовий стан);
– Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід);
– Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом);
– Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом);
– Звіт про власний капітал.

Рис. 1. Зміни у складі фінансової звітності підприємств [2]

Враховуючи вище сказане за 1 квартал 2013 року всі підприємства (крім банків та бюджетних установ) мають подавати звітність за новою формою. Обов'язкова форма та зміст статей фінансової звітності визначаються НП(С)БО 1 і наводяться в додатку 1 та 2 до цього положення.

Інформація про стан кредиторської заборгованості на підприємстві відображається у фінансовій та статистичній звітності.

Система розрахунків з постачальниками є складовою обліку кожного підприємства. Діяльність, що пов'язана із здійсненням закупівель, є комплексною, оскільки пов'язана як з функціональними видами діяльності на підприємстві, так із зовнішнім оточенням, наприклад, із постачальниками, які можуть впливати на здобуття стійкої конкурентної переваги на ринку [2].

Належна фіксація фактів здійснення розрахунків з постачальниками та підрядниками є невід'ємною складовою системи бухгалтерського обліку підприємств, яка побудована на основі документування та складання звітності.

Формування інформаційної бази про розрахунки з постачальниками та підрядниками починається із складання первинних документів, до яких відносяться: договори, накладні, рахунки-фактури, рахунки, акти прийнятих робіт, послуг, податкові накладні, товарно-транспортні накладні, зовнішньоекономічні договори купівлі-продажу, вантажно-митні декларації, приймальні акти і акти експертизи торговельно-промислової палати, комерційні документи (рахунки-фактури, ІНВОЙСИ, що підтверджують митну вартість товару); транспортні накладні [2].

Дані первинних документів є підставою для формування інформації у регістрах аналітичного та синтетичного обліку: Реєстр операцій за розрахунками з постачальниками та підрядниками (форма № 3.3 с.-г.) та журнал-ордер 3 В с.-г. по рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками». На основі Журналу 3 В с.-г. формується Головна книга, яка використовується подальшому для складання фінансової звітності. Інформація про стан розрахунків з постачальниками та підрядниками у фінансовій звітності знайшла своє відобра-

ження у Балансі. Згідно НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженого Наказом Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 р. баланс (звіт про фінансовий стан) – звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал [4]. Кількість розділів в активів Балансу скоротилась: витрати майбутніх періодів з окремого розділу стали статтею у складі «Оборотних активів». Відображення інформації про розрахунки з постачальниками та підрядниками у балансі підприємства представлено на рис. 2.

У Звіті про рух грошових коштів наведено дані про рух грошових коштів протягом звітного періоду внаслідок операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності (наказ Мінфіну № 433 від 28.03.2013 р.) передбачено, що при складанні фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності підприємства можуть обрати спосіб складання звіту про рух грошових коштів за прямим або непрямим методом із застосуванням відповідної форми звіту [3]. Відповідно за якою формою буде складатися цей звіт необхідно передбачити в Наказі про облікову політику.

Рис. 2. Відображення інформації про розрахунки з постачальниками та підрядниками у балансі підприємства [2]

У розділі 1 «Рух коштів внаслідок операційної діяльності» за прямим методом кількість основних статей значно скоротилась, однак у додаткових – крім статей, які були в попередній звітній формі, додались надходження від операційної оренди, отримання роялті, авторських прав. У цьому ж розділі надходження та видатки, що пов'язані з векселями, відображатимуться в складі інших надходжень та видатків.

Структура розділів 2 «Рух коштів внаслідок інвестиційної діяльності» та 3 «Рух коштів внаслідок фінансової діяльності» за прямим та непрямим методом не відрізняється [1].

Таким чином, відповідно до прийнятих змін, у фінансовій звітності більшість об'єктів обліку показується узагальнено в певній групі однорідних об'єктів. Для їх деталізації у додатку 3 до НП(С) БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» передбачено перелік додаткових статей фінансової звітності, які можуть їх деталізувати, однак для цього інформація в цих статтях повинна бути істотною. У Наказі про облікову політику необхідно вказувати величину істотності за окремими об'єктами обліку [1].

ЛІТЕРАТУРА

1. Воськало В. І. Економіка, планування та управління в галузях / В. І. Воськало // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.10
2. Лега О. В. Відображення інформації про розрахунки з постачальниками та підрядниками у фінансовій звітності / О. В. Лега // Міжнародний збірник наукових праць. – 2013. – Випуск 1
3. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності від 28 бер. 2013 р. № 433 [Електронний ресурс] / Міністерство фінансів України. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 07 лют. 2013 р. № 73 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: http: // www.rada.gov.ua.
5. Сєкіріна Н. В. Аналіз змін у структурі фінансової звітності в умовах переходу України на МСФЗ [Електронний ресурс] / Н. В. Сєкіріна // Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського – Режим доступу: http://www.sworld.com.ua/konfer31.pdf

А. С. Ложешник,
аспірант ІІІ року навчання кафедри історії України,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ОРЕНДА ЗЕМЛІ В СТАРШИНСЬКИХ МАЄТНОСТЯХ

З приєднанням Південної України до складу Російської імперії завдяки сприятливій політиці влади прискорився процес заселення та господарчого освоєння краю. Не останнє місце у ньому відіграла старшина Південноукраїнських козацьких формувань, створених на цих теренах, яка засновувала нові села та обробляла надані їй землі. Частина старшини, зосередивши у своїх руках значні земельні угіддя і велику кількість худоби, була не в змозі обробляти їх через трирічну відсутність у своїх господарствах, нерідко здавала основну

частину своїх земель в оренду безземельному і малоземельному населенню [1, спр. 87, арк. 101; спр. 89, арк. 13; спр. 96, арк. 47; спр. 111, арк. 14; спр. 113, арк. 29, 41] (здебільшого з числа збіднілих козаків). Іншою причиною здачі земель в оренду була можливість, поряд із землеробством, займатись сільськогосподарськими промислами [2, с. 679]. До питання оренди землі в своїх працях зверталися Короленко П. П., [3] Дмитренко І., [4] Анцупов І. А., [5] Хіоні І. А., [6] Бачинська О. А [7, с. 214 – 125]. Але комплексного дослідження цієї проблеми ще не було. Тому в даній статті хочеться детальніше зупинитись на висвітленні оренди землі на території Південноукраїнських формувань.

Оренда землі в другій половині XIX ст. була досить вигідною справою як для війська і його старшини, так і для станиць. Так, від оренди своєї строкової ділянки старшина могла отримувати значні прибутки. Наприклад, щорічні прибутки від оренди запасних військових земель знаходились на другому місці після горілчаного відкупу. Зокрема, у 1857 р. до скарбниці Азовського війська за оренду запасної землі надійшло 2.768 карбованців 64 копійки, а в 1859 р., з 1 січня до 1 липня, прибуток становив 1.244 карбованці 22 копійки [8, арк. 1]. Оренда кожної десятини в 50-х рр. XIX ст. давала прибуток до 3-х карбованців сріблом [9, арк. 11]. Висока ціна орендованої землі на території війська була пов’язана з близьким розташуванням до морських портів Бердянська та Маріуполя.

Але не завжди орендування військових земель отримувало схвалення козаків. Так, наприклад, у 1833 р. козаки колективно виступили проти рішення отамана Азовського війська Й. Гладкого здавати в оренду найкращі військові землі і послали дві скарги до канцелярії Новоросійського генерал-губернатора. Й. Гладкий розцінив їхні дії як бунтарство, як виступ проти його влади у війську. Був навіть складений список «бунтарів», яких під конвоєм відправили до Херсону «для особистих пояснень» генерал-губернатору. Якщо врахувати, що першу скаргу підписало 138 чоловік, а другу – 190, то заспокоювати довелося значну частину населення Азовського формування. З Херсона «бунтарі вже повернулися заспокоєними» і не виказували бажання надалі супротивитися розпорядженням наказного отамана [10, с. 346].

Іноді через неправильне оформлення земельних ділянок та здачу їх в оренду виникали між старшиною та козаками судові процеси, які тривали багато років. Так, у Дунайському військові такий процес тривав 25 років (1835 – 1860 рр.), і закінчився не на користь козаків. 25 грудня 1835 р. начальник Дунайського війська підполковник Звєрєв звернувся з рапортом до Бессарабського губернатора Федорова з проханням призначити слідство з приводу невідведення станиці Акмангит і хуторові Михайлівка доданої 1829 р. з ділянок № 60 і 61 землі загальною площею 5.584 десятини. Губернатор доручив справу Аккерманському судді Снєжкову. Військо представляв хорунжий Негрескул.

Через деякий час Херсонський і Бессарабський генерал-губернатор наказав Федорову призначити «нейтральну комісію», в зв’язку із нововідкритими фактами: виявилось, що Снєжков здавав зазначену землю в оренду приватним особам, тому тепер навмисно зволікав дану справу і вона ніяк не могла зрушити з місця.

27 травня 1836 р. на прискорення справи наполягав отаман Дунайського війська полковник С. Василевський, призначивши до Комісії від війська начальника станиці Акмангит станичного отамана зауряд-хорунжого Мунтянова.

Його підтримав генерал-губернатор М. С. Воронцов, доручивши справу засідателю Леовського повітового суду титулярному радникові Платонову, який з 1 по 21 лютого 1837 р. перебував у станиці Акмангит, але з'ясувати суть справи так і не зумів. Тоді він зібрав письмові свідчення колишнього Леовського, а тепер Акерманського повітового землеміра Ф. М. Будераського; Бессарабського обласного землеміра; Акерманського повітового земського суду; засідателя цього суду Копєйкіна; його прикажчика Недоперюка; начальника станиці Акмангит зауряд-хорунжого Толмачевського та інших.

Зі свідчень виявилося, що Височайше пожалувана дійсному статському радникові Г. Каліархі земля в розмірі 6.000 десятин (ділянка № 59) була розмежована комісією Бессарабської зйомки ще у 20-ті роки таким чином, що вся вода знаходилася в Каліархі, залишаючи сусідні ділянки безводними. Бессарабська казенна палата, бажаючи виправити ситуацію, опираючись на указ від 19 квітня 1830 р. запропонувала поміняти межі: із ділянки № 59 примежувати 2.130 десятин до ділянки № 61; взамін із ділянки № 60 до ділянки № 59 примежувати 2.261 десятину; решту ділянки № 60 поділити на дві частини: 1.396 десятин передати до станиці Акмангит, а другу частину примежувати до казенної ділянки № 63 (майбутнє Буртове), при цьому ділянка № 60 повністю ліквідовувалася; із ділянки № 61 домежувати хуторові Михайлівка 2.144 десятини. Керуючись вказівками казенної палати, землемір Будераський у грудні 1830 р. поміняв межі в натурі, а представник Акерманського суду «забув» їх формально ввести у володіння відповідних власників.

Таким чином, упродовж кількох років Акерманський суд володів ділянками № 60 і 61, здаючи, за словами його представників, прибуток до казни, а в 1833 – 1838 рр. здавав землю в оренду дворянинові К. Баласу, який переуступив її надвірній радниці Навєрновій. Зять останньої, Копєйкін, засідатель Акерманського суду, став фактичним розпорядником земель. Своє «право» він здійснював через прикажчика Кирила Недоперюка із Шаганів, який здавав землі десятинщикам і кишларам, а з акмангитських козаків, таких як Купріян Палійчук, Микола Чернієнко, Григорій Москаленко, Іван Чорнобай, Григорій Маланчук, Ілько Стогнієнко, Прокіп Лисецький, Федір Лисецький, Іван Лоза та інших, за косіння сіна фактично на їхній землі, брав гроші. Вину Якова Копєйкіна доводив у 1839 р. акерманський купець третьої гільдії Кучурка, який пред'явив черговій комісії розписку про передачу останньому частини землі з ділянки № 60 по Сариярській балці для випасу табуна і скотини. Провина Копєйкіна була безперечною, і лише кланова солідарність офіцерів не дозволяла визнати очевидне. [11, арк. 16 – 20].

Знаменно, що право володіння населеними земельними ділянками – виключно дворянський привілей – надавався козацькій старшині незалежно від наявності обер-офіцерського чинів, тобто формальної підстави дворянського звання, встановленої Табелем про ранги.

Таким чином, оренда старшиною землі стала одним з факторів, який сприяв у найкоротші строки заселити та освоїти землі Південної України. Як і у випадку з інкорпорацією до складу російського дворянства шляхти Лівобережної України, дозволяючи оренду, уряд пішов на фактичне визнання за козацькою старшиною

прав та привілеїв російського дворянства, перш за все права володіння населеними маєтками та права брати участь у дворянському самоуправлінні.

ЛІТЕРАТУРА

1. ФДАОО в Ізмаїлі, ф. 755, оп. 1, спр. 87, арк. 101; спр. 89, арк. 13; спр. 96, арк. 47; спр. 111, арк. 14; спр. 113, арк. 29, 41
2. Бурьянов А. Историко-статистическое описание церкви и прихода селения Волонтировки, бывшей казачьей станицы Аккерманского уезда. / Бурьянов А. // Кишинёвские епархиальные ведомости, 1877 г. – № 16.
3. Короленко П.П. Предки кубанских казаков на Днепре и на Днестре. / Короленко П. П. – Екатеринодар, 1900
4. Дмитренко И. Сборник материалов по истории Кубанского казачьего войска. – Т. III: Войско верных Черноморских казаков: 1787–1795 гг. / Дмитренко И. – СПБ.: Типография штаба отдельного корпуса жандармерии, 1896
5. Анцупов И. А. Казачество российское между Бугом и Дунаем. / И. А. Анцупов – Кишинев, 2000.
6. Хиони И. А. Бугские казаки и их борьба против феодально-крепостнического гнета (посл. четв. XVIII – перв. четв. XIX вв.): Дисертация кандидата исторических наук / И. А. Хиони. – Одесса, 1973
7. Бачинська О. Козацтво в «після козацьку» добу української історії. / Олена Бачинська. – Одеса: Астропринт, 2011.
8. РДВІА, ф. 405, оп 6, спр. 425
9. РДВІА, ф. 877, оп. 1, спр. 148
10. Василенко В. Из народных воспоминаний об О.М.Гладком и возвратившихся с ним запорожцах. / Василенко В. // Киевская старина, 1885. – № 5
11. РДВІА, ф. 877, оп. 1, спр. 148

А. В. Мануїлова,
студентка IV курсу,
Національний університет харчових технологій

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Постановка проблеми. Світовий досвід свідчить, що визначальним фактором успішного функціонування будь-якого підприємства є його здатність до ведення інноваційної діяльності. Лише за умови досягнення високого рівня інноваційної активності підприємств економіка країни може зайняти гідне місце у світовому процесі економічного розвитку, оскільки саме інновації забезпечують конкурентоспроможність економіки на всіх ієрархічних рівнях.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблем інновацій та інноваційної діяльності підприємств присвячено багато праць зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема Й. Шумпетера, М. Хучек, Б. Санто, О. І. Амоши, Ю.М. Бажала, Л. М. Борщ, М. П. Денисенка, А. П. Гайдуцького, А. С. Гальчинського, С. В. Герасимова, Н. В. Краснокутської, Н. Б. Кирич, І. І. Лукінова, А. А. Пересади, Я. В. Риженка, О. М. Собко, Р. А. Фатхутдінова, В. Г. Федоренко, Л.І. Федулової та ін.

Мета дослідження. Визначення сутності інноваційного процесу та місця інноваційних процесів в діяльності підприємств.

Виклад основного матеріалу. Одним з основних чинників розвитку виробництва в довгостроковому періоді є інноваційна діяльність. Поняття «інновація» походить від англійського слова «innovation», що в перекладі означає «введення новацій».

Щодо змісту цього поняття у фахівців існують два підходи: широкий і вузький. Класичним широким підходом вважають викладене австрійським економістом Й. Шумпетером. Однак більшість економістів стоять на позиціях вузького підходу.

Різні наукові підходи до визначення поняття «інновація» наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Наукові підходи до визначення поняття «інновація»

Автор	Визначення
1	2
Як зміни	
Шумпетер Й. [1, с. 13]	Інновація – це зміни технології та управління, нові комбінації щодо техніки і технології.
Хучек М. [2, с. 67]	Інновація – це зміни техніці, технології, організації, екології, економіці, а також в соціальному житті підприємства.
Як процес	
Санто Б. [3, с. 83]	Інновація – це такий суспільно-техніко-економічний процес, який через практичне використання ідей та винахід приводить до створення кращих за своїми якостями виробів, технологій та дає прибуток.
Твісс Б. [4, с. 30]	Інновація – це процес, в якому винахід або ідея набуває економічного змісту.
Федоренко В.Г. [5, с. 67]	Інновація – це процес, спрямований на створення, виробництво, розвиток та якісне удосконалення нових видів виробів, технологій, організаційних форм.
Як результат	
Покропивний С.Ф. [6, с. 24]	Інновація – впровадження в господарську практику результатів інноваційних процесів.
Денисенко М. П., Риженко Я.В. [7, с. 11]	Інновація – це результат впровадження новацій з метою змін в об’єкті діяльності та одержання економічного, соціального або іншого виду ефекту.
Харів П.С., Собко О.М. [8, с.1 1]	Інновація – це результат інноваційної діяльності, відображений у вигляді наукових, технічних, організаційних чи соціально-економічних новинок, який може бути отриманий на будь-якому етапі інноваційного процесу.

Відповідно до міжнародних стандартів, інновація визначається як кінцевий результат інноваційної діяльності.

Інноваційна діяльність – це діяльність, що спрямована на використання й комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг.

Обґрунтувати необхідність активізації інноваційної діяльності підприємств можна такими чинниками:

– підприємства характеризуються повільним розвитком ефективних форм інноваційної діяльності, що зумовлено економічною нестабільністю законодавства;

– значна кількість підприємств неспроможна впроваджувати інновації власним коштом, а економічний клімат не сприяє залученню зовнішнього капіталу чи запозиченню коштів;

– держава потребує глибоких структурних перетворень в економіці;

– для більшості підприємств властиве значне зношення основних засобів;

– гостро відчувається необхідність збереження і розвитку науково-технічного та інноваційного потенціалу підприємництва;

– нагальною є проблема створення нових робочих місць. Їх організація за новітніми надбаннями дасть змогу не лише виробляти вітчизняну продукцію та розвивати економіку, а й виплачувати працівникам гідну заробітну плату.

Для подолання бар’єрів на шляху впровадження інноваційної діяльності компаніям доцільно користуватись наступними принципами:

1. Для роботи з інноваціями повинна бути створена певна група креативних людей.

2. Керівники повинні ретельно підходити до виявлення та подальшого об’єднання креативних особистостей. Саме креативність, здатність до дивергентного мислення, позитивно впливають на продукування та впровадження інноваційних ідей.

3. Мотивування групи. Використання матеріальних та нематеріальних методів

4. Мотивації дають змогу підвищити ефективність інноваційного процесу в цілому.

5. Планування роботи дасть змогу чітко визначити цілі й можливості подальшого контролю над поставленими завданнями.

6. Контроль за виконанням тактичних та стратегічних планів інноваційної політики, використовуючи спеціально розроблені критерії оцінки.

Переходячи до розгляду чинників негативного впливу на інноваційну діяльність підприємств доцільно здійснити їх поділ на внутрішні (ендогенні), тобто ті, які діють в межах підприємства та зовнішні (екзогенні) – діють поза межами підприємства.

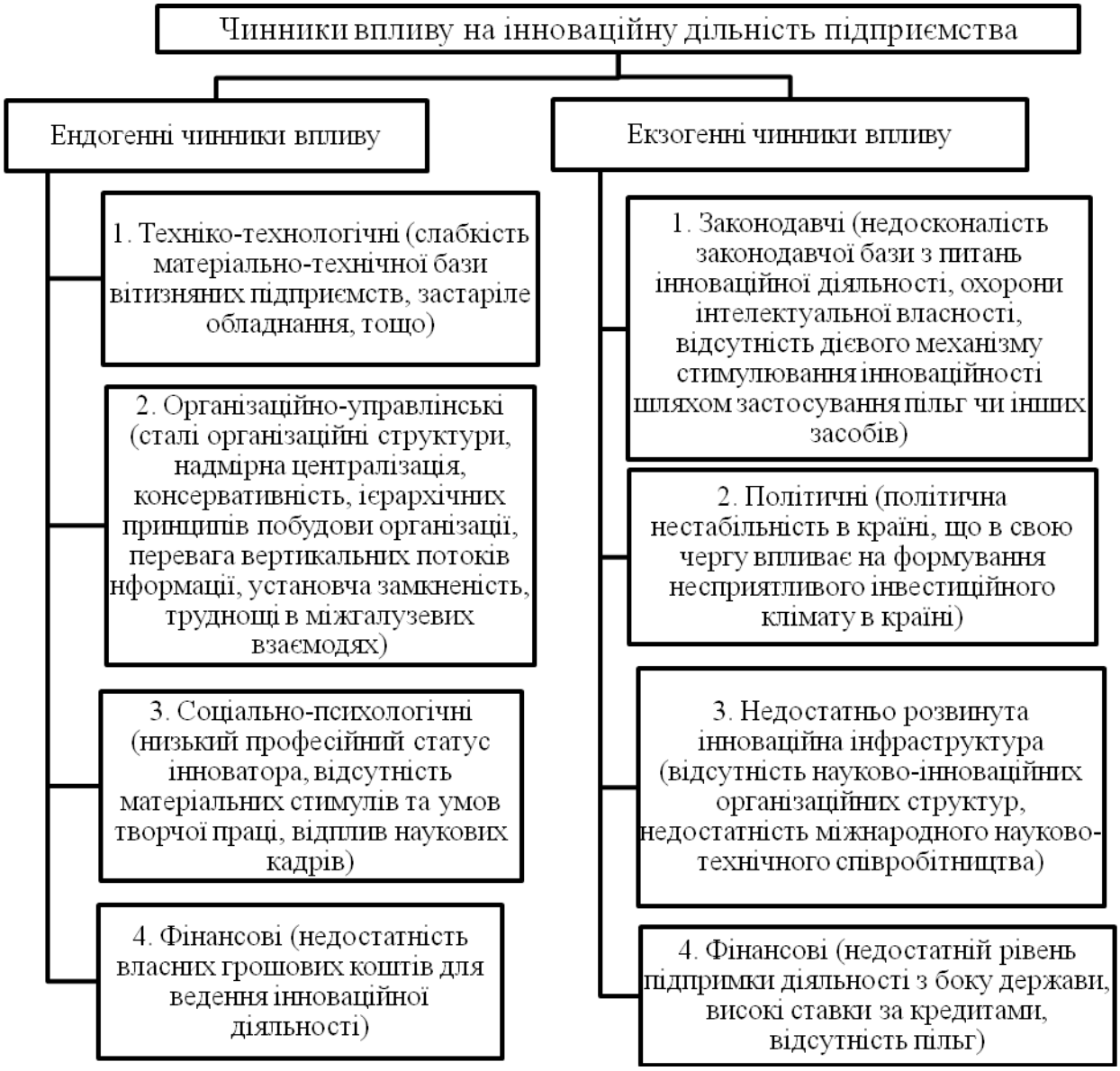

Рис. 1. Чинники негативного впливу на інноваційну діяльність підприємств [9, с. 23]

Отже, здійснивши оцінку комплексу факторів, що негативно впливають на формування та розвиток інноваційної діяльності в Україні, можна стверджувати, що найбільш впливовими серед них є фінансові, законодавчі та техніко-технологічні, оскільки саме вони є основою будь-якого інноваційного процесу.

Висновки. На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що на сьогоднішній день інноваційна діяльність є запорукою успішності діяльності підприємства та ключовим важелем розвитку економіки країни в цілому. Втім здійснене дослідження показало, що в Україні існує низка перепон на шляху активізації інноваційної діяльності в країні, серед яких варто виокремити перш за все недосконалість законодавчої бази з питань інноваційної діяльності, відсутність дієвого механізму стимулювання інноваційної активності, несприятливий інвестиційний клімат в країні, а також недостатній рівень підтримки інноваційної діяльності з боку держави, тощо. З метою нейтралізації відзначених чинників в країні необхідно сформувати цілий комплекс заходів, серед яких оновлення матеріально-технічної бази підприємств, які працюють у стратегіч-

но важливих галузях; розробка дієвого механізму стимулювання інновацій шляхом застосування податкових чи інших пільг; створення належної інноваційної інфраструктури; налагодження зв'язків між наукою та безпосередньо виробництвом, тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала и цикла конъюнктуры): пер. с нем. / Й. А. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 453 с.
2. Хучек М. Социально-экономическое содержание инновации на предприятии / М. Хучек // Вестник Московского университета. Серия экономика. – 1994. – №1. С.62-71.
3. Санто Б. инновации как средство экономического развития: пер. с венг. / Б. Санто. – М.: Прогрес, 1990. – 296 с.
4. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями: пер. с англ. / Б. Твисс. – М.: Экономика, 1989. – 271 с.
5. Федоренко В. Г. Інноваційна і інвестиційна стратегія України / В. Г. Федоренко // Економіка та держава. – 2003. – №8. – с.16-27.
6. Покропивний С.Ф. Інноваційний менеджмент у ринковій системі господарювання / С. Ф. Покропивний // Економіка України. – 1995. – №2. – с.24-31.
7. Денисенко М. П. Стратегічна місія інноваційної діяльності та шляхи її активізації в Україні / М. П. Денисенко, Я. В. Риженко // Проблеми науки. – 2007. – №6. – с.10-16.
8. Харів П. С. Активізація інноваційної діяльності промислових підприємств регіону / П. С. Харів, О. М. Собко. – Тернопіль: Економічна думка, 2003. – 184с.
9. Захаркін О.О. Сутність та значення інноваційних процесів в діяльності підприємства / О. О. Захаркін. – 2013. – с. 20-23.

Є. В. Мартиненко,
студентка V курсу,
Донецький державний університет управління

ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-КВАЛІФІКАЦІЙНОГО РІВНЯ ПЕРСОНАЛУ ЯК ФАКТОР ДІЯЛЬНОСТІ ВІДДІЛУ МАРКЕТИНГУ ТА ЗБУТУ ПІДПРИЄМСТВА ПАТ «АЗОКМ»

Постановка проблеми. На жаль, в Україні, що володіє значним в світі кадровим і інтелектуальним потенціалом, компанії недостатньо використовують інструменти, пов'язані з підвищенням мотивації персоналу. Механізмом, який би забезпечував координацію діяльності працівників і заохочував їх до ефективного виконання заданих функцій згідно з визначеними цілями і завданнями є обґрунтована система мотивування, яка дає змогу цілеспрямовано впливати на поведінку людей відповідно до потреб організації.

Мета та задачі статті. Виклад теоретичних основ і причин для мотивації персоналу та шляхи їх впровадження на підприємстві ПАТ «АЗОКМ». А також дослідження сучасних методів та соціально-психологічних аспектів в управлінні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо мотивації робітників та заохочення їх за певні досягнення описують в свої працях такі вчені як С. Адамс, К. Альдерфер, М. Армстронг, В. Врум, Ф. Герцберг,

Э.Гостик, Р. Дафт, Г. Келлі, Э. Лоулер, П. Мартін, Макклелланд, А. Маслоу, Э.Мэйо, Л.Портер, Базарова, Е. Борисовой, А. Бурмистровова, О. Виханского, Н. Газенко, В. Галенко, А. Єгоршина, П. Журавлева, М. Занюк, Е. Ільіна.

Аналізуючи праці науковців, слід зауважити, що в сучасних умовах інноваційного розвитку економіки не вирішеними залишаються деякі питання стосовно мотивації персоналу, до працівників підприємств ставляться високі вимоги, з'являються нові підходи до винагороди працівників.

Основні результати дослідження. Найважливішим чинником ефективності діяльності всього підприємства та роботи відділу «Маркетингу та збуту» на підприємстві має стати зростання професійно-кваліфікаційного рівня персоналу, для чого необхідна розробка і реалізація система мотивації. Мотивація – це сукупність внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, які спонукають людину до дії. Саме ці аспекти повинні бути як у кожній невеликій фірмі, так і на великому підприємстві з великою організаційною структурою.

Процес мотивації складний і неоднозначний. Існують теорії мотивації, які виходячи зі структури потреб людини, тобто мотиваційної структури пропонують впливати на його поведінку. Т. Делл зазначила: «Суть мотивації полягає в тому, щоб давати людям те, що вони більше всього хочуть отримувати від роботи. Чим повніше ви зможете задовольнити їх бажання, тим більше у вас шансів отримати те, що потрібне вам, а саме: продуктивність, якість, обслуговування» [6].

Свої особливості має мотивація персоналу маркетингу. Перш за все це можна пояснити специфікою маркетингової діяльності. Тобто однією з основних цілей служби маркетингу є реалізація вже вироблених матеріальних благ і послуг споживачам. У зв'язку з цим значну питому вагу в структурі чисельності служби маркетингу займають співробітники, безпосередньо пов'язані зі збутом, саме вони є кінцевою ланкою реалізації продукції та послуг.

В службі маркетингу найбільш важливе значення має робота з споживачами, так як якість від їхнього вміння привернути увагу потенційних покупців і вмінню поводитися з покупцями безпосередньо залежить репутація підприємства. Особливо коли мова йде про потужний виробничо-технічний комплекс заводу АЗОКМ, одним з перших в Україні отримавши міжнародний сертифікат на систему забезпечення якості. Тому співробітники служби маркетингу повинні виконувати обслуговування покупців на високому рівні, в іншому випадку організація втрачає свій престиж і разом з ним певний сегмент ринку збуту.

У зв'язку з цим у співробітників служби маркетингу повинні бути серйозні мотиви до дотримання високих стандартів обслуговування клієнтів. Хороша робота по мотивації співробітників веде: до збільшення обороту і прибутку; до покращення якості виробів; до більш творчого підходу до виконання покладених обов'язків, активності у впровадженні інновацій; до підвищення працездатності співробітників; до більшої згуртованості та солідарності співробітників; до зменшення плинності кадрів; до покращення репутації фірми [1].

Для будь-якої компанії розробити ефективну систему мотивації – одна з складових підвищення ефективності праці і збільшення прибутку. Для будь-якого бізнесу благополуччя співробітників – це потенціал майбутніх фінансових перемог. Мотивувати працівника можна різними методами. Підбір

мотиваційних чинників конкретного працівника, залежить від: індивідуальних потреб працівника; розуміння процесу мотивування керівником, знання мотиваційних технік і вмінь мотивування; ситуаційних чинників [7].

Розробка мотиваційних чинників повинна проходити у межах сучасного підходу. Для ПАТ «АЗОКМ» найбільш прийнятним буде гуманістичний підхід, який передбачає, що ефективність діяльності багато в чому залежить від рівня мотивації працівників, ступеня врахування їх інтересів, ступеня задоволеності працею. Основний принцип цього підходу полягає в тому, що працівник – це найголовніший ресурс, головне надбання організації. В основі концепції гуманістичних методів управління персоналом лежить зростання ролі особистості. Такий підхід передбачає, що робота з кадрами повинна бути стратегічною і мати довгострокову перспективу.

Основними методами управління персоналом стають методи соціально-психологічні, які полягають у використанні в процесі управління персоналом соціальних і психологічних інтересів як окремих працівників, так і колективу в цілому [2].

Досвід роботи з управління персоналом показує, що роль соціально-психологічних методів постійно зростає. Це обумовлено наступними причинами:

1) підвищенням освітнього та культурного рівня працівників, що викликає з їх боку очікування в застосуванні методів управління їх діяльністю;

2) розвитком демократичних засад в управлінні;

3) значна частина колективів підприємств і організацій є не тільки найманими працівниками, а й акціонерами, що викликає необхідність деякого насичення організаційних (адміністративно-правових) та економічних методів – методами соціально-психологічного впливу.

Використання соціально-психологічних методів управління передбачає:

1) Оцінку соціально-психологічного мікроклімату в колективі і роль у його формуванні окремих працівників. Вона здійснюється з використанням психологічних тестів, спостережень, анкетування і т. д.

2) Розробку заходів щодо розвитку соціально-психологічних відносин у колективі до необхідного рівня за допомогою навчання, психологічних тренінгів.

3) Навчання керівників з оволодіння соціально-психологічними методами управління колективом, підготовку колективу до прийому соціально-психологічних методів впливу з боку керівників [5].

Результати, досягнуті людьми в процесі роботи, залежать не тільки від знань, навичок і здібностей цих людей. Ефективна діяльність можлива лише при наявності у працівників відповідної мотивації, тобто бажання працювати. Позитивна мотивація активує здібності людини, звільняє його потенціал, негативна мотивація гальмує прояв здібностей, перешкоджає досягненню цілей діяльності.

Одним з найбільш вагомих соціально-психологічних методів управління торговим підприємством є мотиваційне управління, яке здійснюється за такими напрямами:

– Стан мотивації;

– Приведення мотивів в дію;

– Задоволення потреб співробітників.

При наймі на роботу кандидат і компанія укладають «угоду», в якій вільний час, енергія та інтелект обмінюються на певну матеріальну винагороду, потенційні можливості реалізувати свої особисті мотиви. Особисті мотиви можуть бути найрізноманітнішими: від можливості щодня куди-небудь приходити і спілкуватися з іншими людьми, до можливості активно працювати і бачити результати своєї праці. Найчастіше з боку кандидата гроші в даній угоді не є домінуючим чинником, але в ході інтерв'ю прийнято робити акцент саме на компенсаційний пакет. А ось реальна «середовище проживання», в яку кандидатові належить увійти, обговорюється дуже мало – тому що кандидати бояться ставити питання, а менеджери з персоналу зберігають нікому не відомі комерційні таємниці. В результаті у потенційного співробітника формуються серйозно завищені очікування, які розходяться з дійсним станом речей в компанії, внутрішня мотивація випарувалася, від енергійного і повного ентузіазму кандидата не залишилося і сліду [3].

Рекомендаціями щодо запобігання даного чинника де мотивації може бути донесення максимум реалістичною інформації в процесі відбору, що сформує реалістичні очікування.

Щодо ігнорування ідей і ініціативи, то приступаючи до нової роботи, співробітники зазвичай «фонтанують» новими ідеями – від вдосконалення методів роботи до перестановки меблів в офісі. І найчастіше від цих ідей просто відмахуються – частково від недовіри новачкам, частково – від небажання розлучитися зі звичною робочої рутиною, навіть якщо вона не ефективна. Тому керівникам підприємства «АЗОКМ» для запобігання даного чинника потрібно прислухатися до ідей і пропозицій. Навіть якщо вони не настільки геніальні, щоб варто їх втілювати в «первозданному» вигляді, з них часто можна щось почерпнути.

Також рекомендаціями керівництву – треба навчитись радіти «перемогам» своїх співробітників, заохочувати їх за це, можливо, не завжди фінансово, але зате завжди – словесним схваленням і підтримкою.

Багато компаній дуже уважно стежать за практиками й тенденціями вітчизняного ринку в області винагороди керівників вищої ланки. Це необхідно, щоб зберігати лідируючі позиції на ринку праці й підтримувати імідж компанії як привабливого роботодавця. Для цього використовують такі джерела інформації, як огляди заробітних плат, звіти міжнародних організацій, статті в професійній пресі, конференції, передовий міжнародний досвід, а також проводимо опитування співробітників всіх рівнів. [4] Зокрема, на ПАТ «АЗОКМ» кожні два роки у всіх підрозділах концерну проводиться спеціальне опитування, у якому є пункти, присвячені соціальному пакету: чи задоволені співробітники його наповненням, рівнем послуг, що вони хочуть зберегти, що змінити.

Висновки. Найважливішим чинником ефективності роботи служб маркетингу, як втім і підприємства ПАТ «АЗОКМ» в цілому є персонал, тому значні ресурси системи управління на підприємстві повинні бути спрямовані на формування, розвиток і підтримку високого рівня професіоналізму персоналу. При цьому найбільш ефективним інструментом є мотивація.

Проблема мотивації й стимулювання праці носить комплексний, багатоаспектний характер і вимагає індивідуальності кожного суб'єкта господарювання. Але

загалом ринкова система як і суспільство постійно змінюється та прогресує, через це потрібно змінювати системи мотивації праці, налаштовувати її під ту чи іншу ситуацію, яка виникає в певних умовах та на певному підприємстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шекшня С. В. управління персоналом сучасної організації / С. В. Шекшня: навчально-практичний посібник. – М.: Зат «Бізнес-школа «інтел-синтез», 2000 – 352 с.
2. Назарова В. Г. Економічні аспекти стимулювання праці в ринкових умовах / Г.В. Назарова // Вісник Харківського НАУ ім. В.В. Докучаєва, Серія «Економічні науки» – 2010. – № 11. В – с. 65
3. Харченко Т.М. Матеріальне стимулювання персоналу як складова розвитку підприємств / Т. М. Харченко // Вісник Хмельницького національного університету – 2010.– № 3. Т. 3 – с. 129-131.
4. Стадник В.В., Йохна М.А. Менеджмент: Посібник. – К.: Академвидав, 2003. – 464 с.
5. Кредісов А. І., Панченко Є. Г., Кредісов В. А. Менеджмент для керівників. – К.: Т-во «Знання», КОО, 1999. – с. 556
6. Как правильно мотивировать персонал? [Електронний ресурс] // UBR: Український Бізнес Ресурс – 24 вересня 2011. – Режим доступу: http://ubr.ua.
7. Юрченко О.Б. Мотивація як істотний чинник формування людського капіталу / О.Б. Юрченко // Науковий вісник НЛТУ України – 2010. − Вип. 20.4. -с.156-160.

А. С. М'ярковська, С. О. Терехов,
студенти
Т. М. Мараховська,
кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький національний аграрний університет

ОЦІНКА КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКІВ – ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Постановка проблеми. В сучасних умовах у взаємовідносинах компаній та їх кредиторів першочергове значення мають питання взаємовигідного партнерства, що безпосередньо пов'язані з кредитоспроможністю позичальника. Неплатоспроможне підприємство не буде привабливим ні для постачальника, ні для інвесторів. Воно створює загрозу втрати як власних, так і залучених ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальні питання вивчення та обґрунтування системного підходу до визначення кредитоспроможності позичальників детально досліджували зарубіжні та вітчизняні науковці, зокрема: А.Гідулян, О.Вовчак, І.Балабанов, О.Олійник, І.Нестеренко, С.Сагилевич та інші.

Метою цієї статті є оцінка поширених в Україні підходів до оцінювання кредитних ризиків, а також рекомендації щодо вдосконалення методології оцінки кредитоспроможності юридичних осіб – позичальників.

Основні результати дослідження. Під кредитоспроможністю розуміють спроможність і бажання позичальника у визначений кредитною угодою термін в повному обсязі розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями.

Кредитоспроможність позичальника характеризується такими рисами:

– репутація позичальника, яка визначається своєчасністю розрахунків за раніше отримані кредити, якість поданих звітів, відповідальність і компетентність керівництва;

– стійкий фінансовий стан і здатність виробляти конкурентоспроможну продукцію;

– можливість, за необхідності, мобілізувати грошові кошти з різних джерел.

Паралельно з цим, банк здійснює оцінку прибутку, який він отримає при кредитуванні конкретних витрат позичальника, і порівнює його з середньою прибутковістю банку. Рівень прибутків банку має бути пов'язаний з мірою ризику при кредитуванні. Банк оцінює розмір прибутку, що отримує позичальник, з погляду можливості сплати банку процентів при здійсненні нормальної фінансової діяльності й визначає ступінь ризику, який він хотів узяти на себе в цій ситуації.

Банк розглядає також:

• мету використання кредитних ресурсів;

• суму кредиту, яку оцінюють, беручи з основу проведення позичальником заходів, спрямованих на визначення ліквідності балансу, співвідношення між власними і позиковими коштами;

• погашення кредиту, яке досліджують шляхом аналізу повернення кредиту за рахунок реалізації матеріальних цінностей, наданих гарантій і використання заставного права;

• забезпечення кредиту, тобто вивчення статуту і положення з погляду визначення прав банку брати в заставу під видану позику активи позичальника, включаючи цінні папери.

Нині в банках України застосовується вельми широкий спектр методик визначення кредитоспроможності позичальника. Кожен банк розробляє власну систему оцінки, враховуючи певні особливості кредитної політики, технологічний потенціал, спеціалізацію, конкретні умови кредитного договору, пріоритети в роботі, позиціонування на ринку, стан взаємовідносин із клієнтами, рівень економічної та політичної стабільності в державі тощо [2].

Порядок визначення кредитоспроможності позичальників нині регламентується Положенням НБУ «про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків» [4]. Положенням визначено мінімальний перелік фінансових показників, які мають обчислюватися при оцінці кредитоспроможності позичальників-юридичних осіб, а також ряд інших вимог до оцінювання кредитних ризиків. Відповідно до положення:

– банки самостійно встановлюють нормативні значення та відповідні бали для кожного показника залежно від його вагомості серед інших показників;

– вагомість кожного показника визначається індивідуально для кожної групи позичальників, вона залежить від кредитної політики банку, особливостей клієнта (галузь економіки, сезонність виробництва, обіговість коштів тощо), ліквідності балансу, становища на ринку тощо;

– банк визначає клас позичальника за результатами оцінки його фінансового стану на підставі загальної суми балів за основними та додатковими (суб'єктивними) показниками;

– питома вага суми балів за додатковими (суб'єктивними) показниками не може перевищувати 30% від визначеної банком загальної суми балів за результатами оцінки фінансового стану позичальника;

– банки повинні визначати значення показників платоспроможності позичальника та його фінансової стійкості з урахуванням статистичних даних галузі господарства, в якій працює, а також даних про результати його діяльності;

– залежно від рівня фінансового стану позичальника йому присвоюється один із п'яти класів: А, Б, В, Г чи Д [5].

Клас «А» – фінансова діяльність добра, що свідчить про можливість своєчасного виконання зобов'язань за кредитними операціями, зокрема погашення основної суми боргу та відсотків за ним відповідно до умов кредитної угоди; економічні показники в межах установлених значень; вище керівництво позичальника має відмінну ділову репутацію; бездоганна кредитна історія позичальника.

Клас «Б» – фінансова діяльність позичальника цієї категорії близька за характеристиками до класу «А», але ймовірність підтримування її на цьому рівні протягом тривалого часу є низькою.

Клас «В» – фінансова діяльність задовільна і потребує більш детального контролю. Надходження коштів і платоспроможність позичальника свідчать про ймовірність несвоєчасного погашення кредитної заборгованості в повній сумі та в строки, передбачені договором, якщо недоліки будуть усунені.

Клас «Г» – фінансова діяльність незадовільна і спостерігається її нестабільність протягом року; є високий ризик великих збитків; імовірність повного погашення кредитної заборгованості та відсотків/комісій за нею є низькою.

Клас «Д» – фінансова діяльність незадовільна і є збитковою.

Під час аналізу кредитоспроможності використовують низку показників:

– платоспроможність (коефіцієнти миттєвої, поточної та загальної ліквідності);

– фінансова стійкість (коефіцієнти маневреності власних коштів, співвідношення залучених та власних коштів);

– обсяг реалізації;

– обороти за рахунками (співвідношення надходжень на рахунки позичальника і суми кредиту, наявність рахунків в інших банках; наявність картотеки неплатежів-у динаміці);

– склад та динаміка дебіторсько-кредиторської заборгованості (за останній звітній та поточний роки);

– собівартість продукції (у динаміці);

– рентабельність (у динаміці);

– прибутки та збитки (у динаміці);

– кредитна історія (погашення кредитної заборгованості у минулому, наявність діючих кредитів) [3].

Досить низька якість в Україні існуючих методик оцінки кредитоспроможності позичальників банків, підтвердженням чому є зростання частки проблемних кредитів у кредитних портфелях вітчизняних банків (див. таблицю 1). Вже впродовж чотирьох років проблемні кредити становлять 5.9-7.2% від кредитного портфеля банків України. На 01.09.2013 р. частка простроченої забор-

гованості у кредитному портфелі вітчизняних банків становила 6.05%, що в 6 раз більше, ніж на 01.01.2008 р.

Водночас у 2013 році простежується тенденція до скорочення частки проблемних кредитів, зокрема станом на 01.01.2013 р. вона знизилася до 6.00% порівняно з 01.01.2011-01.01.2012 рр. (відповідно 7.22% та 6.33%). Прострочена заборгованість за кредитами у банківській системі України станом на 01.09.2013 р. зросла на 0.05%, або на 2.76 млн. грн.. порівняно з початком року.

Таблиця 1

Динаміка обсягу та частки простроченої заборгованості банків України станом на 01.01.2008-01.09.2013 рр.

Показник	**01.01.2008**	**01.01.2009**	**01.01.2010**	**01.01.2011**	**01.01.2012**	**01.01.2013**	**01.09.2013**
Прострочена заборгованість за кредитами, млн. грн	6357	18015	69935	84851	79292	72520	75282
Кредити надані, млн. грн	485368	792244	747348	755030	825320	815327	844552
Довгострокові кредити, млн. грн	291963	507715	441778	420061	426430	394246	399174
Частка простроченої заборгованості в кредитному портфелі банку, %	0,82	1,39	5,88	7,22	6,33	6,00	6,05

* *Джерело: [1]*

Висновки. Кредитна діяльність банку завжди пов’язана з ризиком невиконання позичальником умов кредитного договору, зокрема: порушення строків погашення позичкових коштів; несплати відсотків кредитом; неповернення основної суми боргу.

Основним способом зниження кредитного ризику є аналітична робота банку з оцінювання фінансового стану та кредитоспроможності потенційних позичальників, але навіть глибокий аналіз не може гарантувати погашення отриманих кредитів у строк.

Ми вважаємо, що оцінюючи здатність позичальника виконати свої зобов’язання у майбутньому слід виходити з того, що він насамперед повинен мати стійкий фінансовий стан; відмінну ділову репутацію, а також можливість, за необхідності, мобілізувати кошти з різних джерел.

Таким чином, працівники фінансових служб перед тим, як звертатися до банку із кредитною заявкою, повинні самі оцінити кредитоспроможність підприємства з тим, щоб у разі її недостатності провести роботу, спрямовану на її підвищення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вовчак О. Модернізація підходів до оцінки кредитоспроможності позичальників банків/О.Вовчак,Н.Меда//Вісник національного банку України.-2013. – № 12. – С. 11-15
2. Гідулян А. Актуальні питання поліпшення методики оцінки кредитоспроможності позичальників банками України/А.Гідулян//Вісник Національного банку України. – 2012. – № 1. – С. 50-53
3. Олійник О. Оцінка кредитоспроможності. Банківські рейтинги: як банк класифікує позичальників/О.Олійник//Агробізнес сьогодні. – 2012. – № 13. – С. 59-61
4. Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків» № 279 від 06.07.2000, м. Київ.
5. Терещенко О. Нові підходи до оцінки кредитоспроможності позичальників – юридичних осіб/О.Терещенко//Вісник Національного банку України. – 2012. – № 1. – С. 26-30

Е. А. Рудко, Л. В. Карпик,
студенты II курса,
Барановичский государственный университет

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ МИГРАЦИИ ТРУДОВЫХ РЕСУРСОВ В БЕЛАРУСИ

Важную часть всемирных экономических отношений составляет международная миграция рабочей силы. Международная миграция рабочей силы – это межгосударственное перемещение трудовых ресурсов со сменой постоянного места жительства. Миграция рабочей силы – это перемещение трудоспособного населения, вызванное причинами экономического характера. В зависимости от того, пересекаются ли при этом границы страны, различают миграцию внутреннюю и внешнюю. Внутренняя миграция приводит к перемещению трудовых ресурсов между регионами страны или между городом и селом, но численность населения страны при этом не меняется. Внешняя миграция влияет на численность населения страны, увеличивая ее на количество людей, которые переселились в данную страну (иммигранты), и, уменьшая на количество людей, которые выехали за пределы данной страны (эмигранты).

Миграция сегодня представляет собой часть современной мировой глобализации. Миграция вовлекает в оборот миллионы людей, ужесточает конкурентную борьбу на мировом рынке труда, изменяет этнографическую карту мира. Согласно исследованиям ООН, каждый 35-й человек в мире настоящее время является мигрантом.

Причиной неконтролируемой, а часто безвозвратной миграции является перемещение в более привлекательные сегменты рынка труда с учётом ценовых и неценовых факторов (размер заработной платы, уровень жизни и др.). Однако эти экономические факторы в большей степени характерны для стабильного и относительно спокойного мирового развития.

Существует множество причин миграции рабочей силы, которые обусловлены воздействием факторов неэкономического характера. К ним относятся политико-правовые, национальные, религиозные, семейные. В последние деся-

тилетия серьезное влияние на развитие миграционных процессов стали оказывать также образовательно-культурные, психологические, экологические и этнические факторы.

Численность населения Беларуси неуклонно снижается. В 2013 году число умерших превысило число родившихся на 6,3% (в 2012 – на 9,2%). По прогнозам демографов, население Беларуси будет уменьшаться и к 2050 году оно может сократиться до 7 млн. человек.

Таблица 1

Естественное движение населения Республики Беларусь

	2013г.		2012г	
	всего	на 1 000 чел. населения	всего	на 1 000 чел. населения
Родившихся, человек	118 463	12,5	115 893	12,2
Умерших, человек	125 872	13,3	126 531	13,4
из них дети в возрасте до 1 года	402	3,4	386	3,4
Естественная убыль, человек	7 409	0,8	10 638	1,2
Число браков	87 127	9,2	76 245	8,1
Число разводов	36 105	3,8	39 034	4,1

По данным Национального статистического комитета, в Беларуси, по состоянию на 1 января 2014 года, насчитывалось 21 тысяча безработных, а свободных вакансий по стране – 50,5 тысячи. В таких условиях проблема миграции трудовых ресурсов стоит наиболее остро.[3]

В 2013 году на работу в Республику Беларусь прибыло более 18 тысяч иностранных граждан, что в два раза больше по сравнению с 2012 годом, что связано с увеличением числа инвестиционных проектов, реализуемых в Беларуси. В частности, со строительством АЭС и объектов к чемпионату мира по хоккею 2014 года. Число выехавших в 2013 году из республики по сравнению с 2012 годом уменьшилось почти на 1 тысячу человек, согласно данным Министерства внутренних дел.[1]

Таблица 2

Общие итоги внешней трудовой миграции

	Численность трудящихся-мигрантов, въехавших для работы на основе подписанных договоров и контрактов		Численность трудящихся-мигрантов, выехавших для работы на основе подписанных договоров и контрактов	
	январь-декабрь 2012	январь-декабрь 2013	январь-декабрь 2012	январь-декабрь 2013
Республика Беларусь	8781	18 180	6534	5 715

Сегодня в Беларуси работают преимущественно граждане Украины (7 тысяч), Китая (3 тысячи), Турции (1,3 тысячи), Литвы и Узбекистана (по 1,2 тысячи) [2].

Государство и далее планирует привлекать мигрантов в Беларусь, создавая более комфортные условия для переезда в нашу страну. Так, иностранным работникам и специалистам, в которых нуждаются организации страны, а также иностранцам, обладающим исключительными способностями и талантом, будут компенсированы расходы на переезд и первоначальное обустройство. Однако, размер компенсационных выплат пока не определен. Согласно же программе демографической безопасности на 2011-2015 годы, ежегодно на эти цели должно выделяться 2,8 млрд. рублей. Кроме того, в план подготовки законопроектов на 2014 год включен проект поправок в закон «О внешней трудовой миграции». В законе будут даны определения понятий «высококвалифицированный трудящийся-иммигрант», «сезонный трудящийся-иммигрант», а также определен порядок их работы в Беларуси.

Для привлечения мигрантов в достаточном количестве для экономики и для демографического роста в Республике Беларусь необходимо создать привлекательные условия на более отдаленную перспективу. То есть у трудовых мигрантов должна быть уверенность, что их услуги будут востребованы не только под конкретный проект, а постоянно.

Возможно, вышеперечисленные меры помогут сохранить и увеличить миграционный прирост. Что касается привлечения в Беларусь высоквалифицированных специалистов, то нашей стране в этом плане крайне тяжело конкурировать с другими государствами, также нуждающимися в притоке высококвалифицированных специалистов.

Основными преимуществами экспорта труда в нашу страну можно считать: снижение уровня безработицы, использование полученного за границей опыта трудовых мигрантов при возвращении на родину, улучшение платежного баланса страны за счет притока валюты посредством переводов от трудовых мигрантов, высылаемых своим семьям, сокращение бедности и повышение благосостояния домохозяйств трудовых мигрантов.

Актуальной проблемой для Республики Беларусь является удержание местных трудовых ресурсов.

За 2013год из страны выехали на работу за границу более 5 тысяч человек. Больше всего белорусов выехало в Российскую Федерацию (4916чел.), США (303 чел.), Германию (192 чел.) и Польшу (189 чел.). Основной причиной переезда в другую страну является различие в уровне оплаты труда. Следует отметить, что выбор большинства мигрантов в пользу России объясняется близостью границы, отсутствием языкового барьера, в сравнении с другими соседними странами, и условиями трудоустройства в рамках Единого экономического пространства.

Негативное влияние трудовой миграции на экономику нашей страны проявляется в следующем: выезжают квалифицированные трудовые кадры, востребованные на отечественных предприятиях, дефицит которых не удается восполнить за счет безработных и трудовых мигрантов из других стран; возникают дисбалансы в половозрастной структуре трудовых мигрантов, обусловленные повышенным спросом на российском рынке труда мужских профессий и специальностей. Мигрантами в Беларуси чаще всего становятся обученные и подготовленные квалифицированные специалисты, поэтому страна теряет

часть средств, вложенных в образование и профессиональную подготовку. Так же страна не дополучает часть отчислений в Фонд социальной защиты населения, из-за чего возникает дополнительная нагрузка на работающее в Беларуси население.

Для решения проблемы выезда трудовых ресурсов из Беларуси применим зарубежный опыт: дифференцирование заработной платы, либерализация рынка труда, развитие различных видов занятости, в том числе и частичной, появление большого разнообразия форм найма.

В создавшихся условиях миграция объективно становится для Беларуси фактором желательным и необходимым. Комплекс мер, направленных на привлечение мигрантов и удержание своих, позволит развиваться нашей экономике.

ЛИТЕРАТУРА

1. Миграция. Привлечь иностранцев или удержать своих? Naviny.by [Электронный ресурс].– Режим доступа: http://naviny.by/rubrics/society/2014/02/04/ic_articles_116_. - Дата доступа: 8.04.2014.
2. Министерство Внутренних Дел Республики Беларусь//mvd.gov.by[Электронный ресурс].– Режим доступа: http://mvd.gov.by/ru/main.aspx?guid=174683 .- Дата доступа: 08.04.2014.
3. Национальный статистический комитет Республики Беларусь//belstat.gov.by [Электронный ресурс].– Режим доступа: http://belstat.gov.by/homep/ru/indicators/ population.php .– Дата доступа: 07.04.2014.

М. А. Сергієнко,
студентка V курсу,
Донецький державний університет управління

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОСУВАННЯ СТРАХОВОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ ЗАТ «УАСК АСКА»

Постановка проблеми. Активний розвиток сфери послуг став важливою характеристикою минулого століття. Актуальність теми обумовлена тим, що специфіка страхових послуг, наприклад їх процесуальний характер, невідчутність, неможливість зберігання і транспортування, знаходить своє віддзеркалення в системі маркетингу, яку використовує підприємство сфери страхування. Головна причина створення особливого комплексу маркетингових комунікацій на ЗАТ «УАСК АСКА» – необхідність демонструвати замовникові високу якість тієї послуги, яку він збирається придбати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій останніх років. Організація просування товарів висвітлювалася в роботах: В.І. Біляєва, Л.Ю. Гермогенова, І.Н. Гречникова, В. Левічева, М.Л. Калужський, Ф. Котлер, І.Г. Морозова, В.Л. Полукаров, І. Ярова, Дж. Бернет, У. Уеллс, Є.В. Ромат.

Мета статті. Розглянути основні напрямки використання маркетингу в організації просування страхової продукції в умовах соціально-економічної ситуації, що склалися в нашій країні.

Основні результати дослідження. Умови соціально-економічної ситуації, що склалися в нашій країні, висувають особливі вимоги до діючих страхових компаній. Так, економічно виправданого функціонування, зможуть домогтися лише ті компанії, які зможуть провести якісні перетворення в своїй діяльності, зможуть перевести «погляд» на потреби клієнтів, а також, зможуть побудувати свою діяльність на ефективній маркетинговій політиці.

Просування – це заходи, спрямовані на підвищення ефективності продажів через комунікативний вплив на персонал, партнерів і споживачів. Просування переслідує двояку мету: активацію споживчого попиту і підтримання сприятливого відношення до компанії. При цьому просування виконує в маркетингу цілий ряд найважливіших функцій. [1]

Просування страхових продуктів на ринок можна поділити на такі види діяльності:

1. вибір відповідної системи збуту страхової продукції, що забезпечує найбільшу ефективність продажів на одиницю вкладень в них;
2. інформування потенційних споживачів про наявному страховому продукті та його позитивні якості, переконання потенційного страхувальника в необхідності придбати страхове покриття (цільова реклама страхового продукту або «продуктова» реклама);
3. стимулювання продажів страхової продукції за рахунок підвищення привабливості образу страхової компанії в цілому (реклама іміджу страховика);
4. стимулювання збуту через систему знижок страхувальникам, премій продавців страхових послуг, конкурси, лотереї, рекламу на місці продажу.

Стратегії і тактики запуску страхового продукту на підприємства ЗАТ «УАСК АСКА» можуть бути абсолютно різними. Єдиних рецептів не існує, проте компанія може обрати один з двох основних підходів до цієї проблеми. Перший з них – активний спосіб запуску. Він полягає в масовій атаці на споживача з використанням усіх наявних засобів впливу – широкої реклами, агентських зусиль, стимулювання збуту. [2] Другий спосіб – поступовий, обережний. Він полягає у введенні продукту на ринок без особливої реклами та спеціально видимих маркетингових зусиль.

У нашій країні реклама, а тим більше PR страхових компаній носить фрагментарний і частковий характер. Це обумовлено декількома факторами:

1. сімдесят відсотків споживачів страхових послуг є юридичними особами, для яких вибір тієї чи іншої страхової компанії здійснюється дещо за іншими критеріями, ніж для фізичних осіб. Віддача від комунікативних кампаній розтягнута в часі, тобто між моментом, коли споживач наприклад вперше побачив рекламу і моментом звернення в страхову компанію може пройти кілька місяців.
2. близько дев'яносто відсотків повідомлень повинно бути в плані іміджу, тобто спрямовані не на сьогоднішній день і сьогоднішнє споживання, а на сформування позитивного іміджу в очах покупців страхових послуг.
3. канали розповсюдження страхових послуг відрізняються від інших каналів поширення продуктів сфери послуг. Діюча схема Страхова компанія – Страховий Агент – Споживач веде до того, що страхові компанії перекладають необхідність пошуку нових споживачів на агентів.

4. найбільш вірогідною тенденцією реклами страхових послуг в найближчі кілька років стане та реклама, яка насамперед буде спрямована на фізичних осіб і відповідно будуть використовуватися відповідні медіа канали.

Створення сприятливого клімату навколо компанії в цілому за рахунок реклами іміджу не є самоціллю, це опосередкований метод підвищення обсягу продажів за рахунок встановлення більш повного контакту з цільовою аудиторією. [3] Тобто PR та реклама іміджу підприємства ЗАТ «УАСК АСКА» є засобами просування послуг на ринок, не тільки стосовно до окремого продукту, а для всіх послуг компанії в цілому, тоді як продуктова реклама націлена на просування на ринок певної послуги або цілої низки послуг.

Розглянемо найбільш поширені та ефективні засоби просування товарів і послуг. Це використання засобів масової інформації.

Головними засобами поширення можна вважати такі: 1) реклама в пресі; 2) друкована (поліграфічна) реклама; 3) екранна реклама; 4) реклама на радіо; 5) зовнішня реклама; 6) реклама в комп'ютерних мережах (Internet).

Проаналізуємо кожен канал рекламної комунікації окремо в контексті саме реклами страхових послуг. Це дозволить виявити пріоритетні канали поширення інформації.

Мультиплікаційні рекламні ролики отримали останнім часом досить широке поширення. Як відомо, є найбільш дорогим, так і найбільш широким за охопленням аудиторії, засобом масової комунікації.

Перевагами даного типу екранної реклами є такі особливості:

– широкі можливості в розкритті ідеї звернення;

– спочатку позитивне ставлення до мультфільмів з боку більшості глядачів, перегляд нерідко сприймається як відпочинок;

– відносно велике сприйняття;

– можливість накладення на один відеоряд різних варіантів звукових доріжок та ін.

Виходячи з цього, телевізійну рекламу доцільно застосовувати не тільки для створення позитивного іміджу компанії, але і для миттєвого залучення клієнтів, наприклад для того ж автострахування або life-страхування.

Радіо є найдешевшим засобом масової комунікації, хоча і не таке широке за охопленням аудиторії. Особливістю більшості радіостанцій є початкова орієнтованість на розвагу слухачів, якими найчастіше є молодіжна аудиторія. Тому реклама страхових послуг по радіо не буде ефективною, а може служити лише доповненням до загальної рекламної кампанії (спонсорство спеціалізованих бізнес програм, PR, репортажі тощо).

Зовнішня реклама – медіа канал, який доносить рекламні звернення до одержувачів за допомогою надрукованих типографським способом плакатів, мальованих щитів або світлових табло, що встановлюються в місцях найбільш пожвавленого дорожнього руху, а також уздовж шосейних доріг і залізниць. [4]

Є досить специфічним рекламним носієм. Перевагами зовнішньої реклами є широке охоплення аудиторії, частотність, гнучкість, відносно невисока вартість одного контакту і високий рівень впливу на аудиторію. Грамотне використання яких може служити ефективним засобом створення імідж реклами, а іноді і для миттєвого залучення споживачів. Ключовим моментом є кількість і

місце розташування носіїв, так як іноді десять citylight встановлених у центрі міста можуть замінити сотні невдало встановлених.

Реклама в пресі забезпечується публікаціями в різних газетах, журналах і всіляких рекламних додатках. Є найбільш ефективним засобом для реклами даної сфери послуг. Так як в даний момент більшість клієнтів страхових компаній є юридичними особами, як раз спеціалізовані бізнес видання є підходящим майданчиком для розміщення реклами. [5]

Друкована реклама об'єднує такі носії, як листівка, плакат, буклет, каталог, проспект, листівка, календар і інші види друкованої продукції.

Особливостями даного медіа каналу є наступне:

– відносна дешевизна;

– оперативність виготовлення;

– деякі носії (наприклад, настінні календарі) дозволяють забезпечити досить тривалий рекламний контакт з одержувачем;

– відсутність інформації про конкурентів на конкретному носії і ін.

Реклама в комп'ютерних мережах – один з наймолодших типів реклами. Основними носіями Internet – реклами можна назвати банери (англ. – banner), Web-сторінки, електронну пошту (англ. – E-mail), списки розсилки (англ. – mailing lists) і ін. З характеристик даного типу медіа каналу можна виділити наступні:

– висока сконцентрованість на цільовій аудиторії;

– особистий характер комунікації;

– можливість прямого звернення до контактів з рекламним зверненням;

– повний контроль ефективності рекламної кампанії у Мережі. [6]

Висновок за результатом дослідження. Сучасна страхова компанія повинна мати розвинуту систему продажу страхових продуктів, яка представляє певну комбінацію засобів продажу. Вибір того чи іншого засобу продажу залежить від багатьох показників. При створенні власної системи продажу керівництво страхової компанії ЗАТ «УАСК АСКА» має визначити ефективність кожного засобу з метою оптимізації економічної вигоди з урахуванням ефективності та можливості застосування конкретного засобу на певному сегменті страхового ринку. Сучасна система збуту страхових продуктів ЗАТ «УАСК АСКА» повинна бути більш мобільною і оперативно реагувати на потреби ринку, що забезпечує отримання додаткових доходів і, відповідно, зможе підвищити ринкову вартість компанії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Котлер Ф., Без Ф. Нові маркетингові технології. Методики створення геніальних ідей. – СПб.: Нева, 2004. – 347 с.
2. Морозова І.Г. Рекламний креатив: В пошуках ненав'язливих ідеї: підр. посібник / И.Г.Морозова. – М.: Гелла-Принт, 2003. – 211 с.
3. Полукаров В.Л., Головльова О.Л. Реклама. – Е.: УРАО, 2003. -192с.
4. Ромат Є.В. Реклама. 2-е вид. – СПб.: Пітер, 2008. – 208 с.
5. Уеллс У., Бернет Дж., Моріарті С. Реклама: принципи і практика. /Пров. з англ. під ред. Ц. Р. Божук. – СПб.: Пітер, 2001. – 800 с.
6. Ярова В. Інтернет як інструмент просування продукції промислових підприємств // Економіка України. – 2006. – № 12. – с.48-53.

К. С. Спиридонова,
студентка II курса,
Донецький национальний университет

СОВРЕМЕННЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ПРОДВИЖЕНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКИ БЕЗОПАСНОЙ ПРОДУКЦИИ НА ВНЕШНИЙ РЫНОК

Понятие «экологически безопасная продукция» основано на праве людей на здоровую и плодотворную жизнь в гармонии с природой. Современного потребителя беспокоит, какие характеристики имеет товар или услуга, насколько безопасными для здоровья и окружающей среды они есть. Поэтому производители и торговые агенты должны реагировать на запросы нового поколения потребителей. Анализ исследований и публикаций, в которых начато решение проблемы, показал, что эта тематика преимущественно исследуется зарубежными учеными. Из литературы, доступной украинской аудитории, стоит отметить работы учёных: А.Н. Антипова, Н.С.Банновой, К.Г. Бородина, К. Линде, Х. Мюллера, Э. Рида.

Однако остается недостаточно изученным механизм продвижения экологических товаров, удовлетворения потребностей потребителей в новых экологически ориентированных способах жизни, разработке эколого – экономических механизмов обоснования производства, реализации экологически безопасной продукции. Отдельные аспекты данной проблемы исследовали А. Вичевич, Т. Вайданич, И. Дидович, А. Дидович [1, с. 248], Л. Мельник [2, с. 367], В. Шевчук, Ю. Наврoцкий [3, с. 430], Т. Галушкина [4, с. 280] и др.

Актуальность данной работы обусловлена, с одной стороны, большим интересом к теме экологической безопасности продукции в современной науке, с другой стороны, ее недостаточной разработанностью. Рассмотрение вопросов связанных с данной тематикой носит как теоретическую, так и практическую значимость.

Целью исследования является анализ современных направлений продвижения экологически безопасной продукции на внешний рынок.

Задачами исследования являются: оценить новизну и перспективу в производстве и продвижение экологически безопасной продукции на внешний рынок; определить потенциальные проблемы присущие продвижению экологически безопасной продукции на практике; определить факторы, которые положительно влияют на интенсификацию продвижения экологически безопасной продукции.

В ходе научной работы были применены методы анализа и синтеза (в ходе изучение проблем и перспектив продвижения экологически безопасной продукции на внешний рынок) и системного подхода (при определении факторов мотивации для продвижения экологически безопасной продукции).

Главной целью для всех субъектов внешнеэкономической деятельности (ВЭД), является улучшение конкурентоспособности, охват определенной ниши в региональной и мировой экономике, как существенного способа улучшения жизненного уровня. В этом контексте выживают фирмы, работают по мировым стандартам и участвуют в их разработке, по новой концепции – концепции качества и экологической безопасности товаров и услуг [6, с.104].

Системное управление качеством было и есть одной из важных организационных инноваций, что позволило достигнуть эффективности в промышленном

производстве, улучшило (особенно в развитых странах) качество жизнеобеспечения, подвело сознание потребителей к учету экологического фактора при выборе фирм, товаров и услуг. По мнению специалистов, рынок экологических товаров и услуг в странах Восточной Европы оценивается примерно в 20 млрд. долларов, а его среднегодовой прирост – почти в 1 % [9, с.105]. Правительства развитых стран активно поддерживают экопроизводство, так как оно способствует укреплению внутреннего рынка, увеличению экспорта и помогает решить экономические и экологические проблемы. Сегодня 32 страны мира имеют полностью утвержденные стандарты на экологически безопасную продукцию, 9 стран занимаются внедрением стандартизации, 15 стран – разработкой таких стандартов.

По моему мнению, отечественному бизнесу необходимо подготовиться к жестким правилам мировой торговли, одним из которых является соблюдение экологических норм и требований, учесть ряд важных факторов, положительно влияющих на интенсификацию продвижения экологически безопасной продукции (рис.1.)

Рис. 1. Факторы мотивации для внедрения систем экологического менеджмента и маркетинга, которые влияют на интенсивность продвижения экологически безопасной продукции на внешний рынок.

Украинские предприятия, которые заботятся о своем имидже и хотят экспортировать продукцию, уже осознали, а некоторые даже реализовали, насущную необходимость сертификации по системе управления качеством ISO серии 9000. Также признана во всех странах мира Международная система управления окружающей средой ISO серии 14000 [5, с.14] .

Внедряя стандарты этой серии, производители продукции получают гарантии со стороны уполномоченных органов экологического контроля о соблюдении требований природоохранного законодательства и стандартов экологической безопасности. Как следствие, это предоставляет значительные преимущества в конкуренции, положительно влияет на имидж предприятия и рекламу его продукции, обеспечивает интенсификацию продвижения экологически безопасной продукции предприятия.

Перспектива выхода на новые рынки потребует от украинских производителей адаптации к международному законодательству, ориентации на лучшие образцы экологического менеджмента и введение экомаркировки, которая уже является традиционной за рубежом [9, с.107] .

Сегодня важной задачей является поиск новых подходов в реализации экологически безопасной продукции, организации экомаркировки и экологической рекламы. Поскольку эти темы начали разрабатываться в Украине только в последние годы, перспективными для обработки остаются все эти направления. Особенно малоизвестна экологическая реклама, определенные шаги по рассмотрению которой сделано только за границей. Дальнейшей разработки требует анализ социальной рекламы, потенциал которой в деле охраны окружающей среды и формировании экологического сознания пока недооценен.

Необходимо заметить, что продвижению экологически безопасной продукции на практике присущи такие потенциальные проблемы, как значительные инвестиции и долгий срок окупаемости средств и возможно не восприятие рынком новой продукции и т.п. [7, с.347].

Кроме того, деятельность, связанная с защитой окружающей среды и продвижением экологически безопасной продукции, может иметь такие последствия:

- рост себестоимости продукции (по сравнению с конкурентами) за счет привлечения дополнительных технологий для лучшей очистки;
- рост цены;
- снижение некоторых потребительских характеристик продукции по сравнению с обычными.

Другими потенциальными проблемами продвижения экологически безопасной продукции на практике могут быть низкий спрос на экологически безопасную продукцию и представления на рынок лучших заменителей, которые больше совместимы с окружающей средой. Внедрение продвижения экологически безопасной продукции в практическую деятельность позволяет выявить новые рыночные ниши, расширяет возможности диверсификации деловой активности. Производство экологически чистой продукции может приносить

дополнительные доходы, поскольку данные изделия являются более качественными, и в отдельных случаях дешевле. Имидж экологически сознательного предприятия способствует улучшению сбыта этой продукции. Некоторые

производители уже сейчас получают хорошие результаты от производства и реализации такой продукции и проводят новые исследования в этой сфере.

И хотя в Украине заинтересованность потребителей в экологически безопасной продукции растет, реакция на нее творческих работников рекламы должна быть взвешенной. Использование экологических мотиваций требует профессионального подхода со стороны специалистов. Отсутствие в Украине надлежащей законодательной базы и государственных программ тормозят развитие продвижения экологически безопасной продукции [5, с.15].

От этого страдают как потребители (не утвержден механизм сертификации органической продукции и, как результат, часто обычная продукция представляется экологически чистой), так и добросовестные производители через недобросовестную конкуренцию.

На сегодняшний день в Украине даже сложилась ситуация, когда инициативы по экологически безопасному производству выходят от сельскохозяйственных товаропроизводителей и некоторых активных профессиональных общественных организаций, однако реальных результатов можно достичь только путем объединения усилий трех сторон: государства и органов местного самоуправления, товаропроизводителей и общественных организаций с целью достижения положительного синергетического эффекта. Ведущим субъектом управления должен стать специально уполномоченный орган исполнительной власти по вопросам экологического сельского хозяйства, который совмещал бы в себе предложения и интересы каждой из сторон и имел бы реальные, а не декларативные полномочия. Вследствие этого можно будет достичь на порядок большего эффекта, чем при разрозненных и часто противоречивых действий каждой из сторон.

Выводы и перспективы дальнейших исследований.

Экологическое направление национального безопасного производства в условиях его высокой экономической и экологической эффективности приобрело сегодня высокую актуальность и требует соответствующих изменений в структурной и функциональной организации субъектов управления производственной сферой с целью продвижения именно экологически безопасной продукции. И поэтому именно сейчас необходимо переосмысление приоритетов дальнейшего развития страны в направлении всестороннего и полного использования потенциала сельского хозяйства и содействие в том, чтобы оно заняло должное место в глобальном экологическом производстве.

Учитывая специфику хозяйственной деятельности и земельные ресурсы Украины, которые пригодны для ведения органического земледелия, считаем целесообразным создание кластера из производства экологически чистой продукции, который в будущем может создать предпосылки для эффективной инновационной деятельности, концентрации капитала для реализации эколого-экономических проектов, улучшения экологической ситуации, повышения рейтинга региона, стабилизации и расширения рынков сбыта продукции, решения ряда социальных проблем.

ЛИТЕРАТУРА

1. Экологический маркетинг: учебн. пособ. / [А. М. Вичевич, Т. В. Вайданич, І. І. Дидович., А. П. Дидович]. – Л.: УкрДЛТУ, 2005. – 248 с.

2. Мельник Л. Г. Экологическая экономика: учебник / Л. Г. Мельник. – 3-тє вид., исправ. І дополн. – Суми: ВТД «Университетская книга», 2006. – 367 с.
3. Екологічне підприємництво: навч. посібник / [В. Я. Шевчук, Ю. М. Саталкін, В. М. Навроцький та ін.]. – К.: Мета, 2001. – 430 с.
4. Галушкина Т. П. Экономические инструменты экологического менеджмента (теория и практика): Монография / Т. П. Галушкина. – Одесса: ИПРиЭЭИ НАН Украины, 2007. – 280с.
5. ISO 14 001. Экологический менеджмент: путь осилит идущий // Энергетическая политика Украины. № 5. 2008. –Бюллетень ЦДПГС. – №5. – май 2008. – 14–15 с.
6. Скрипчук П. М. Екологічне маркування: інноваційні та організаційні аспекти /П. М. Скрипчук // Механізм регулювання економіки.– № 1 (29), – 2007. – С.104–115.
7. Котлер Ф. Маркетинг в третьем тысячелетии: як создать, завоевать и удержать рынок: монография / Котлер Ф. – «Издательство АСТ», 2006. – 347 с.
8. Артыш В. І. Адаптация мирового опыта производства и реализации экологически чистой сельскохозяйственной продукции к условиям Украины / В. И. Артыш // Вестник сумского НАУ. – 2005. – №2 – С. 312–317.– Режим доступу к журн.:www.nbuv.gov.ua/ portal
9. Романко С. М. Законодавче регулювання механізму екологічної безпеки в Україні / С. М. Романко // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: зб. наук. праць. – Івано-Франківськ: Плай, 2005. – Вип. VIII. – С. 105–109.

Т. А. Григор'єва, К. Г. Тиргало,
студентки V курсу факультету економіки і менеджменту,
Міжнародний гуманітарний університет

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЕКТИ В ГАЛУЗІ ОЗДОРОВЧОГО ХАРЧУВАННЯ

В даній статті автори описують значимість інноваційних проектів в галузі оздоровчого харчування на прикладі одного з проектів.

На сьогодні однією з найважливіших проблем суспільства є мінімізація негативного впливу довкілля на людину. Порушена екологія та деформований раціон харчування призводить до зниження загальної резистентності організму, поширення низки хвороб, у т.ч. пов'язаних радіацією, серед яких – променева хвороба, генні мутації, лейкози, пухлини різних органів та ін. Серед основних засад державної політики щодо якості та безпеки харчових продуктів є стимулювання розроблення нових науково обґрунтованих технологій спеціальних та екологічно чистих харчових продуктів, у т.ч. оздоровчих.

Ефективним способом оптимізації структури та індивідуалізації харчування населення є розвиток виробництва продуктів оздоровчого призначення шляхом розробки інноваційних проектів в цій галузі, застосування нових технологій. З урахуванням недостатності на продовольчому ринку України продуктів оздоровчої направленості, розроблення методології моделювання складу і технології продуктів на основі функціональних інгредієнтів рослинного походження є актуальним.

Мета даної статті – обґрунтування важливості розробки інноваційних проектів в галузі оздоровчого харчування на прикладі проекту виробництва лікувально-профілактичних макаронних виробів з радіопротекторним ефектом.

Даний інноваційний проект спрямований на створення, виробництво та реалізацію нового для ринку продукту – вживання якого забезпечує захист та виведення з організму радіонуклідів. Даний продукту не має аналогів як на вітчизняному ринку, так і за кордоном.

За останні десятиліття людина посилено займалася проблемами ядерної фізики. Створено сотні штучних радіонуклідів, які використовують можливості атома в різних галузях – в медицині, енергетиці, машинобудуванніб тощо. Все це, природньо, призводить до додаткового опромінення людей. Сучасна концепція радіопротекторного харчування базується на трьох основних положеннях:

- максимально можливе зменшення надходження радіонуклідів з їжею;
- гальмування процесу сорбції та накопичення радіонуклідів в організмі;
- дотримання принципів раціонального харчування.

Склад харчових раціонів здатний чинити вирішальний вплив на реакції організму не тільки при великій мірі опромінення, але і при тривалому внутрішньому опроміненні малими дозами. Регулює надходження радіонуклідів у внутрішнє середовище організму шляхом включення в раціон продуктів і речовин, що володіють радіопротекторною, іммуноактивуючою або адаптогенною дією, кулінарна і технологічна обробка є реальним шляхом зниження наслідків внутрішнього опромінення організму людини. У більшості випадків дози невеликі, але іноді техногенні джерела виявляються у багато тисяч разів інтенсивніше, ніж природні. Тому все більшої популярності набувають продукти харчування з радіозахисною дією, так звані радіопротектори. Одгим з найбільш популярних продуктів харчування серед українців є макарони.

Протягом останніх кількох років ринок макаронних виробів розвивається відносно стабільно і демонструє позитивну динаміку розвитку. Макаронна галузь в Україні вважається привабливою для інвестицій. Рентабельність виробництва досягає 50%, ринок привабливий також і наявністю практично всієї необхідної сировини на території країни. В якості радіопротекторної сировини у виробництві макаронів можуть використовуватись такі рослинні добавки як екстракт топінамбура або виноградний жмих.

Використовуючи рецептуру розроблену професором Рибаком А.І. ми пропонуємо інноваційний проект з виробництва макаронних виробів з додаванням екстракту антоціанового барвника з виноградної вичавки. Далі наведено основні характеристики розробленого нами проекту.

Економічні та фінансові розрахунки проекту проведені в постійних цінах, що склалися на момент складання цього інвестиційного проекту.

Виробництво передбачає створення нового підприємства у форматі ТОВ, основними цілями якого мають стати:

– максимальне задоволення попиту споживачів;
– завоювання репутації виробника продукції високої якості;
– створення продукції відповідно до очікуваних потреб.

Цільова група споживачів інноваційної продукції за проектом є:

– населення Житомирської, Миколаївськьої, Рівненскої, Хмельницької, Чернігівської та Запоріжської областей, що мешкає поблизу АЕС

– Заклади оздоровлення для осіб, що постраждали в наслідок аварії на ЧАЕС;

Фінансування проекту пропонується здійснювати за рахунок кредиту по лінії ЕБРР, що береться терміном на 5 років під 18,5% річних у гривні, сума кредиту: 100% від позикового капіталу. Податкове оточення проекту: податок на прибуток 18%; ПДВ 20%; ЄСВ 34,7%.

Показники ефективності проекту є: чисті грошові надходження (NCF) на 5 рік проекту: 46753,44 тис.грн; чиста приведена вартість грошового потоку всього проекту: 101787.49 тис.грн.; термін окупності проекту: 1р.3 міс.; індекс прибутковості проекту: 4.15.

Загальна кількість робочих місць – 38.

В точці беззбитковості виручка дорівнює повним затратам

Таблиця 1

Показники розрахунку точки беззбитковості

Постійні витрати на весь обсяг, тис. грн	2547,85
Змінні витрати на весь обсяг, тис. грн	88011,25
Постійні витрати на 1т, тис. грн	0,14
Змінні витрати на 1 т, тис. грн	4,78
Маржинальний дохід на весь випуск, тис. грн	74995,12
Коеффіцієнт вкладу	0,509
Точка беззбитковості у вартісному виразі, тис. грн	655,04

При проведенні розрахунків з метою оцінки ефективності інвестицій застосовувався метод дисконтування грошових потоків.

Таблиця 2

Розрахунок приведених грошових надходжень, d=18,5 %

	ГПі	$(1+d)^n$	$ГП_{ПРИВЕД}$
ЧГП 1-й рік	40835,96	1,185	34460,73
ЧГП 2-й рік	42300,51	1,4	30214,65
ЧГП 3-й рік	44007,16	1,664	26446,61
ЧГП 4-й рік	45264,04	1,972	22953,36
ЧГП 5-й рік	46753,44	2,337	20005,75
Сума			134081,10

Одним з основних показників економічної оцінки інвестиційних проектів є показник чистого приведеного доходу (ЧПД). ЧПД= 134081,1-32293,61– = 101787,49 тис.грн

ЧПД є позитивною величиною, це означає, що в результаті реалізації такого проекту прибутковість підприємства підвищується і, тому інвестування піде на користь, тобто проект, можливо, вважати прийнятним.

Індекс прибутковості (ІД) – ІД =134081,1/32293,61 = 4,15

У результаті розрахунку ІД виявився більше одиниці, інвестиції слід прийняти.

Термін окупності інвестицій (TOI). TOI = 32293,61 /(134081,1/5)= 1,2 років. TOI менше терміну реалізації проекту це говорить про те, що проект є інвестиційного привабливим

У проекті передбачені максимальні витрати на обладнання, персонал і просування продукту. Все обладнання та вибратні матеріали, використовувані в процесах за якістю відповідають сучасним вимогам і рекомендуються до застосування. У технологічному процесі використовуються високоякісні матеріали та сировина, що відповідає стандартам якості.

В рамках проекту передбачається розфасовувати продукцію у поліетиленові пакети місткістю 500 грамів кожний, які вкладаються у фірмове картонне індивідуальне пакування.

На підставі сучасних досягнень радіаційної біології та гігієни, результатів спостережень, виконаних у контрольованих регіонах, сформульована формула радіозахисного харчування, яка включає змінені формули білкового, ліпідного, вітамінного, мінерального живлення, збагаченого білками як носіями SH– груп, поліненасиченими жирними кислотами, складними вуглеводами (полісахаридами), мінеральними солями і вітамінами. Наш продукт покликаний для стабілізації та покращення стану активного населення тих областей країни, в яких вплив радіації найбільш суттєвий (поблизу АЕС).

Для оцінки якісних характеристик макаронних виробів був досліджений ряд реологічних та фізико-хімічних показників продукту, проведені клінічні випробування.

Таким чином, розроблений інноваційний проект дозволяє:

1) оздоровити значну частину населення країни, схильні до негативного впливу радіації;

2) забезпечити нові робочі місця для кваліфікованих працівників;

3) надходження до державного та місцевого бюджетів;

4) підвищити рівень інноваційності продуктів харчової промисловості України.

Даний приклад доводить, що впровадження інноваційних проектів в галузі оздоровчого харчування забезпечує досягнення не лише фінансових цілей для інвесторів та замовників, але й сприяють соціально-економічному розвитку країни.

О. П. Крупський,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри менеджменту та туризму

Т. С. Ткаченко,
студентка ІІІ курсу кафедри міжнародної економіки
та світових фінансів,
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ПІДПРИЄМСТВА СФЕРИ ПОСЛУГ

В останні два десятиліття досить активно розвивається сфера послуг у світовому масштабі. Основними факторами такого бурхливого розвитку є науково-технічна революція і структурно-технологічне перетворення матеріального виробництва. Також вагомими причинами, які пояснюють такий швидкий розвиток сфери послуг є: перехід працюючих з виробничої сфери у сферу послуг; процес автоматизації сільського господарства, який сприяє вивільненню робочої сили для сфери послуг; розширення міжнародної торгівлі; зростання доходів населення; збільшення спектру послуг, які супроводжують виробництво [1].

У сучасному світі сфера послуг задовольняє широкий спектр, як індивідуальних, так і суспільних потреб та сприяє успішному розвитку економічних та соціальних відносин. Ефективне функціонування підприємств сфери послуг дозволяє забезпечити збалансованість відтворюючого процесу та підвищення рівня життя населення [2].

Як свідчить практика, управління підприємством сфери послуг досить трудомістке та є комплексним процесом. Успіх такого підприємства на ринку визначається правильною організацією управлінського процесу, організаційної культури та ефективним використанням людського капіталу.

Сучасні підприємства сфери послуг функціонують в умовах зовнішнього середовища, що динамічно змінюється. У зв’язку з цим виникла необхідність опанування сучасних методів ведення бізнесу та використання можливостей такого інструмента, як організаційна культура.

Більшість іноземних компаній використовують організаційну культуру, як механізм, який дозволяє найбільш ефективно використовувати співробітників для досягнення цілей організації, а також власних цілей персоналу, як фактору забезпечення відданості спільній справі. Але, нажаль, на вітчизняних підприємствах сфери послуг питання діагностики, формування та розвитку організаційної культури досить часто є другорядними, а можливості організаційної культури залишаються нереалізованими [2].

У вітчизняному менеджменті проблема організаційної культури почала активно розвиватись лише в 1990-х роках. У вітчизняній літературі поняття «організаційної культури» визначається, як стабільна, незмінна протягом тривалого часу система цінностей, заповідей та припущень, відданість яким характерна для організації в цілому та для всіх її членів, і яка передається новачкам організації за допомогою набору певних символів [2].

Культура пронизує весь процес управління від початку і до кінця та відіграє велику роль в організації спілкування. Вона обумовлює логіку мислення,

сприйняття та інтерпретацію інформації, як вербальної так і невербальної та виконує ряд певних функцій, реалізація яких дозволить підприємству успішно функціонувати відповідно до мети та поставлених цілей [1].

Організаційна культура підприємства сфери послуг – це характерна для даної компанії специфічна система відносин та взаємодій, що здійснюється в рамках певної підприємницької діяльності, способу ведення справи, що сприяє підвищенню ефективності діяльності сервісної компанії, а також створення та покращення іміджу підприємства [3].

Підприємцю сфери послуг необхідно пам'ятати, що навколишнє середовище та обставини, в яких надаються послуги клієнту, можуть бути дуже важливим елементом з точки зору задоволення очікувань клієнта і створення перших вражень, які в свою чергу, можуть визначати ступінь задоволеності отриманими послугами. Багато авторів з питань організаційної культури стверджують, що та атмосфера, яку відчуває клієнт, свідомо чи не свідомо впливає на його поведінку. Це означає, що у виборі і наступному відвідуванні даного підприємства клієнт відзначає для себе наступні моменти: яка атмосфера цієї компанії, як поводяться його працівники і чи відображає зовнішній вигляд підприємства природу наданих послуг [3].

Слід зауважити, що найчастіше саме людина, яка надає послуги, і є ключовою сполучною ланкою між клієнтом і підприємством, яке він представляє. Для клієнта такий працівник є фактичною частиною послуги, яку він купує. Можливості і бажання персоналу задовольнити потреби клієнта, їх поведінка і зовнішній вигляд – все це є важливими факторами у забезпеченні клієнтів якісним обслуговуванням.

Робітники, які безпосередньо працюють з клієнтами, багато в чому визначають майбутню конкурентоспроможність компанії. Саме вони можуть бути причиною того, чи звернеться клієнт наступного разу за послугою в дану компанію або вже ніколи не захоче мати справу з цим підприємством. Тому цим співробітникам, як нікому іншому, важливо підтримувати постійні контакти зі своїми клієнтами, тому що люди схильні купувати взаємини. Висока організаційна культура та якісне обслуговування саме по собі тягне клієнтів повернутися. Важливими елементами є розробка і реалізація програми спілкування з клієнтами, яку можна вважати капіталовкладенням в майбутні прибутки [3].

При плануванні та організації діяльності свого підприємства керівник жодного разу не повинен ігнорувати бажання, настрій, оцінку та очікування клієнта. В умовах ринкової системи відносин у підприємця немає інших шляхів впливу на клієнта, окрім дії відповідно до його уподобань та інтересів. Але така ситуація не означає, що підприємець змушений діяти лише у строгій відповідності існуючим інтересам клієнта. Підприємець самостійно може формувати попит споживача через створення нових купівельних потреб [2].

Для того, щоб збільшити попит, підприємствам сфери послуг слід звернути увагу, в першу чергу, на якість наданих послуг. Адже кожен споживач сприймає будь-яку послугу як набір окремих властивостей цієї послуги [3]:

- асортимент і якість послуг – до того ж, якість процесу обслуговування для споживача має не менше значення, ніж сама послуга;

- для послуг, які відзначаються високим ступенем безпосереднього контакту з клієнтом навички міжособистісного спілкування персоналу підприємства мають дуже важливе значення;
- надійність – тут важливе місце для клієнта займає здатність виконати послугу, як і обіцяли, надійно та акуратно;
- гарантії – насамперед, ввічливі працівники, які вселяють довіру і знають свою справу;
- чуйність та відповідальність – повинне мати місце бажання допомогти та швидке обслуговування;
- емпатія – співчутливе ставлення та індивідуальна увага;
- зовнішні фактори – приміщення, обстановка в ньому та обладнання, охайний вигляд працівників.

Увага до диверсифікації послуг та їх якості, поширення хоч і не великих, але високопродуктивних підприємств сфери послуг, які використовують нові технології, впроваджують сучасні матеріали та обладнання, дає підприємцям можливість орієнтуватись саме на клієнта.

Якщо зі сторони суспільного виробництва саме підприємець виступає у ролі активного суб'єкта, то зі сторони процесу підприємництва, його ефективності та змісту активну роль відіграє клієнт, і цей факт не можна ігнорувати. Саме до цього зводиться положення про 2 способи організації діяльності підприємства: на основі наявного інтересу споживача та на основі «нав'язування» йому нової послуги [3].

Таким чином, основним завданням підприємця є «завоювання» клієнта та створення свого кола клієнтури. Для цього потрібно володіти вмінням управляти очікуваннями клієнтів. Потрібно пам'ятати, що сприйняття клієнта є вирішальним фактором формування його точки зору на якість наданої послуги. Однією з основних ознак вдало розробленої стратегії є не тільки якісно виконана послуга, а й якісне обслуговування. Таким чином, задоволеність клієнта отриманою послугою та підприємством сфери послуг в цілому залежить не тільки від атмосфери та інтер'єру компанії, а й від того, як сам клієнт – споживач даної послуги, оцінить якість послуги і обслуговування [3].

Отже, у сучасному суспільстві, в умовах швидкого та динамічного розвитку сфери послуг, організаційна культура підприємств, які надають ці послуги є дуже важливим елементом. Правильна організація роботи персоналу компанії та чітке налагоджування комунікативних зв'язків між клієнтом та працівником дає змогу ефективно використовувати людські ресурси підприємства, а також максимально задовольняти потреби клієнта, орієнтуючись на його очікування та бажання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Моргулець О. Б. Менеджмент у сфері послуг, 2012 р. [Електронний ресурс] / О. Б. Моргулець – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/19640805/ menedzhment/menedzhment_u_sferi_poslug_-_morgulets_ob.
2. Логинова О. Б. Особенности организационной культуры предприятий сферы услуг Санкт-Петербурга и Ленинградской области / О. Б. Логинова // Проблемы современной экономики. – №1 (41). – 2012. – С. 353-356.

3. Демчук О. Н. Влияние человеческого фактора на эффективность деятельности предприятий сферы услуг // Дис. канд. экон. наук, 2004 г., – [Электронный ресурс] / О. Н. Демчук – Режим доступа: http://economuch.com/ekonomika-predpriyatiya/vliyanie-chelovecheskogo-faktora-effektivnost.html.

А. С. Федоров,
аспирант,
Брянский государственный университет
имени Академика И. Г. Петровского
А. А. Федоров,
студент V курса,
Национальный технический университет Украины
«Киевский политехнический институт»

ОПЫТ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ БИЗНЕС-ИНКУБАТОРОВ ДЛЯ ЭФФЕКТИВНОГО РАЗВИТИЯ МАЛЫХ И МИКРОПРЕДПРИЯТИЙ

Бизнес-инкубатор – это организация, способствующая развитию малого и среднего бизнеса, как правило, в высокотехнологичных областях, на основе квалифицированного консалтингового сопровождения, предоставления офисных, бухгалтерских и правовых услуг[1, с. 36]. На территории бизнес-инкубатора располагаются офисные и производственные площади, которые предназначены для размещения новых высокотехнологичных компаний на льготных условиях.

Первый бизнес-инкубатор появился в США в 1959 году. В пустующих после закрытия фабрики помещениях люди, оставшиеся без работы, открыли свои малые предприятия. В 1985 году в мире уже действовало около 70 бизнес-инкубаторов, в 1992 их насчитывалось 470, а в 1995 г. более 1000. Следует отметить, что в мире, как и у нас, нет четкого определения понятия бизнес-инкубаторов и отличия его от других форм поддержки малого предпринимательства. Поэтому указанные цифры следует считать приблизительными. Бизнес-инкубатор – это организация, создающая наиболее благоприятные условия (среду), для стартового развития малых предприятий [2].

Удельный вес продукции малого бизнеса в валовом национальном продукте (ВНП) развитых стран уже превысил 50% к настоящему времени. С середины 60-х годов до настоящего времени количество малых предприятий увеличилось в США более чем в 4 раза. В странах Европейского Сообщества наиболее типичным для бизнеса стало микропредприятие с численностью до 9 человек. С развитием малого бизнеса государства-члены ЕС связывают возможность экономического подъема отсталых регионов и снижения социальной напряженности в обществе. В последнее десятилетие малый бизнес обеспечил создание около 80% новых рабочих мест в Западной Европе и США [3].

Бизнес-инкубатор является самостоятельной хозяйственной организацией и обладает правами юридического лица. Частный случай бизнес-инкубатора это инкубатор технологий, который входит в состав технопарка и оказывает

помощь в становлении и развитии различных фирм и организаций, работающих в сфере технологического бизнеса.

Обычно бизнес-инкубаторы создаются для работы в различных сферах деятельности, но со временем многие становятся узкоспециализированными например бизнес-инкубаторы в области программного обеспечения, электроники, медицинских технологий, прогрессивных материалов и т.д.

В бизнес-инкубаторах на льготных условиях получают своё развитие перспективные инновационные проекты. Стоимость арендных площадей для участников инкубатора значительно ниже рыночной. Арендная плата часто осуществляется государством. При размещении компании в бизнес-инкубаторе инвестор – частное лицо или государство имеет долю в инновационном продукте, который производит эта компания.

Первые прообразы бизнес-инкубаторов появились в Великобритании в 50-е годы XX века. Первый бизнес-инкубатор в современном понимании этого слова был основан в 1959 году. Джозеф Манкусо купил склад при фабрике в городе Батавия и основал первый инкубатор в Америке – Batavia Industrial Center. Его целью было создание новых рабочих мест в городе с экономической депрессией. В 1985 году в мире действовало около 70 бизнес-инкубаторов, в 1992 их насчитывалось 470, в 1995 – 1100, объединенных в Национальную ассоциацию инкубаторов бизнеса. Из них 525 в США и 75 в Китае.

В России бизнес-инкубаторы появились в 1990 году. По российскому законодательству, бизнес-инкубатор – это «организация, решающая задачи, ограниченные проблемами поддержки малых, вновь созданных предприятий и начинающих предпринимателей, которые хотят, но не имеют возможности начать своё дело, связанные с оказанием им помощи в создании жизнеспособных коммерчески выгодных продуктов и эффективных производств на базе их идей». В 1996 г. В России было создано Некоммерческое партнерство «Национальное содружество бизнес-инкубаторов».

Следует отметить, что бизнес-инкубаторы способствуют снижению количества неудач в бизнесе примерно до 20%, это общемировая практика. В бизнес-инкубаторе выживают 85 – 86% малых предприятий. При этом необходимо учитывать, условия конкурсного отбора при поступлении в бизнес-инкубатор, с помощью которых отбираются наиболее перспективные инновационные проекты.

Бизнес-инкубатор обеспечивает оказание следующих основных услуг:

– предоставление в аренду (субаренду) субъектам малого предпринимательства нежилых помещений бизнес-инкубатора;

– осуществление технической эксплуатации здания бизнес-инкубатора;

– почтово-секретарские услуги;

– консультационные услуги по вопросам налогообложения, бухгалтерского учета, кредитования, правовой защиты и раз вития предприятия, бизнес-планирования, повышения квалификации и обучения;

– доступ к информационным базам данных.

Также бизнес-инкубатор может оказывать следующие виды услуг:

– подготовка учредительных документов и регистрация юридических лиц;

– услуги по бухгалтерии, для начинающих предпринимателей;

– маркетинговые и рекламные услуги;

– помощь в проведении маркетинговых исследований;

– помощь в получении кредитов и банковских гарантий;

– поиск инвесторов и посредничество в контактах с потенциальными деловыми партнерами;

– поддержка при решении административных и правовых проблем (составление типовых договоров);

– получение и предоставление информации по актуальным вопросам (специализированная печатная продукция).

Бизнес-инкубатор должен иметь достаточное техническое оснащение:

– обеспечение каждого рабочего места компьютером, принтером и телефоном с выходом на городскую линию и междугородную связь;

– наличие не менее одной оборудованной переговорной комнаты;

– наличие не менее одного оборудованного зала для проведения лекций, семинаров и других обучающих занятий площадью не менее 50 м^2;

– наличие интернет-канала не менее чем для 80% рабочих мест бизнес-инкубатора;

– наличие оргтехники для коллективного доступа: факс, копировальный аппарат, сканер, цветной принтер, телефонная мини-АТС.

Нежилые помещения бизнес-инкубатора предоставляются в аренду (субаренду) субъектам малого предпринимательства по результатам конкурса. Конкурс проводится специально созданной комиссией по предоставлению нежилых помещений в бизнес-инкубаторе, но не чаще, чем один раз в месяц и не реже одного раза в квартал, по мере поступления заявок.

Типичные условия допуска субъектов малого предпринимательства к участию в конкурсе следующие:

– срок деятельности субъекта малого предпринимательства с момента государственной регистрации до момента подачи заявки на участие в конкурсе не превышает один год;

– вид деятельности субъекта малого предпринимательства соответствует специализации бизнес-инкубатора;

– на конкурс представлен бизнес-план, подтверждающий целесообразность размещения субъекта малого предпринимательства в бизнес-инкубаторе.

Наряду с этими условиями существуют сферы деятельности, которые не допускаются к участию в конкурсе на замещение места в бизнес-инкубаторе. Это компании, занимающиеся финансовыми, страховыми, бытовыми, медицинскими, нотариальными и адвокатскими услугами, а также фирмы, занимающиеся розничной или оптовой торговлей, строительством, общественным питанием, операциями с недвижимостью, производством подакцизных товаров, добычей и реализацией полезных ископаемых, игорным бизнесом.

Существуют и ограничения по размещению субъектов предпринимательства, чаще всего срок предоставления нежилых помещений бизнес-инкубатора в аренду (субаренду) превышает трех лет.

Ныне считается, что если компания не приносит прибыль в течение двух лет, то она лишается льготных условий и выводится из инкубатора. Эта компания должна освободить место для молодой фирмы.

Однако в Постсоветском пространстве бизнес-инкубаторы не так развиты, как в странах Запада и этому препятствуют следующие факторы:

– нехватка финансирования и поддержки со стороны государства;

– отсутствие инновационной инфраструктуры в регионах;

– бюрократические барьеры;

– высокая налоговая нагрузка;

– отсутствие квалифицированных управленческих кадров в сфере инновационного предпринимательства.

Мы полагаем, что для развития бизнес-инкубаторов и всей инновационной инфраструктуры в целом следует осуществлять поддержку основных элементов таких как:

– информационное правовое обеспечение деятельности бизнес-инкубаторов;

– своевременное предоставление информации о потенциальных инвесторах и новых инвестиционных проектах;

– создание разветвлённой сети коммуникаций для предпринимателей и консалтинговых фирм.

– создание учебных и консультационных центров по инновационному менеджменту и маркетингу, которые будут осуществлять непосредственное обучение и подготовку кадров по всему комплексу дисциплин необходимых в инновационном предпринимательстве[4, с. 180].

На современном этапе бизнес-инкубаторы прочно заняли свое место в различных отраслях и системах поддержки малого предпринимательства разных стран, как на Западе, так и на Востоке. Модели развития бизнес-инкубаторов постоянно модернизируется. В последние годы появляется все больше проектов, которые относятся к бизнес-инкубаторам как к виду бизнеса, который в итоге должен принести прибыль. Государство и местные власти, университеты и крупные компании часто оказывают финансовую и организационную поддержку бизнес-инкубатору. Зарубежный опыт в области бизнес-инкубаторов очень важен, но не всё можно перенести и внедрить в странах бывшего СССР, это связано ещё с переходным периодом экономик этих стран, однако учитывать и использовать его необходимо.

ЛИТЕРАТУРА

1. Инновационный менеджмент: учеб. пособие для студентов вузов /Б.Т. Кузнецов, А.Б. Кузнецов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 367 с.
2. Филатов В.В., Положенцева И.В., и др. Инновационный менеджмент – Учебное пособие.– М.: ЦНТБ Пищевой промышленности, 2011. – 479 с.
3. Положенцева И.В., Филатов В.В. Государственное регулирование инвестиционной политики и региональные аспекты управления инвестиционной деятельностью хозяйствующих субъектов РФ // Мат-лы Международной научно-практической конференции «Инновационная политика хозяйствующего субъекта: цели, проблемы, пути совершенствования», секция: «Концептуальные особенности современного менеджмента». – М.: МВЦ «Крокус-Экспо»; РУДН, 2011. – С. 579-589.
4. Фёдоров А.С. Управление развитием инновационного предпринимательства в России./ А.С. Фёдоров //Проблемы инновационного развития экономики России и высшей школы. – 2013. – С. 175-181.

К. О. Федорченко,
студентка V курсу,
Національний університет біоресурсів
та природокористування України

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В КОНТЕКСТІ ВИМОГ НП (С) БО № 1

До прийняттям Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженого наказом Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 р. [1], яким відмінено дію П(С)БО 1-5, як і інші суб'єкти господарської діяльності в Україні, сільськогосподарські підприємства використовували для аналізу фінансових результатів форми фінансової звітності: форму №1 «Баланс», форму №2 «Звіт про фінансові результати», форму №3 «Звіт про рух грошових коштів», форму №4 «Звіт про власний капітал» та форму №5 «Примітки до річної фінансової звітності».

Проте, останні зміни в законодавстві України, її наближення до Міжнародних стандартів, привело до змін у назві та змісті фінансової звітності. Відтепер форма № 2 фінансової звітності називається «Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід)» і відповідно до НПСБО 1 в цьому звіті розкривається інформація про доходи, витрати, прибутки, збитки, інший сукупний дохід та сукупний дохід підприємства за звітний період.

Особливостями нових форм фінансової звітності є наступні:

1. кількість розділів активу балансу скоротилась з чотирьох до трьох, пасиву балансу – з п'яти до чотирьох;

2. вилучення розділів Звіту про фінансові результати, що місять інформацію про податкові різниці та узгодження облікового й податкового прибутку (збитку);

3. до Звіту про фінансові результати додали розділ «Сукупний дохід»;

4. з'явилась можливість складати Звіт про рух грошових коштів як за допомогою прямого, так і непрямого методу;

5. з'явилась альтернативність вибору підприємством методу відображення статей (тільки за залишковою вартістю або за залишковою та первісною вартістю);

6. витрати майбутніх періодів включено до складу оборотних активів, доходи майбутніх періодів – до поточних зобов'язань, цільове фінансування – до довгострокових зобов'язань;

7. скорочення окремих статей фінансової звітності з метою їх укрупнення (запаси, інші оборотні активи, інші поточні зобов'язання тощо) [2];

8. деталізація розрахунків з бюджетом та виокремлення заборгованості з податку на прибуток підприємства;

9. вилучення статей доходів і витрат від надзвичайних подій наведення переліку додаткових статей фінансової звітності.

10. оновлену фінансову звітність треба заповнювати в тисячах гривень без десяткових знаків – навіть для ІІІ-го розділу Звіту про фінансові результати, який раніше заповнювався в гривнях із копійками [3, с. 42-43].

Проте, для сільськогосподарських підприємств характерна наявність статистичної форми № 50-сг «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств за рік», в якій витрати на виробництво і реалізацію продукції відображаються в розрізі видів сільськогосподарського господарства: рослинництво та тваринництво. Таким чином можна провести не тільки аналіз за видами діяльності підприємства (операційна, фінансова, інвестиційна) – за даними звіту про фінансовий результат, а й у розрізі сільського господарства (рослинництво і тваринництво) за даними статистичної звітності 50-сг [2].

Крім того, для сільського господарства характерне отримання фінансових результатів від біологічних активів. Це фінансові результати від первісного визнання сільськогосподарської продукції та додаткових біологічних активів; фінансові результати від реалізації сільськогосподарської продукції та біологічних активів як запасів, оцінка яких здійснюється за справедливою вартістю, за вирахуванням очікуваних витрат на місці продажу; фінансові результати від зміни справедливої вартості біологічних активів на дату балансу, оцінка яких здійснюється за справедливою вартістю, за вирахуванням очікуваних витрат на місці продажу [4].

Такі види фінансових результатів до змін у національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку відображалися в складі інших операційних доходів і витрат в рядках: 061 «Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції, одержаних унаслідок сільськогосподарської діяльності» та 091 «Витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції, одержаних унаслідок сільськогосподарської діяльності».

В оновленому Звіті про фінансові результати інформація про фінансові результати від біологічних активів винесена в перелік додаткових статей фінансової звітності, а саме: «Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції» – рядок 2122, «Витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції» – рядок 2182 [1].

Слід не збувати, що на фінансовий результат сільськогосподарських підприємств окрім загальновизнаних впливають фактори, яких не має в усіх інших підприємств. Це такі, як погодні умови, валовий збір урожаю, надзвичайні витрати при втраті врожаю тощо. Аналіз фінансових результатів сільськогосподарських підприємств відрізняється від аналізу на інших підприємствах своєю інформаційною базою, видами фінансових результатів та чинниками, що на них впливають. Це, з однієї сторони, ускладнює методику і процес аналізу, а з іншої – розкриває більші можливості перед сільгоспвиробниками щодо управління своєю діяльністю, пошуку резервів її покращення і збільшення фінансових результатів.

Отже, Звіт про фінансові результати тепер має назву Звіт про фінансові результати/сукупний дохід. Порядок заповнення рядків Звіту регулюють спеціальні Методичні рекомендації із заповнення форм фінансової звітності, затверджені наказом МФУ від 28.03.2013 р. № 433. Головною перевагою реформування є: альтернативність вибору підприємством методу складання звітності, методу відображення статей.

Також слід зазначити, що не у всіх аспектах вітчизняні стандарти бухгалтерського обліку стосовно питання подій після дати балансу програють міжнародним. Наявні певні випадки тих або інших подій після дати балансу, які не розглядаються в міжнародних стандартах, а саме – отримання від страхової організації матеріалів про уточнення розміру страхового відшкодування, переговори щодо якого велись на звітну дату у переліку подій, які свідчать про умови, що існували на дату балансу; дивіденди за звітний період оголошені підприємством після дати балансу та укладення контрактів щодо значних капітальних і фінансових інвестицій у переліку подій, які свідчать про умови, що виникли після дати балансу.

Проте все ж таки більш широко дане питання розглядається саме європейськими стандартами (IAS), так як саме вони містять найбільш широкий перелік прикладів подій кожної з груп.

Щодо американських стандартів (GAAP), то слід зазначити, що саме стосовно питання подій після дати балансу дані стандарти регламентують його досить обмежено, оскільки саме ці стандарти з аналізованих трьох видів мають найменший і найбільш вузький перелік конкретних подій після дати балансу того чи іншого виду і не мають жодного з прикладів, які б не враховували європейські стандарти [5].

ЛІТЕРАТУРА

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nau.kiev.ua.
2. Наказ Держкомстату від 17 липня 2012 року N 301 «Про затвердження форм державних статистичних спостережень у галузі сільського та рибного господарства» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua.
3. Харламова О. МСФЗ – звітність: новації в розкритті інформації / О. Харламова // Все про бухгалтерський облік. – 2013. – 10 квітня. – С. 42-47.
4. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів, затверджені Наказом Міністерства фінансів України від 29.12.2006 р. N 1315 // Все про бухгалтерський облік. – 2007. – №19 (1296). – С.20-32.
5. Особливості облікових систем в США [Електронний ресурс] / Фінансовий портал. – Режим доступу: http://www.dsbrickworks.com/ mzhnarodnij-oblk-ta-audit/175-osoblivost-oblkovix-sistem-v-ssha.html.

В. С. Швиденко,
студентка ІІ курсу,
Одеський державний аграрний університет

ПОРІВНЯЛЬНА ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗВИТКУ США ТА КИТАЮ

На сучасному етапі суспільного розвитку світове господарство відіграє значну роль для економіки кожної країни окремо і світу вцілому та поєднує національні господарства, що пов’язані і взаємодіють за законами міжнародно-

го поділу праці. Історія світового господарства проходила різні етапи свого становлення, протягом яких відбувалися різні процеси та явища: промисловий переворот, фінансова криза, світові війни, розподіл ресурсів тощо. Наслідком цих процесів стало те, що певні країни за своїм економічним розвитком випереджали інші. Саме тому структура сучасного світового господарства розподіляє країни за своїм економічним розвитком на 3 види: країни – лідери, країни, що розвиваються та країни третього світу. У своєму виступі я представлю Вашій увазі економічний огляд двох країн – гігантів, які на мою думку в даний час мають найбільший вплив на розвиток сучасної світової економічної спільноти-Сполучені Штати Америки та Китай.

З моменту закінчення ІІ Світової Війни і до теперішнього дня Сполучені Штати Америки були абсолютним гегемоном світу. Передумовами гегемонії США стали: вигідне географічне положення за межами основного театру військових дій в ході Першої та Другої Світових Війн, геостратегічна ізольованість від основних областей міждержавного конфлікту, з одного боку, і абсолютна або відносна близькість до перетину шляхів світової торгівлі, а також те, що економіка США була незалежною від економік інших країн в той час, коли вони суттєво ослабли [3, с. 52]. У свою чергу Китай протягом 20 століття майже не приймав участі в економічних, військових та соціальних світових процесах, але з кожним роком твердо набував статусу країни, що швидко розвивається, і сьогодні, на початку 21 століття займає другу позицію після США за світовим економічним розвитком.

Протягом довгих 70 років п’єдестал світового лідера займала Америка, однак все частіше і частіше експерти задаються сакраментальним питанням, чи зможуть Сполучені Штати Америки зберегти свою лідируючу роль у світі? Численні експерти переконані, що Китай зможе затьмарити собою США і стати новою наддержавою. Розходяться вони лише в часі, коли саме відбудеться ця історична зміна. Так чи інакше, але багато хто вважає, що Американське століття підійшло до свого кінця. Як добре відомо, змагання – це гра, в якій визначається переможець. Однак у змаганні спаринг-партнерів – США-Китай – з виявленням лідера не все так однозначно. Давайте ж оцінимо основні переваги і недоліки кожної з країн, які вплинуть на перерозподіл або збереження світового лідерства. Почнемо порівняння з стратегічних макроекономічних показників. Про яку зміну лідерства можна казати, якщо:

США на відміну від Китаю володіють багатими природними копалинами– мідь, свинець, уран, золото, срібло, ртуть, нікель, нафту, природний газ, деревина. У американців – найбільші в світі вугільні запаси (27 % загальних розвіданих запасів у світі). Минулого року країна вперше за 20 років стала чистим експортером палива. Надра ж Китаю бідні природними ресурсами, країна імпортує дуже великий обсяг сировини та енергоресурсів. ВВП США в 2.5 рази більше КНР. Американський ВВП на кінець 2013 року склав 14,6 трлн доларів, що майже в 2,5 рази більше, ніж у Китаю. США залишаються найбільшою світовою економікою [2, с. 24]. Америка – це одна з нечисленних країн у світі, яка здатна самостійно виробляти будь-який вид продукції – від космічних кораблів до гамбургерів. Продуктивність праці в США перевищує китайську майже в 15 разів. При такій продуктивності праці Китаю до лідера світової економіки як і

раніше ще дуже і дуже далеко [5, с. 12]. У американців ВВП на душу населення знаходиться на рівні 47 тисяч доларів, а у китайців – всього 7500 доларів, тобто різниця – у понад 6 разів. КНР, незважаючи на всі зусилля, поки залишається багато в чому сільськогосподарською країною з масовою бідністю населення. Так, в Китаї офіційний річний прожитковий мінімум становить близько 200 доларів, тоді як в США він дорівнює 17,347 тис. доларів для сім'ї, що складається з трьох чоловік. США має членство в таких великих інтеграційних угрупованнях, як НАФТА, АТЕС, Велика двадцятка, ООН, ЮНКТАД та ін. Але хоча за обсягом зовнішньоторговельного обороту країна перевершує всі інші економічно розвинені країни, залежність економіки США від зовнішньої торгівлі менше, ніж в зарубіжній Європі. Зовнішньоекономічна політика США спрямована на зміцнення їхніх позицій у світовій економіці. Вона здійснюється як через механізм діяльності ТНК, так і відстоюванням інтересів США їхніми представниками в міжнародних організаціях. Зокрема, США постійно відстоюють політику відкритої торгівлі, фрітредерства для доступу своїх товарів на міжнародні ринки.

Тепер давайте розглянемо головні переваги Китаю над гегемоном світу. По–перше Китай має дуже високі темпи зростання. Відомо, що протягом останніх 10 років ВВП Китаю зростав в середньому на 10,3 % на рік, тільки минулого року він дещо знизився – 9,2 %. Китай, що почав перше десятиліття XXI століття на 7 - му місці за обсягом економіки, до сьогоднішнього дня вже обігнав всіх своїх конкурентів, крім США. Несподіваним було інше – як швидко це відбулося. Китайська економіка з 2007 року зросла з 52 % до 73 % від розміру економіки Сполучених Штатів [2, с. 50]. Китай є найбільшим світовим експортером, а невдовзі – через пару років (зрозуміло, за сприятливих умов) КНР відбере у США і звання найбільшого імпортера. Також Китай є найбільшим утримувачем боргу США (володіє 26 % всього іноземного боргу Америки), нація – кредитор, що володіє найбільшими золотовалютними резервами в $ 2650 млрд. (проти американських 150 мільярдів), з яких 1,5 трлн. дол складають доларові вклади [4, с. 6]. Найбільша у світі промисловість сьогодні – китайська. Країна випускає практично всі види промислових виробів, за винятком хіба що пасажирських літаків. У різних довідниках перерахування сфер господарства, в яких Китай знаходиться на першому місці в світі, займає майже десяток позицій – від рису до телефонів і мотоциклів [3, с. 107]. У чому КНР все ще значно його поступається Америці, так це з виробництва в сфері послуг. Головна перевага Китаю – це величезне населення, а саме – понад 1,3 млрд. чоловік (п'ята частина населення світу), це в 4,3 рази більше, ніж проживає в США [5, с. 5]. Що ж, головні переваги обох країн ми розглянули. В чому ж полягають основні недоліки економіки США?! По – перше, зменшується частка США в світовій торгівлі. До 2014 року США опустилися на 2-е місце в списку світових експортерів (11%), тоді як КНР вийшла на 1-е місце (12%), що свідчить про зниження конкурентоспроможності Америки на світових ринках. Державний борг досяг астрономічних величин – порядку 15трлн. доларів, він перевищив 100% від обсягу ВВП (взагалі, за останніх 50 років боргову стелю в країні підвищувався 78 разів), дефіцит бюджету склав 1,5 трильйона доларів (11 % ВВП). Наступною проблемою є деіндустріалізація країни. Так, в Америці без усяких революцій і воєн закрилося близько 75% заводів, що налічували понад 500

робітників. Купити американські товари в Америці – справжня проблема, майже всі, зрозуміло, крім військової техніки зроблено в Китаї, включаючи, до речі, зоряно – смугасті прапорці та національні сувеніри. Наступною важливою проблемою є повільне економічне зростання. Торік воно склало усього 1,7%. Посилення нерівності доходів також завжди було слабким місцем США. Якщо 20 років тому різниця в заробітній платі директора та середнього американця була в 70 разів, то тепер вона доходить до 325 разів. На 1 % населення припадає майже 25% національного доходу (чверть століття тому було 12%), 40% активів в США [1, с. 3]. Правда, успіх КНР зовсім не гарантований, тому що у Китая також є ряд важливих проблем: по– перше існує « пастка середнього доходу». Експерти стверджують, що якщо в країні негайно не проведуть реформи, підйом економіки Піднебесної просто загальмується. Бідність в Китаї. Понад 128 мільйонів чоловік в КНР живуть нижче межі бідності, отримуючи дохід менше 1 долар в день. Експортна потужність Китаю залежить від ... США.

55% експорту КНР припадає на США, Японію, країни ЄС. Тепер давайте розглянемо переваги Сполучених Штатів з фінансової точки зору. Як вважають багато дослідників – у чиїх руках «друкарський верстат «, той і буде керувати нашим світом. Америку не випадково називають світовим банкіром, фінансовим центром і друкарським верстатом світу. Її міць, насамперед, тримається на вільному випуску світової валюти. Нагадаємо, частка США в світових фінансах становить 70%, тоді як в глобальній економіці – лише 20%. Саме через свою національну валюту Америка контролює весь фінансовий світ [1, с. 6]. Але на мою думку, головною перевагою Сполучених Штатів Америки над Китаєм є їхнє незаперечне лідерство в сфері НДДКР. Саме тут здійснюються основні фундаментальні дослідження. Саме ця країна є батьківщиною для значної частини нобелівських лауреатів. Саме вона подарувала світові такі винаходи, як персональні комп'ютери, лазери, сонячні батареї, роботи, ядерну медицину, всього не перелічити. А в сучасному світі саме технології визначають, хто є хто. Так що, у китайців немає жодних шансів обійти Америку ? Подивимося на факти: витрати США в минулому році склали ⅓ від світового обсягу витрат – більше 405 млрд. доларів, це становить близько 2,7% американського ВВП. Втім, в 2010 році вони становили 3,2% ВВП. Але й Китай вкачує і вколачує в дослідження і розробки величезні ресурси – 153,7 млрд. доларів (1,4 % ВВП), це другий найбільший в світі обсяг коштів на НДДКР [4, с. 7]. Відомо, що доступність інтернету – це показник економічного і соціального розвитку країни. У США охоплення населення інтернетом сьогодні становить 77%, в новій програмі розвитку високошвидкісних бездротових інтернет-мереж Барака Обами поставлено завдання довести цю цифру до 98%. Ясна річ, що Китай цього не суперник для США. Рівень охоплення інтернетом населення в КНР складає всього 38,3 %. IT -технології. Експерти вже заявили, що інновації все більше будуть приходити зі Сходу.

В кінці мого виступу можу сказати, що проаналізувавши сучасне економічне становище обох країн, можна прийти до висновку, що поки ситуація зовсім не однозначна. Як ми змогли переконатися, багато факторів, процесів, показників та дослідників вважає, що Америка і в XXI столітті все ще буде великою державою. Американські експерти вважають, що США точно не варто побою-

ватися Китаю. Вважається, що ще кілька років Китай буде другим, після чого почне поступатися місцем новим переслідувачам. Інша ж частина факторів, фактів та експертів вказує на те, що КНР рано чи пізно стане економічно наймогутнішою державою світу. Як воно буде – покаже майбутнє. Нам лише залишається аналізувати та будувати прогнози.

ЛІТЕРАТУРА

1. Огляд світової економіки за 2013 рік / PricewaterhouseCoopers
2. The Global Competitiveness Report 2013–2014 Full Data Edition / Klaus Schwab, World Economic Forum – P: 23-27, 47-56.
3. Козак Ю.Г. Економіка зарубіжних країн: видання 4-е / Ю.Г. Козак, В.В.Ковалевський. – Д.: «Центр учбової літератури», 2013. – 51-54 с, 106-109 с.
4. А.Ю.Апокин Перспективы конкурентноспособности крупнейших экономик мира на выходе из кризиса / Апокин А.Ю., Ипатова И.Б. // Сборник статей Центра Макроэкономического Анализа и Краткосрочного Прогнозирования. – 2013г. – 5-8 с.
5. А.Ю.Апокин Мировая экономика в долгосрочной перспективе: цели и задачи субъектов / Апокин А.Ю., Ипатова И.Б. // Сборник статей Центра Макроэкономического Анализа и Краткосрочного Прогнозирования. – 2013г. – 2-7 с, 10-14 с.

Розділ 3

Комп'ютерні науки, інформаційна безпека та фізико-математичне моделювання

В. М. Запека,
студент VI курсу,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»

ЗАГАЛЬНА СХЕМА МЕТОДУ РОЗВ'ЯЗУЮЧИХ ФУНКЦІЙ ПРИ МОДЕЛЮВАННІ ДИНАМІЧНОЇ ГРИ

Позначимо $\mathbb{R}_+ = \{t: t \geq 0\}$ позитивну піввісь і розглянемо динамічну систему, еволюція якої описується рівнянням

$$z(t) = g(t) + \int_0^t \Omega(t,\vartheta)\varphi\big(u(\vartheta), v(\vartheta)\big)d\vartheta, \quad t \geq 0. \tag{1}$$

Функція $g(t), g: \mathbb{R}_+ \to \mathbb{R}^n$, є вимірною (по Лебегу) і обмеженою при $t > 0$, матрична фунція $\Omega(t,\vartheta), t \geq \vartheta \geq 0$, вимірна по t, також являється сумовною по ϑ при будь-якому $t \in \mathbb{R}_+$. Блок керування задається функцією $\varphi(u,v), \varphi: U \times V \to \mathbb{R}^n$, яка передбачається безперервною по сукупності змінних на прямому добутку непустих компактів U і V, тобто $U \in K(\mathbb{R}^p), V \in K(\mathbb{R}^q)$. Керуючі впливи гравців $u(\vartheta), u: \mathbb{R}_+ \to U$, и $v(\vartheta), v: \mathbb{R}_+ \to V$, є вимірними функціями.

Крім системи (1) задана термінальна множина M^*, яка має циліндричний вигляд

$$M^* = M_0 + M, \tag{2}$$

де M_0 – лінійний підпростір з $\mathbb{R}^n$; $M \in K(L)$, де L – ортогональне доповнення до M_0 в $\mathbb{R}^n$.

Цілі першого (*P*) і другого (*E*) гравців протилежні. Перший прагне привести траєкторію системи (1) на множину (2) за найкоротший час, другий – максимально відтягнути момент влучення траєкторії на множину M^*.

Приймемо сторону першого гравця й будемо орієнтуватися на вибір супротивників як керування довільної вимірної функції зі значеннями з V. У свою чергу, будемо припускати, що якщо гра (1), (2) відбувається на інтервалі $[0,T]$, то керування першого гравця є вимірна функція вигляду

$$u(t) = u\big(g(T), v_t(\cdot)\big), \quad t \in [0,T], \ u(t) \in U, \tag{3}$$

де $v_t(\cdot) = \{v(s): 0 \le s \le t\}$ - передісторія керування другого гравця до моменту t. Якщо, зокрема, $g(t) = A(t)z_0$, де $A(t)$ – матрична функція, така, що $A(0) = E$, E – одинична матриця, а $z(0) = z_0$, то можно вважати, що $u(t) = u(z_0, v_t(\cdot))$ і керування першого гравця являє собою певний тип квазістратегій [1, 2, 3].

Мета даного розділу – встановити для системи (1), (2) при умові інформованості типу (3) достатні умови можливості розв'язання задачі на користь гравця P за деякий гарантований час, оцінити цей час, а також знайти керування першого гравця, що дозволяють реалізувати цей результат.

Перейдемо до опису методу розв'язку задачі. Вихідні припущення про функції $g(t), \Omega(t,\vartheta), \varphi(u,v)$ дозволяють здійснити багато в чому вужі відомі для диференціальних ігор побудови [3,4,5,6], які коротко розглянемо.

Позначимо π ортопроектор, що діє з $\mathbb{R}^n$ в L. Прийнявши

$$\varphi(U,v) = \{\varphi(u,v): u \in U\},$$

Розглянемо багатозначні відображення

$$W(t,\vartheta,v) = \pi\Omega(t,\vartheta)\varphi(U,v),$$

$$W(t,\vartheta) = \bigcap_{v \in V} W(t,\vartheta,v)$$

відповідно на множинах $\Delta \times V$ і Δ, де

$$\Delta = \{(t,\vartheta): 0 \le \vartheta \le t \le \infty\}.$$

Умова Понтрягіна. Багатозначне відображення $W(t,\vartheta)$ приймає непорожні значення на множині Δ.

В силу безперервності функції $\varphi(u,v)$ і умови $U \in K(\mathbb{R}^p)$ відображення $\varphi(U,v)$ безперервно по v у метриці Хаусдорфа [7,8]. Враховуючи припущення про матричну функцію $\Omega(t,\vartheta)$, можна зробити висновок [9], що багатозначне відображення $W(t,\vartheta,v)$ являється вимірним по ϑ і напівнеперервним згори по v.

Лема 1 Багатозначне відображення $W(t,\vartheta)$ вимірне по ϑ.

З умови Понтрягіна, леми 1 і теореми про вимірний селектор [10] випливає, що при будь-якому $t \ge 0$ існує хоча б один вимірний по ϑ селектор $\gamma(t,\vartheta) \in W(t,\vartheta)$. В силу припущень про параметри системи (1) такий селектор $\gamma(t,\vartheta)$ являється сумовною по ϑ, функцією при будь-якому фіксованому $t \ge 0$. Позначимо

$$\xi\big(t,g(t),\gamma(t,\cdot)\big)=\pi g(t)+\int_0^t\gamma(t,\vartheta)d\vartheta,$$

де $\gamma(t,\vartheta)$ – згаданий вище селектор.

За допомогою функції $\xi\big(t,g(t),\gamma(t,\cdot)\big)$ визначимо функцію $\alpha(t,\vartheta,v)$

$$\alpha(t,\vartheta,v)=\sup\{a\geq 0:[W(t,\vartheta,v]-\gamma(t,\vartheta)]\cap\alpha[M-\xi\big(t,g(t),\gamma(t,\cdot)\big)]\neq \quad (4)$$

і назвемо її розв'язуючою [10]. Надалі ця функція буде відігравати ключову роль.

Надалі нас буде цікавити залежність функції $\alpha(t,\vartheta,v)$ від сукупності змінних (ϑ,v). Тому зафіксуємо t і приймемо $\alpha(\vartheta,v)=\alpha(t,\vartheta,v)$. Будемо говорити, що функція $\alpha:[0,T]\times V\to\mathbb{R}_+$ є суперпозиційно вимірної, якщо для будь-якої вимірної функції $v(\vartheta),v:[0,T]\to V$, суперпозиція $\alpha\big(\vartheta,v(\vartheta)\big),\alpha:[0,T]\to\mathbb{R}_+$, є вимірною функцією від ϑ.

Лема 2 Нехай для системи (1) виконана умова Понтрягіна і для деяких $t,\gamma(t,\cdot)$

$$\xi(t,g(t),\gamma(t,\cdot))\notin M.$$

Тоді розв'язуюча функція $\alpha(\vartheta,v)=\alpha(t,\vartheta,v)$ є суперпозиційно вимірної, а функція, а функція $inf_{v\in V}\alpha(\vartheta,v)$ вимірна по ϑ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Красовський Н.Н., Субботин А.И. Позиционные дифференциальные игры. – М.: Наука, 1974. – 455 с.
2. Субботин А.И., Ченцов А.Г. Оптимизация гарантии в задачах управления. – М.: Наука, 1981. – 288 с.
3. Chikrii A.A. Conflict controlled processes. – Boston; London; Dordrecht: Kluwer Acad. Publ., 1997. – 427 p.
4. Чикрий А.А. Функционалы Минковского в теории преследования // Докл. РАН. – 1993. – 329, №3. – С. 281-284.
5. Чикрий А.А. Многозначные отображения и их селекторы в игровых задачах управления // Пробл. Управления и информатики. – 1994. – №1,2. – С.3-14.
6. Chikrii A.A. Quasilinear Controlled Processes unde Conflict // Dynamical Systems, 2, J. Math. Sci. – 1996. – 80, N 1. – P. 1489-1518.
7. Куратовский К. Топология. – М.: Мир, 1966. – 1. – 594 с.
8. Обен Ж.-П., Экланд И. Прикладной нелинейный анализ. – М.: Мир, 1984. – 512 с.
9. Иоффе А.Д., Тихомиров В.М. Теория экстремальных задач. – М.: Наука, 1974. – 479 с.
10. Кларк Ф. Оптимизация и негладкий анализ. – М.: Наука, 1988. – 280 с.

С. Ю. Кадученко,
студент V курсу,
Харківський національний університет радіоелектроніки

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ МЕТОДІВ СТВОРЕННЯ СЕРВІСІВ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ

На ринку мобільних платформ список лідируючих імен незмінний на протязі останніх трьох років. Зміни відбуваються виключно між цими лідерами. Таких лідерів четверо: IOS, Android, BlackBerry OS, Windows Mobile OS.

IOS – закрита операційна система від Apple. Випускається виключно для пристроїв, що розробляється компанією Apple. Розробка під IOS вимагає або наявності техніки Apple і програми розробки XCode, або використовувати сторонні сервіси для віддаленої компіляції додатків. Так само існує можливість розробки на Flach CS5.5 або інших середовищах флеш розробки за допомогою компілятора Flex, але варто враховувати, що продуктивність буде невисока. Публікація додатків так само не можлива без сертифікатів від віртуального магазину App Store, так само App Store є єдиним повністю легальним засобом дистрибуції додатків. Варто відзначити, що так само можливо поширювати додаток через піратські майданчики додатків, але це вимагає розблокування пристроїв, яка порушує гарантію, внаслідок чого, є непопулярною серед користувачів даної платформи. До плюсів цієї системи можна віднести стабільність і гарантовану роботу додатків на сучасних пристроях. Неналежні за якістю або контенту додатки не допускаються до поширення в App Store.

BlackBerry OS – операційна система від BlackBerry. Пристрої компанії BlackBerry націлені, в першу чергу, на категорію бізнесменів і корпоративних клієнтів. Має вкрай малу частку на ринку в світі, на травень 2013 року не більше 3 % (за даними IDC Wourldwide Quartenly Mobile Phone Tracker). Працює тільки на пристроях компанії BlackBerry. Має можливість адаптації Android додатків під себе, але повна працездатність не гарантована. Windows 7 і Windows 8 (мобільні версії) – молода система від Microsoft. Для розробки потрібно Silverlight або XNA. Так само Microsoft випустила інструментарій розробника Windows Phone SDK для якого необхідні Visual Studio 2010 Express for Windows Phone і Expression Blend 4 для Windows Phone. На даний момент так само має малу частку ринку в Росії.

Android – відкрита операційна система від Google. Android дозволяє створювати Java додатки, що керують пристроєм через розроблені Google бібліотеки. Android Native Development Kit дозволяє портувати (але не налагоджувати) бібліотеки і компоненти додатків, написані на C та іншими мовами. Для дистрибуції додатків Google запустила онлайн-магазин Google Play. Для поширення програми через онлайн-магазин требуется платна обліковий запис, але так само можливо передавати програми будь-яким зручним для розробника способом як просто передавати інсталяційний. Apk файл так і через сторонні онлайн-магазини (наприклад Яндекс.Store).

На даний момент на ринку існує ряд онлайн-сервісів, що дозволяють створювати мобільні додатки за допомогою візуального редактора: AppInventor,

iBuildApp, Apps.ru, Kanchoo та інші. Такі засоби пропонують користувачеві інструмент для завдання зовнішнього вигляду програми та найпростішої логіки у вигляді вказівки переходів між екранами додатки. Для проектування додатків в розглянутих конструкторах використовуються різні графічні мови. Додатки будуються шляхом об'єднання стандартних компонент.

Недоліком таких сервісів є те, що вони не підтримують можливість завдання нетривіальною логіки додатка, наприклад: агрегацію даних, роботу із зовнішніми джерелами даних, авторизацію і т.д. Таким чином, функціонал більшості існуючих сервісів обмежується створенням інформаційних додатків, які не здатні на взаємодію з сервером або зовнішніми джерелами даних.

Крім того, багато з представлених на ринку сервісів дозволяють створювати додатки тільки для однієї певної мобільної платформи. Наприклад, проект Kanchoo дозволяє створювати додатки виключно для платформи iOS, а конструктор AppInventor – для платформи Android.

До того ж у процесі роботи в деяких конструкторах, наприклад, в AppInventor, потрібно безперервне підключення телефону до робочого комп'ютера. При від'єднанні телефону від комп'ютера до закінчення роботи над створенням додатка виконана робота не збережеться.

Конструктор[1] Buildanappic дозволяє розробляти програми для мобільної платформи iOS, Android, Blackberry і Mobile Web. Побудова додатки відбувається шляхом проходження ланцюжка з шести кроків. На кожному етапі користувачеві пропонується вибрати мету програми, необхідні елементи, кількість і вигляд сторінок в додатку і інші функції. BuildAnApp надає функціонал для використання електронної пошти і списку розсилки. Після створення додатку система пропонує завантажити кінцеве додаток на комп'ютер користувача. Цікавою особливістю є те, що власники мають можливість за допомогою BuildAnApp рекламувати свої створені програми, щоб заробити на них.

Web-додатки, що завантажуються в мобільний Web-браузер, відрізняються від вбудованих тим, що їх код пишеться з використанням Web– технологій (HTML, JavaScript і CSS), що не залежать від операційної системи пристрою. Немає необхідності вивчати різні мови програмування для кожного пристрою. HTML і JavaScript знайомі Web-розробникам щодо створення Web -сторінок для настільних браузерів.

У більшості випадків мобільні Web-браузери можуть візуалізувати ті ж самі Web-сторінки, але Web-сайти часто надають мобільні версії з меншим об'ємом інформації і більш швидкої завантаженням (через меншого розміру екрану і більш повільної мережі).

Для запуску Web-додатки користувач вводить URL-адресу в мобільний Web -браузер. Після цього завантажується Web-сторінка, яка є точкою входу в Web-додаток. Web -додатки не поширюються через сховище додатків; вони є звичайними посиланнями, які можна включити в інші Web-сторінки, електронні повідомлення або навіть записати на папері.

Вбудовані і Web-додатки мають свої переваги і недоліки, будучи причиною багатьох дискусій про те, які програми краще. Вирішити цей спір можуть гібридні додатки, які намагаються об'єднати переваги обох типів мобільних додатків.

Гібридні програми, як і Web-додатки, програмуються з використанням Web-технологій, але пакетуються як вбудовані додатки. Гібридне додаток можна написати відразу для декількох мобільних операційних систем з використанням мови програмування, знайомого багатьом розробникам. Оскільки гібридне додаток насправді є вбудованим, ви отримуєте доступ до функцій пристрою з JavaScript, що поки недоступно для Web-додатків. Гібридні програми можна поширювати і встановлювати через сховища додатків, подібно вбудованим.

PhoneGap [2] – це популярний набір інструментальних засобів для створення гібридних додатків. Він являє собою мобільну інфраструктуру з відкритими вихідними кодами, що містить JavaScript– інтерфейси для доступу до функцій різних пристроїв, наприклад, акселерометра і камери.

Є простий засіб релізу ваших додатків, за допомогою якого можна легко отримати бінарні файли вашої програми для всіх необхідних платформ. Документація просто чудова і дуже дружелюбна до початківцям розробникам. Можна розширювати SDK і додавати свої модулі, надавши їх реалізацію для кожної платформи рідною SDK.

З недоліків хочеться відзначити наступне: ваш додаток на всіх платформах буде виглядати однаково, рівно так, як ви це реалізуєте на HTML / CSS / JS; низька продуктивність, обмежена браузером ; погана доступність нативних функцій ОС (ніяких рідних діалогів, текстових повідомлень і специфічних контролов), відсутність спеціалізованої середовища розробки (підійдуть ваші улюблені інструменти для веб-програмування)

Розроблюваний конструктор повинен відповідати таким вимогам:

– Не вимагати від користувача знань і досвіду програмування для можливості створення додатку. Додаток повинен створюватися шляхом переміщення мишкою елементів палітри на екранну форму – все налаштовується і включається за допомогою різних елементів палітри і опцій.

– Підтримувати основні лідируючі на ринку мобільні операційні системи, такі як Android OS, Windows Mobile [3] і Apple iOS.

Загальна архітектура розробленої системи складається з декількох компонент і представлена. При розробці архітектури конструктора були використані результати, описані в роботах з проектування додатків А. Г. Федорова, С. Д. Кузнєцова та книзі Мартіна Фаулера. Клієнтська частина складається з дизайнера і емулятора. Дизайнер пропонує засоби для моделювання інтерфейсу програми та завдання необхідної логіки. Емулятор забезпечує можливість перевірки коректності роботи створюваного мобільного додатку. Серверна частина, що включає веб-сервер і необхідні бази даних, виконує обробку необхідних даних і генерацію підсумкового файлу, який потім передається на клієнт і зберігається на комп'ютері користувача. За саму генерацію відповідає набір спеціально написаних генераторів додатків під різні платформи. У процесі роботи, сформований мобільний додаток взаємодіє з app сервером (сервером додатків).

Створення додатка відбувається шляхом перетягування на робочу область елементів палітри, таких як кнопка, зображення, текстове поле та інші. Аналогічним чином відбувається завдання логіки додатка і властивостей різних елементів. Наприклад, при додаванні нової кнопки, вказується назва форми на яку слід перейти при її натисканні і, при необхідності, умови для такого переходу.

Подібні властивості елементів можна задати або змінити в будь-який момент при проектуванні програми Створене додаток можна протестувати за допомогою емулятора і потім згенерувати відповідний файл. Сформований файл (з розширенням apk для Android і з розширенням xap для Windows Phone) автоматично зберігається на комп'ютері користувача.

У зв'язку з тим, що серверна частина програми використовується як репозиторій діаграм, клієнтська і серверна частини взаємодіють між собою за допомогою post-запитів (на відміну від get запитів, post запити передають всю необхідну інформацію в тілі запиту, а не в заголовку, і таким чином переважні для використання в системах, де необхідно передавати файли великої довжини).

Для можливості вільного доступу користувачів до розробленого конструктору, прототип дизайнера і емулятора викладений в «хмару» Amazon. В рамках даної дипломної роботи були реалізовані сайт, веб -сервер, app сервер, всі необхідні бази даних, а також забезпечена взаємозв'язок між різними компонентами системи (клієнтська частина, веб -сервер, генератори і сервер додатків). Розробка клієнтської [4] частини (дизайнера і емулятора) і генераторів не була частиною поставленого завдання і була проведена іншими людьми в рамках відповідних курсових і дипломних робіт. Тим не менше, їх опис наводиться тут для загального розуміння технології роботи реалізованого конструктора .

ЛІТЕРАТУРА

1. Burnstein, I. Practical software testing [Текст] / I. Burnstein. – Department of Computer Science. Illinois Institute of Technology Chicago, USA, 2002. – 732
2. Patton, R. Software Testing [Текст] / R. Patton. – Sams Publishing, USA, 2005 – 408
3. Fewster, M. Software Test. Automation Effective use of testexecution tools [Текст] / M. Fewster, D. Graham. – Biddies Ltd, Great Britain, 1994. – 591.
4. Myers, G. J. The Art of SoftwareTesting [Текст] / G. J. Myers. – John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey, Canada, 2004. – 255 с.

Д. Ю. Лучкін,
студент V курсу,
Харківський національний університет радіоелектроніки

Т. Б. Шатовська,
доцент,
Харківський національний університет радіоелектроніки

МЕТРИКИ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ПРОГРАМНОГО КОДУ

Однією з тем у програмуванні є питання метрик коду програмного забезпечення. У великих програмних середовищах час від часу з'являються механізми підрахунку різних метрик. Хвилеподібний інтерес до теми так виглядає тому, що до цих пір в метриках не придумано головного – що з ними робити. Тобто навіть якщо якийсь інструмент дозволяє добре підрахувати деякі метрики, то що з цим робити далі найчастіше незрозуміло. Ця стаття – огляд найбільш відомих метрик коду програмного забезпечення.

У загальному випадку застосування метрик дозволяє керівникам проектів і підприємств вивчити складність розробленого або навіть розроблюваного проекту, оцінити обсяг робіт, стилістику розроблюваної програми і зусилля, витрачені кожним розробником для реалізації того чи іншого рішення. Однак метрики можуть служити лише рекомендаційними характеристиками, ними не можна повністю керуватися, так як при розробці ПО програмісти, прагнучи мінімізувати або максимізувати ту чи іншу міру для своєї програми, можуть вдаватися до хитрощів аж до зниження ефективності роботи програми. Крім того, якщо, наприклад, програміст написав малу кількість рядків коду або вніс невелике число структурних змін, це зовсім не означає, що він нічого не робив, а може означати, що дефект програми було дуже складно відшукати. Остання проблема, однак, частково може бути вирішена при використанні метрик складності, тому що в більш складній програмі помилку знайти складніше.

Кількісні метрики. Перш за все, слід розглянути кількісні характеристики вихідного коду програм. Найелементарнішій метрикою є кількість рядків коду (SLOC). Дана метрика була спочатку розроблена для оцінки трудовитрат за проектом. Однак через те, що одна і та ж функціональність може бути розбита на декілька рядків або записана в один рядок, метрика стала практично непридатною з появою мов, в яких в один рядок може бути записано більше однієї команди. Тому розрізняють логічні і фізичні рядки коду. Логічні рядка коду – це кількість команд програми. Даний варіант опису так само має свої недоліки, так як сильно залежить від мови програмування і стилю програмування [1].

Крім SLOC до кількісних характеристик відносять також:

– кількість порожніх рядків;

– кількість коментарів;

– відсоток коментарів (відношення числа рядків, що містять коментарі до загальної кількості рядків, виражене у відсотках);

– середнє число рядків для функцій (класів, файлів);

– середнє число рядків, що містять вихідний код для функцій (класів, файлів);

– середнє число рядків для модулів.

Іноді додатково розрізняють оцінку стилістики програми (F). Вона полягає в розбитті програми на n рівних фрагментів і обчисленні оцінки для кожного фрагмента за формулою $Fi = SIGN (Nком.i / Ni – 0,1)$, де Nком.i – кількість коментарів у і-му фрагменті, Ni – загальна кількість рядків коду в і-му фрагменті. Тоді загальна оцінка для всієї програми буде визначатися таким чином: $F = \sum Fi$.

Ще одним типом метрик ПЗ, що відносяться до кількісних, є метрики Джілбі. Вони показують складність програмного забезпечення на основі насиченості програми умовними операторами або операторами циклу [2]. Дана метрика, не дивлячись на свою простоту, досить добре відбиває складність написання і розуміння програми, а при додаванні такого показника, як максимальний рівень вкладеності умовних і циклічних операторів, ефективність даної метрики значно зростає.

Метрики складності потоку управління даними. Метрика Чепіна: суть методу полягає в оцінці інформаційної міцності окремо взятого програмного модуля за допомогою аналізу характеру використання змінних зі списку вводу-виводу. Всі

безліч змінних, складових список введення-виведення, розбивається на чотири функціональні групи.

Безліч «P» – що вводяться змінні для розрахунків та для забезпечення виведення. Прикладом може служити використовувана в програмах лексичного аналізатора змінна, що містить рядок вихідного тексту програми, тобто сама змінна не модифікується, а лише містить вихідну інформацію.

Безліч «M» – модифікуються або створювані всередині програми змінні.

Безліч «C» – змінні, що беруть участь в управлінні роботою програмного модуля (керуючі змінні).

Безліч «T» – не використовуються в програмі змінні. Оскільки кожна змінна може виконувати одночасно кілька функцій, необхідно враховувати її в кожній відповідній функціональній групі.

Далі вводиться значення метрики Чепіна:

Q = a1P + a2M + a3C + a4T, де a1, a2, a3, a4 – вагові коефіцієнти.

Вагові коефіцієнти використані для відбиття різного впливу на складність програми кожної функціональної групи. На думку автора метрики найбільшу вагу, що дорівнює трьом, має функціональна група C, так як вона впливає на потік управління програми. Вагові коефіцієнти решти груп розподіляються наступним чином: a1 = 1; a2 = 2; a4 = 0.5. Ваговий коефіцієнт групи T не дорівнює нулю, оскільки змінні не збільшують складності потоку даних програми, але іноді ускладнюють її розуміння. З урахуванням вагових коефіцієнтів вираз прийме вигляд:

Q = P + 2M + 3C + 0.5T

Метрика Спен. Ця метрика ґрунтується на локалізації звернень до даних всередині кожної програмної секції. Спен – це число тверджень, які містять даний ідентифікатор, між його першим і останнім появою в тексті програми. Отже, ідентифікатор, що з’явився n раз, має Спен, рівний n – 1. При великому Спен ускладнюється тестування і налагодження.

Ще одна метрика, що враховує складність потоку даних – це метрика, зв’язує складність програм із зверненнями до глобальних змінних.

Пара «модуль – глобальна змінна» позначається як (p, r), де p – модуль, що має доступ до глобальної змінної r. Залежно від наявності в програмі реального обігу до змінної r формуються два типи пар «модуль – глобальна змінна»: фактичні і можливі. Можливе звернення до r за допомогою p показує, що область існування r включає в себе p.

Дана характеристика позначається Aup і говорить про те, скільки разів модулі Up дійсно отримували доступ до глобальних змінних, а число Pup – скільки разів вони могли б отримати доступ.

Відношення числа фактичних звернень до можливих визначається наступною формулою формулою: Rup = Aup / Pup.

Ця формула показує наближену ймовірність посилання довільного модуля на довільну глобальну змінну. Очевидно, що чим вище ця вірогідність, тим вище ймовірність «несанкціонованого» зміни якої-небудь змінної, що може істотно ускладнити роботи, пов’язані з модифікацією програми.

Метрики складності потоку керування програми. Наступний великий клас метрик, заснований на аналізі керуючого графа програми, називається метрики складності потоку керування програм.

Перед тим як безпосередньо описувати самі метрики, для кращого розуміння буде описаний керуючий граф програми і спосіб його побудови. Нехай представлена деяка програма. Для даної програми будується орієнтований граф, що містить лише один вхід і один вихід, при цьому вершини графа співвідносять з тими ділянками коду програми, в яких є лише послідовні обчислення, і відсутні оператори розгалуження і циклу, а дуги співвідносять з переходами від блоку до блоку і гілками виконання програми. Умова при побудові даного графа: кожна вершина досяжна з початкової, і кінцева вершина досяжна з будь-якої іншої вершини [3].

Найпоширенішою оцінкою, заснованою на аналізі отриманого графа, є цикломатична складність програми. Вона визначається як V(G) = e – n + 2p, де e – кількість дуг, n – кількість вершин, p – число компонент зв'язності. Число компонентів зв'язності графа можна розглядати як кількість дуг, які необхідно додати для перетворення графа в сильно зв'язний. Сильно зв'язковим називається граф, будь-які дві вершини якого взаємно досяжні. Для графів коректних програм, тобто графів, що не мають недосяжних від точки входу дільниць і «висячих» точок входу і виходу, сильно зв'язний граф, як правило, виходить шляхом замикання дугою вершини, що позначає кінець програми, на вершину, що позначає точку входу в цю програму. По суті V(G) визначає число лінійно незалежних контурів в сильно зв'язкового графі. Так що в коректно написаних програмах p = 1, і тому формула для розрахунку цикломатичної складності набуває вигляду: V (G) = e – n + 2.

Дана оцінка не здатна розрізняти циклічні та умовні конструкції. Ще одним істотним недоліком подібного підходу є те, що програми, представлені одними і тими ж графами, можуть мати абсолютно різні за складністю предикати.

Для виправлення даного недоліку Г. Майерсом була розроблена нова методика. Як оцінки він запропонував взяти інтервал [V (G), V (G) + h], де h для простих предикатів дорівнює нулю, а для n-х h = n-1. Даний метод дозволяє розрізняти різні по складності предикати, однак на практиці він майже не застосовується.

Ще одна модифікація методу Мак-Кейба – метод Хансена. Міра складності програми в даному випадку представляється у вигляді пари (цикломатична складність, число операторів). Перевагою даної міри є її чутливість до структурованості ПЗ.

Топологічна міра Чена висловлює складність програми через число перетинів кордонів між областями, утвореними графом програми. Цей підхід застосовується лише до структурованим програмами, що допускає лише послідовне з'єднання керуючих конструкцій. Для неструктурованих програм міра Чена істотно залежить від умовних і безумовних переходів. У цьому випадку можна вказати верхню і нижню межі міри. Верхня – є m +1, де m – число логічних операторів при їх взаємної вкладеності. Нижня – дорівнює 2. Коли керуючий граф програми має тільки одну компоненту зв'язності, міра Чена збігається з цикломатичною мірою Мак– Кейба.

Метрики складності потоку керування і даних програми. Четвертим класом метрик є метрики, близькі як до класу кількісних метрик, класу метрик складності

потоку керування програми, так і до класу метрик складності потоку керування даними. Даний клас метрик встановлює складність структури програми як на основі кількісних підрахунків, так і на основі аналізу керуючих структур.

Першою з таких метрик є тестуюча М-Міра. Міра зростає з глибиною вкладеності і враховує протяжність програми [4]. До тестуючої міри близько примикає міра на основі регулярних вкладень. Ідея цієї міри складності програм полягає в підрахунку сумарного числа символів (операндів, операторів, дужок) в регулярному виразі з мінімально необхідним числом дужок, що описує керуючий граф програми. Всі заходи цієї групи чутливі до вкладеності керуючих конструкцій і до протяжності програми. Однак зростає рівень трудомісткості обчислень.

Також мірою якості програмного забезпечення служить зв'язаність модулів програми. Якщо модулі сильно пов'язані, то програма стає важкою в розумінні та її трудно модефікуати. Дана міра не виражається чисельно. Види пов'язаності модулів наведені далі.

Зв'язаність за даними – якщо модулі взаємодіють через передачу параметрів і при цьому кожен параметр є елементарним інформаційним об'єктом. Це найбільш бажаний тип пов'язаності.

Зв'язаність за структурою даних – якщо один модуль посилає іншому складовою інформаційний об'єкт для обміну даними.

Зв'язаність з управління – якщо один посилає іншому інформаційний об'єкт – прапор, призначений для управління його внутрішньою логікою.

Модулі пов'язані з загальної області в тому випадку, якщо вони посилаються на одну і ту ж саму область глобальних даних. Зв'язаність з загальної області є небажаним, так як, по-перше, помилка в модулі, що використовує глобальну область, може несподівано проявитися в будь-якому іншому модулі. По-друге, такі програми важкі для розуміння, так як програмісту важко визначити які саме дані використовуються конкретним модулем.

Зв'язаність по вмісту – якщо один з модулів посилається всередину іншого. Це неприпустимий тип зчеплення, так як повністю суперечить принципу модульності, тобто подання модуля у вигляді чорного ящика.

Зовнішня зв'язаність – два модулі використовують зовнішні дані, наприклад комунікаційний протокол.

Зв'язаність за допомогою повідомлень – найбільш вільний вид пов'язаності, модулі безпосередньо не пов'язані один з одним, про повідомляються через повідомлення, які не мають параметрів.

Відсутність пов'язаності – модулі не взаємодіють між собою.

Зв'язаність за часом – дві дії згруповані в одному модулі лише тому, що зважаючи обставин вони відбуваються в один час.

Ще одна міра, що стосується стабільності модуля – міра Колофелло, вона може бути визначена як кількість змін, які потрібно провести в модулях, відмінних від модуля, стабільність якого перевіряється, при цьому ці зміни мають стосуватися перевіряється модуля.

Гібридні метрики. На завершення необхідно згадати ще один клас метрик, званих гібридними. Метрики даного класу ґрунтуються на більш простих метриках і являють собою їх зважену суму. Першим представником даного класу є метрика Кокопого. Вона визначається таким чином:

H_M = (M + R1 * M (M1) +... + Rn * M (Mn) / (1 + R1 +... + Rn)

Де M – базова метрика, Mi – інші цікаві заходи, Ri – коректно підібрані коефіцієнти, M (Mi) – функції.

Функції M (Mi) і коефіцієнти Ri обчислюються за допомогою регресійного аналізу або аналізу задачі для конкретної програми.

В результаті досліджень, автор метрики виділив три моделі для заходів: Маккейба, Холстеда і SLOC, де в якості базової використовується міра Холстеда. Ці моделі отримали назву «найкраща», «випадкова» і «лінійна».

Підводячи підсумок, хотілося б відзначити, що жодної універсальної метрики не існує. Будь-які контрольовані метричні характеристики програми повинні контролюватися або в залежності один від одного, або в залежності від конкретного завдання, крім того, можна застосовувати гібридні заходи, проте вони так само залежать від більш простих метрик і також не можуть бути універсальними. Строго кажучи, будь-яка метрика – це лише показник, який сильно залежить від мови і стилю програмування, тому ні одну міру не можна зводити в абсолют і приймати будь-які рішення, ґрунтуючись тільки на ній.

ЛІТЕРАТУРА

1. http://www.ibm.com/developerworks/ru/library/r-rational_clear_case/
2. Липаев В.В. «Качество программных средств», М. – 2002
3. T.J. McCabe, «A complexity measure,» IEEE Transactions on Software Engineering, vol. SE-2, no. 4, pp. 308-320, December, 1976
4. Богданов Д.В., «Стандартизация жизненного цикла программных средств», СПб – 2000, 210 с.

Г. С. Павловська,
студентка VI курсу,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»

Ю. О. Олійник,
асистент кафедри автоматизованих систем
обробки інформації та управління,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»

ФОРМАЛЬНИЙ АПАРАТ ОПИСУ СПЕЦИФІКАЦІЇ ВИМОГ НА ОСНОВІ МОВИ UML

Процес опису специфікації вимог є дуже важливим етапом життєвого циклу програмного забезпечення (ISO/IEC 12207) та є обов’язковим елементом всіх відомих моделей життєвого циклу програмного забезпечення. Специфікація вимог є важливим елементом для розробки та тестування програмного забезпечення. Найбільш популярною мовою моделювання в області розробки програмного забезпечення на даний момент є мова UML, призначена для візуалізації, специфікування, проектування та документування програмних систем.

В той же час UML не може бути повноцінно використана для підготовки автоматизованого тестування, оскільки в ній відсутня чітка семантична основа. Тому необхідно дослідити можливості UML для специфікації вимог та вибрати формальний апарат такого опису специфікації використання у процесах розробки та тестування.

У даному дослідженні розглядаються лише вимоги до програмного забезпечення. Такі вимоги встановлюють основні угоди між користувачами (замовниками) та розробниками (виконавцями) відносно того, що робитиме система і чого від неї варто очікувати. Документ може включати процедури перевірки одержуваного програмного забезпечення на відповідність пропонованим йому вимогам, характеристики, що визначають якість і методи його оцінки, питання безпеки та багато іншого. Часто програмні вимоги описуються звичайною мовою. Водночас, існують напівформальні і формальні методи й підходи, що використовуються для специфікації програмних вимог. У кожному разі, завдання полягає в тому, щоб ці вимоги були ясні, зв'язки між ними прозорі, а зміст даної специфікації не допускав різночитань та інтерпретацій, здатних привести до створення програмного продукту, що не відповідає потребам зацікавлених осіб.

Одним із варіантів функціональних вимог є моделі вимог у вигляді діаграм, елементами яких є вимоги та відношення між ними. Вимоги до користувацького інтерфейсу можуть бути представлені у вигляді прототипу цього ж інтерфейсу. Модель функціональних вимог надалі може бути представлена у вигляді діаграм прецедентів.

Засобів мови UML в сукупності з потужними механізмами розширення достатньо для того, щоб описати будь-яку програмну систему, з усіх точок зору, актуальних на різних етапах життєвого циклу. Більше того, все ширше стає область застосування концепцій модельно-орієнтованої розробки (Model Drive Development), що відводять моделям головну роль у процесі створення та підтримки системи.

Процес об'єктно-орієнтованого аналізу і проектування тісно пов'язаний з підготовчим етапом або аналізом вимог, що включає в себе опис прецедентів. Найчастіше прецеденти потрібно продумувати досить детально. Але основна ідея полягає в дослідженні та формулюванні функціональних вимог шляхом написання історії «з життя системи». Ці історії допомагають сформулювати різні завдання і являють собою сценарії використання системи.

На першому етапі проектування створюється модель, елементами якої є функціональні вимоги до програмного забезпечення, що розробляється. Визначаються всі необхідні дані щодо кожної вимоги, а також існуючі зв'язки між ними.

До кожної визначеної вимоги створюються об'єкти взаємодії, що реалізують вимоги. Цими об'єктами можуть бути актори, прецеденти та елементи графічного інтерфейсу. В результаті отримується діаграма прецедентів.

Діаграми прецедентів – це відмінне зображення системного контексту, оскільки вони відображають межі системи, зовнішні для системи поняття і способи використання системи. А також полегшують розуміння систем, підсистем або класів, представляючи погляд ззовні на те, як дані елементи можуть бути використані у відповідному контексті. Діаграма підсумовує поведінку системи та її виконавців.

У UML концептуальні відношення між елементами, що існують в різних моделях, можна моделювати за допомогою відношення трасування. Трасування неможна застосовувати до елементів в рамках однієї моделі. Вимоги в діаграмах прецедентів можна зв'язати з іншими вимогами, до яких вони можуть мати відношення. Трасування прецедентів до бізнес-вимог, вимог можливостей, тестам або іншим прецедентам допомагає оцінити вплив змін на зв'язані з ним вимоги та перевірити їх виконання.

З конкретного зв'язку між прецедентом (з діаграми прецедентів) та вимогою (модель вимог) формується сценарій певних дій визначених актором над програмним забезпеченням, що розробляється. Але також було б непогано відокремити і проілюструвати операції системи, виконання яких запрошує зовнішній виконавець, оскільки вони важливі для розуміння поведінки системи. В якості системи позначень до складу мови UML входять діаграми послідовностей. З їх допомогою можна проілюструвати взаємодію виконавця з системою і операції, виконання яких при цьому ініціюються.

Виходить, що при описі програмного забезпечення за допомогою мови UML всі діаграми пов'язані та створюються одні на основі інших. Тому пройшовши шлях від моделювання вимог до створення діаграм діяльності можна створити інші діаграми, що є необхідними для переходу до формальних апаратів, а саме діаграми послідовності та діаграми станів.

Мови специфікацій, що використовуються для формального опису властивостей програм, знаходяться на більш високому рівні, ніж мови програмування. Їх можна класифікувати за такими категоріями:

– універсальні мови з загальноматематичною основою (наприклад, RAISE, Z, API, VDM та інші);

– мови специфікації проблемних областей (наприклад, мови програмування, мови специфікацій ПЗ або доменів – DSL та інші);

– спеціалізовані мови специфікації (наприклад, мови таблиць, логіки, рівностей і підстановок та ін);

– мови, орієнтовані на специфікацію паралельних процесів (наприклад, CIP-L, Ada-68 Concurrent Pascal та ін).

Опис завдання на мові специфікації включає в себе опис загального контексту всіх понять, через які визначаються поняття, які беруть участь у формулюванні завдання або в описі моделі ПЗ.

Опис завдання дається у вигляді аксіом, тверджень, перед і постумов, що вимагають для їх реалізації не систем програмування, а спеціального апарату для доведення або верифікації опису завдань, зокрема інтерпретаторів або метасистем.

Графічна мова описів і специфікацій SDL є одним з найбільш відомих методів формального опису поведінки реактивних і розподілених систем. Він розроблений Міжнародним союзом електрозв'язку (ITU-T) і входить до Рекомендації ITU-T серії Z.100. Від початку націлена на телекомунікаційні системи, в сьогоденні мова широко застосовується для опису систем управління процесами і систем реального часу.

Перевага мови SDL – у зручності створення великих моделей. Він володіє такими корисними для розробки властивостями, як наочність і модульність, оснащений розширеним набором, що спрощують опис допоміжних конструкцій.

Мова SDL видається більш узгодженою, ніж UML і має більш чітку семантичну основу. З іншого боку, UML більш виразний і широко використовуваний. Мета об'єднання двох мов полягає в тому, щоб дозволити використовувати виражені можливості UML в поєднанні з перевагами SDL, до яких в першу чергу відносяться узгодженість і семантика.

З UML отримується діаграма кінцевих автоматів та застосовується метод трансформації виділення в метод частини кінцевого автомата, який має на увазі перенесення в виділений метод не тільки дій, пов'язаних з переходом, а й самих переходів і станів.

Застосування цієї трансформації пов'язана з наступною властивістю. Стани, що переносяться в метод, що виділяється, перестають належати вихідному автомату і, отже, команди переходу, що призводять з станів вихідного автомата в стан, перенесені у виділений автомат, некоректні. Такі команди переходу (зміни стану) повинні бути замінені командами виклику методу, що виділяється. Однак у автомата, що реалізує метод, може бути тільки одна вхідна точка, тому або всі такі команди повинні здійснювати перехід в один і той же стан, або можна використовувати цілочисельний параметр для передачі номера того стану, з якого має розпочатися виконання методу.

Позначимо через *RS(x, y)* множину, що містить всі стани автомата, в які можна потрапити зі стану *y*, не проходячи при цьому через стан *x*, включаючи *y* і виключаючи *x*. Спеціальний символ *stop* додається в множину *RS(x, y)*, якщо зі стану *y* за деяку кількість переходів можна дійти до дії, завершального роботу автомата *(stop)*. Позначимо множину всіх переходів деякого кінцевого автомата *A* через *All_T(A)*, а перехід зі стану *a* в стан *b* по сигналу *z* – через *t(a, z→b)*.

Множина станів *S* замкнута на множині переходів T, якщо не існує переходу:

$$t(x', e \to S) \in T : s \in S, x' \notin S$$

Трансформація виділення методу для переходу *t(x, e → y)* кінцевого автомата *A*, може бути застосована при виконанні наступних трьох умов:

x! = y, інакше *RS* порожньо і це буде випадок виділення автомата без станів;

множина *RS(x, y)* замкнута на множині переходів *All_T (A)\t(x, e→y)*;

stop ∉ RS(x, y).

Трансформація виділення методу для переходу *t(x, e → y)* полягає в наступному:

- створюється і додається до активного клас метод *P* з реалізацією у вигляді кінцевого автомата;
- в цей метод переміщаються всі стани з множини *RS(x, y)*;
- дії, приписані переходу *t(x, e → y)*, стають діями, приписаними початковому переходу кінцевого автомата методу *P()*. Замість них у вихідний кінцевий автомат вставляється виклик методу *P()* і команда переходу в початковий стан *x*;
- всі команди переходу в стан *x* у створеному кінцевому автоматі замінюються на команди повернення з методу *(return)*.

Частина автомата, виділена в метод, володіє наступною семантикою: отримавши вхідний сигнал, автомат виконує деякі дії, починаючи з стану *y*, по завершенні яких повертається у стан *x*. Виконується логіка виконання завдання з наступним поверненням в початковий стан. Саме це і служить підставою для виділення методу.

У результаті перетворення виділяється структурна одиниця автомата – метод, а діаграма, що описує кінцевий автомат, зменшується, що спрощує його розуміння. А виділений метод можна використовувати повторно для зменшення дублювання коду.

Використовуючи описаний метод перетворення виходить схема (послідовність) методів і команд переходів між ними.

Отриману схему в подальшому буде легко виконати перетворення в сценарій тестування – набір тест-кейсів, зібраних в послідовність для досягнення певної мети. Він включає в себе вихідні дані, умови і послідовності виконання дій та очікувані результати.

В. В. Семерков,
студент IV курса,
Харьковский национальный университет радиоэлектроники

ПРИМЕНЕНИЕ АЛГОРИТМОВ ПРИМЕРНОГО СОПОСТАВЛЕНИЯ СЛОВ

Информация представляется в виде набора данных. Современные информационные системы основаны на концепции информации, представленной в виде данных и на концепции алгоритмов, реализованной в виде программного обеспечения. Алгоритмы имеют вспомогательный характер и необходимы для получения, сбора, обработки и преобразования данных. Следовательно, основой информационных систем являются данные и процедуры, организованные в базы данных, адекватно отражающие реалии действительности в той или иной предметной области.

Данный доклад посвящён исследованию методов решения проблемы поиска в базах данных, когда известно произношение текста, но неизвестно как он пишется. Рассматриваются некоторые фонетические алгоритмы. Также описываются метрики похожести текста, используемые в поиске, позволяющем ошибки. Информационная система, использующая фонетические алгоритмы, сможет предложить пользователю правильную выборку данных, даже если он ввёл не совсем корректный запрос для поиска. Данные алгоритмы сопоставляют словам со схожим произношением одинаковые коды, что позволяет осуществлять сравнение множества таких слов на основе их фонетического сходства. Поиск дублирующихся учетных записей, а, следовательно, нечёткое сопоставление записей, является одной из ключевых операций при работе с базами данных персонала крупных организаций [2; 3].

Для того чтобы можно было применять алгоритмы поиска к базам данных, необходимо сначала произвести индексирование баз данных, используя коды, полученные на основании применения фонетических алгоритмов. Рассмотрим некоторые из основных алгоритмов.

Одним из первых был разработан алгоритм Soundex, изобретенный Робертом Расселом и Маргарет Обелл. Его принцип работы основан на разбиении согласных букв на группы с порядковыми номерами, из которых составляется результирующее значение. Первая буква сохраняется, последующие буквы сопоставляются цифрам по таблице (Табл.1). Символы, не представленные в таблице (а это все гласные и некоторые согласные), игнорируются. Смежные символы, или символы, разделенные буквами H или W, входящие в одну и ту же группу, записываются как один. Результат обрезается до 4 символов. Недостающие позиции заполняются нулями [1; 4]. После выполненных процедур остаётся всего лишь 7 тысяч различных вариаций такого кода, что влечет за собой множество совершенно ничем не похожих друг на друга слов, имеющих одинаковый Soundex-код. Таким образом, результат в большинстве случаев включает в себя большое количество «ложноположительных» значений.

Таблица 1
Сопоставление согласных букв с індексами в оригинальном алгоритме Soundex

Согласные буквы	Индексы
B, P, F,V	1
C, S, K, G, J, Q, X, Z	2
D, T	3
L	4
M, N	5
R	6

В улучшенной версии алгоритма (Табл.2), буквы разбиты на большее количество групп. Помимо этого, никакого особого внимания буквам H и W не уделяется, они просто игнорируются. Кроме того, никаких операций с длиной результата не производится – код не имеет фиксированной длины и не обрезается.

Таблица 2
Сопоставление согласных букв с индексами в улучшенном алгоритме Soundex

Согласные буквы	Индексы
B, P	1
F, V	2
C, S, K	3
G, J	4
Q, X, Z	5
D, T	6
L	7
M, N	8
R	9

В качестве альтернативы алгоритму Soundex был разработан алгоритм Metaphone. Указанный алгоритм является более точным, чем Soundex, потому что использует больший набор правил английского произношения [1; 4]. Исходное слово преобразуется с учетом правил английского языка, используя заметно более сложные правила, и при этом теряется значительно меньше информации, так как буквы не разбиваются на группы. Итоговый код представляет собой набор символов из множества {0, B, F, H, J, K, L, M, N, P, R, S, T, W, X, Y}, в начале слова также могут быть гласные из множества {A, E, I, O, U}.

В 2000 году появился улучшенный алгоритм Double Metaphone, который отличается от других фонетических алгоритмов, генерируя из исходного слова не один, а два кода длиной до 4 символов каждый. Первый отражает основной вариант произношения слова, второй – альтернативную версию. Он имеет большое количество различных правил, учитывающих, помимо всего прочего, различное происхождение слов, уделяя внимание восточно-европейским, итальянским и китайским словам.

Алгоритмы нечёткого поиска характеризуются метрикой – функцией расстояния между двумя словами, позволяющей оценить степень их сходства в данном контексте. Наиболее известными метриками являются расстояния Хемминга, Левенштейна и Дамерау-Левенштейна.

Расстояние Хемминга указывает число позиций, в которых соответствующие символы двух слов одинаковой длины различны, т.е. является метрикой только на множестве слов одинаковой длины, что сильно ограничивает область его применения.

Наиболее часто применяемой метрикой является расстояние Левенштейна или расстояние редактирования. Исходный вариант этого алгоритма имеет временную сложность $O(nm)$ и потребляет $O(nm)$ памяти, где n и m являются длинами сравниваемых строк. Расстояние Левенштейна – это минимальное количество правок одной строки, чтобы превратить её во вторую. Под правками подразумеваются три возможные операции: стирание символа, замена символа и вставка символа.

Приведём несколько примеров. Пусть функция levenshtein является функцией, находящей расстояние Левенштейна для двух строк.

levenshtein(‘ABC’,’ABC’) = 0

levenshtein(‘ABC’,’ABCDEF’) = 3

Расстояние Левенштейна позволяет субъективно оценить, насколько строки не похожи друг на друга.

Алгоритм Дамерау-Левенштейна является модификацией алгоритма Левенштейна. В алгоритм Дамерау-Левенштейна добавлена еще одна важная операция – транспозиция, по сравнению с алгоритмом Левенштейна. Транспозиция – это операция по перестановке местами двух соседних символов. Фредерик Дамерау доказал, что 80% ошибок при наборе текста человеком являются транспозициями, что делает эту модификацию намного эффективнее в некоторых случаях.

В докладе были рассмотрены такие фонетические алгоритмы как Soundex, улучшенный алгоритм Soundex, Metaphone, Double Metaphone, а также метрики

расстояния. Большая часть фонетических алгоритмов реализована на множестве языков программирования.

Фонетические алгоритмы ставят в соответствие каждой из строк фонетический код, а затем применяют операции сравнения, обычно основанные на фонетических свойствах, иногда в сочетании с методами вычисления дистанции редактирования [2; 3]. Для использования в конкретной предметной области часто имеет смысл провести оптимизацию выбранных алгоритмов либо использовать их комбинацию. Фонетические алгоритмы находят практическое применение во многих областях науки и информационных технологий: сжатие данных, криптография, распознавание речи, генетика и молекулярная биология.

ЛИТЕРАТУРА

1. Кнут Д. Искусство программирования. Т.3. Сортировка и поиск – М.: Издат. дом «Вильямс», 2003 – 801 с.
2. Цыганов Н.Л. Обзор алгоритмов нечёткого сопоставления записей применительно к задаче исключения дублирования персональных данных – Московский инженерно-физический институт, 2006.
3. Цыганов Н.Л. Проблемы очистки иизбежания дублирования персональных данных с помощью методики нечеткого сопоставления в практике Европейской Организации Ядерных Исследований // Науч.сессияМИФИ-2005.Сб. науч. тр. М.: МИФИ, 2005. Т.12. – 193 с.
4. Википедия. Metaphone – Режим доступа: http://ru.wikipedia.org/wiki/Metaphone

Розділ 4

Медицина та фармація

Э. А. Атабалаева,
студентка V курса медицинского факультета № 3,
Донецкий национальный медицинский университет имени Максима Горького

СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА СИНУСИТОВ У ДЕТЕЙ С ПОЗИЦИИ РЕФЛЕКСОДИАГНОСТИКИ И ГОМЕОПАТИЧЕСКОЙ ДИАГНОСТИКИ

Актуальность темы: Несмотря на внедрение в практику современных методов диагностики и лечения, частота синуситов остается достаточно высокой. По данным Международной медицинской статистики, число людей, заболевших синуситом, ежегодно увеличивается на 1-2%! Данная проблема усугубляется тем, что у детей эта патология быстро прогрессирует и имеет высокий риск развития осложнений [1, с. 41]. Разработка таких направлений как рефлексодиагностика и гомеопатическая диагностика воспалительных заболеваний является альтернативой для выявления первопричины синуситов у детей и помогает в выборе рационального лечения.

Цель исследования: Дать характеристику синуситам с позиции рефлексодиагностики и гомеотерапии и разработать рекомендации по сочетанному применению рефлексотерапии и гомеопатии в лечении синуситов у детей.

Материалы: Для исследования было отобрано 30 детей в возрасте от 7 до 8 лет. На основании жалоб, объективного осмотра и данных дополнительного обследования дети были разделены на основную и контрольную группы. Группы были идентичны по полу и возрасту. Характеристика групп представлена в таблице 1.

Таблица 1
Характеристика групп отобранных для исследования

Симптомы / Возраст	Основная группа				Контрольная группа
	Синдром «Ян» с позиции рефлексотерапии	Растительный конституциональный тип с позиции гомеопатии	Синдром «Инь» с позиции рефлексотерапии	Минеральный конституциональный тип с позиции гомеопатии	
7 лет	3	3	3	3	5
8 лет	2	2	2	2	5
всего	20				10

Методы: Использовались стандартные лабораторно-инструментальные диагностические исследования, включающие: общий анализ крови и мочи, риноскопию, рентгенографию придаточных пазух носа [2, с. 279 – 286]. Кроме этого, использовалась рефлексодиагностика, позволяющая выделить ведущие синдромы, отнести жалобы к типу Инь или Ян, определить тактику вмешательства и методы рефлексотерапии. При сопоставлении жалоб с патогенезами гомеопатических препаратов определялись конституциональные типы (расти-

тельные и минеральные) с позиции гомеопатии. Рефлексотерапевтические синдромы сравнивались с гомеопатичекими конституциональными типами.

Результаты: Жалобы детей на повышение температуры тела, головную боль, заложенность и выделения из носа были охарактеризованы с позиции рефлексотерапевтических синдромов Инь и Ян [3, 132 – 135], что позволило определить синдромальную принадлежность жалоб. При анализе жалоб с позиции гомеотерапии дети были разделены на два конституциональных типа – растительный и минеральный [4, с. 122 – 139]. В таблице 2 отображены характеристики жалоб и данных объективного осмотра при синуситах с позиции классической медицины и рефлексотерапии, а в таблице 3 – с позиции классической медицины и гомеопатической диагностики.

Таблица 2

Сравнительная характеристика симптомов синуситов с позиции классической медицины и рефлексотерапии

Классические симптомы	Ян симптомы с позиции рефлексодиагностики (с указанием меридиана)	Растительный конституциональный тип с позиции гомеопатии
Жалобы: Затрудненное носовое дыхание	Меридиан толстой кишки: заложенность носа и затрудненное дыхание через нос	Pulsatilla: закладывание носа по вечерам Thuja occidentalis: одышка; пациент дышит с трудом
Температура тела	Меридиан толстой кишки: лихорадка Меридиан легких: повышение температуры тела	Thuja occidentalis: потрясающий озноб, сопровождающийся зевотой; при этом кисти холодны, как лёд; на покрытых одеждой участках – кожа сухая, горячая; лучше от умывания
Головная боль	Меридиан печени: головная боль, которая сопровождается повышением температуры и лихорадкой	Pulsatilla: часто меняющие локализацию внезапные острые колющие боли в голове, распространяющиеся на лицо и зубы; головокружение; облегчение на свежем воздухе. Лобные и супраорбитальные боли Thuja occidentalis: головокружение, похожее на раскачивание; боль в голове, как будто ее пронизывает гвоздь; рвущая, дергающая боль
Выделения из носа	Меридиан мочевого пузыря: обильные выделения из носа	Pulsatilla: насморк: закладывает правую ноздрю; давящие боли в корне носа. Утрата обоняния. Большие зеленые и зловонные корки в носу. Закладывание носа по вечерам. Желтая слизь, обильная по утрам Thuja occidentalis: когда сморкается, выделяется густая зелёная слизь. Хронический ринит
Снижение обоняния	Меридиан толстой кишки: нарушение обоняния	Pulsatilla: слабое обоняние, как при застарелом катаре носа
Объективно: Отек слизистой	Меридиан легких: отеки	Thuja occidentalis: отек, уплотнение и напряжение крыльев носа.

оболочки носа		
Гиперемия слизистой оболочки носа	Меридиан сердца: гиперемия	

Таблица 3

Сравнительная характеристика симптомов синуситов с позиции классической медицины и гомеопатии

Классические симптомы	Инь симптомы с позиции рефлексодиагностики	Минеральный конституциональный тип с позиции гомеопатии
Жалобы:	Меридиан легких: затрудненное носовое дыхание	Silicea: нос заложен
Затрудненное носовое дыхание		
Температура тела	Меридиан легких: повышенная чувствительность к холоду	
Головная боль	Меридиан печени: головная боль постоянного характера, которая сопровождается головокружением	Graphites: головная боль по утрам при пробуждении, как правило, односторонняя, часто с рвотой. Ощущение онемение и сжатия Silicea: продолжительные, тупые боли натощак.; головокружение, когда смотрит вверх; облегчение от укутывания в теплую одежду и при лежании на левом боку. Боли начинаются в области затылка, распространяются через всю голову и останавливаются над глазами
Выделения из носа	Меридиан селезенки: обильные выделения из носа	Graphites: выделения гнойные, чаще жидкие, со слизью и кровью Silicea: обильные гнойные выделения из носа
Снижение обоняния	Меридиан легких: снижение обоняния	Graphites: патологическое обостренное обоняние: не переносит даже запаха цветов
Объективно:	Меридиан селезенки: отечность слизистой оболочки носа	
Отек слизистой оболочки носа		
Гиперемия слизистой оболочки носа	Меридиан тонкой кишки: прилив крови и гиперемия	

В контрольной группе для лечения назначалась стандартная фармакотерапия [5, с. 631-645] с применением таких лекарственных средств как: антибиотики 2 раза в день в течение 5 дней, сосудосуживающие препараты 4 раза в день на протяжении двух недель, антисептики 4 раза в день одну неделю, антигистаминные 1 раз в день в течение недели, пробиотики 3 раза в день в течение двух недель. Из вспомогательных методов применялись промывания околоносовых пазух методом перемещения – первые пять дней 2 раза в день, затем по одному разу в день; и УВЧ на область околоносовых пазух после нормализации температуры тела – 1 раз в день на протяжении пяти дней.

В основной группе применялась комбинированная терапия – сочетание классического лечения фармпрепаратами, рефлексотерапии и гомеопатии. Из

методов рефлексотерапии применялось воздействие на точки локального, сегментарного и общего действия. Для симптомов Ян воздействие на причинные меридианы носило седирующий характер, а для Инь – тонизирующий. Время воздействия – 15-20 минут, глубина – 5-7 мм (в зависимости от зоны воздействия). Сеансы проводились в одно и то же время. Основными точками воздействия являлись: P6, P7, P10 (меридиан легких), Gi2, Gi19, Gi20 (меридиан толстого кишечника), RP4, RP19, RP20 (меридиан селезенки), F3, F8, F14 (меридиан печени), V1, V3, V4 (меридиан мочевого пузыря), C5, C6, C7 (меридиан сердца), iG1, iG2, iG4(меридиан тонкого кишечника).

Также для лечения в основной группе использовались гомеопатические препараты в зависимости от конституционального типа: для растительного – Thuja occidentalis и Pulsatilla, а для минерального – Graphites и Silicea. Препараты применялись в разведении 30 – 2 раза в неделю в течение двух недель, в последующие две недели в разведении 100 – 1 раз в неделю, в последующие две недели в разведении 200 – 1 раз в неделю.

Сравнив результаты лечения в основной и контрольной группе, были получены следующие результаты: время восстановления функции внешнего дыхания в основной группе на 40% меньше, чем в контрольной. Выявленные при первичном осмотре симптомы в основной группе регрессировали к 6 дню лечения, а в контрольной – к 10 дню. Таким образом, время пребывания в стационаре детей из основной группы сократилось на 5 дней по сравнению с контрольной.

Вывод: Сопоставив рефлексотерапевтическую принадлежность каждого симптома, и определив конституциональный тип испытуемых, был осуществлен индивидуальный подход к каждому пациенту, что позволило воздействовать на непосредственную причину возникновения синуситов. Достаточно быстрый регресс симптомов заболевания позволил сократить время пребывания пациентов из основной группы в стационаре на 5 дней. Как показало проведенное исследование, комбинированная терапия – сочетание классического лечения фармпрепаратами, рефлексотерапии и гомеопатии при лечении синуситов у детей более эффективна, чем классическая фармакотерапия.

ЛИТЕРАТУРА

1. Вишняков В.В. Лечение острого синусита // Эффективная фармакотерапия 2010. №1 – с. 41-45
2. Оториноларингология / Д.И. Заболотный, Ю.В. Митин, С.Б. Безшапочный, Ю.В. Деева. – К.: ВСИ Медицина, 2010. – 496 с.
3. Кулемзіна Т.В., Заремба Є.Х. Нетрадиційні методи лікування у практиці сімейного лікаря: навчальний посібник. – Донецьк: Каштан, 2011. – 352 с.
4. Гуцол Л.П. Основи гомеопатії: навчальний посібник для студентів вищих медичних навчальних закладів IV рівня акредитації. – Вінниця: Нова книга, 2011. – 344с.
5. Болезни уха, горла, носа в детском возрасте. Национальное руководство / гл. ред. М.Р. Богомильский, В.Р. Чистякова, Е.Ю. Радциг // М.: ГЭОТАР-Медиа, 2008. – 736с.

О. В. Бакун,
асистент кафедри акушерства і гінекології
з курсом дитячої та підліткової гінекології,
Буковинський державний медичний університет
С. О. Овчарук,
студент VI курсу,
Буковинський державний медичний університет
В. В. Гринчук,
студент VI курсу,
Буковинський державний медичний університет
Д. О. Мельничук,
студент VI курсу,
Буковинський державний медичний університет
В. Б. Маковський,
студент VI курсу,
Буковинський державний медичний університет

КОНЦЕНТРАЦІЯ ГІПОФІЗАРНИХ ГОРМОНІВ В КРОВІ ЖІНОК ІЗ БЕЗПЛІДДЯМ ТРУБНО-ПЕРИТОНЕАЛЬНОГО ПОХОДЖЕННЯ

Вступ. Більшість авторів вважає, що продукція лютропіну (ЛГ) та фолітропіну (ФСГ) здійснюється різними видами клітин, функціональна активність яких контролюється загальним рилізинг-гормоном [2].

Не дивлячись на існування загального гіпоталамічного стимулятора продукції гонадотропінів, ступінь відповідної реакції гіпофізу на цього дію неоднорідна для ЛГ і ФСГ[4,6]. Ці відмінності виявляються і при аналізі динаміки секреції гонадотропінів протягом менструального циклу. Секреція ФСГ, як відомо, активно зростає на початку менструального циклу, так що значення базальної секреції гормону в ранню фолікулінову фазу циклу в декілька разів перевищують таку в лютеїновій фазі [5]. В преовуляторному періоді під впливом підвищеного вмісту естрадіолу концентрація ФСГ падає, після чого відбувається овуляторний викид гормону. На відміну від ФСГ, секреція ЛГ незначно збільшується на початку циклу і практично не відрізняється в лютеїновій фазі [3]. Однією із причин порущень індукуючого фолікулогенезу в програмах екстракорпорального запліднення є спонтанна «паразитарна» пікова секреція ЛГ, що супроводжується прискореним дозріванням ооцитів і як наслідок початком їх лютеїнізації до настання розрахункового часу овуляції [2,4]. Це може супроводжуватись відміною лікувального циклу через неможливість запліднення таких ооцитів чи відмови від переносу ембріонів внаслідок їх можливих морфологічних дефектів [1, 3, 7].

Метою нашого дослідження було вивчення концентрації гіпофізарних гормонів в крові жінок із безпліддям.

Матеріали і методи дослідження

Відповідно до мети дослідження нами було проведене спеціальне дослідження рівня білкових (лютропін – ЛГ, фолітропін -ФСГ) гормонів в плазмі крові у жінок з безпліддям трубного походження, які склали основну групу в

кількості 20 осіб. Такі ж дослідження рівня білкових гормонів були проведені і в контрольній групі, яку склали соматично здорові жінки із збереженою репродуктивною функцією, вік яких відповідав віку пацієнток основної групи.

В основній (жінки з безпліддям трубного походження) та контрольній групах проводилось спеціальне дослідження рівня білкових (лютропін-ЛГ, фолітропін-ФСГ) гормонів в плазмі крові на 2-3-й день менструального циклу – базовий рівень та в день пункції яєчника в циклі стимуляції суперовуляції. Рівень гормонів визначали ІФА шляхом використання набору реагентів для кількісного імуноферментного визначення вмісту гормонів в сироватці крові:

– «Гонадотропин ИФА-ФСГ»;

– «Гонадотропин ИФА-ЛГ».

Величину Р (достовірність різниці) визначали по таблиці Ст'юдента-Фішера. Різниці між порівнюючими середніми величинами рахувалися достовірними при $P < 0,05$.

Результати дослідження та їх обговорення

Результати, що отримані нами при дослідженні базового рівня гормонів представлені в таблиці 1.

Проаналізувавши результати проведених нами досліджень, які наведені в таблиці 1 констатовано, що у жінок із безпліддям трубного генезу на 2-3 день менструального циклу ендокринна функція гонадотропоцитів передньої долі гіпофіза не відрізнялась від показників у контрольної групи. Цей факт виступав для нас додатковим критерієм для формування основної групи.

Таблиця 1
Концентрація гіпофізарних гормонів
у крові жінок на 2-3-й дні менструального циклу (M ±m)

Показник	Основна група (n=20)	Контрольна група (n=20)	p
ЛГ, пкг/мл	5,8±1,70	6,22±1,21	>0,05
ФСГ, пкг/мл	10,0±1,10	9,92±1,03	>0,05
ЛГ/ФСГ	0,58	0,63	

Рівень ЛГ на 2-3-ій день менструального циклу у пацієнток з безпліддям відрізнявся від показників у контрольній групі незначно. Співвідношення ЛГ до ФСГ в основній та контрольній групах було в межах 0,58-0,63.

За даними літератури [1,7] коефіцієнт ЛГ/ФСГ коливається у здорових жінок в межах 1,5-2,0. У наших пацієнток як контрольної так і основної групи даний коефіцієнт дещо нижчий, що можна пояснити особливостями методики визначення рівня гормонів в плазмі крові. Нами використовувалась методика визначення кількості гормона (пкг/мл), в той час як в ряді лабораторій визначали активність в міжнародних одиницях (МО/л).

Зміни гормонального профілю в жінок із безпліддям та в контрольній групі при дослідженні в день пункції яєчника в циклі стимуляції суперовуляції відображені в таблиці 2

Звертає на себе увагу той факт, що у наших пацієнток на висоті стимуляції суперовуляції констатовано статистично значуще зниження рівня лютеїнізуючого гормону з 16,2±5,27 до 1,08±0,06 пкг/мл.

Таке зниження рівня лютропіну в крові можна пояснити реципрокною залежністю між синтезом естрадіолу та активністю вертикалі люліберин-лютропін-прогестерон.

Таблиця 2

Концентрація гіпофізарних гормонів у крові жінок в день пункції яєчника в циклі стимуляції суперовуляції (M ±m)

Показник	Основна група в стимульованому циклі (n=20)	Контрольна група (n=20)	P
ЛГ, пкг/мл	1,08 ± 0,06	16,2±5,27	<0,001
ФСГ, пкг/мл	10,7±1,16	7,05±0,8	<0,05
ЛГ/ФСГ	0,1	2,2	

Паралельно у обстежених жінок виявлено деяке підвищення рівня фолітропіну з 7,05±0,8 до 10,7±1,16 найімовірніше в результаті циркуляції в крові екзогенно введеного даного гормону. Співвідношення ЛГ/ФСГ склало відповідно: 0,1 в стимульованому циклі; 2,2 в контрольній групі. Це досить важливо, оскільки нормальне функціонування яєчників можливе лише при співвідношенні ЛГ/ФСГ 1-1,5.

Знижена секреція ЛГ у пацієнток з безпліддям трубного походження послаблює синтез попередників стероїдних гормонів. Внаслідок цього знижується продукція андрогенів в яєчнику.

Відомо[5], що овуляторному піку відповідало майже 6-кратне збільшення концентрації естрадіолу. Збільшення концентрації естрогенів могло розглядатись і як стимул до різкого збільшення секреції ЛГ та ФСГ, який з'являється напередодні овуляції.

Але у наших дослідженнях рівень ЛГ, навпаки, знижений а ФСГ підвищений, що говорить про недостатню відповідь яєчників на стимуляцію, а також про можливість пошкодження фолікулярного апарату за рахунок автоімунного процесу.

Зниження концентрації ЛГ у пацієнток з безпліддям трубного походження у фолікулінову фазу менструального циклу та недостатня концентрація ФСГ призводять до порушення фолікулогенезу, овуляції та наступних секреторних перебудов ендометрію. Це, у свою чергу, може бути однією з причин безпліддя. Зниження рівня ЛГ можна пояснити ще і тим, що, необхідними для секреції ФСГ та ЛГ необхідно пульсуючі викиди гонадотропін-рилізинг-гормонів гіпоталамусу при цьому не всі гонадотропні рецептори аденогіпофіза зв'язуються одним імпульсом гонадотропін-рилізинг-гормонів і клітини аденогіпофіза в стані відповідати на подальший викид гонадотропін-рилізинг-гормонів. Внаслідок зниження рівня ЛГ в крові виникає блокада функціональної активності яєчників, що може супроводжуватись у подальшому зниженням концентрацій естрадіолу у крові.

Висновки. Таким чином, у хворих з безпліддям трубного походження виявлені значні порушення нормального ритму секреції та вмісту в крові гонадотроп-

них гормонів, які є пропорційними щодо ступеня тяжкості захворювання. Так, базальні рівні ЛГ та ФСГ майже не відрізнялись від контрольних показників, а у фолікулінову фазу менструального циклу спостерігалося зниження концентрації ЛГ на фоні нормального рівня ФСГ. Однак, незважаючи на наявність відхилень у секреції гонадотропних гормонів, компенсаторні реакції організму при цьому захворюванні забезпечують стан гомеостазу, тому овуляція в 2/3 хворих зберігається, у той час як репродуктивна функція виявляється значно порушеною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Экстракорпоральное оплодотворение и его новые направления в лечении женского и мужского бесплодия / Под ред. В.И. Кулакова, Б.В. Леонова. – М.: МИА, 2010.– 781 с.
2. Калинина Е.А. Оптимизация процедуры экстракорпорального оплодотворения и переноса эмбриона при синдроме поликистозных яичников // Пробл. репродукции. – 2002. – № 3 – С. 81-83.
3. Леонов Б.В., Кулаков В.И., Финогенова У.Я., Козлова А.Ю., Беляева А.А., Кузьмичев Л.Н. Использование препарата рекомбинантного ФСГ (фоллитропина-β) при лечении бесплодия в программах ЭКО и ПЭ// Акуш. и гин.– 2010. – № 6. – С. 35-40.
4. Назаренко Т.А., Дуринян Э.Р., Зыряева Н.А. Эндокринное бесплодие у женщин: диагностика и лечение. Практическое руководство. М., 2008. – 80с.
5. Светлаков А.В., Яманова М.В., Салмина А.Б., О.А. Серебренникова О.А. Вероятность наступления имплантации у женщин с разными формами бесплодия при лечении методом ЭКО // Пробл. репродукции. – 2010. – № 3. – С. 61-67.
6. Смольников В.Ю., Финогенова Е.Я. // Экстракорпоральное оплодотворение и его новые направляния в лечении женского бесплодия / Под ред. В.И. Кулакова, Б.В. Леонова. – М., 2000. – С. 91-135.
7. Смольникова В.Ю. Опыт применения гонадолиберина диферелина в программе экстракорпорального оплодотворения// Гинекология. – 2004. – Т. 6. – № 3. – С.109-111.
8. Яворская К.А. // Экстракорпоральное оплодотворение и его новые направления в лечении женского и мужского бесплодия / Под ред. В.И. Кулакова, Б.В. Леонова. – М., 2013. – Гл. 12. – С. 291-317.

М. В. Великий,
студент V курса
Научный руководитель: ***Т. В. Кулемзина,***
доктор медицинских наук, профессор
С. В. Красножон,
ассистент,
Донецкий национальный медицинский университет имени Максима Горького

НЕМЕДИКАМЕНТОЗНАЯ КОРРЕКЦИЯ БОЛЕВОГО СИНДРОМА

Проблема борьбы с болью является одной из наиболее актуальных в медицине, в частности в травматологии и ортопедии. Существует целый ряд определений этого понятия, различающихся между собой, но практически в каждом из них подчеркивается разнообразие механизмов возникновения боли, наличие как объективных, так и субъективных факторов ее формирования. Так, в «Эн-

циклопедическом словаре медицинских терминов» боль определяется как «своеобразное психофизиологическое состояние человека, возникающее в результате воздействия сильных раздражителей, вызывающих органические или функциональные нарушения в организме; является интегративной функцией организма, мобилизующей разнообразные функциональные системы для защиты организма от воздействия вредящего фактора» [5, с. 151]. В данном определении нашли отражение как минимум два аспекта: 1) сочетание в формировании боли психического и физиологического, органических и функциональных нарушений; 2) понимание боли как интегративной защитной функции организма. Сложность механизмов формирования боли, разнообразие факторов, влияющих на этот процесс, говорит о том, что для разработки эффективных путей борьбы с болью необходимо понимать сущность процессов ее формирования, возможность влияния на конкретные звенья возникновения при той или иной патологии.

Для травматологии и ортопедии актуальными являются как проблема лечения хронической боли при воспалительных заболеваниях, посттравматологических осложнениях и целом ряде других заболеваний, так и купирование острого болевого синдрома, в частности послеоперационных болей.

В настоящее время в качестве эффективного средства терапии острых и хронических форм болезней суставов и посттравматологического болевого синдрома широко используются нестероидные противовоспалительные препараты (НПВП), которые расцениваются как препараты первого ряда симптоматического лечения. В то же время нельзя не отметить, что выбор препарата на практике зачастую носит эмпирический характер. Исходя из этого, цель данной работы – раскрыть роль нетрадиционной медицины в купировании болевого синдрома в травматологии и ортопедии как альтернативу НПВП, которые оказывают токсическое влияние на организм и вызывают уменьшение эффекта при длительном применении.

В этом плане следует отметить, что в настоящее время значительное внимание уделяется изучению наряду с периферическим так называемого центрального механизма возникновения боли. В частности, показано, что длительное существование источника интенсивных ноцицептивных болей на периферии, [1, с. 49-53] (характерно, например, для посттравматического болевого синдрома), ведет к развитию гиперчувствительности центральных отделов нервной системы (центральной сенситизации). В свою очередь, высокий уровень центральной сенситизации способствует усилению болевого синдрома на периферии, что ведет к возникновению своеобразного порочного круга.

Миофасциальная болевая дисфункция имеет четкую клиническую картину, заключающуюся в возникновении мышечного спазма, наличия болезненных мышечных уплотнений в напряженных мышцах (триггерных точек), снижении объема движений пораженной мышцы и наличии зон отраженной боли [2, с. 136]. Индикатором мышечно-скелетной боли является миофасциальная триггерная точка – участок повышенной раздражительности в пределах напряженных пучков скелетных мышц или мышечной фасции. Выделяют активные триггерные точки – фокусы гиперраздражимости в мышце, проявляющиеся в виде боли в месте локализации точки, а также в отдаленных, характерных для

нее областях. Боль может наблюдаться и в покое, и при движении [4, с. 6-11]. Каждая зона имеет специфическую точку отражения болей, находящихся в пределах одного скелетома 6;7]. Причем в зоне отраженной боли могут также возникать вегетативные проявления в виде изменения потливости, цвета кожи, гипертрихозов. В ответ на стимуляцию триггерных точек возникает локальный судорожный ответ («симптом прыжка») с сокращением мышцы и усилением боли. Кроме активных, существуют латентные триггерные точки, которые встречаются чаще, чем активные. При пальпации латентных триггеров обнаруживается локальная болезненность без отражения боли в отдаленные зоны. Латентные триггерные точки могут активироваться под влиянием провоцирующих факторов (переохлаждение, позотоническое перенапряжение, физическая нагрузка, эмоциональное напряжение, тревога и т.д.). И, наоборот, под влиянием кратковременного отдыха, тепла, адекватной терапии активная триггерная точка может переходить в латентное состояние.

В.А. Карлов выделяет три фаза течения миофасциального болевого синдрома:

- I фаза – острая. Характеризуется постоянной мучительной болью в особо активных триггерных точеках.
- II фаза – характеризуется возникновением боли только при движении и отсутствием в покое.
- III фаза – хроническая. При этом у пациента постоянно сохраняется некоторая дисфункция, чувство дискомфорта в соответствующей зоне. Имеются только латентные триггерные точки, сохраняющие способность к реактивации. Причем, огромное значение в их реактивации имеют эмоциональное напряжение, наличие астенических, тревожных, депрессивных синдромов.

Для эффективного лечения важное значение имеет правильный выбор комбинации различных методов рефлексотерапии между собой и с другими способами медикаментозной и немедикаментозной терапии [3, с. 61-65].

Среди способов акупунктуры для лечения болевых синдромов широко используются: корпоральная рефлексотерапия, микроиглотерапия, цзю-терапия, фармакопунктура, точечный массаж, магнитотерапия, МРТ электропунктура, электроакупунктура.

Корпоральная иглотерапия чаще всего является базовой рефлекторной терапией. Её влияние имеет не только лечебную, но и профилактическую направленность в борьбе с болевым синдромом в раннем послеоперационном периоде.

Часто при лечении болевого синдрома верхних конечностей самостоятельно или в комплексе используется аурикулотерапия.

Одной из разновидностей классической рефлексотерапии является микроиглотерапия, которая позволяет обеспечить пролонгированный анальгетический эффект путем введения в ТА специальных микроигол с оставлением их на срок 3-4 недели.

Часто при лечении боли используют многоигольную поверхностную рефлексотерапию, в которой применяется молоточек или пластина с большим количеством игл в зоне одного дерматома или в зоне проекции меридиана.

Цзю-терапия (прогревание акупунктурных точек мокса-ватой из полыни или угольной сигарой) используется чаще на местные и сегментарные ТА при преобладании дистрофических процессов.

В последнее время в нашей стране большое внимание уделяется электро пунктуре и электроакупунктуре. Электропунктурная аналгезия чаще применяется при оперативных вмешательствах. Особенно этот метод показан при заболеваниях, которые сопровождаются хроническим болевым синдромом.

В настоящий момент в медицинскую практику широко внедряется пунктурная физиотерапия, являющаяся объединенным понятием рефлексо– и физиотерапии и использующая механизм сложной нейрогуморальной регуляции. У больных ортопедо-травматологического профиля для лечения болевых и нейро-дистрофических синдромов чаще находят применение фоно-, магнито– и лазеропунктура. Наилучшие результаты от применения лазеропунктуры наблюдаются у больных с болевым синдромом, сопровождающимся сосудистыми и обменными нарушениями. К преимуществам лазеропунктуры можно отнести быстроту, безболезненность и асептичность данного метода.

Изучается клинический эффект влияния на АТ аэроионного массажа, постоянного магнитного опля, ультразвукового воздействия в беспрерывном режиме, электромагнитного излучения миллиметрового диапазона, синусоиального-модулированых и диадинамических токов.

Выводы. Используя рефлексотерапию наряду с традиционными методами лечения можно добиться значительно лучших результатов. Поскольку применяя описанные выше методы можно сократить срок реабилитации, снизить токсический эффект от медикаментов, менять дозу и место внедрения препаратов, свести к минимуму риск осложнений и повысить качество жизни больного. Преимущества рефлексотерапии в том, что побочные эффекты полностью отсутствуют, происходит восстановление внутреннего равновесия организма, восстановление баланса обменных процессов, нормализуется работа систем и органов в организме пациента, а так же повышается иммунитет. Долговременный результат проводимого лечения. Одним из основных преимуществ рефлексотерапии является воздействие не только на симптом заболевания, но и непосредственно на причину, которая его вызвала.

ЛИТЕРАТУРА

1. Иваничев Г.А., Кузнецова Е.А. (2007) Вызванные потенциалы мозга при миофасциальном болевом синдроме у больных в позднем периоде натальной цервикальной травмы. Журн. невропат. и псих., 4: с. 49–53.
2. Попелянский А.Я. (2003) Клиническая пропедевтика мануальной медицины. МЕД пресс-информ, Москва, 136 с.
3. Самосюк И.З., Самосюк Н.И. (2008) Основные принципы и методы применения физических факторов для лечения болевых синдромов у постинсультных пациентов. Практична ангіологія, 5(16): с. 61–65.
4. Хейманн В. (2007) Сегментарная дисфункция и структурные повреждения. Нейрофизиологические аспекты диагностики. Мануальная терапия, 2(26): 6–11.
5. Энциклопедический словарь медицинских терминов. – М.: Советская энциклопедия, 1982. – Т. 1. – С. 151.
6. TelleriaDiaz A., Schmidt M., Kreusch S. et al. Spinal antinociceptive effects of cyclooxygenase inhibition during in fammation: Involvement of prostaglandins and endocannabinoids // Pain. – 2010. – V. 148. – P. 2635.
7. TorresLopez J.E., Ortiz M.I., CastanedaHernandez G. et al. Comparison of the antinociceptive effect of celecoxib, diclofenac and resveratrol in the formalin test // Life Sciences. – 2002. – V. 70. – P. 16691676.

І. С. Гунчак, О. В. Лазюк, І. А. Профончик,
студенти V курсу,
Буковинський державний медичний університет

ПРОФІЛАКТИКА СПАЙКОВОГО ПРОЦЕСУ ПІСЛЯ ЛАПАРОСКОПІЧНИХ ВТРУЧАНЬ НА МАТКОВИХ ТРУБАХ

Формування спайкового процесу в післяопераційному періоді є однією з актуальних проблем як з медичної, так і соціальної точки зору. Післяопераційна інтраперитонеальна адгезія займає ведучі позиції серед причин трубно-перитонеального безпліддя. Висока частота спайкових ускладнень відзначається у 55-97% пацієнток після абдомінальних операцій та обумовлена розширенням обсягу і тяжкості хірургічного втручання, підвищенням резистентності мікрофлори до антибіотиків, зміною імунологічної реактивності організму [1].

Післяопераційна інтраперитонеальна адгезія малого таза є однією з найбільш поширених причин трубно-перитонеального безпліддя, синдрому хронічних тазових болей, ектопічної вагітності [2].

Поряд з грубими деструктивними змінами, навіть за відсутності спайкового процесу після абдомінальних втручань, можливий розвиток функціональних розладів органів черевної порожнини, що проявляються в дисбалансі циліарної, секреторної та м'язової діяльності. Так, в маткових трубах порушується просування сперматозоїдів, захоплення яйцеклітини і її транспорт після запліднення в матку, що може служити причиною недостатньої ефективності хірургічних методів корекції трубної оклюзії [4], про що свідчить відносна невисока частота настання вагітності (21-28%) після проведення лапароскопічних реконструктивно-пластичних операцій [3].

Враховуючи роль запалення в реалізації адгезивного процесу, для профілактики утворення спайок в післяопераційному періоді, поряд з антибактеріальним лікуванням широко застосовуються різні методи фізіотерапії, десенсибілізуючі засоби, ферментні препарати, біо-та імуностимулятори різного походження [3].

У зв'язку з вищевикладеним, певний інтерес представляє вивчення можливості використання імуномодуляторів з метою підвищення ефективності профілактики спайкового процесу у гінекологічних хворих після лапароскопічних операцій.

Мета дослідження – вивчення ефективності застосування Лонгідази (імуномодулятора з пролонгованою гіалуронідазною активністю) для профілактики спайкового процесу після оперативних втручань на яєчниках і маткових трубах.

Матеріали та методи. Нами обстежено 59 хворих, що перенесли лапароскопічні втручання на придатках матки. З урахуванням обсягу післяопераційних реабілітаційних заходів хворі були поділені на 2 групи (порівняння і основна).

Групу порівняння склали пацієнтки, яким були виконані лапароскопічні втручання різного обсягу з приводу безпліддя. В анамнезі у всіх хворих були перенесені раніше операції на маткових трубах і яєчниках, після яких профілактичні заходи проводилися в традиційному обсязі.

Пацієнткам основної групи в післяопераційному періоді поряд з традиційним обсягом профілактичних заходів проводилася терапія Лонгідазою. Динамічна лапароскопія хворим основної групи проводилася за відсутності вагітності через 6 місяців після закінчення лікування.

Лонгідаза (Петровакс Фарм). Реєстраційний номер: ЛС-000764. Торгова назва: Лонгидаза. Хімічна назва: коньюгат гіалуронідази (Лідаза) з активним похідним N-оксиду полі-1 ,4-етіленпіперазина (аналог Поліоксидонія). Лонгідаза являє собою коньюгований препарат, що включає лідазу і поліоксидоній. Препарат вводився з першої доби після операції внутрішньом'язово в дозі 3000 МО, кожні 5 днів, на курс 10 ін'єкцій.

Всі хворі пройшли обстеження у відповідності зі стандартизованим протоколом ВООЗ. В програму обстеження поряд із загальноприйнятими клініколабораторними дослідженнями входили лапароскопія та УЗД.

При оцінці вираженості спайкового процесу використовувалась класифікація J.Hulka et al. (1998) і Американського товариства фертильності (AFS) [10]:

• 1 ступінь: спайки мінімальні, труби прохідні, вільна велика частина яєчника;

• 2 ступінь: більше 50% поверхні яєчника вільно, ампулярна оклюзія із збереженням складок;

• 3 ступінь: вільно менше 50% поверхні яєчника, ампулярна оклюзія з руйнуванням складок;

• 4 ступінь: поверхні яєчника не видно, двосторонній гідросальпінкс.

Результати дослідження та їх обговорення

На підставі даних клінічної характеристики можна зробити висновок, що у хворих, оперованих з приводу патології яєчників і маткових труб, є цілий комплекс факторів, що призводять до розвитку перитонеальної адгезії. Так, серед обстежених переважали пацієнтки (74,1%) оперовані в екстреному порядку, що пов'язано з підвищеним ризиком післяопераційних ускладнень, зокрема розвитком гнійно-септичних ускладнень. Значну частку становлять хірургічні втручання з приводу пухлин яєчників (35,1%) і позаматкової вагітності (21,3%), що відносяться до розряду операцій, які найбільш часто супроводжуються розвитком спайкового процесу. Слід зазначити, що досить часто в 19,6% випадків оперативні втручання проводилися на тлі гемоперитонеума, що є одним з етіологічних факторів формування післяопераційного спайкового процесу.

Звертає на себе досить висока частота перенесених раніше запальних захворювань геніталій у обстежених хворих (у 40,7% спостережень – сальпінгоофорит, в 23,5% – вульвовагініт, в 18,6% – ендометрит).

Наявність запальних захворювань геніталій слід розглядати не тільки як фактор ризику розвитку спайкоутворення, але і як фон виникнення імунодефіцитних станів у обстежених хворих. Сукупність зазначених чинників, на наш погляд, явилось причиною значної частоти безпліддя у обстежених хворих (51,8%).

Порушення репродуктивної функції тісно пов'язане з розвитком післяопераційного спайкового процесу, про що свідчить частота вторинного безпліддя у обстежених жінок після оперативних втручань (41,7%).

Репрезентативність груп за основними анамнестичними характеристиками дозволило провести порівняльну оцінку впливу терапії Лонгідазою на формування післяопераційного спайкоутворення після лапароскопічних втручань на яєчниках і маткових трубах. При лапароскопії у 19 хворих основної групи, проведеної в разі відсутності вагітності через 6 місяців після закінчення курсу терапії Лонгідазою, спайковий процес у малому тазі був виявлений у 10 (52,6%) хворих.

При проведенні базисних заходів профілактики спайкоутворення після ендохірургічного лікування при повторній лапароскопії спайковий процес у малому тазі був виявлений у 7 (35,0%) пацієнток, при використанні імуноферментної терапії – у 6 (27,3%) пацієнток.

Слід зазначити, що у хворих основної групи спайковий процес не супроводжувався розвитком деструктивних змін маткових труб і не перевищував 2 ступеня, у групі порівняння в однієї хворих (14,3%) був спайковий процес важкого ступеня.

В основній групі динамічна лапароскопія проводилася за відсутності вагітності протягом 6 місяців після проведення курсу Лонгідази 22 (54,1%) хворим. Порушення прохідності маткових труб після лапароскопічних операцій було виявлено у 3 (15,0%) хворих групи порівняння та у 2 (9,1%) хворих основної групи.

Отримані результати, що свідчать про клінічну ефективність Лонгідази, знайшли підтвердження при аналізі репродуктивної функції у обстежених хворих. За період спостереження (12-18 міс) у хворих, яким проводився розширений комплекс реабілітаційних заходів після лапароскопії вагітність наступила в 77,0% (30 пацієнток). У той час як в групі порівняння завагітніли відповідно 12 (60%) пацієнток.

Висновок. Таким чином, профілактику спайкового процесу шляхом застосування Лонгідази у післяопераційному періоді у хворих, які перенесли втручання на яєчниках і маткових трубах, слід розглядати як обов’язкову складову комплексної терапії, що дозволяє знизити як частоту, так і тяжкість спайкового процесу, кількість реконструктивних операцій з приводу безпліддя у даної категорії хворих.

ЛІТЕРАТУРА

1. Запорожан В.М. Порівняльний аналіз ефективності ендоскопічної та «відкритої» хірургії в комплексному лікуванні тубооваріальних абсцесів / В.М. Запорожан, І.З. Гладчук, Л.А. Товштейн // Педіатрія, акушерство та гінекологія. – 2009.– № 2.-С.100-102
2. Волошин А.А. Факторы риска осложнений после лапароскопических сочетанных гинекологических и хирургических операцій. / А.А. Волошин // Актуальні проблеми акушерства і гінекології, клінічної імунології та медичної генетики: Збірник наукових праць: Вип.23.– Київ – Луганск, 2012.– С.125-130
3. Линчак О.В., Коба О.П., Микитенко Д.О. Частота неплідця серед населення Чернівецької області / О.В. Линчак, О.П. Коба, Д.О. Микитенко // Актуальні проблеми акушерства і гінекології, клінічної імунології та медичної генетики: Збірник наукових праць: Вип.23.– Київ – Луганск, 2012.-С.188-196
4. Hulka J.F, Reich H. Text book of laparoscopy Philadelphia: W.B. Sounders. 1998.p

Л. Б. Петелицька,
клінічний ординатор кафедри внутрішніх хвороб
стоматологічного факультету
Г. О. Юр'єва,
студентка VI курсу I медичного факультету
Науковий керівник: ***О. Б. Яременко,***
доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри
внутрішніх хвороб стоматологічного факультету,
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

ДИСОЦІАЦІЯ МІЖ АКТИВНІСТЮ СИСТЕМНОГО ЧЕРВОНОГО ВОВЧАКУ ТА СИРОВАТКОВИМ РІВНЕМ С-РЕАКТИВНОГО БІЛКА

С-реактивний білок (СРБ) є білком гострої фази, що виробляється гепатоцитами у відповідь на запалення та/або пошкодження тканин під дією таких цитокінів, як IL-6, IL-1β та TNFα. Цей білок зв'язується з полісахаридами мікроорганізмів і грає важливу роль у активації класичного шляху комплементу, а також в елімінації апоптотичних клітин [1]. Підвищення рівня СРБ розглядається як маркер запалення, інфекційного та онкологічного процесів, а також застосовується для оцінки активності ревматологічних захворювань, особливо ревматоїдного артриту (рівень СРБ є одним з компонентів індексу активності DAS28) [2]. Однак у хворих на системний червоний вовчак (СЧВ) факт наявності кореляції рівня СРБ з активністю захворювання залишається суперечливим питанням. Раніше постулювалося, що рівень СРБ є або нормальним, або незначно підвищеним у хворих на активний СЧВ [3]. Проте дослідження останніх років, в яких використовували високочутливі методики оцінки концентрації СРБ (визначають рівень СРБ до 0,3 мг/л), дали неоднозначні результати. Пояснення даного феномену остаточно не знайдено, але існують теорії про роль антитіл (АТ) до СРБ [4], блокування синтезу СРБ IFNα [5] та поліморфізму генів, що кодують його синтез (алелі CRP2 та CRP4) [6]. Однак ці теорії погано кореспондуються з фактом підвищення рівня СРБ у хворих на СЧВ з інтеркурентною інфекцією.

Нами проаналізовано результати досліджень останніх 5 років, представлених в Cochrane Database of Systematic Reviews та PubMed, в яких проводився аналіз рівня СРБ та його кореляція з індексом активності захворювання, іншими лабораторними маркерами та клінічними проявами. Основні результати представлено в таблиці.

Таблиця

Кореляція рівня СРБ з активністю захворювання, ураженням різних органів та іншими імунобіохімічними маркерами у хворих на СЧВ

Дослід-ження	К-сть хво-рих	IL-6	SLE-DAI	SDI	ШОЕ	C3, C4	ds-DNA	Нир-ки	Шкі-ра	Серо-зити	Гема-толо-гічні прояви	Нер-вова с-ма	Опо-рно–рухо-вий апа-рат	Фак.-тори СС ризи-ку
Mok, 2013 [2]	289		+	-		-	+	-	-	+	+	-	+	+
Rezaie-yazdi, 2011 [7]	92		-		-	-	-	-			-			
KLU-RING cohort, 2014 [5]	155	+	-											
Enocs-son, 2014 [8]	155	+	-											
Li W., 2013 [9]	347		-			-								
Gafter-Gvili, 2013 [10]	143		-	-										
Martínez 2012 [11]	60		+											
Amez-cua-Guerra, 2011 [12]	115		+			+		-					+	
Firooz, 2011 [13]	85		-							+				
Li, 2009 [14]	1490		-											

Так, в дослідженні Z Rezaieyazdi та співав., яке включало 141 досліджуваного (92 хворих на СЧВ з різним ступенем активності за SLEDAI та 49 здорових людей), було показано, що всі хворі мали високий рівень СРБ порівняно із здоровими, але його рівень не залежав від активності захворювання. Кореляція між СРБ та активністю захворювання за SLEDAI, сироватковими рівнями анти ds-DNA, лейкопенією, тромбоцитопенією, анемією та протеїнурією була відсутньою [7].

Mok та співав. провели дослідження за участю 289 хворих на СЧВ. Аналіз лінійної регресії показав значну кореляцію між СРБ та гематологічними змінами, ураженням опорно-рухового апарату, серозних оболонок та SLEDAI, однак залежності між рівнем СРБ та ураженням нирок, шкіри та нервової системи не було виявлено [2].

Enocsson H. з колегами досліджували активність СЧВ та рівні СРБ залежновід поліморфізму гена СРБ та рівня IFNα. Виявилося, що рівень СРБ не корелює з активністю СЧВ за SLEDAI-2K, але після виключення хворих-носіїв щонайменше одного мінорного алеля rs1205 та хворих з підвищеним рівнем

IFNα був виявлений сильний зв'язок між рівнем СРБ та активністю захворювання [8].

В жодному дослідженні не виявлено кореляції між рівнем СРБ та ураженнями нирок у хворих на СЧВ, що може бути обумовлено утворенням АТ до СРБ. Так, за даними Sjöwall C. [15], існує вірогідна кореляція між рівнем АТ до СРБ та гістологічною активністю люпус-нефриту, АТ до нативної ДНК (ds-DNA) та активністю комплемента (С3).

Зважаючи на суперечливі результати вищезазначених досліджень, можна зробити висновок про генетичну та імунологічну неоднорідність хворих на СЧВ, тому перспективним є проведення проспективного дослідження для подальшого вивчення ролі СРБ у патогенезі, клінічних проявах та оцінці ефективності терапії СЧВ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Sjöwall C. Pathogenic implications for autoantibodies against C-reactive protein and other acute phase proteins/ Sjöwall C., Wetterö J// Clin. Chim. Acta. −2007. −Vol.378(1−2). − P.13−23.
2. Mok C. High sensitivity C-reactive protein, disease activity and cardiovascular risk factors in systemic lupus erythematosus/ C.C. Mok, Daniel J. Birmingham, Ling Yin Ho, et al.// Arthritis Care Res (Hoboken). −2013. −Vol.65(3). − P. 441–447.
3. ter Borg E.J. C-reactive protein levels during disease exacerbations and infections in systemic lupus erythematosus: a prospective longitudinal study/ ter Borg EJ, Horst G, Limburg PC, van Rijswijk MH, Kallenberg CG// J Rheumatol. −1990. –Vol. 17. – P.1642–8.
4. Pradhan V. Anti-C reactive protein antibodies in Indian patients with systemic lupus erythematosus / Pradhan V, Rajadhyaksha A, Yadav K et al. // Indian J Nephrol. – 2013. – Vol.23(6). – P.434–7.
5. Helena Enocsson. Biomarkers and mediators in systemic lupus erythematosus. // LiU-Tryck, Linköping, Sweden. – ISBN 978-91-7519-393-9. – 2014. – P.70.
6. Shih P.B. Genetic variation in C-reactive protein (CRP) gene may be associated with risk of systemic lupus erythematosus and CRP concentrations / Shih PB, Manzi S, Shaw P, Kenney M, Kao AH, Bontempo F, et al. // J Rheumatol. – 2008. – Vol.35. – P.2171–8.
7. Rezaieyazdi Z. Is there any correlation between high sensitive CRP and disease activity in systemic lupus erythematosus?/ Z Rezaieyazdi, M Sahebari, MR Hatef et al.// Lupus. – 2011– Vol.20. –P.1494–1500
8. Enocsson H. Serum C-reactive protein (CRP) associates with lupus disease activity in the absence of measurable interferon alpha and a CRP gene variant/ Enocsson H, Sjöwall C, Kastbom A et al.// Arthritis Rheumatol. – 2014. – Feb 19. (in press)
9. Li W. Differential diagnosis of systemic lupus erythematosus and rheumatoid arthritis with complements C3 and C4 and C-reactive protein. Li W, Li H, Song W, Hu Y et al. // Exp Ther Med. –2013. –Vol.6(5). –P.1271–1276.
10. Gafter– Gvili A. Elevation of inflammatory markers in patients with systemic lupus erythematosus is associated with poorer outcome / Gafter-Gvili A, Leibovici L, Molad Y // Biomed Pharmacother. – 2013. – Vol. 67(1). –P.48–52.
11. Martínez– Martínez MU. Invasive fungal infections in patients with systemic lupus erythematosus/ Martínez– Martínez MU, Herrera– Van Oostdam D, Román– Acosta S et al. // J Rheumatol. – 2012. – Vol.39(9). – P.1814-8.
12. Amezcua– Guerra LM. C-reactive protein and complement components but not other acute-phase reactants discriminate between clinical subsets and organ damage in systemic lupus erythematosus / Amezcua– Guerra LM, Springall R, Arrieta– Alvarado AA et al. // Clin Lab. – 2011. – Vol.57(7-8). – P.607-13.
13. Firooz N. High-sensitivity C-reactive protein and erythrocyte sedimentation rate in systemic lupus erythematosus / Firooz N, Albert DA, Wallace DJ, Ishimori M, Berel D, Weisman MH // Lupus. – 2011. – Vol.20(6). – P.588-97.
14. Li L.H. Study on clinical features and complications with systemic lupus erythematosus (SLE) activity in Chinese Han population / Li LH, Pan HF, Li WX, Li XP, Xu JH, Ye DQ // Clin Rheumatol. – 2009. – Vol.28(11). – P.1301–7.

15. Sjöwall C. Serum levels of autoantibodies against C-reactive protein correlate with renal disease activity and response to therapy in lupus nephritis / Sjöwall C, Zickert A, Skogh T, Wetterö J, Gunnarsson I // Arthritis Res Ther. – 2009. – Vol.11(6). R188.

Н. С. Синькевич, Е. И. Козлова,
студентки V курса педиатрического факультета,
Белорусский государственный медицинский университет

ПОРТАЛЬНАЯ ГИПЕРТЕНЗИЯ У ДЕТЕЙ. ДИАГНОСТИКА. ВОЗМОЖНОСТИ ЭНДОСКОПИИ: ЛЕЧЕНИЕ И ПРОФИЛАКТИКА КРОВОТЕЧЕНИЙ

Термин «**портальная гипертензия**» характеризует комплекс изменений, возникающих при затруднении тока крови в портальной системе, вызванном различными заболеваниями.

Актуальность: Независимо от причин возникновения синдром портальной гипертензии у детей является из одной проблем в детской хирургии. Основным залогом успешного лечения портальной гипертензии у детей является ранняя диагностика и рациональный выбор лечения. С 1999 г. на базе УЗ ДХЦ г. Минска для лечения детей, страдающих портальной гипертензией, начата разработка схемы и широкое применение методики эндосклерозирования, что позволяет эффективно предупредить развитие кровотечений, не препятствующих образованию новых портосистемных и гепатопетальных коллатералей.

Различают следующие типы портальной гипертензии:

надпеченочная(сужение печеночных вен или нижней полой вены выше ее слияния с печеночными венами (болезнь Chiari), синдром Budd-Chiari, сужение нижней полой и/или печеночной вен в результате врожденной перегородки, тромба, опухоли, гипертрофированной хвостатой доли печени, кардиальный цирроз Пика, рестриктивный перикардит);

внутрипеченочная (цирроз печени, врожденный фиброз печени, миелофиброз, выраженная жировая инфильтрация, внутрипеченочные опухоли, шистосомоз, болезнь Кароли);

вне-(или ***под-***)***печеночная*** (флебосклероз, облитерация и тромбоз воротной и селезеночной вен, изолированный тромбоз селезеночной вены, врожденный стеноз и/или атрезия воротной вены и ее ветвей, сдавление вен рубцами, опухолью или лимфатическими узлами);

смешанная (когда порок развития воротной вены осложняется хроническим вирусным гепатитом, а затем и циррозом печени или аномалия развития воротной вены сочетается с фиброзированием ткани печени).

В некоторых публикациях выделяют также ***идиопатическую*** портальную гипертензию, при которой возникает стойкое повышение давления в системе воротной вены без цирроза печени и обструктивных изменений в венах портальной системы.

По клиническим проявлениям различают три стадии ПГ:

– *компенсированную:* 1) стойкая спленомегалия, 2) наличие ВРВП, различной протяженности, 3) возможная гепатомегалия;

– *субкомпенсированную:* 1) стойкая спленомегалия, 2) наличие ВРВП, различной протяженности, 3) гепатомегалия, 4) гиперспленизм;

– *декомпенсированную:* 1) стойкая спленомегалия, 2) наличие ВРВП, различной протяженности, 3) гепатомегалия, 4) прогрессирующий гиперспленизм, 5) кровотечение из ВРВПиЖ, 6) возможно асцит.

По литературным данным в детском возрасте у 85–95% пациентов с ПГ диагностируется подпеченочный тип блока.

Возрастание интереса к эндоскопическим методам лечения и профилактики кровотечений из ВРВПиЖ у детей связано со следующими основными причинами:

1) неудовлетворительные результаты шунтирующих операций;

2) развитие портосистемных энцефалопатий после выполнения тотальных шунтирующих операций;

3) желание избежать хирургических вмешательств, которые могут затруднить последующую трансплантацию печени;

4) минимальная травматичность методов.

Особенностью ПГ у детей, по мнению большинства авторов, является снижение частоты и тяжести кровотечений с возрастом, за счет вновь образующихся портосистемных и гепатопетальных коллатералей. В связи с этим многие из них считают, что основная задача хирургии ПГ у детей – предотвращение пищеводно-желудочных кровотечений до момента развития естественных коллатералей.

С этой точки зрения заслуживает особого внимания метод эндоскопического склерозирования (ЭС), т.к. он позволяет эффективно предупреждать развитие кровотечений, не препятствует образованию новых портосистемных и гепатопетальных коллатералей, не приводит к снижению перфузии печени и не препятствует последующей её трансплантации (в случае необходимости).

ЭС выполняется под эндотрахеальным наркозом с использованием гибких эндоскопов «OLYMPUS» и «FUJINON» (d = 5,6 – 9,0 мм) и эндоскопических инъекторов (d=1,8-2,8 мм). В качестве склерозанта используется Aethoxysklerol 0,5-3%, содержащий 5–30 мг/мл полидоканола. Препарат вводится из расчета до 2 мг/кг массы тела на один сеанс обкалывания.

ЭС проводится по спиральной методике: когда введения выполняются последовательно в каждый венозный ствол в проксимальном направлении, начиная от кардии. Объем одной инъекции составляет от 0,25 до 1,5-2 мл склерозирующего вещества.

Технические особенности метода различаются по способу введения склерозирующего вещества:

а) эндовазальный – если препарат вводится непосредственно в варикознорасширенный узел;

б) паравазальный – когда препарат вводится в подслизистый слой из нескольких точек рядом с варикознорасширенным узлом;

в) комбинированный метод – предполагает сочетанное использование двух первых методик.

Полученные результаты:

1) возраст пациентов на момент начала лечения составил от 9 месяцев до 16 лет;

2) остаточныйварикоз из ранее оперированных 102 детей имел место у 54, рецидивный-48пациентов;

3) распределение по типу гемодинамического блока: подпеченочный– 88,9%;внтурипеченочный– 7,9%; смешанный– 3,2%;

4) у 47 детей склеротерапия использовано в качестве «первой линии», средикоторых у 20 имели кровотечение в анамнезе; у 37 детей с впервые установленным диагнозом склеротерапияиспользована, как самостоятельный метод;

5) у 87 детей эндосклерозирование проводили в ходе плановой послеоперационной диспансеризации,после остановки кровотечения у 15 пациентов;

6) плановаясклеротерапия при неосложненном варикозе проводилась у 27 детей, после остановки кровотечения у 9 детей.

В динамике многолетних наблюдений после применения ЭС отмечено:

1) уменьшение размеров и количества варикозов у 46,7% детей, а в 53,3% случаев – их полная облитерация;

2) снижена частота и тяжесть рецидивов кровотечений;

3) улучшено «качество» жизни детей с данной патологией;

4) получен высокий экономический эффект.

Выводы:

1) Применение эндоскопической склеротерапии позволяет не только существенно снизить затраты на лечение больных детей с данной патологией, сократить сроки пребывания их в стационаре, но и значительно повысить его эффективность.

2) С началом применения ЭС в ДХЦ уменьшилось количество операций, проводимых по поводу ПГ

3) Таким образом, ЭС можно считать эффективным методом лечения ПЖВ у детей с портальной гипертензией. Его можно применять не только для остановки опасныхдля жизни кровотечений из ВРВП, но и в качестве дополнительного метода к различным операциям в системе обязательного послеоперационного диспансерного наблюдения.

4) Как самостоятельный метод лечения осложненного и неосложненного ПЖВ, по своей результативности, универсальности и безопасности ЭС в ряде случаев может заменить традиционные хирургические вмешательства.

ЛИТЕРАТУРА

1. Хирургические болезни: Учеб. / М.И. Кузин, О.С. Шкроб, Н.М. Кузин и др.; Под ред. М.И. Кузина.-3-е изд, перераб. и доп. – М.: Медицина, 2005.-784 с.
2. Хирургические болезни: Учеб.: В 2 т / Савельев В.С. [и др.]; под общ. ред. В.С. Савельева, А.И. Кириенко. – М.: ГЭОТАР–Медиа, 2005.
3. Шотт, А.В. Курс лекций по частной хирургии / А.В. Шотт, В.А. Шотт. – Минск: Асар, 2004. – 525 с.
4. Ковалев, А.И. Пропедевтика хирургической патологии / А.И. Ковалев [и др.]; под общ. ред. Ковалева А.И., Чадаева А.П. – М.: Медицинская книга, 2006. – 640 с.
5. Немилова, Т. К. Детская хирургия / Т. К. Немилова. – Пит-Тал, 1997. – С. 139-150.

Розділ 5

Лінгвістика і викладання мов

Р. М. Байба,
студент VI курсу
Навчально-наукового інституту іноземної філології,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

РОЛЬ ЕПІТЕТНИХ КОНСТРУКЦІЙ У ВІДТВОРЕННІ АВТОРСЬКОГО СВІТОСПРИЙНЯТТЯ У ПРОЗІ ДЖ. ФАУЛЗА

Стаття присвячена системному опису епітетних конструкцій у прозі Джона Фаулза та їх ролі у відтворенні авторського світосприйняття.

Джон Фаулз – найвеличніший англійський письменник, оцінюваний критиками своєї країни як «найцікавіший і найважливіший талант післявоєнного періоду» [4, с. 13]. Твори Фаулза відрізняє незмінна гострота критичного бачення письменником хвороб і безладу «суспільства споживання», широта порушуваної соціальної, етичної, естетичної проблематики, справді філософська узагальненість і багатозначність відтворених в них ідейно-моральних конфліктів, що надає його книгам характер притч, парабол, символічних іносказань. Самобутність таланту Фаулза полягає в незвичайній ерудиції та різнобічності його інтересів у вік вузької спеціалізації, у стильовій витонченості, в специфіці оповідної манери, в тонкому дарі малювати навколишній світ і розкривати найдрібніші психологічні нюанси переживань героїв, в його дуже обережному ставленні до стилю – як Фаулз сказав в одному зі своїх інтерв'ю, він ніколи не спрощує мови, бо мова для нього священна [3, с. 11].

У колі визнаних європейських митців-постмодерністів постать Дж. Фаулза є прикметною і знаковою, тому в останні роки його творчий доробок стає предметом дослідження багатьох науковців (див. праці Лобкової Н.В. [6], Шпіньова І.С. [8], Антипенка Є.М. [1] та ін.).

При всьому різноманітті дослідницьких підходів до вивчення ідіостильових особливостей прози Дж. Фаулза, досі не було зроблено спроби системного опису тропеїчних засобів лінгвістичної образності як параметра ідіостилю Дж. Фаулза, без вивчення якого неможливо скласти цілісне уявлення про індивідуально-авторське світосприйняття.

Актуальність теми обумовлена необхідністю подальшого дослідження тропеїчних засобів мови та їх функцій у мові і мисленні, розширення уявлення про закономірності формування і функціонування образу в художньому тексті, про роль образності у відображенні авторської картини світу і її вплив на світосприйняття читача. Як об'єкт нашого дослідження виступають використані автором неконвенційні епітетні конструкції, предметом даного дослідження є семантична структура епітетних конструкцій, що служить основою їх об'єднання в наскрізні образні парадигми, і її роль у створенні індивідуально-авторської моделі світу.

Таким чином, метою даного дослідження є аналіз оказіональних епітетних конструкцій з точки зору їх структури, семантики та функціонування у творчості Дж. Фаулза як елемента художньо-мовної парадигми ідіостилю і способу вираження індивідуально-авторського світосприйняття.

Ідіостиль, за твердженням К.А. Долініна, несе в собі інформацію насамперед про суб'єкта мовлення, точніше, про образ адресанта, який об'єднує всі якості і властивості того, хто говорить (пише): статус, роль, особистісні властивості, часто мета і т. п [5, с. 31]. Отже, аналіз різних параметрів індивідуального стилю дозволяє частково відтворити індивідуально-авторську поетичну модель світу і таким чином прийти до деяких характеристик мовної особистості самого автора – адже «свідомість письменника в літературному творі отримує якусь форму, а форму вже можна описати» [2, с. 6].

Одним з істотних параметрів опису ідіостилю в світлі відображеної в ньому індивідуально-авторської картини світу і мовної особистості автора є система тропеїчних засобів, створена автором у всій сукупності його текстів. У стилістиці та поетиці під тропом (від грецького «tropos» – «поворот», «мовний зворот») розуміється семасіологічне двопланове застосування слова, при якому його матеріальна форма одночасно реалізує два значення – пряме та переносне. Зв'язок прямого та переносного значень заснований на різних принципах (суміжності, подібності і т.п.), що обумовлює існування різних видів тропів. Виходячи з системного підходу до тропіки, сукупність тропів та місце, яке вони займають серед епітетів, можна уявити у вигляді трьох функціональних полів:

1. Поле подібності (Field of likening): порівняння (simile); метафора (metaphor); епітет (epithet); літота/гіпербола (litotes/hyperbole).

2. Поле суміжності (Field of contiguity): метонімія (metonymy); перифраза (periphrasis).

3. Поле протилежності (Field of contrast): іронія (irony); оксюморон (oxymoron) [7, с.7].

За думкою Т.М. Онопрієнко, епітет може розглядатися як системоутворюючий центр тропіки, оскільки в нього можуть трансформуватися та, як наслідок, зводитися до нього, інші тропи [7, с.2]. Окремі поля тропіки перетинаються, результатом чого є винекнення «тропів-гібридів», серед яких оказіонально-асоціативні епітети утворюють більшість:

1. Іронічний епітет (a bright idea; an innocent crush; a smart aleck).
2. Оксюморонний епітет (a tiny skyscraper; clever foolishness).
3. Літотний / гіперболічний епітет (a microscopic bedroom; a huge wife).
4. Компаративний епітет (button-like eyes; a hawk-faced man).
5. Метафоричний епітет (a threatening cloud; the voiceless dessert).
6. Перифразний епітет (a green friend; a silver screen).
7. Метонімічний епітет (kind fingers; slavish knees; eager).
8. Літотне/гіперболічне порівняння (her eyes are like a bottomless abyss).
9. Безмодульне порівняння (метафора-порівняння) (her eyes are ripe plums).
10. Метафора-перифраза (the rhinoceri and tigers of high life).

Основними структурними варіантами епітетних конструкций в прозі Дж. Фаулза являються:

1. Прості епітети, які можуть виражатися:

а) іменниками-ад'юнктами:

They [Sam and Mary] were young lovers [...] as greenly erotic as the ***April plants*** *they trod on* [9, с.161].

б) прикметниками:

*He actually stopped, **poor living fossil**, as **the brisker and fitter forms of life** jostled busily before him* [9, с.253].

в) дієприкметниками:

*While Charles the naturally selected (the adverb carries both its senses) was pure intellect, walking awake, free as a god, one with the **unslumbering stars** and understanding all* [9, с.69].

г) прислівниками:

*Sam took a small step back, a little **overdramatically** to convince a dispassionate observer* [9, с.109].

2. Складні епітети

У термінах словотворення складні епітети є композитами – складними словами, представленими різними типами словоскладання.

Оказіональні складні епітети в прозі Дж. Фаулза відрізняються великим числом різноманітних структурних моделей, найбільш типовими з яких є наступні моделі:

- *N + – like (-wise):*

Модель N + -like (-wise) характерна головним чином для компаративних епітетів, як прямих, так і непрямих (опосередкованих). Такі епітети, як правило, є ситуативно-створеними, тобто потенційними або оказіональними словами:

*Their normal face was a mixture of fear at Mrs. Poulteney and dumb **incomprehension-like** abashed **sheep** rather than converted sinners* [9, с. 25].

*I cannot imagine what **Bosch-like picture** of Ware Commons Mrs. Poulteney had built up over the years* [9, с. 40].

- **N + P II, N+Ned:**

*…Thus only life as we have, within our **hazard-given abilities**, made it ourselves, life as Marx defined it—the actions of men (and of women) in pursuit of their ends* [9, с. 199].

- **N + PI:**

*In those days, and especially on such a **fog-threatening evening**, the better-off traveled by carriage; pedestrians must be poor* [9, с. 124].

- **Adj + P II:**

*As if magnetized he walked down the side street towards it, out into Oxford Street, so that he could see the whole length of the **yellow-tiered giant** (its windows had been lately changed to the new plate glass), with its crowded arrays of cottons, laces, gowns, rolls of cloths* [9, с. 125].

- **N+PII, N+Ned:**

*But as the chin sank deeper and deeper— Charles had taken the precaution of removing his hat—the **prophet-bearded man** began to stare at him, safe in the knowledge that his curiosity would not be surprised* [9, с. 173].

4. Фразові епітети

- **Adj+Adj+Adj:**

*And the horrible **viridian-orange-magenta paintings** of Majorcan fishing villages* [10, с.45].

- **N+of+Adj+N**

And perhaps (I'm being vain) it was something that happened when Caroline was going on in her silly ***woman-of-advanced-ideas*** *way—just a look between us* [70, с. 47].

- **Adj+Adj+N**

Besides, Mrs. Tomkins, who was very much as Ernestina suspected, an ***upper-middle-class adventuress****, had shrewdly gone out of her way to ingratiate herself with the housekeeper and the butler* [9, с. 90].

- **Adj+and+N**

This was why Charles had the frequent benefit of those ***gray-and-periwinkle eyes*** *when she opened the door to him or passed him in the street* [9, с. 33].

- **N+and+N**

This was his first taste of the real ***thorn-and-stone treatment****, and he did not like it one bit* [9, с.166].

- **N+and+Adj,**

...And the surreptitious glances at her little «plate» hat (no stuffy old bonnets for her) with its ***shamrock-and-white ribbon*** [9, с.166].

- **Adj+and+Adj**

...Her vert esperance dress, her ***mauve-and-black pelisse****, her Balmoral boots, were an agreeable compensation for all the boredom inflicted at other times* [9, с. 54].

- **Ever+so+Adj**

He was one of those ***ever-so-cultured types*** *with a plum in their throat* [10, с. 17].

- **Adj+of+to be+ing+N**

That stupid clumsy ***frightened-of-being-soft*** *English* ***male*** *cruelty to the truth* [10, с. 65].

- **N+at+N**

He wanted to know if G.P. was one of these ***paintpot-at-the-wall*** *chaps* [10, с. 64].

Вся сукупність індивідуально-авторських оказіональних епітетних конструкцій у текстовому просторі Дж. Фаулза становить основу його образної системи. Найбільш ефективним методом її аналізу є метод образних парадигм, що дозволяє встановити набір семантичних інваріантів епітетних конструкцій, що характеризує ідіостиль автора і дозволяє скласти уявлення про особливості його індивідуально-авторської картини світу.

Найбільш продуктивними у Дж.Фаулза є ті образні парадигми, які мотивовані провідними темами та ідеями його творчості. Так, зооморфна образність у Дж. Фаулза має не лише типову для таких образів пейоративний характер, вона більш складна і неоднозначна. Найменування тварин – традиційних потенційних жертв хижаків або людини, об'єктів експериментів, відданих слуг – використовуються в якості агентів епітетних конструкцій, мета яких – викликати в читача скоріше почуття жалю і симпатії до персонажа, ніж презирство. Яскравим прикладом тому є образна характеристика Джоджо з роману «Маг», безглуздої, самотньої і бездомної, чия коротка присутність в житті головного героя допомагає йому знову знайти себе в реальному світі після подій на грецькому острові: *«****innocent puppy grin****», «she sat* ***puppy-slumped****», «****She*** *was always* ***equable, grateful*** *for the smallest bone, like an* ***old mongrel****;* ***patient, unoffended, casual****»* [11, с.263]*; «Jojo, the last person in the world I had wanted to hurt. It was as if I had kicked a* ***starving mongrel*** *in its* ***poor little ribs****»* [11, с. 267].

Пейоративність найчастіше є тією епітетною конструкцією, в якій як агенти виступають найменування древніх вимерлих тварин, або мікроорганізмів; такі образи часто є основою для вираження іронії чи сарказму: *«He [Charles] felt that the enormous apparatus rank required a gentleman to erect around himself was like the massive armour that had been the death warrant for so many* ***ancient saurian species.*** *His step slowed at this image of* ***a superseded monster.*** *He actually stopped, poor living fossil****,*** *as* ***the brisker and fitter forms of life*** *jostled busily before him, like* ***pond amoeba*** *under a microscope, along a small row of shops that he had come upon»* [9, с. 253].

У епітетних конструкціях флористичного кола людина уподібнюється рослинам або насінню рослин. У переважній більшості випадків компаративні тропи даної парадигми мають меліоративний характер, поетизують образи персонажів і надають височини всьому висловлюванню: «They [Sam and Mary] were young lovers [...] as ***greenly erotic*** as the April plants they trod on» [9, с.161]. За рахунок цієї особливості в певних випадках створюється ефект обманутого очікування, бафос, як у вірші «The Noble Youth of Athens»: *«Strangely* ***pure*** *the* ***bright-faced boys*** *like* ***wild spring buds*** *the bright-faced pimps».*

Різноманітні варіанти реалізації образних парадигм відображають своєрідність світосприйняття Дж. Фаулза (світ є триєдність людини, природи і мистецтва) і дозволяють читачам осягнути філософський і психологічний сенс його творчості, в якому вгадується зв'язок з традиціями Ренесансу і французької літератури. Багато в чому завдяки саме цим образним парадигмам творчість Дж. Фаулза носить інтертекстуальний характер, органічно вписуючись в контекст світової художньої культури.

Таким чином, за допомогою аналізу структурних і семантичних особливостей вживання оказіональних епітетів нам вдалося виділити деякі специфічні риси індивідуально-авторської картини світу, відображеної у творчості Дж. Фаулза, що дозволило скласти більш достовірне уявлення про специфіку мовної особистості автора.

У цілому ж подібна система Дж. Фаулза настільки оригінальна і багатопланова, що всебічне її вивчення представляється можливим у більш розгорнутому дослідженні. Перспективними бачаться такі напрямки, як більш глибоке і ретельне опрацювання структурних та функціональних особливостей оказіональних епітетних конструкцій та їх ролі у відтворенні індивідуально-авторської картини світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антипенко Е.М. Правила семантического вывода в текстах художественной литературы: на материале романов Дж. Фаулза «Коллекционер», «Маг»,»Женщина французского лейтенанта».:Дис.канд.филол.наук. – М., 2000. – 196 с.
2. Власенко Т.Л. Литература как форма авторского сознания: Пособие для студентов филологических факультетов/Т.Л. Власенко.–Ижевск, 1998. – 230 с.
3. Волохов М. Фаулз Д.: И умом и сердцем я – за разоружение (интервью с Д. Фаулзом) / М. Волохов. – М.: Литературная газета, 1983. – С. 11.
4. Годованная Э. Г. Философско-эстетические доминанты русского и европейского постмодернизма и творчество Джона Фаулза.: Дис. канд. филол. Наук. – Краснодар, 2004. – 213 с.
5. Долинин К.А. Стилистика Французкого язика / К.А. Долинин. – М.: Просвещение, 1987. – 303 с.

6. Лобкова Н.В. Взаимодействие языков искусств в творчестве Дж. Фаулза.: Дис. канд. филол. наук. – Н.Новгород, 2001. – 174 с.
7. Онопрієнко Т.М. Епітет у системі тропів сучасної англійської мови.: Автореф. дис. канд.. філол. наук. – Харків, 2002. – 21 с.
8. Шпинев И.С. Языковые факторы формирования подтекста в англоязычной художественной речи (на материале романов Джона Фаулза).: Дис. канд. филол. наук. – Львов, 1986. – 208 с.
9. Fowles J. French lieutenant's woman. 1970. – 200 p. Режим доступу: http://gigy.weebly.com/uploads/5/9/4/4/5944278/john_fowles_the_french_lieutenants_woman
10. Fowles J. The Collector. 1963. – 100 p. Режим доступу: http://www.e-reading.ws/book.php?book=70357
11. Fowles J. The Magus. 1965. – 273 p. Режим доступу: http://kickass.to/the-magus-by-john-fowles-pdf-epub-mobi-mu-t7089096.html

Л. М. Березянська,
магістрант факультету іноземних мов світу,
Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського

ПЕРЕКЛАДАЧ ЯК ПРОМІЖНА ЛАНКА ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ДІЛОВИХ ПЕРЕГОВОРІВ

В останній час контакти з представниками іноземних країн стали невід'ємною складовою повсякденного життя. Переговори є важливим процесом, під час якого відбувається домовленість, спілкування з метою вирішеняя тих чи інших питань в діловій сфері тощо.

За допомогою переговорів визначають позицію сторін, досягають згоди та залагоджують суперечності. Діловими переговорами вважають метод досягнення угоди шляхом ділового спілкування, коли обидві сторони мають як спільні, так і протилежні інтереси. Для реалізації успішного проведення ділових переговорів та досягнення найкращих результатів, потрібно враховувати усі компоненти ділової комунікації. Враховуючи те, що переговори частіше за все проходять в усній формі іноземною мовою, можна говорити про необхідність наявності перекладача як учасника комунікації. При чому, такий учасник комунікації не є самостійним[1].

Актуальність дослідження визначається високодинамічним характером розвитку міжнародних контактів, що призводить до необхідності включення перекладача як середньої(проміжної) ланки при перекладі. Цей факт зумовлює необхідність розгляду перекладача як учасника комунікації.

Мета роботи полягає у аналізі ролі перекладача при перекладі ділових переговорів.

За визначення Ю.Н. Караулового, перекладач це інструмент, за допомогою якого процес ділових міжнародних переговорів протікає найбільш ефективно [2]. Погоджуючись з Ю.Н.Карауловим, А.Паршин вважає, що обов'язковою умовою спілкування між «різномовними» комунікантами, є наявність проміжної ланки, яка здійснить перетворення вихідного повідомлення в таку мовну форму, яка може бути сприйнята учасниками комунікації [3].

Мовний посередник має «витягувати» інформацію з тексту оригіналу та передавати її іншою мовою. Саме тому, цю роль може виконувати лише людина, яка володіє необхідним ступенем двомовності [4]. Окрім ролі посередника, тобто проміжної ланки, перекладач виконує комунікативні функції, які виходять за рамки мовного посередництва, а саме виконує роль самостійного джерела інформації, додатково пояснюючи, роблячи висновки зі змісту оригіналу.

Перекладач є мовною особистістю, яку Ю. Н. Караулов визначає як особистість, яка містить у собі психічні, етичні, соціальні та інші компоненти, заломлені через її мову та проявлені в дискурсі [2]. Отже, перекладач виступає найважливішою складовою процесу комунікації.

На думку Т.С.Сєрова переклад ділових переговорів здійснюється завжди в рамках міжкультурної комунікації, іншомовного спілкування людей, що говорять різними мовами, для того, щоб організувати взаємодію партнерів. Перекладач слухає, чує і сприймає інформацію, ставлення, емоційне забарвлення, комунікативні наміри, виражені коштами вихідної мови, зберігає за допомогою фіксації тотожність думки усного висловлювання, завершує процес формулюванням цих думок рівноцінними засобами іншої мови [4].

Вчений А. Паршин у книжці «Теорія і практика перекладу» говорить про те, перекладач як учасник складного виду мовного спілкування, а саме комунікації на ділових переговорах, сприймає повідомлення оригіналу, а також створює текст на мові перекладу, одночасно беручи участь у акті мовного спілкування на вихідній мові та мові перекладу [3]. Окрім цього, мовний посередник при перекладі ділових переговорів має не просто створювати текст на мові перекладу, а текст, який у функціональному, змістовому та структурному відношенні може бути прирівняний до тексту оригіналу.

За словами Л.В.Кушніної, перекладачеві не можна висловлювати свою думку, він виступає як посередник між учасниками комунікації та повинен передавати зміст, емоційне забарвлення та стиль мовця тексту оригіналу у тексті перекладу. Вчена вважає, що перекладач повинен бути «непомітним», тобто не проектувати свої особисті почуття та емоції на ефективність, змістовність, емоційну забарвленість повідомлення у процесі перекладу [5].

Головним чином, перекладач ділових переговорах виконує роль передачі мови оригіналу на мову перекладу в нейтральному і офіційному сенсах, аби не викликати негативні емоційні прояви і конфліктні ситуації.

Сенс лінгвістичного елемента зрозумілий тільки тоді, коли він узгоджується з культурним контекстом, в якому вживається. Вчені впевнені, що перекладач знаходиться в центрі динамічного процесу комунікації як медіатор між творцем оригіналу тексту і його адресатами [2].

Як вважає Лінн Віссон, перекладач є «подвоєною» мовною особистістю. Знання мови і культури будь-якого народу і особисте ставлення до нього – це два шари у свідомості перекладача, які він розділяє у своїй роботі. Останній шар відіграє істотну роль під час ділових переговорів. Трапляється, що перекладач працює для однієї сторони в міжнародному конфлікті, але з тієї чи іншої причини співчуває іншій. Але яким би глибоким не було співчуття перекладача до тієї чи іншої сторони переговорів, він повинен заздалегідь відмовитися від прямого і безпосереднього впливу на їх результат. З точки зору

професійної етики, інша поведінка є непристойною і неприпустимою, тому що основним завдання лінгвістичного посередника є використання своїх знань не для того, щоб підказувати учасникам міжнародних суперечок, як вирішувати їхні проблеми, а для того, щоб допомогти їм з'ясувати, що вони хочуть сказати одне одному [6] .

Розглядаючи мовну особистість перекладача у ділових переговорах, А. Паршин зазначає, що найкращий перекладач непомітний при спілкуванні і водночас забезпечує це спілкування таким чином, що діловим партнерам починає здаватися, що вони спілкуються один з одним зрозумілою їм обом мовою [8]. Останнім часом підкреслюється активна позиція усного перекладача як посередника між двома мовами в умовах міжкультурної комунікації. Центральним компонентом комунікації ділових партнерів вважається діяльність перекладача [3. с. 17] .

Перекладач як проміжна ланка комунікації, за допомогою якої створюється переклад, має володіти нормами літературної мови, етичними і комунікативними нормами, використовувати відповідні ситуації і цілі спілкування функціонального стилю і жанр мовлення, багатство активного і пасивного словникового запасу, бути впевненим у своїх знаннях та ін. [6].

А. Паршин зазначає, що за допомогою проміжної ланки при перекладі ділових переговорів аналізується відрізок мовлення в оригіналі та одиниці вихіднох мови, з я ких складаються ці відрізки, відшукує єквівалентні одиниці в мові перекладу, створює з них еквівалентні мовні твори, зіставляє їх із вихідними, обирає кінцевий варіант перекладу [3].

Також, для реалізації успішних ділових переговорів шляхом професійного перекладу, перекладачеві потрібно володіти технікою перекладацького запису, який допомогає виділити та зафіксувати ключові слова, смислові віхи, а також головну та уточнюючу інформацію, тему та рему та смислові структури закінченого відрізка повідомлення [6, с. 142].

Відомо, що разом із обдарованістю та освіченістю, мовний посередник повинен бути справжнім автором, відтворювати стиль, манеру, звичаї та поведінку автора оригіналу з найбільшою точністю. Перекладач, не маючи необхідних лінгвістичних знань, достатніх фонових знань та великого досвіду у сфері ділового спілкування припускається помилок [7]. Ми розглянемо деякі помилки у процесі перекладу, а саме розшифрування системи сенсів вихідного тексту. Отже, слідуючи інформації І.В.Заварніциної, можемо виділити найбільш загальні перекладацькі помилки на ділових переговорах:

– недостатні лінгвістичні знання мови оригіналу та мови перекладу;

– відсутність або недолік пізнавального досвіду, недостатні знання про описувану в початковому тексті область навколишньої дійсності;

– неуважність у сприйнятті системи сенсів, закладених у тексті оригіналу, нерозуміння предмету комунікації ;

– невміння розрізняти особливості індивідуального стилю автора повідомлення.

Намагаючись добре виконати свою роботу, перед перекладачем щоразу постає своєрідне двоєдине завдання: правильно передати не тільки слова і ідею автора повідомлення, а й колорит культурного життя його народу [8]. Вирі-

шення цього завдання робить роботу перекладача важким, але по справжньому захоплюючим і разом з тим, благородною справою [9].

Можна дійти висновку, що у сучасному світі відбуваються глобальні зміни у сфері ділового партнерства, динамічно розвивається бізнес, саме тому важливу роль відіграють міжнародні та громадські зв'язки, що призводить до необхідності підготовки перекладачів, від професіоналізму яких залежатиме успіх компанії. Процес перекладу и його результат повністю залежать від комунікативних можливостей перекладача, його знань та умінь.

Таким чином, перекладач, як проміжна ланка при перекладі ділових переговорів відіграє значну роль в процесі міжкультурної комунікації і тому йому необхідно володіти певними знаннями, вміннями та досвідом і постійно вдосконалювати свої навички.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вотинцева М.Л. Переводчик как медиатор межкультурной коммуникации [Електронний ресурс]: Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского / М.Л. Вотинцева, серия «Филология. Социальные коммуникации» / Том 24 (63) – 2011 – №2. – С.43-47. – Режим доступу до збірника: http://science.crimea.edu/zapiski/ 2011/ filologiya/t24_21.pdf
2. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. Диалог языков и культур // Язык и культура/ Ю.Н.Караулов. № 4 (12). – Москва, 2010. –264с.
3. Паршин А. Теоря и и практика перевода [Електронний ресурс]: Режим доступу до підручника: http://teneta.rinet.ru/rus/pe/parshin-and_teoria-i-praktika-perevoda.htm
4. Серова, Т. С. Эмотивно-эмпатийный компонент иноязычного делового общения в сфере бизнеса // Роль университетов в международной интеграции регионов: материалы междунар. науч.-практ. конф. / Т.С.Серова. – Тюмень, 2006. С. 163–165.
5. Кушнина Л. В. Языковая личность переводчика в свете концепции переводческого пространства / Л. В. Кушнина, М. С. Силантьева // Вестн. Перм. ун-та. 2010. Вып. 6 (12). С. 71–75.
6. Виссон Л. Синхронный перевод с русского на английский / Линн Виссон. – Р.: Валент, 1999. – 274с.
7. Николаев В.П. Цикл лекций «Референт-переводчик английского языка»/ В.П.Николаев. – Пятигорск, 1992. – 93с.
8. Заварницына И.В. Роль переводчика в деловых переговорах и ошибки перевода [Електронний ресурс]: Режим доступу до статті: http://conf.ugrasu.ru/attachments/article/ 278_5198dba0dc454.docx.
9. Зимняя И. А. Психология перевода: учеб. пособие/ И.А.Зимняя. – Москва, 1981. – 81с.

Ю. П. Верескля,
студентка IV курсу
Інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій,
Національний університет «Львівська політехніка»

LANGUAGE LEARNING AND BILINGUALISM IN THE NEUROSCIENTIFIC CONTEXT

The bilingualism and the process of language learning in their relation to the human brain and its activity have became one of the most debated issues in the cognitive science. The development of both neuropsychological and technical methods of speech studies (Functional Magnetic Resonance Imaging (FMRI) and event-related potential (ERP) in particular) has enabled scientist to identify specific characteristics of brain activity during a language learning and its bilingual and monolingual usage. Neural aspect of bilingualism is significant part of linguistic studies as it represents the material substratum of multilingual speech activity of each individual. All the social aspects are superimposed on this substratum and define variability of development and manifestation of common neurophysiologic and neuropsychological mechanisms. The relevance of the research is defined by the following facts: the economic and social issues are becoming global and foreign language learning at different ages is an essential task for almost each person. Both linguists and language teachers must turn to neurological areas in order to understand the nature of language acquisition and language processing. The particular neurolinguistics researches are analyzed and relevant conclusions for learning are made in this paper.

Language learning requires certain abilities which are closely related to the functions of the brain. These are: phonetic coding ability (to encode incoming sound signals for further storage in long-term memory that allows a person to keep the perceived sequence of sounds associated with a definite meaning content); grammatical sensitivity (to define interdependency between lexical units in a sentence and to define their syntactical functions); rote learning ability (to associate the expression with the meaning which are connected randomly, this skill provides vocabulary enhancing); inductive language learning ability (to organize the empirical material and develop more general rules of the relevant linguistic material) [1]. What happens on the brain level? The exposure to unfamiliar speech sounds is initially registered by the brain as undifferentiated neural activity. Neural activity is diffuse, because the brain has not learned the acoustic patterns that distinguish one sound from another. As exposure continues, the listener (and the brain) learns to differentiate among different sounds. Neural connections that reflect this learning process are formed in the auditory (temporal) cortex of the left hemisphere for most individuals. With further exposure, both the simple and complex circuits (corresponding to simple sounds and sequences of sounds) are activated at virtually the same time and more easily. As connections are formed among adjacent neurons to form circuits, connections also begin to form with neurons in other regions of the brain that are associated with visual, tactile, and even olfactory information related to the sound of the word. Some of the brain sites for these other neurons are far from

the neural circuits that correspond to the component sounds of the words; they include sites in other areas of the left hemisphere and even sites in the right hemisphere. In early stages of learning, neural circuits are activated piecemeal, incompletely, and weakly. As exposure is repeated, less input is needed to activate the entire network. With time, activation and recognition are relatively automatic, and the learner can direct her attention to other parts of the task [2, p. 340].

Not less important is the fact that higher order brain centers that process complex, abstract information can activate and interact with lower order centers, as well as vice versa. For example, teaching students simple emotional expressions (vocabulary and idioms) can take place in the context of talking about different emotions and what situations elicit different emotions. Students' vocabulary acquisition can be enhanced when it is embedded in real-world complex contexts that are familiar to them.

Let consider special brain characteristic of people of different age while learning a second language. In case of early bilingualism the same neuropsychological mechanisms are responsible for simultaneous mastering of the first and the second language [3].This process stands for the most «free» usage of both languages in future. The monolinguals' and early bilinguals' structure of hemispheric interaction in the process of speech is similar. While in the process of further second language acquisition the left and the right hemispheres are involved differently ([4; 5]). In case of early bilingualism the ability of special sensitive phonemic hearing is developed, which helps to distinguish different ways of pronouncing and numerous accents. Late bilinguals and adult language learners while distinguishing the sounds of the speech use categorization mechanism, leveling all the irrelevant functional differences. For example, native Japanese speakers normally cannot distinguish between the English «r» and «l» sounds [6]. Studies suggest that as the language centers of our brain are mature, certain phonemes are «wired» into those brain centers. Phonemes that are not essential to the native language are not incorporated, implying that adult brains are simply less receptive to foreign phonemes. When presented with English words containing either of these sounds, brain imaging studies show that only a single region of a Japanese speaker's brain is activated, whereas native English speakers show different areas of activation for each sound. Learning to distinguish the phonemes might then actually require a «rewiring» of certain elements of the brain's circuitry.

Localization of semantic lexemes processing is the same for the first and the second language while starting to learn the second one in the age of eight (starting from systematic school-period learning). The same substratum of a pupil's brain is responsible for semantic processing of isolated words of the first language and the second language at the first stages of learning. While in case of starting to learn the second language when sixteen involves different cortexes in the processing of native and non-native speech [5]. A study by Kim K., Relkin N., Lee K., and Hirsch J. (1997) has shown that not only language elements are processed differently but also they are stored in different parts of the brain of those who are adult bilinguals, who started to learn the second language later than being ten. The investigators also assumed that the mother tongues are used implicitly. By contrast, a second language, particularly if learned in adulthood, is probably learned and used explicitly. It has to be pointed out that existing clinical and neuroimaging studies suggest that implicit

and explicit memory systems do rely upon different neural structures. The notion of «critical language learning period» is discussed by numerous linguists and varies from one to another. But the common hypothesis states that the learning before attaining the age of 16 is the most effective [7]. Because the percent of language mistakes provoked by interlingual interference is very high as the process of language usage depends largely on cognitive control of adult person [8].

The speech planning and generation of bilingual person causes more complex neural activity than of monolingual. When bilinguals are rapidly toggling back and forth between their two languages – that is, in «bilingual mode» – they show significantly more activity in the right hemisphere than monolingual speakers, particularly in a frontal area called the dorso-lateral prefrontal cortex (the source of the bilingual advantages in attention and control). In case of lexical conflict the brain of bilingual acts as in case of any other type of conflict (the dorsal prefrontal cortex and the anterior cingulated gyrus are involved). Thus larger brain resources are used. In the process of lexeme choice bilingual's brain acts as monolingual's one in the process of non-verbal unit choice. The later process apart from mentioned parts involves Broca's area and other parts of prefrontal cortex in case of bilingual. The brain flexibility of bilinguals causes numerous advantages in the overall cognitive activity. Moreover, early bilingualism protects the brain from rapid aging and provides larger amount of grey matter in parietal lobe. Having to distinguish between two languages can be tricky in some situations, but the brain's executive functions, especially the attention and inhibition processes, are strengthened through this process, ultimately making bilingual speakers better at switching between two tasks or handling tasks that require conflict management.

Increased understanding of the ways in which multiple languages are represented in bilingual speakers' brains is undoubtedly advancing several theoretical issues in areas such as language acquisition and performance theory. However, there is much experimental and clinical data in neurolinguistics which is clearly relevant, and very little work has been done on first or second language acquisition from the neurolinguistics perspective. It is my belief that knowledge of such issues can be useful not only to physicians and psychologists, but also to teachers in general. After all, teachers deal every day with one of the most typical features of the human brain, namely the ability to learn.

REFERENCES

1. Carroll J.B. Human Cognitive Abilities / J. B. Carroll. – USA, Cambridge, MA: Cambridge University Press, 1993. – 810 p.
2. Elman J. Rethinking innateness / Elman J., Bates E.A., Johnson M., Karmiloff-Smith A., Parisi D. – USA, Cambridge, MA: MIT Press, 1997. – 670 p.
3. Hamers K. Bilinguality and Bilingualism, 2nd edition / Hamers K., Josiane F., Michel H., Blanc A., – USA, Cambridge, MA: Cambridge University Press,Cambridge University Press, 2006. – 468 p.
4. Котик Б.С. Нейропсихологический анализ билингвизма / Б.С. Котик // Психологический журнал / Ред. А.В. Брушлинский, В.С. Шустиков, Л.И. Анцыферова. – 1988. – Том 9, №3 май-июнь 1988. – С. 139-148.
5. Vaid J. Neuropsychological perspectives on bilingualism: right, left, and center / Vaid J., Hall D.G., – USA, NY: Reynolds editors, 2009. – 345 p.

6. Aoyama K. Perceived phonetic dissimilarity and L2 speech learning / Aoyama K., James E., Guion S., Akahane Y., Reiko Y., Tsuneo F., Journal of Phonetics, volume 32. – Springer-Verlag New York, Inc., 2004. – P. 233 – 250.
7. Johnson J.S.Critical period effects in second language learning: The influence of maturational state on the acquisition of English as a second language. Cognitive Psychology / Johnson J.S., Newport E.L., – USA, Cambridge, MA: Cambridge University Press, 2012. – P. 60 – 99.
8. Festman J.Cognitive control in Russian–German bilinguals / Festman J., Münte T.F., – Spain, Granada: University of Granada Press, 2012. – 89 p.

О. В. Данильченко,
студентка І курсу,
Державний економіко-технологічний університет транспорту

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЕКСИЧНОГО ТА АСОЦІАТИВНОГО ЗНАЧЕННЯ КОНЦЕПТУ «ВАЛЮТА»

Поняття картини світу належить до числа фундаментальних понять, які виражають специфіку людського буття, відносини його зі світом. Картина світу – цілісний його образ, який є результатом усієї діяльності людини [1].

Концептуальна та мовна картини світу є відображенням у взаємопов'язаних формах – формі пізнавальної діяльності й формі мови – об'єктивної дійсності [10, с. 37]. Межа між мовною та концептуальною картинами світу є нечіткою, вони перебувають у логічних відношеннях перетину або включення першої до другої залежно від визнання концептуально не співвідносних мовних категорій [12, с. 365-367]. Концептуальна картина світу, на відміну від мовної, постійно змінюється, відображуючи результати пізнавальної і соціальної діяльності, однак фрагменти мовної картини світу протягом довгого часу зберігають реліктові уявлення людей про світостворення [1].

У нашому дослідженні концептуальна картина становить індивідуалізовані уявлення про світ, що є у нашій свідомості; мовна картина світу представлена словниковими дефініціями.

Для виявлення особливостей у будові мовної та концептуальної картин світу нами були залучені відомості про структуру лексичного та асоціативного значень слова економічної сфери вживання ВАЛЮТА на основі проведення вільного асоціативного експерименту зі студентами Державного економіко-технологічного університету транспорту (м. Київ), носіями російської та української мов. Всі реакції на відповідний стимул дали змогу встановити структуру концептуальної картини світу. Мовна картина світу формується засобами лексичного значення відповідного стимулу.

Зіставлення лексичного значення із асоціативним кожного із аналізованих стимулів відбувалося за алгоритмом, який представлений в роботах Л. Кушмар [9]: І. Фіксація лексичного значення стимулу КАПІТАЛ із словників та енциклопедій (– грошова одиниця, що використовується як засіб розрахунку в торгових операціях [4]; – це грошова одиниця, що використовується для вимірювання величини вартості товару [11]; це грошова одиниця, що використовується як світові гроші [6]; – це не новий тип грошей, а лише особливий спосіб їх функ-

ціонування, зв'язаний з існуванням операцій міжнародного характеру [5]; – грошова одиниця країни, яка використовується в даній державі [7] – це грошова одиниця, що використовується для вимірювання величини вартості товару, що використовується в трьох значеннях: національна валюта – грошова одиниця даної країни (українська гривня, американський долар, російський рубль та ін.); іноземна валюта – це грошові знаки іноземних держав; міжнародна (регіональна) валюта – це спеціальні права запозичення та євро [11]; – це грошова одиниця, що використовується як світові гроші, тобто як міжнародна розрахункова одиниця, засіб обігу і платежу [2]; – гроші, що використовуються в міжнародних розрахунках, прийнято називати валютою [3]; – грошова одиниця країни і її тип (золота, срібна, паперова); грошові знаки іноземних держав, а також кредитні і платіжні документи, виражені в іноземних грошових одиницях (векселі, чеки і так далі) і використовувані в міжнародних розрахунках [9]; – грошова одиниця, прийнята за основу грошової системи певної країни (карбованець, крона, долар і т. ін.); тип грошової системи, що діє в даній країні; у вексельних операціях – сума, на яку видано вексель [13]).

II. Виділення головних компонентів у структурі лексеми за структурно-семантичним аналізом: *грошова одиниця, гроші*.

III. Встановлення ядерних реакцій на відповідний стимул, тому що ядро лексикону носія мови відображає актуальну для людини картину світу. До асоціативного поля стимулу ВАЛЮТА увійшли реакції: *американська*; бабло – 2; багато; бакси; банкротство; банк – 7; банкнота – 2; грошова одиниця; Бельгія; бізнес; в мішках; валюта – гроші; велика ; Великобританія; висока; відносини; вклад; гривна; гривні – 8; гривня – 46; гривня. євро; грн.; грошей – 2; гроші – 47; гроші інших країн – 1; гроші, банк; гроші, грошова одиниця; гроші, долари; грошова – 3; грошова одиниця – 19; грошова одиниця країни; грошова одиниця країни; долар – 59; долар $; долар $ – 2; долар США; долар, євро, рубль; долар, євро,гривна; долари – 38; Дональд Дак; донор – 12; донори – 2; евро – 1; евро; Долар; економіка; є; євро – 42; євро – 7; євро, долар, грошова одиниця; євро, долари $,€; євро, стерлінг європейський; єни; зайчики; зайчикі; закордон; запас; засіб розрахунку – 1 західна; зелена – 1; зелені; земля; зміна; змога; знак; знаки; знецінення; золото; іноземна – 4; іноземна (різна); іноземна валюта; її мало – 2; капуста; кара; корпорація – 1; коштовність певного вкладу грошей; країни – 1; купить можна – 3; купівля; купюра – 2; купюри – 2; курс – 4; люблю; махінації; міра вимірювання; можливість щось придбати; наруж. капітал; насправді неважливо є конвертація; національна – 3; наша; не вірний курс; нестабільно; нині існує; номінали – 2; номінація купюри; обмін – 13; особливість; падає; падання; падіння; папір; переплата; підняття; підкорює; продаж; продажа – 2; радість, табло; рахунок – 1; ринок; ринок фінансів; різна буває; різне; різні гроші; ріст; розподіл грошей; рублі – 2; рубль; світ; скачки; стабільна; стабільність; суд; тема – 4; термінал; треба заробити; України; фунти – 2; фунти та євро; Хрещатик – 1; чашка – 1; чиста;* та багато інших. Загальна кількість реакцій в асоціативному полі – 891. Кількість ядерних реакцій – 284.

IV. Встановлення загальної кількості ядерних реакцій, що відповідають словниковому значенню – 257.

V. Статистична обробка матеріалу за формулою: A / B = C, де A – загальна кількість ядерних реакцій, B – кількість ядерних реакцій, що відповідають словниковому значенню [9]. 284: 257 = 1.1.

VI. Визначення рівня наближеності лексичного й асоціативного значень за формулою: – якщо C = 1, то стимульна лексема відноситься до першого рівня наближеності; – якщо C < 2, то стимульна лексема відноситься до другого рівня наближеності; – якщо C > 2, то стимульна лексема відноситься до третього рівня наближеності [9]. Стимул ВАЛЮТА відносимо до першого рівня наближеності.

Отже, порівнюючи асоціативне значення слова економічної сфери використання із лексичним значенням лексеми ВАЛЮТА відзначимо, що розбіжностей між мовною та концептуальною картинами світу не виявлено.

* – У роботі збережено орфографію реципієнтів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анализ структуры отдельного фрагмента языковой картины мира. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн.: http: //revolution.allbest.ru/languages/d00100332.html.
2. Алєксєєв І. В. Гроші та кредит / Навч. пос. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до пос.: http://pidruchniki.ws/16330826/ finansi/valyutni_vidnosini_valyutni_sistemi.
3. Бібліотека економіста [Електронний ресурс]. – Режим доступу до бібл.: http://library.if.ua/book/18/1473.html.
4. Вікіпедія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн.: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B0%D0%BB%D1%8E%D1%82%D0
5. Дипломні роботи он-лайн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до роб.: http://www.5dp.com.ua/content/view/2876/.
6. Електронна бібліотека. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до бібл.: http://fingal.com.ua/content/view/1117/54/1/1/.
7. Електронна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу до енцикл.: http://enbv.narod.ru/text/Econom/encyclo/str/E-104.html.
8. Електронний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://vseslova.com.ua/word/%D0%92%D0%B0%D0 %BB%D1%8E%D1%82%D0%B0-15686u.
9. Кушмар Л. В. Лексика економічної сфери в мовній картині світу українців / Автореф. дисерт. на здобуття к. ф. н. // Л. В Кушмар. – ДЗ «Луганський нац. ун-т імені Тараса Шевченка», Луганськ, 2011. – 22 с.
10. Лисиченко Л. А. Структура мовної картини світу / Л. А. Лисиченко // Мовознавство, 2004. – № 5 – 6. – С. 36 – 41.
11. Наукова бібліотека «Буковина». [Електронний ресурс]. – Режим доступу до бібл.: http://buklib.net/books/33862/.
12. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
13. Словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словн.: http://sum.in.ua/s/valjuta.

О. О. Дідич,
студентка IV курсу
Інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій,
Національний університет «Львівська політехніка»

GENDER PECULIARITIS OF SPEECH (ON THE BASIS OF JAPANESE LANGUAGE)

In the second half of the 20th century figures of different sciences of the humanitarian cycle focused considerable attention on gender-based issues. Such researches were separated in an independent branch of science – genderology, which cover a wide range of issues and considerable number of narrowly targeted scientific fields – gender psychology, gender sociology, and gender philosophy. A special place among them belongs to gender linguistics.

For today it is established that there exist certain differences between women's and men's speech. The main principle which the majority of such researches are based on is a dichotomy of the communicative strategies of two genders representatives [2, p. 57].

Actually the concept of gender was introduced into social sciences by Ann Oakley in 1970s. It originates from Greek word «genos» which denotes source, material carrier of heredity and one who is born. The term appeared to define social, not biological differences between men and women.

The concept of gender relations was originated in the bowels of sociology and vastly influenced linguistics since language and speech, by their nature, are the social phenomena, and the gender identity of communicants is an integral constant of any act of speech [6].

In linguistics the gender issues are viewed in two aspects:

− how man and woman are depicted in linguistics;

− whether there are differences in their speech.

The differentiation of language by gender is manifested in different languages in varied degree and at different levels [5]. Frequently the differences are more distinct in lexicon and less distinct in syntax. In some languages these differences also cover the phonological system (for instance, Japanese language).

Most scientists involved in gender studies, especially gender differences in speech, affirm that there is a difference in how men and women talk. For example, Belyanin in «Psycholinguistics» suggested the peculiarities of language usage by men and women.

The peculiarities of men's and women's speech style are manifested at two levels – verbal behavior and speech. For instance, men interrupt more often, are more dogmatic and aim to control the subject of the dialogue. In general men are much more likely to use abstract nouns, while women use more concrete noun (including proper names). Men use more relative adjectives, while women use qualitative. Women's speech includes a large concentration of emotional evaluating lexicon, while men's evaluating lexicon is more stylistically neutral. Mostly women tend to intensify the positive evaluation. Men more distinctly use negative evaluation, in-

cluding stylistically degraded, abusive lexicon and invectives; they more often use slang words and expressions, as well as non-literary lexicon and profanity [1].

In psycholinguistic analysis of works carried out by Goroshko on 97 parameters, appeared that it is typical for women to use emotional style. Herewith for women are characteristic more richness of vocabulary and more complex syntax. The results of associative experiment also shown that women's associative field is more expanded, while men's reactions show more stereotypical picture.

One of the languages in which the differences in men's and women's speech are distinct is Japanese. These differences began to emerge in the 10th century. For example, Murasaki Shikibu in her famous work «Genji Monogatari» notes the certain differences in the written language of men and women: women were taught to use hiragana, while men were taught to use Chinese kanji.

The Japanese language differs from other widely spoken languages because of existing of female (女 言葉 «Onna kotoba» – «women's words» or 女性 语 «dzeseigo» – «women's language») and male communication styles, which in Japanese children are formed to the age of three. The use of certain communication style does not refer to the concept of grammatical gender like «he» or «she» in Ukrainian language but is conditioned by the division of the gender roles in Japanese society. «Women» phrases expressed by man are grammatically correct, but such a person would be considered by society as effeminate or homosexual, and a woman, who speaks using «men» phrases, vice versa, would be considered mannish, rude and ill-mannered. Typically, the «men» phrases and words are considered to be rude, vulgar and abrupt, while «women» phrases are more polite, honorific and «soft» [3; 7]. Mainly, the division into male and female communication styles is present in everyday speech, hardly used in polite conversation (丁寧語teineigo) and completely absent in written form.

The typical forms of Japanese women's language reflect both how women are seen in society and women's own self-image; they are also closely connected to Japanese history. Feminine speech was encouraged in the Meiji era (the late nineteenth century to the early twentieth century). In the Meiji era, the Japanese government standardized the Japanese language and emphasized the use of feminine speech according to the ideal of *ryoosai kenbo* «good wife, good mother.»

The characteristics of feminine speech frequently cause people to interpret it as a symbol of Japanese women's social powerlessness and their low social status. Compared to Japanese masculine speech, feminine speech has been depicted as gentle, soft, indirect, nonassertive, polite, and powerless. Feminine speech is largely marked by sentence final expressions (pragmatic particles, assertive copula), referential terms, and honorifics.

Gender differences in the Japanese language are usually marked syntactically and lexically. Particular sentence endings and word choices distinguish women's language from men's language [4].

There can be distinguished several types of differences in men's and women's speech.

The first type is phonological differences. These differences are the least significant. The phonemic structure of both systems is the same, although in the past there were some differences, for example, in the women's version later appeared soft con-

sonants. Certain differences seem to exist in the area of intonation. Lakoff argues that the rising intonation makes speech more polite, less categorical, as the speaker who uses it does not impose his or her opinion to the interlocutor and gives the opponent a freedom of choice [9]. Also such intonation is considered to be more friendly, emotional and polite.

Besides the intonation, in Japanese language the use of certain particle alters the tone of the sentence [8]. Thus there are particles characteristic for men and women. These participles are presented in table 1.

Table 1

Grammatical particles used by men and women in Japanese language

Particles used by men	Particles used by women
かい (kai) – male form of particle か (ka)	わ (wa) – soft and polite tone of the sentence
ぞ (zo) – persistent, emphatic tone of the sentence (when it is needed to emphasize on what is said)	の (no) – soft and polite tone of the sentence
ぜ (ze) – persistent and emphatic tone of the sentence	のよ (no yo) – affirmative and persistent tone
よ (yo) – informational and business tone of the sentence	わよ (wa yo) – informational and business tone of the sentence
かな (kana) – tone of doubt	かしら (kashira) – tone of doubt

Another type of differences is lexicon used by men and women. In Japanese language distinguish words characteristic for men or women only, although they can denote the same concepts and have similar semantics. For instance, to denote stomach men use term はら (hare), while women useおなか (onaka). Specifically feminine are considered such words as おひや (ohiya – cold water), おみや (omiya – gift) – words, which etymologically contain prefix ‘o’ [1; 7].

The system of personal pronouns is one of the areas in Japanese language where the differences between the language variants are the most obvious. These differences mainly detected in the system of pronouns of the 1st and the 2nd person (for pronouns of the 3rd person there are no differences). Only the most polite わたくし (watakushi) is used equally by men and women. But only men say ぼく (boku) – familiar, おれ (ore) – impolite, わし (washi) – impolite but outdated, and only women say あたし (atashi) – familiar and あたくし(atakushi) – polite, but outdated [2]. The peculiarities of usage of personal pronouns by men and women are shown in table 2.

Table 2

The usage of personal pronouns of the 1st and the 2nd person

Pronoun	Pronoun used by both genders	Pronouns used by men	Pronouns used by women
I	私[わた(watashi)] わたく (watakushi) 自分[じぶん (zibun)]	僕　[ぼく(boku)] 俺　[おれ(ore)] わし(washi) 我輩 [わがはい(wagahai)] 我　[われ(ware)]	あたし(atashi) あたくし(atakushi) あたい(atai)
You	君　[きみ(kimi)] 貴方[あなた (anata)] あんた (anta)	手前[てまえ(temae)], こいつ(koitsu), お前[おまえ(omae)], 貴様[きさま(kisama)]	あなた(anata)

One more type is morphological differences. The most distinct difference between male and female variants of speech is manifested in the categories of respect and honor. These categories transfer social relations between speaker and his/her interlocutor (the category of respect) and between communicants and those whom they are talking about (the category of honor) [3; 7]. It can be observed that usually only men use the rudest forms and only women the most polite. Especially there is great difference between the two variants of nominal suffixes system. These suffixes are attached to the names, surnames, professions etc. and convey the speaker's attitude to the person identified by the given word. There are such suffixes as -さん(san), -くん(kun), -さま(sama), -ちゃん (chan) and zero suffix. Men use -さん (san) with respect to higher (hereinafter referred to the social status) or equal stranger, -さま(sama) to higher interlocutor, -くん(kun) to equal or lower companion and -ちゃん (chan) in most cases to children. In the feminine variant are the same suffixes as in male except the suffix -くん(kun). When men use suffix -くん(kun), women use suffixes -さん(san). Also for women suffix -さま(sama) plays the crucial role and often is used instead of men's -さん(san) [3].

Therefore, the rules of verbal behavior for men and women in Japan are quite different. These differences between men's and women's speech are so considerable that they can be viewed as two subsystems. These differences are manifested in intonation, lexicon, syntax and even the use of certain grammatical structure and forms of politeness. Beside this, it is believed that such differences between men's and women's speech are conditioned by the status of woman in Japanese society.

REFERENCES

1. Алпатов В.М. Категории вежливости в современном японском языке / В.М. Алпатов. – М.: «Наука», 1973. – с. 160-165.
2. Алпатов В.М. Система личных местоимений 1-го и 2-го лица в современном японском языке. Теория и типология местоимений / В.М.Алпатов. – М.: «Наука», 1980. – 345 с.
3. Алпатов В.М., Крючкова Т.Б., О мужском и женском вариантах японского языка / В.М. Алпатов, Т.Б. Крючкова. – М.: «Наука», 1980. – с.58-68.

4. Головнин И.В. Грамматика современного японского языка / И.В. Головнин. – М.: изд-во МГУ, 1986. – с. 320-325.
5. Горошко Е. И. Языковое сознание: гендерная парадигма / Е.И. Горошко. – Москва-Харьков: ПД «ИНЖЕК», 2003. – 437 с.
6. Лабов В. Исследование языка в его социальном контексте / Пер. с англ. / В.Лабов. – Вып.7: Социолингвистика – М.: Прогресс,, 1975. – с. 96-182.
7. Пашковский А.А. Стилевые различия в японском языке / А.А.Пашковский. – М.: изд-во МГУ, 1970. – 150 с.
8. Прасол А.Ф. Заключительные модально-экспрессивные частицы в японской речи / А.Ф.Прасол. – Владивосток: изд-во Дальневосточного университета, 1999. – 72 с.
9. Lakoff R. (1975). Language and Women's Place / R. Lakoff. – Cambridge University Press, Language in Society, Vol.2, No. 1, 1973. – p. 45-80.

В. С. Єфимищ,
студентка V курсу,
Київський національний лінгвістичний університет

ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФЕМІНІННОЇ ПЕРСУАЗИВНОСТІ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ ТА ЇЇ ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Останнім часом спостерігаємо активний інтерес до проблем комунікації з точки зору впливу на аудиторію. Бути переконливим особливо необхідно тим, кому треба зацікавити, переконати аудиторію, змусити її виконувати певні дії.

В основі комунікативно-функціонального підходу, який вже понад декілька десятиліть домінує у сучасній лінгвістиці, лежить розуміння мови як механізму для реалізації людиною певних цілей у сфері пізнання оточуючого світу і його опису, а також в актах мовленнєвого спілкування.

Головним завданням комунікативної лінгвістики є вивчення мовленнєвого спілкування як особливого виду діяльності, спрямованого на формування думок та переконань, і моделювання соціальної та індивідуальної поведінки людей.

Однією з таких форм А. В. Голоднов вважає персуазивну комунікацію, яку у найбільш загальному вигляді визначає як ментально-мовленнєву взаємодію комунікантів, що реалізує спробу впливу адресанта на ментальну сферу реципієнта з метою зміни його поведінки (спонукання до здійснення / відмови від здійснення певних посткомунікативних дій) [3, с. 15].

Під персуазивністю (переконанням) розуміють ментально-мовну діяльність, спрямовану на переконання реципієнта (аудиторії) в істинності, ймовірності або прийнятності деякого положення, висунутого адресантом.

Відповідно, персуазивна стратегія – це концептуально-тематичний план по втіленню персуазивної цільової установки адресанта.

Персуазивність виражає відношення мовця до подій та інформації про них, її разом із авторизацією і оцінністю відносять до модусних категорій тексту.

У співвідношенні тексту і дискурсу, ці два явища не протиставляються один одному – їхні відносини характеризуються причинно – наслідковим зв'язком: текст є результатом дискурсу. Текст виникає у процесі здійснення

певної дії, але вивчається він у своєму завершеному вигляді, а дискурс досліджується в певному режимі і часі [2, с. 7].

У питанні прагматичної адаптації тексту, його переклад, перш за все, залежить: а) від перекладача, б) від жанру тексту, в) від вибору перекладацької стратегії та г) від соціокультурного аспекту перекладу.

Перекладу будь-якого тексту повинен передувати мовностилістичний аналіз тексту. У перекладознавстві традиційно виділяються два провідних типи перекладу залежно від переважної комунікативної функції в тексті оригіналу: інформативної і художньої. Першочерговим завданням перекладача є визначення провідної комунікативної установки в перекладному тексті з подальшим аналізом основних лінгвістичних характеристик, що сприяють її реалізації.

Шляхом аналізу персуазивного жіночого мовлення ми встановили, що мовними маркерами фемінінної персуазивності в англомовних художніх текстах виступають засоби різних мовних рівнів, зокрема лексичного, граматичного, синтаксичного і стилістичного.

На лексичному рівні це вставні слова і сполучення зі значенням впевненості, модальні частки, парні розділові сполучники зі значенням припущення, вставні конструкції. Наприклад: «Yes, ma'am, she said how she was very well; and *to my mind* she was always a very handsome young lady – and she seemed vastly contented.» (Sense and Sensibility) «-Так, добродійко, і сказала, значить, що почуває себе прекрасно. Як на мене, то вона завжди була дуже вродливою панночкою, ну, і вигляд у неї був дуже задоволений.» Вставний вислів типу *to my mind* – сигнал того, що жінка-персонаж не наполягає на своїй позиції, не нав'язує свою точку зору, проте намагається здійснити прихований вплив на адресата. Фемінінні стратегії персуазивності можуть бути імпліцитними і експліцитними. Експліцитними засобами фемінінної персуазивності є: модальні слова зі значенням впевненості, пояснювальні конструкції, в головній частині яких укладено модус висловлювання, лексеми, у значенні яких акцентується сема впевненого знання. Експресивно-емоційна складова висловлювання може посилюватися, що проявляється в інтонаційному характері висловлювання, а на письмі – у його пунктуаційних оформленнях [1, с. 5].

На граматичному рівні найпоширенішим засобом вираження інтенції переконання жінками-персонажами в асертивних реченнях у творах англійських авторів новітнього періоду є вживання модально-інтенційних інтенсифікаторів (модальних дієслів, прислівників-інтенсифікаторів: *truly, really, exactly, solemnly, proudly, very properly, seriously, merely, decidedly, etc*.) З метою посилення персуазивної інтенції висловлення жінки-персонажі використовують нейтрально-допоміжні прислівники: *certainly, always, still, however, again, rather, etc.* «It is *truly* astonishing!» – he cried, after hearing what she said – «what could be the Colonel's motive?» (Sense and Sensibility) [6]. «– Їй -богу, важко повірити! – вигукнув він, дослухавши її. – І що могло спонукати полковника Брендона на подібний вчинок?» [4]. Серед засобів вираження персуазивного компонента на синтаксичному рівні головна роль відводиться повторам. В окремих випадках, в яких необхідно виразити думку як можна більш переконливо, мовець вживає фразеологічні звороти, що володіють сильним інтенційним значенням.

До стилістичних засобів реалізації фемінінної персуазивності відносимо метафори, епітети, порівняння, гіперболу, персоніфікацію та ін.

Отже, при аналізі перекладу фемінінних компонентів стратегії персуазивності, що виражаються лексичним, граматичним та стилістичним способами, ми виявили, що відтворення таких конотативних реплік є практично неможливим без застосування трансформацій. Це зумовлено відповідним набором лексичних одиниць двох мов, а також їх граматичним, синтаксичним і стилістичним ладом.

Серед найбільш поширених способів лексичних трансформацій при перекладі фемінінних компонентів у висловлюваннях жінок-персонажів є антонімічний переклад, компенсація втрат та заміна лексичних засобів. «*Be assured,* my dear sir, that Mrs. Collins and myself sincerely sympathise with you and all your respectable family…» [6]. « – Можете, шановний пане, не сумніватися, що і місіс Коллінз і я щиро співчуваємо вам і всій вашій шанованій родині» [4]. Антонімічний переклад присутній у парі *be assured* – можете не сумніватись.

Щодо граматичних трансформацій, то найчастіше перекладач використовує такі прийоми як опущення, цілісні перетворення або ж заміна членів речення чи їх перестановка.

При еквівалентному перекладі перекладачеві вдається якнайповніше зберегти відносну рівність змістовної, змістової, семантичної, стилістичної і функціонально – комунікативної інформації, що міститься в оригіналі і перекладі.

Варто особливо підкреслити, що еквівалентність оригіналу і перекладу – це насамперед спільність розуміння інформації, що міститься в тексті, включаючи й ту, що впливає не тільки на розум, але і на почуття реципієнта і яка не тільки експліцитно виражена в тексті, але й імпліцитно віднесена до підтексту. Еквівалентність перекладу залежить також від ситуації породження тексту оригіналу і його відтворення в мові перекладу [5, с. 203].

Отже, при перекладі текстів любовного дискурсу з англійської мови, особлива увага повинна бути приділена використанню комплексної методики аналізу з застосуванням ряду конкретних методів і прийомів: методу порівняльно-порівняльного аналізу оригіналу та перекладів українською мовою, методу інтерпретації та метод дискурсивного аналізу. А також потрібно уточнити специфіку взаємодії тексту, дискурсу та гендеру у сучасних лінгвістичних студіях; виокремити лексичні та граматичні засоби реалізації фемінінних стратегій персуазивності в англомовному художньому дискурсі; виявити афективні стилістичні засоби реалізації фемінінних стратегій персуазивності в англомовному художньому дискурсі; дослідити способи перекладу маркерів фемінінної персуазивності при відтворенні їх українською мовою.

Перспективою для подальших досліджень є дослідження чоловічих стратегій персуазивності в текстах різних комунікативних жанрів, а також порівняльний аналіз гендерних стратегій персуазивності англійською мовою і на основі порівняння – в українській та англійській мовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранов А. Г. Модель речевого воздействия: автор vs реципиент / А. Г. Баранов // Северо-Кавказские чтения: мат. всерос. научн. конф. – Вып. 1: Речевые цели и средства их реализации. – Ростов н/Д, 1996. – С. 5-7
2. Бєлова А. Д. Поняття «стиль», «жанр», «дискурс», «текст» у сучасній лінгвістиці / А. Д. Бєлова // Іноземна філологія. – К.: Вища школа, 2002. – Вип. – С. 7-14.
3. Голоднов А. В. Лингвопрагматические особенности персуазивной коммуникации (На примере современной немецкоязычной рекламы): автореф. дис…. канд. филол. наук: 10.02.04: Санкт-Петербург, 2003 – 15 С.
4. Чуття і чуттєвість / Остін Дж. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://shron.chtyvo.org.ua/Jane_Austen/Chuttia_i_chutlyvist.pdf
5. Шутова Н. М. Перевод и лингвистика текста / Н. М. Шутова // Вестник Удмуртского университета. – Вып. 1, 2009. – С.203-209.
6. Pride and Prejudice / Jane Austen [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gutenberg.org/files/1342/1342-h/1342-h.html

В. Г. Житченко,
студентка IV курсу,
Прилуцький гуманітарно-педагогічний коледж імені І. Я. Франка

ЗВУКОВІ ЕФЕКТИ В ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ ЛІНИ КОСТЕНКО

Текст як спосіб організації значень і структурування змістової інформації привернув до себе увагу і лінгвістів, і психологів, і соціологів, бо саме в ньому найповніше розкривається суть авторського бачення (настроїв та почуттів) та його втілення в певну форму.

Поетичний текст – художньо-образна словесна творчість, у якій мова використовується з естетичною чи евокативною (знаково-символічною) метою окрім або замість самої денотації (лексичне значення слова, що визнає більшість людей, які належать до певної лінгвістичної групи) [1, с. 187].

Поетичний текст Ліни Костенко має особливість синтезувати в собі найкращі риси української поезії. Мистецька спадщина письменниці є важливою складовою літератури зламу XX-XXI століть і залишається актуальним матеріалом для сучасних літературознавців. Тому саме твори цієї поетеси ми обрали для нашого дослідження.

«В основі фонетичного рівня лежить оцінка тексту на предмет наявності асонансів – дисонансів, стягнених форм прикметників, ритміки наголосів, алітерацій» [2, с. 125]. Особливо важливу роль фонетичний рівень лінгвістичного аспекту відіграє в поезії.

До числа власне фонетичних особливостей, які необхідно відзначити під час аналізу циклу на цьому рівні, відносяться спеціально створювані автором звукові ефекти.

За В. Пахаренком, у літературі існує фоносимволіка: алітерація чи асонанс певного звука несе в собі символічне навантаження.

Наприклад:

• [о] – спів, радість, відвага, гул, сила духу;

• [а] – голосний крик, голосіння, радість, страх, білий колір;

• [і] – ніжність, кохання, спокій, краса, молитва, синь, вишина, загостреність, захоплення, подив, переляк;

• [у] – сум, страх, біль, жаль, передчуття смерті, жах;

• [г] – битва, грім, гамір, натовп, зловісність;

• [л] – любов, ласка, ніжність;

• [р] – рішучість, брутальність, трагізм, суворість, героїзм;

• шиплячі й свистячі звуки – вітер, шелест листя чи очерету, брязкіт зброї, плин ріки, сум, смерть [4, с. 40].

Звук у вірші виконує надзвичайно важливу роль, він як би посередник між автором-світом-читачем:

Стоїш, як стогін, під склепінням казки.
Душа прозріє всесвітом очей.
(«Буває мить якогось потрясіння»)

Ліна Костенко використовує в цих рядках нагромадження звуку [с], який надає віршу урочистості та вимагає підвищеної інтонації в ході його прочитання.

Гроза проходила десь поруч. Було то блискавка, то грім.
Дорога йшла кудись на Овруч в лісах і травах до колін.
Латаття ніжилось в озерах, хитали ряску карасі.
Черкнула блискавка по зелах, аж полягали вони всі.
(«Гроза проходила десь поруч...»)

Нагромадження звуків [г] та [д] надає йому реалістичного зображення грози, звуків грому, спалахів блискавки.

Великі поети не вміють писати віршів.
Клював їх орел в печінку і сумнів сни випасав.
Графоманові краще. Графоман вирішив
написати – і написав.
(«Великі поети не вміють писати віршів...»)

У цьому тексті Ліна Костенко використовує накопичення звуку [і], що надає віршеві відтінку величності, гордості, захоплення великими поетами.

На думку прихильників теорії звукосимволізму (С. В. Воронін, В. В. Іванов, А. П. Журавльов, Н. А. Кожевникова, М. В. Панов та ін.) звуки мають не лише план вираження, а й план змісту. Показовим є уривок із вірша Ліни Костенко ***«Після дощів смарагдова діброва…»***:

Після дощів смарагдова діброва,
на білій ріні річка говірка.
І смужка сонця тонко пурпурова
далекий обрій пензликом торка.

Звук [і] – найприємніший, найдобріший, найм'якіший звук в українській мові. А тому, читаючи цю поезію, з'являються позитивні емоції, приємні спогади про дитинство.

Звуки мовлення (особливо голосні) можуть викликати колірні образи. Таку властивість було помічено вже давно. А. Рембо написав навіть сонет «Голосні», у якому так розфарбував звуки: [а] – чорний; [е] – білий; [и] – червоний; [в] – зелений; [о] – синій. Але французький мовознавець К. Нироп приписував голосним зовсім інші кольори: він уважав [и] – синім, [в] – яскраво жовтим, [а] –

червоним. Німецький лінгвіст А. Шлегель писав, що для нього [и] – небесно-голубий, [а] – червоний, [о] – пурпурний. А от російський поет А. Білий затверджував, що йому [а] представляється білим, [е] – жовто-зеленим, [и] – синім, [в] – чорним, [о] – яскраво-жовтогарячим. Якщо продовжувати називати індивідуальні судження про колір голосних, то кожен звук виявиться розфарбованим у всі кольори веселки [5].

Сучасна наука визнає явище існуючого лише тоді, коли воно або безпосередньо спостерігається, або відтворено проявляє себе в експериментах, або ж строго обчислюється. Причому в кожному разі останнє слово залишається за практикою.

Ідея експериментів проста: реєструються реакції багатьох випробуваних на певний стимул, а потім проводиться статистична обробка отриманого матеріалу, щоб виявити основні тенденції в реакціях. Техніка реєстрації різноманітна: випробуваним або пред'являються звуки мовлення – потрібно підібрати до них колір, або пред'являються різні колірні картки – потрібно написати на них звуки, або дається завдання вибудувати звуки по кольору, скажемо, від «самого червоного» до «найменш червоного», «самого синього» до «найменш синього» і т.п.

Багато таких експериментів із тисячами інформантів показало, що в переважній більшості випробувані офарблюють принаймні голосні цілком виразно. Особливо одностайні думки щодо трьох голосних – [а], [е] [и]. Звук [а] цілком узгоджено називають червоним, [е] – чітко зеленим, а [и] – виразно синім. Звук [о] всі вважають світлим і яскравим, але хоча більшість випробуваних називають його жовтим та білим. Виходить, що цей звук є сонячним [5].

Осінній день, осінній день, осінній!
О синій день, о синій день, о синій!
Осанна осені, о сум! Осанна.
Невже ця осінь, осінь, о! – та сама.
(«Осінній день, осінній день, осінній...»)

У цьому поетичному тексті надмірно використано звук [о], що робить його яскравим та сонячним, у даному випадку вірш набуває темно-помаранчевого або навіть багряного відтінку осені.

Фонетичні особливості поетичного тексту дозволяють визначити значення вживання автором тих чи інших фонетичних засобів, їх вплив на сприймання та розуміння тексту читачем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гром'як Р. Т. Літературознавчий словник-довідник/ Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів, В. І. Теремко. – К.: ВЦ «Академія», 2007.
2. Капелюшний А. О. Стилістика й редагування / А.О. Капелюшний: практичний словник-довідник журналіста. – Львів: ПАІС, 2002. – 576 с.
3. Костенко Л. В. Вибране / Л. В. Костенко: підручник. – К.: Дніпро, 2011. – 559 с.
4. Комашко О. С. Лірика як рід літератури. Частина 1: посібник / О. С. Комашко. – Ковельська міська гімназія, 2010. – 56 с.
5. Ми бачимо звук [Електронний ресурс]: сайт «Розробки уроків, презентації та конспекти»/ Назарій Назаров. – 2012. – Режим доступу: http://www.testsoch.com/mi-bachimo-zvuk/2/ (дата звернення: 29.02.2012). – Назва з екрана.

І. С. Загатнюк, Л. А. Бербека,
студенти ІІ курсу
Науковий керівник: ***М. В. Філіпчук,***
кандидат філологічних наук, доцент,
Буковинський державний фінансово-економічний університет

МОВНА ПОВЕДІНКА ОСОБИСТОСТІ В СИТУАЦІЇ БІЛІНГВІЗМУ: ПОНЯТТЯ МОВНОЇ СТІЙКОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

В умовах глобалізації та асиміляції культур надзвичайно важливим є зберегти національні особливості та історичну неповторність кожної нації. Оскільки мова – це наша національна ознака, в мові – наша культура, сутність нашої свідомості, зберегти її є найважливішим завданням для кожного з нас. Саме тому проблема взаємодії української мови з іншими мовами та мовної поведінки особистості в ситуації білінгвізму, мовної стійкості є настільки важливою на сьогоднішній день.

Дана проблема завжди була досить актуальною. Дослідженням даної проблеми займалися О.Потебня, Є.Верещагіна, Ю.Жлуктенко, С.Семчинський, Л.Масенко, Л.Щерба та багато інших мовознавців, лінгвістів, істориків. У пострадянському мовознавстві перші дослідження відповідної проблеми належать членові-кореспонденту НАН України Орестові Ткаченку [7].

Жодна нація та її мова, культура не можуть існувати ізольовано від решти світу. Культури різних народів перебувають в безперервній взаємодії, постійно змінюють і доповнюють одна одну. В процесі історичного розвитку часто деякі культури, а разом із ними і мови, зникають з лиця Землі. З часом вони асимілюються та перетворюються в одну загальну глобальну культуру, в якій зникають індивідуальність та неповторність кожної із первинних культур. У випадку сліпого наслідування глобалізації та науково-технічного прогресу є ризик, що таке поняття, як національна культура, національна мова зникне. Зокрема, якщо говорити про українську мову, то в процесі історичного розвитку вона зазнала величезного впливу з боку країн, до складу яких входила.

Отже, на процес формування мовної особистості впливають як індивідуальні особливості мовця, так і зовнішні умови. В українських реаліях найбільш потужним чинником, який визначає мовну особистість, є білінгвізм [8]. Поняття «білінгвізм» походить від латинського слова «bilingua», що означає подвійна мова. Дане поняття вказує на те, що людина чи група людей володіє певними навичками у користуванні та, власне, використовує у повсякденному житті дві мови. Білінгвізм буває національний та індивідуальний. Найбільшою небезпекою ситуації білінгвізму є поширення як в розмовному, так і в інших стилях мовлення особливої форми злиття елементів двох чи більше мов, тобто суржику. В Україні найпоширенішою формою прояву білінгвізму є вживання поряд з українською мовою російської мови, що є цілком закономірно, адже більшість дорослого населення народилося та отримувало освіту в період, коли Україна входила до складу СРСР. Разом з тим, каменем спотикання в цій ситуації є те, що хоча і сучасна українська система освіти намагається привити любов до

української літературної мови у молоді, але не маючи підтримки з боку сім'ї, сучасна молодь надає перевагу суржику, тобто явищу, яке виникло в результаті еволюції білінгвізму. Говорячи про згубні наслідки білінгвізму для державної мови, необхідно зазначити, що функціонування двох мов у суспільстві може викликати поглинання, знищення однією мовою іншої. Це видно на прикладі Білорусі. 14 травня 1995 р. там було проведено референдум, на який винесли мовне питання у такому формулюванні: «Чи погоджуєтесь ви з наданням російській мові рівного статусу з білоруською?» 53,9% від загальної кількості виборців проголосували «за», і в Білорусі російську мову було оголошено другою державною. Дуже швидко після цього узаконена «рівність» двох мов призвела до майже повного витіснення білоруської мови з усіх сфер суспільного життя. Навіть в освітній галузі, де в перші роки незалежності відбулись відчутні зрушення, у 1995/1996 навчальному році кількість першокласників, що навчались білоруською мовою, яка в 1994/1995 році становила 7%, знизилася до 38% [4, с. 109]. Тобто, мовна стійкість білоруського народу була недостатньою, що призвело до перетворення білоруської мови на одну з вимираючих мов XXI століття. Дана проблема стосується і української мови. В Україні є багато двомовних регіонів, що вже не раз ставило перед державою вибір між введенням чи не введенням другої державної мови. Як наслідок, поширюється таке негативне явище, як мовна дискримінація. Зокрема, як показало проведене в столиці України – Києві, опитування громадян, саме представникам російських одномовців властиві прояви агресивності щодо носіїв української мови, що свідчить про незахищеність державної мови у своїй власній країні. На запитання: «Чи доводилось Вам стикатися із проявами дискримінації в Києві за мовною ознакою?», – 39 із 42 експертів відповіли ствердно. Більшість з опитуваних говорили про нетерпимість саме до української мови. 88 % відповідей фахівців засвідчили, що вони ніколи не стикалися з дискримінацією російськомовних громадян [3, с. 107]. Все це свідчить про те, що на даний момент розвиток білінгвізму є причиною подальшого підриву статусу української мови як єдиної законодавчо визначеної державної мови.

Сучасний етап розвитку суспільства, зокрема українського, характеризується політичною нестабільністю, невизначеністю своєї позиції як щодо економічних, так і щодо культурних питань. Необхідно згадати Закон України «Про засади державної мовної політики», який вводить в українське законодавче поле поняття регіональної мови, що був прийнятий Верховною Радою і 8 серпня 2012 підписаний Президентом України та внаслідок певних політичних процесів та масової невдоволеності народу, був скасований 23 лютого 2014 року [9]. Даний закон дозволяв надавати іноземним мовам статусу регіональних, тобто популяризував білінгвізм. Така політика могла призвести до очевидних наслідків, а саме занепаду української мови та можливої відмови від української як єдиної державної мови. Все це говорить про низький рівень мовної стійкості українців, що загрожує українській мові зникненням. Так, за розвідкою Тетяни Бурди (1999), 83,2% молодих українців Києва при звертанні до них українською також відповідають українською. Але при звертанні до них російською мовою 90,6% респондентів-українців переходить на російську[1, с. 18]. У той же час, росіян в Україні характеризує висока мовна стійкість: вони пере-

важно відповідають російською і коли до них звертаються російською (98,2%), і у відповідь на звертання українською (95,3%) [6, с. 17]. Із всього цього можна сказати, що становище української мови в сучасному суспільстві досить хитке, а отже, необхідно вжити ряд заходів задля укріплення та популяризації української мови серед українського населення та підвищення його мовної стійкості.

За словами Ткаченка О. Б., мовну стійкість живлять чотири головних джерела, що становлять доконечні умови його національного спілкування: національна традиція (вона ж історична пам'ять); національна свідомість та солідарність, що мають становити взаємопов'язану нерозривну пару; національна культура, духовна й матеріальна; національний світ і співробітництво з іншими народами, що живуть на території відповідного народу [6, с. 15].

В Україні показовим результатом мовних взаємовпливів став суржик як ознака поверхових знань української та російської мов. Як показують результати соціолінгвістичного моніторингу, суржиком спілкуються з ровесниками 27 % студентів, російською мовою – 34%; українською – 38% [2, с. 17]. Така ситуація пояснюється недостатньою грамотністю й освітою, низькою культурою мовлення, впливом довколишніх мов, повільно зростаючим соціальним престижем української мови, неоднаковим використанням рідної мови в різних частинах України.

Незаперечним і вагомим засобом, що впливає на мовну стійкість молодого покоління, є зростання престижу мови, тобто її авторитет у міжнаціональному та міжнародному спілкуванні. Він залежить від багатьох чинників, домінуючими серед яких є авторитет України у світовому просторі, державний статус мови, її інформативність.

Єдиним правильним рішенням щодо підвищення мовної стійкості є поширення вживання української мови у всіх сферах діяльності, а не лише під час професійного спілкування чи офіційних зустрічах. Перехід на українську мову спілкування у повсякденному житті не може бути примусовим – це має бути особисте рішення окремого громадянина, глибоко усвідомлене ним самим. На жаль, непокоїть той факт, що спілкування українською мовою відбувається в основному з батьками, родичами, у процесі навчання – з викладачами, але у стосунках з ровесниками сучасна молодь спілкується переважно російською мовою та суржиком. У культурі усного спілкування молодих людей вкорінюється знижений стиль мовлення, розвивається ненормативна лексика. Таким чином молодь втрачає не тільки мовне, національне, а й людське обличчя. Тому збереження мовної стійкості у сучасному молодіжному комунікативному просторі дуже важливе [2, с. 33].

Значний вплив на мовну стійкість здійснюють держава, в особі політиків та державних службовців різних сфер діяльності, а також засоби масової інформації. Важливим чинником підвищення престижності української мови є мова політичних діячів. Кожен політик, державний службовець, представник влади повинен досконало володіти українською мовою, мовними нормами та вміло їх використовувати в процесі спілкування як офіційному, так і неофіційному.

Наступним чинником, який здійснює вагомий вплив на авторитет української мови є формування національно свідомої еліти. Як зазначає О.Ткаченко, «знання національної традиції, своєї історії сприяє розвиткові національної

свідомості, основним носієм якої є національна інтелігенція. Проте, доки ця свідомість зосереджена тільки в ній, не стала набутком усього народу, не пов'язана із своїм зовнішнім практичним дійовим виявом, національною солідарністю, національна свідомість мало що важить» [6, с. 16]. Молодь повинна прагнути не тільки до інтелектуального розвитку, але й мовної стійкості, бути національно свідомою частиною суспільства.

Варто зазначити, що великий вплив на формування національної мовної свідомості у молоді здійснюють засоби масової інформації. Тому працівники цієї сфери (журналісти, ведучі телепрограм тощо) повинні усвідомлювати відповідальність за потужний вплив на формування мовної особистості, на виховання молодого покоління. Таке переконання мав і І.Огієнко, який зазначав: «Особа, що не знає добре своєї соборної літературної мови та своїх рідномовних обов'язків, не може бути робітником пера»[5, с.24]. Навіть молодь, вихована в українських родинах, вступаючи в доросле життя, починає спілкуватися російською через панування в Україні російськомовного інформаційного продукту (в теле– та радіопросторі, у ЗМІ, на ринку періодики, освітніх послуг, а найбільшою мірою – в інформаційно-комп'ютерній мережі та Інтернеті). Забезпечити мовну стійкість особистості може розвинена культура, що має глибокі корені національної традиції і водночас відкрита для світового прогресу.

Отже, білінгвізм – це досить поширене мовне явище, яке спостерігалося в різні часи в різних народів світу. Білінгвізм виникає там, де наявні тісні соціально-економічні зв'язки і співіснують представники різних етнічних груп, які розмовляють різними мовами. Явище білінгвізму притаманне і українському суспільству, тому в сучасних умовах розвитку однією з найголовніших засад повноцінного функціонування української мови має стати забезпечення мовної стійкості й стабільності молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуменюк Т. І. До питання про мовну стійкість в Україні // Магістеріум. – Вип. 43: Мовознавчі студії. – 2011. – С. 17-20.
2. Єрмоленко С. Я. Соціальна престижність української мови в сучасному комунікативно-інформаційному світі / С. Я Єрмоленко // Українознавство. – 2005. – № 4. – С. 13–35.
3. Залізняк Г. Мовний конфлікт у столиці в оцінках фахівців // Мовний конфлікт і гармонізація суспільства (Матеріали наукової конференції). – К., 2002. – С. 107.
4. Запрудський С.І. Мовна політика в Білорусії в 1990-ті роки // Arche. – 2002. – Ч. 1. – С. 109.
5. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. – Львів, 2001. – С. 24.
6. Ткаченко О. Б. До проблеми мовної стійкості (питання внутрішніх перешкод) // Мовознавство. – 1991. – № 2. – С. 14-18.
7. Ткаченко О.Б. Проблема мовної стійкості та її джерел // «Мовознавство», 1990, №4. – С. 14-18.
8. Дуда Н.М. Білінгвізм як фактор формування мовної особистості [Електронний ресурс]: м-ли IX Міжнарод. наук.-практ. конф. – Режим доступу: http://conf.vntu.edu.ua/humed/2006/txt/06dnmfmo.php
9. Українська правда (Заснована Георгієм Гонгадзе у 2000 році): [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/ news/2014/02/23/7015948/

О. І. Земко,
студентка IV курсу
Інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій,
Національний університет «Львівська політехніка»

PECULIARITIES OF JAPANESE LANGUAGE: DIFFICULTIES IN PROCESS OF TRANSLATING INTO ENGLISH

It is generally known that Japanese language is one of the most difficult languages in the world. To master the basics of Japanese grammar means to spend a fair amount of time. There is a considerable difference in syntactic structure of Japanese and English languages; phrases and sentences are built differently; particles, prepositions, conjunctions have their peculiarities of usage.

However, despite the complexity of grammar and some features of the language, the correct pronunciation of non-native speaker is not a rare phenomenon. The Japanese is characterized by its melodiousness. But the gender factor plays an crucial role, for example if to take into consideration the rude talk of «samurai» and melodious one of «geisha». Although, the difference between male and female forms of speech is distinguished not only by the manner of speaking. It is unacceptable and impolite for women to use men's rude forms of speech. Naturally, Japanese women do not make such kind of speech errors because of strong sense of etiquette, but foreigners can often make such ones [1].

Grammatical, lexical and graphical features of Japanese language generate many specific difficulties in translating Japanese texts into any European language, including English. One of the main difficulties is translation of grammatical forms, which are absent in English language. Some of them – such as levels of politeness – can be translated only approximately.

In English, we more or less speak the same way to everyone. For example, you would say «Good morning», to your boss, your spouse, your friends, and to a complete stranger. In Japanese, things are quite different. There are polite, formal and informal styles of speech in Japanese. You must speak to different people using different levels of register. If you see your spouse in the morning, you would say «ohayo». When you get to work and see your boss, on the other hand, you would say «ohayo gozaimasu». To most colleagues, you would use the more formal «ohayo gozaimasu», but to the ones you have developed close relationships with, you can drop the formality, saying «ohayo». When speaking to strangers, we should always use the more formal version. Using the correct formality is very important when speaking Japanese, as speaking informally to strangers, superiors, or those older than you are quite rude and you risk to look ignorant in the eyes of the interlocutor [5].

Diminutive forms also take place in Japanese language. Generally they are used while communicating with children and in some other cases. Written and oral speech also has significant differences [2].

There is practically no international lexicon in Japanese, which often helps while translating from one European language into another. Borrowings from European languages (including international) are so exposed to rather strong Japanese phonetic change and become almost unrecognizable for Europeans. Another chal-

lenge is the transferring of Japanese proper names and untranslatable Japanese words.

One more peculiar feature of Japanese language that is rather important in process of translating is the phenomenon of priority / posteriority of action. There is no clear distinction between the Present and Future Tense, so the meaning of utterance is derived from its context. Is action done before the moment of speaking or after it – that is the only important thing, which is taken into consideration. For example, sentence *Daigaku he(university) kite iru (while going), tomodachi wo (friend) aimashita (met)* shows that the speaker met his friend before he came to university, while *Daigaku he (university)kite ita (have come) tomodachi wo (friend) aimashita (met)* emphasizes that speaker came to the university and then met friend.

We also should note the difference in construction between genuine native compounds and those derived from the Chinese, when one member of the compound is a verb governing the other. In genuine Japanese compounds the verb comes last, as in English, thus: *hara-kiri*, lit. «belly-cutting,» the old form of legalized suicide; *kami-hasami*, «hair-cutting.» (hasamu means «to cut with scissors» whereas kiru is «to cut» in general). In Chinese compounds, on the contrary, the verb comes first. Take, for instance, the elegant Chinese synonyms for hara-kiri and kami-hasami, which are preferred by cultured speakers, *sep-puku*, from *setsu* «to cut», and *ffuku* «belly»; *ziin* «to cut' and *hatsu* «hair».

Although each language has a basic word order, they differ in how strictly they adhere to that pattern. English has a relatively fixed word order. Movement from the default position is used in questions and sometimes as means of emphasis, but never in simple declarative sentences. Japanese is much more flexible. Anything to the left of the verb can be rearranged without changing the basic meaning of the sentence, though there is still a preferred order. The object can even be moved in front of the subject without risk of mixing them up.

In English, we order our sentences in the following way: **Subject + Verb + Object.** For example, look at the simple sentence, «I love you.» In this sentence, the verb is «love.» «I» is the one doing the loving, so it is the subject. And, of course, the one being loved is «you,» so it is the object. Therefore, we write the sentence. I (subject) love (verb) you (object). In Japanese things are bit different. In Japanese sentences word order is done like this: **Subject + Object + Verb.** Watashi wa (Subject) anatao (object) aishiteru (Verb) [3].

Japanese is interesting in that basically anything other than the verb can be omitted if understood from context. This is by no means a unique feature among the world's languages, but it can be discomforting to English speakers, who expect pronouns in such places.

One more specific feature for Japanese is based on describing a person or object. When we characterize someone with the help of one-word attribute, it is placed before the noun. The same is for English. For example: kireina hana – beautiful flower, kowareta jitensha – broken bicycle. When using compound attribute, in Japanese we still place it before the noun. In English, as a rule, it is followed by noun and corresponds to subordinate clause of sentence. For example: Japanese language word-combination ashita (yesterday) nooto (copy book) wo kaita (bought) mise (shop) is translated in English as the copy book, which I bought yesterday.

The most noticeable problem while rendering English is the failure to accurately render the diphthongs. It is impossible to pronounce such words as *caught/coat* or *bought/boat* or the different vowel sound in minimal pairs such as *hat/hut*. Another difficulty occurs when dealing with the (/θ/ /ð/) sounds, such as in the words *month, thirteenth* and *clothes*. The /v/ sound is not properly distinguished by those who say *berry* instead of *very* or *ban* instead of *van* [4].

The noun system in Japanese has features that can result in negative into English. Articles do not exist in Japanese. The fact that many Japanese nouns can also function as adjectives or adverbs leads to mistakes in the choice of the correct part of speech in English. Nouns can be pluralized in various ways (depending for example on the degree of respect to be conveyed) or not at all if the context is clear. No distinction is made between countability and uncountability, which are extremely significant for the correct use of the article in English. It is little wonder that this aspect of English continues to cause difficulty to even the most proficient Japanese speakers of English.

There are numerous further small variations between Japanese and English which may interfere with the correct production of English. An example is the pronoun system. Relative pronouns do not exist in Japanese, and personal/possessive pronouns are used differently in the two languages.

Another major difference between English and Japanese are grammatical components called *subject* and *object markers*. Japanese has them, and English does not. The markers, in Romanized form, are *wa* and *wo*. For example: in English we have *I ate Japanese food*, and in Japanese – *I wa Japanese food wo ate* [3].

Particles are sometimes called *postpositions* (parallel to English *prepositions*) because they directly follow the word they are attached to. So while in English we would say «*to Tokyo*», in Japanese you would say «*Toukyou ni*».

Many of the difficulties of translation are not due to problems with the language itself but are more the result of cultural differences. There is a respect for abstraction which is alien to many plain-speaking Westerners.

In any case, the Japanese requires translator's high professionalism and deep knowledge of its features. If tolerable translated from a European language sometimes can be done without even knowing the language perfectly, but having a good grammar and dictionary, is not possible for Japanese [4].

REFERENCES

1. Алпатов В.М., Крючкова Т.Б., О мужском и женском вариантах японского языка / В.М. Алпатов, Т.Б. Крючкова. – М.: «Наука», 1980. – с.58-68.
2. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): Для институтов и факультетов иностр. языков / А. В. Федоров //Учеб. пособие. – 5-е изд. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М.: ООО «Издательский Дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. − 416 с.
3. Hudson, Mutsuko Endo. Morton, Jacqueline.English Grammar for Students of Japanese: The Study Guide for Those Learning Japanese (English Grammar Series). Olivia & Hill Press, 1994. -204 p.
4. Shibatani, Masaoshi. The Languages of Japan. (Cambridge language surveys). Cambridge: Cabridge University Press, 1990.
5. Storm, Hiroko. Japanese Ultimate Basic (Living Language Series).USA:Random House Inc.,2001. -528 p.

А. В. Клочкова,
студентка IV курсу факультету іноземних мов,
Донецький національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ КАНЦЛЕРА ФРН ГЕЛЬМУТА КОЛЯ: ТАКТИКО-СТРАТЕГІЧНИЙ АСПЕКТ

Сучасні дослідження лінгвістичних об'єктів носять багатоаспектний характер, що детермінувало їх орієнтованість не тільки на людину, а на весь комплекс гуманітарних знань, що дозволяють пояснити і описати власне лінгвістичний феномен. Посилена увага до феномену «мовної особистості» дає можливість дослідникам усвідомити не лише важливість, а й значимість завдань його всебічного дослідження. Мовна особистість виступає в якості інтегрального об'єкту вивчення різних напрямків науки про мову, таких як: когнітивна лінгвістика, соціо– та психолінгвістика, прагма– й етнолінгвістика, політична лінгвістика. У статті розглянуті особливості реалізації комунікативних стратегій і тактик політичного дискурсу канцлера ФРН Гельмута Коля (1982 – 1998рр.). *Актуальність роботи* зумовлена властивим сучасній лінгвістиці цілісним антропоцентричним підходом до процесу комунікації загалом і політичної комунікації зокрема. *Об'єкт дослідження* – тактико-стратегічний комплекс політичного дискурсу канцлера ФРН Г. Коля. *Предмет дослідження* – мовні засоби реалізації стратегій і тактик політичного дискурсу. *Мета роботи* полягає у їхньому виявленні та реалізуванні на мовленєвому рівні. Досягнення поставленої мети передбачає *вирішення наступних завдань*: визначити семантичні та прагматичні характеристики політичного дискурсу Г. Коля; виділити комунікативні стратегії і тактики, які забезпечують мовну діяльність канцлера ФРН Г. Коля; встановити та систематизувати лексичні, синтаксичні та стилістичні засоби, типові для реалізації виділених стратегій і тактик у політичному дискурсі канцлера ФРН. *Матеріалом дослідження* слугували тексти політичних промов канцлера Німеччини Г. Коля (за період 1982 – 1998рр.) в обсязі 112 сторінок. Політичний дискурс є складним об'єктом дослідження, оскільки лежить на перетині різних дисциплін – політології, соціальної психології, лінгвістики і пов'язаний з аналізом форми, завдань і змісту дискурсу, використаного в певних («політичних») ситуаціях [1:118]. Під мовною особистістю В.І. Карасик розуміє особистість комунікативну –»загальний образ носія культурно-мовних і комунікативно-діяльних цінностей, знань, установок і поведінкових реакцій» [3:22]. Актуальність терміну «стратегія» в лінгвістиці супроводжується відсутністю загальноприйнятої інтерпретації. О. Іссерс так визначає поняття комунікативної стратегії та тактики: «Мовною тактикою слід вважати одну або декілька дій, сприяю що сприяють реалізації стратегії» [2:16].

В історію XX ст. Гельмут Коль увійшов як «канцлер німецької єдності». Він очолював уряд упродовж 16 років – рекорд серед німецьких канцлерів (1982-1998рр.). У свідомості німців він є головним політиком, завдяки якому стало можливим об'єднання германської нації. Він відносився до правителів, які починали в одну епоху і опинялися в іншій, був свідком багатьох історичних подій, зокрема історичних подій пов'язаних з розділенням і об'єднанням

Німеччини, ніколи не забував про минуле свого народу і завжди прагнув до поліпшення його майбутнього. На даному етапі дослідження у результаті аналізу промов канцлера ФРН Г.Коля за період 1982-1998рр., було встановлено, що для канцлера переважаючими є дві стратегії, які ми виділимо на цьому етапі роботи, а саме – стратегія єдності та стратегія формування історії. Характерною рисою стратегії єдності є визначення прагнення до об'єднання двох німецьких держав, які утворилися після другої світової війни. Ця стратегія реалізується на рівні наступних тактик: тактикою «особистого співпереживання», «руху вперед» і тактикою «позитивної перспективи» і проявляється, передусім, за допомогою займенників *wir, uns*, означаючи єдиний народ, співвітчизників, співгромадян – *das Volk, die Landsleute, der Mitbürger.* Спостерігається постійне вживання і таких прикметників, як: *gemeinsam, vereint, frei*.

(1) Wir sind ein friedens-, wir sind ein freiheitsliebendes Volk, und nie werden wir unsere Demokratie den Feinden des Friedens und der Freiheit schutzlos ausliefern.

Гельмут Коль був свідком історичних подій розділення і об'єднання Німеччини, тому ці події сприймаються ним як особисті переживання, як наслідок використовується суб'єкт синтаксичної конструкції *ich, mein, mich* і таким чином реалізується тактика «особистого співпереживання»:

(2) Für mich persönlich war dies eines der schönsten Ereignisse in meinem Leben.

Сукупність лексичних і синтаксичних засобів визначає тактику «руху вперед», яка закликає увсіх німців не втрачати надії та долати будь-які труднощі. Ця тактика спрямована на досвід минулих років. Наприклад:

(3) Aus den Erfahrungen der Vergangenheit lernen wir, aus der Erinnerung an das Gute schöpfen wir Kraft.

А також – на світле майбутнє. Наприклад:

(4) Wir lassen nicht ab von der Einheit der Nation und dem Ziel aller Deutschen, wie es der Text des Liedes der Deutschen sagt: dass wir gemeinsam nach Einigkeit und Recht und Freiheit streben wollen.

Тактика «позитивної перспективи» полягає у вживанні іменників *die Zukunft, die Wille*, прислівників з *nie/nie wieder*, а також у використанні дієслів у майбутньому часі*(Futur I)*. Разом з уточнювальними конструкціями, а також вставними реченнями, які сполучаються з апеляцією до релігійних цінностей: *Gott schütze unser deutsches Vaterland*! чи *Gott segne unser deutsches Vaterland*!, визначаємо реалізацію тактики «позитивної перспективи», наприклад:

(5) Am wichtigsten ist unser fester Wille, die Zukunft miteinander zu gestalten – eine Zukunft in Frieden und Freiheit für Deutschland und Europa. Gott schütze unser deutsches Vaterland!

(6) Nie wieder Diktatur und nie wieder Krieg!

Була виділена та проаналізована також стратегія формування історії, яка знаходить реалізацію у наступних тактиках: тактика «спогадів», «поваги», «визнання факту», а також тактика «апеляції до статистичних даних». У свою чергу тактика «спогадів» поділяється на апеляцію до історичних подій у минулому та особисті спогади канцлера. Апеляція до історичних подій визначається використанням таких дієслів, як *denken, erinnern, vergessen*, а також іменників, наприклад, *Die Geschichte, die Gegenwart,* і прикметників, наприклад, *historisch, ausgehend*. Наприклад:

(7) So wie dieses Reichstagsgebäude heute an einem Brennpunkt deutscher Gegenwart steht, so werden wir hier auch an die ganze deutsche Geschichte erinnert – an die Höhen und Tiefen.

Особисті спогади канцлера, відбиваються в промовах за допомогою дієслова *sich erinnern*, а також прикметників *selbst* та *persönlich,* що відносяться безпосередньо до особи канцлера. Наприклад:

(8) Ich erinnere an die von Deutschland ausgehende romantische Bewegung in Literatur und Musik, die viele Franzosen in ihren Bann gezogen hat.

Завдяки таким іменникам, як *die Dankbarheit, die Hochachtung*, а також таким дієсловам, як *danken, verdanken* у цій стратегії на тлі дій, спрямованих на скидання Берлінської стіни, реалізується тактика «поваги». Наприклад:

(9) In Dankbarheit und Hochachtung gedenken wir heute derer, die nach dem vergangenen Krieg zwischen unseren Beiden Völkern zerrissen Fäden geduldig und zäh wieder geknüpft haben.

Тактика «історичного факту» виражається, більшою мірою, завдяки формам дієслова *wissen*, метафорам, вживанням анафори на початку речень та багатьма тематичними лексичними засобами. Наприклад:

(10) Wir wissen: Wir sitzen alle im gleichen Boot, und wir wollen uns deshalb keine Vorteile auf Kosten des anderen verschaffen. Wir wissen auch, daß die Europäische Gemeinschaft uns die eigene Last zu Hause nicht abnehmen kann.

Тактика «апеляції до статистичних даних» виражається передусім нумерально за допомогою чисел, а також за допомогою виразів, що визначають зміну стану (підйом/спад). Наприклад:

(11) Die Zahl der Flüchtlinge in den Westen war im ersten Halbjahr 1961 dramatisch angestiegen. Im Januar waren es 16 000, im Juli über 30 000 und schließlich im August 47 000 – fast die Hälfte davon jeweils Jugendliche unter 25 Jahren.

Таблиця 1

Мовні засоби реалізації стратегії єдності

Мовні засоби / **Тактики**	**Лексичні засоби**	**Синтаксичні засоби**	**Стилістичні засоби**
тактика «особистого співпереживання»	– дієслова: glauben, bitten, tun, sagen – іменники: Leben, Ereignesse, Wunsch, Mitbürger, Angehöriger. – займенники: ich, mein. – прикметники: persönlich.	– суб'єкт синтаксичної конструкції: ich	– епітети: *eines der schönsten Ereignisse, usw.* – фразеологічні звороти:*Vor Augen stehen.*
тактика «руху вперед»	– дієслова: lernen, schöpfen, streben – іменники: Kraft, Einigkeit, Symbol, Freiheit. – займенники: wir, uns.	– спонукальні речення	– порівняння: *wie es der Text des Liedes der Deutschen sagt.*

	– прикметники: gemeinsam		
тактика «позитивної перспективи»	– дієслова: erfaren, werden – іменники: Gott, Freiden, Freiheit. – займенники: unser.	– вставні речення – звертання – вживання переважно майбутнього часу – вживання заперечних конструкцій з *nie*	– риторичні оклики: *Gott schütze unser deutsches Vaterland!, Gott segne unser deutsches Vaterland!*

Таблиця 2

Основні мовні засоби реалізації стратегії формування історії

Мовні засоби / Тактики	**Лексичні засобі**	**Синтаксичні засоби**	**Стилістичні засоби**
тактика «спогадів»	– дієслова: *denken, vergessen, sich erinnern.* – іменники: *Geschichte, Gegenwart.* – прикметники: *historisch, persönlich, selbst.* – займенники:*ich, wir.*	– вживання анафори на початку речень: *Ich erinnere an…*	– епітети – спонукальні речення: *Vergessen wir nicht! Deshalb dürfen wir das auch nicht vergessen.* – вживання метафор:*Einschritt in der Geschichte.*
тактика «поваги»	– дієслова: *danken, verdanken.* – іменники: *Dankbarheit, Hochachtung.* – займенники: *wir*	– вживання інфінітивних конструкцій -вживання розповсюджених означень	– епітети
тактика «визнання факту»	– дієслова: *wissen* – займенники:*wir*	– вживання анафори: *Wir wissen,.. Wir wissen,…Wir wissen auch…*	– вживання метафор:*Die erste parlamentarische Demokratie fand an diesem Ort ein bitteres Ende; …entschlossen sich, die Menschen in dieses System einzumauern.*
тактика «статистичних даних»	– дієслова:*steigen, ansteigen.* – іменники:*Zahl*	– висвітлення інформації нумерально, за допомогою чисел: *… waren es 16 000, … über 30 000 und schließlich 47 000.*	

Таким чином, ми бачимо, що специфічною характерною рисою стратегії єдності є іманентне вживання суб'єкту синтаксичної конструкції: *ich*, спонукальних речень, а також заперечних конструкцій з *nie,* а особливою ознакою

стратегії формування історії є висвітлення інформації нумерально, за допомогою чисел. Загалом ці стратегії визначені прагненням до об'єднання двох німецьких держав, що утворилися після другої світової війни, та націлені на формування світлого майбутнього. Завдяки багатьом лексичним, синтаксичним та стилістичним мовним засобам (*див. табл.. 1 та 2*), Гельмуту Колю вдалося не тільки успішно оволодіти та вирішити «німецьке питання», але й спонуктнути усіх німців неспинно боротися за об'єднання та процвітання своєї держави, у першу чергу показуючи що кожен є невід'ємною частиною цієї системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Демьянков В.З. Интерпретация политического дискурса в СМИ //Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования: уч. пос., – М.: Изд-во МГУ, 2003. – С. 102-136.
2. Иссерс.О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи: дисс. д-ра филол. наук / Оксана Сергеевна Иссерс. – Омск,1999. – 385 с. Иссерс.О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / Оксана Сергеевна Иссерс. – 4-е изд. – М.: КомКнига, 2006. – 288 с.
3. Кашкин В.Б. Дисурс: уч. пос. по спец. 031301 – теоретическая и прикладная лингвистика (ОПД.Ф.06), – Воронеж: Лаборатория оперативной полиграфии ВГУ, 2004. – 76 с.
4. Bulletin des Presse– und Informationsamt der Bundesregierung, 1996. – Nr. 78.
5. Bulletin des Presse– und Informationsamt der Bundesregierung, 1986. –Nr. 93.
6. Bulletin des Presse– und Informationsamt der Bundesregierung, 1991. – Nr. 108.
7. Bulletin des Presse– und Informationsamt der Bundesregierung, 1990. – Nr. 118.
8. Bundeskanzler Helmut Kohl: Reden 1982-1984 / Helmut Kohl // Hg. vom Presse– und Informationsamt der Bundesregierung. – Bonn, 1984. – S. 87-104.

А. Є. Курильова,
студентка IV курсу факультету романо-германської філології,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ІМЕННИКІВ У ГАЗЕТНИХ ТЕКСТАХ (НА ПРИКЛАДІ СТАТТІ «UNIONS SAVE DEAL ON FAIR TREATMENT» ІЗ ГАЗЕТИ «TELEGRAPH»)

Дана стаття має своєю **метою** дати якісно-кількісний аналіз вживання іменників у газетних текстах на прикладі статті «Unions Save Seal on Fair Treatment» із газети «Telegraph – the journal of Nautilus UK», що відноситься до такого жанру газетного стилю, як інформаційний огляд.

Актуальність обраної теми дослідження обумовлена зростаючою увагою лінгвістів до вивчення явища мовленнєвого впливу.

Об'єктом дослідження є іменники, вжиті у тексті статті «Unions Save Deal on Fair Treatment» із газети «Telegraph – the journal of Nautilus UK»

Слова у кожній мові поділяються на класи, які називаються частинами мови. Кожна частина мови має власні особливості. Важливо розуміти, що кожна частина мови відрізняється одна від одної значенням, формою та функціями.

Всі граматисти, як вітчизняні, так і зарубіжні, включають іменник до системи частин мов.

Іменник – самостійна частина мови, яка має ряд своїх особливостей та яка вивчається вченими ще з давніх часів. В наш час існує багато розбіжностей серед вчених стосовно категоріального змісту іменника в англійській мові – як у семантичному, так і в прагматичному та функціональному аспектах.

Дослідники англійської мови вважають, що у сучасній англійській мові набір граматичних категорій іменника дуже бідний. Граматисти зазначають, що в англійській мові у іменника існують такі категорії, як категорія числа, наявність якої визнається всіма лінгвістами, категорія відмінка, яка носить дискутивний характер і категорія роду, яка за морфологічним критерієм відсутня, але на наш погляд є категорією семантичною [3, с. 72].

Питання щодо граматичної семантики іменників цікавить вчених ще з давніх часів і до сьогодні. Частиномовне значення іменника трактується ними порізному. Деякі вчені заперечують наявність єдиної частиномовної семантики у іменника.

На наш погляд, навряд чи можна заперечувати наявність спільної семантики у лексико-граматичної групи слів. Якщо ця група слів є множиною, то вона складається із елементів. Всі ці елементи, маючи специфічні, індивідуальні характеристики, мають також ряд спільних характеристик, на основі яких їх можна об'єднати в одну групу. Кожний елемент такої множини має форму, а цій формі відповідає певний зміст. Кожний елемент є конкретним випадком загального, у нашому випадку, кожна лексема, яка поводить себе у мові як іменник (а це виражається в її морфологічно-синтаксичних характеристиках), зараховується до частиномовної групи. Філософський енциклопедичний словник пояснює: «Зміст є «що» в «як» формі», є те, що наповнює форму та з чого вона здійснюється. Зміст поняття, в протилежність його об'єму, є сукупністю його ознак» [5, с. 96]. Інша справа, що питання полягає в тому, а які саме зі змістовних ознак можуть вважатися істотними, тобто такими, які властиві кожному слову, що зараховується до певної частини мови. Пізнання йде від конкретного до загального, людське мислення співвідносить мовні одиниці на основі варіантних та інваріантних ознак з певними когнітивними категоріями, які в мові реалізуються за допомогою певних граматичних парадигм. Отже, та чи інша граматична парадигма співвідноситься з певною когнітивною категорією. Ця граматична парадигма є щось інше, як набір суттєвих змістовних і формальних ознак.

Виходячи із всього, що було сказано вище, слідує, що всі іменники, незалежно від їх варіантного значення, повинні мати у своїй семантиці одне загальне, ядерне, прототипічне значення.

На основі закону єдності форми та змісту можна зробити висновок, що при збігу формальних ознак мовних одиниць, співпадають й їх семантичні характеристики. У випадку з іменником ті мовні одиниці, які співвідносяться із конкретними особами, живими або неживими предметами абсолютно очевидно мають прототипічну референцію субстанціональності, ті ж лексеми, які вказують на абстрактні поняття трактуються нашим мисленням як субстанції, тому в мові вони мають суттєві функціональні характеристики подібні конкретним іменникам. Звідси слідує висновок, що вся частиномовна група іменника співвідноситься із поняттям субстанції.

Таким чином, після аналізу деяких питань, які стосуються семантики та категорій іменника, ми можемо зробити висновок, що традиційно іменник визначають як частину мови, яка позначає особу (person), місце (place), предмет, річ (thing). Відповідно до розуміння суті частин мови, важливо не те, чи існує в об'єктивному світі щось, позначене ім'ям, а те, як це щось розуміється у свідомості людини та формально презентується в мові [2, с. 3].

Завданням нашого дослідження є вивчення особливостей вживання іменника у газетних статтях. У даній статті висновки нашого дослідження ми ілюструємо на прикладі статті «Unions Save Deal on Fair Treatment» із газети «Telegraph – the journal of Nautilus UK».

Виходячи з мети повідомлення, мовленнєві стилі виділяються як певні лінгвістичні системи. Кожний мовленнєвий стиль має більш чи менш певну спрямованість, яка зумовлює його функціонування та його мовні особливості. Так, для газетного стилю основною задачею є інформація та вплив [4, с. 388].

Поняття газетного стилю складається з мови газет, суспільно-політичних журналів, доповідей, виступів, бесід, промов, дискусій, мови радіо та телепередач, документально-публіцистичного кіно [1, с. 407]. Газетно-публіцистичний стиль є найбільш популярним з усіх функціональних стилів, так як його поширенню сприяють засоби масової інформації – преса, радіо, кіно, телебачення.

Чималий вплив на вибір мовних засобів і на структуру газетно-публіцистичного тексту має обмежений об'єм цього тексту, необхідність вмістити в нього якомога більше інформації.

Газета – засіб інформації та засіб переконання. Вона розрахована на масову та притому дуже неоднорідну аудиторію, яку вона має утримати, змусити себе читати. Звідси необхідність так організувати газетну інформацію, щоб передати її швидко, стисло, повідомити основне, навіть якщо замітка не буде прочитана до кінця, та надати на читача певний емоційний вплив [1, с. 335].

Зазначені комунікативні цілі газети потребують адекватного лінгвістичного вирішення. У цьому аспекті нас цікавила особливість вживання іменників.

Перш за все, важливим здається визначення семантичних типів іменників, що вживаються у матеріалі, обраному для дослідження. У лінгвістиці вчені дотримуються ряду семантичних класифікацій, що істотно відрізняються одна від одної. Ми розглянули дві з них. Перша класифікація представлена, наприклад, в практичній граматиці англійської мови М. А. Ганшиної та Н. М. Василевської. У ній іменники поділяються на власні та загальні, які мають подальший ряд підрозрядів. У другій класифікації, яка наводиться, наприклад, в англійській граматиці Дж. Несфілда, вчені розрізняють класи конкретних та абстрактних іменників. Ці класи також мають ряд підрозрядів [цит.за: 2, ст. 13].

Перша класифікація є загальноприйнятою; другої – дотримуються лише деякі лінгвісти. Як зазначає дослідниця англійської граматики Н. А. Матузна, обидві класифікації мають ряд недоліків. Перш за все, автори класифікацій не згадують і не пояснюють, на якому рівні мови даються ці класифікації [2, с. 17].

Тому, для розподілу іменників ми використовуємо класифікацію фактичних мовленнєвих використань іменників [2, с. 21]. Ця класифікація виходить із первинності матерії та вторинності свідомості та мови. Усі субстанції та явища матеріального світу, як зазначає Н. А. Матузна, є конкретними. У мові вони

відображаються конкретними іменниками. Але як конкретні субстанції у мові оформлюється й цілий ряд понять, які не співвідносяться з існуючими самими по собі субстанціями. Такі субстанції позначаються абстрактними іменниками.

Подалі кожний із цих двох класів іменників підрозділяється на Unique (імена єдині у своєму роді) та Non-Unique (імена неєдині, або, які співвідносяться з однією із групи субстанцій, або з якоюсь групою субстанцій). Зазвичай прийнятий в лінгвістиці термін Common Noun в даній класифікації не вживається, так як він асоціюється із іменниками, які відображають у всіх випадках ті чи інші поняття. Більшість же власних імен (наприклад, *John, London*) не пов'язані зі сутністю субстанцій, які вони позначають. У даній класифікації іменники далі поділяються на Proper (власні імена) Non-Proper (імена невласні). Деякі із останніх підкласів розпадаються на Collective та Non-Collective (Individual) і Concrete та Abstract Non-Unique. Non-Proper Non-Collective Nouns поділяються на обчислювані (Countable) та необчислювані (Uncountable) – терміни, широко прийняті в лінгвістиці [2, с. 21 –23].

Н. А. Матузна зазначає, що при використанні цієї класифікації слід пам'ятати, що вона проводиться на рівні мовлення, тобто той чи інший іменник відноситься до того чи іншого класу та підкласу тільки в лексичному смислі, в якому воно використовується тільки в тому чи іншому відрізку мовлення [2, с. 26].

Таким чином, розглядаючи наші приклади, можна розподілити їх між наступними семантичними розрядами (у дужках зазначена кількість вживань):

Concrete – Unique – Proper – Non-collective:
Canada
Spain
Netherlands усього: 4
France
Concrete – Unique – Proper – Collective:
the UK (2)
the US (3) усього: 6
United Nations
Concrete – Non-unique – Proper – Non-collective:
Mark Dickinson (2) усього: 2
Concrete – Non-unique– Proper – Collective:
Maritime unions (3)
Nautilus UK (3)
International Maritime Organization (6) усього: 14
International Labour Organization (2)
Concrete – Non-unique – Proper – Collective:
port (2) secretary
flag (2) officer
sea-farer (5) agency усього: 21
expert master
paper (3) shipowner (2)
industry employee

Concrete – Non-unique – Non-proper – Non-collective – Uncountable:
series усього: 1
Concrete – Non-unique – Non-proper – Collective:
committee
group (2) усього: 6
government (2)
community
Abstract – Non-unique – Proper – Non-collective:
July усього: 1
Abstract – Non-unique – Non-proper – Non-collective – Countable:
c*ourt danger right (2) action*
law (2) process (2) definition (2) detention
accident (7) side victory statement
response experience amendment principle (2)
self-incrimination change (2) decision attempt
effect point threat year
failure case (2) scope investigation (2)
term agreement month damage (2)
injury measure profession discussion
country (2) guideline (6) approval
issue meeting (2) outcome усього: 68
state (2) run-up talk
Abstract – Non-unique – Non-proper – Non-collective – Uncountable:
protection morale recruitment
treatment support reference
effectiveness intent silence усього: 12
lack impact (2)

Згідно із розподілом на лексико-семантичні поля, іменники даної статті було розподілено наступним чином:

Relations:
meeting (2) treatment talk
discussion protection усього: 13
support guideline (6)
Social establishments:
profession law (2)
industry agency
port (2) court усього: 20
paper (3) government (2)
issue country (2)
right (2) state (2)
Activity:
recruitment attempt response
impact (2) action investigation (2)
agreement amendment reference
effect definition (2) decision усього: 21
measure run-up intent

approval statement detention
Period of time:
year month July усього: 3
Quantity:
group (2) series
community committee усього: 6
scope
Process:
change (2)
self-incrimination усього: 4
criminalization
Space relations:
Side усього: 1
Words with negative connotation:
danger threat
damage (2) injury усього: 6
failure
Ethical:
Morale усього: 1
State:
silence victory outcome усього: 3
Symbols:
flag (2) усього: 2
Ontological semantics:
lack point
case (2) process (2)
principle (2) experience усього: 17
accident (7) term
Quality:
Effectiveness усього: 1
Appointment:
shipowner (2)
seafarer (5) усього: 12
employee officer
expert master
secretary
Human names:
Mr (Mark) Dickinson (2) усього: 2
Geographical names:
the United States (3) Netherlands
the UK (2) Spain усього: 11
Paris (2) Canada
France
Names of organizations:
Nautilus UK (3)
International Labour Organization (2)

International Maritime Organization (6)
Maritime Unions (3) усього: 15
United Nations

Сумуючи все зазначене вище, можна стверджувати, що найбільш частотним семантичним розрядом іменників, вжитих у матеріалі, що досліджувався, були іменники, які відносяться до розряду Abstract – Non-unique – Non-proper – Non-collective – Countable (68), тоді як найменш частотну групу склали іменники, які відносяться до таких розрядів, як Concrete – Non-unique – Non-proper – Non-collective – Uncountable (1) та Abstract – Non-unique – Proper – Non-collective (1). Щодо розподілу між лексико-семантичними полями, то тут переважають іменники, які відносяться до поля Activity. Найменш частотним уживанням характеризувались іменники таких лексико-семантичних полів, як Quality (1), Ethical (1), Space relations (1) та Symbols (2). Причини, що обумовили такий розподіл даних мовних одиниць у тексті, що досліджувався,на нашу думку, треба шукати у специфіці його інтенціональності. Перевірка даної гіпотези буде проведена у наших подальших дослідженнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка / И. Р. Гальперин /. – М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1958. – 459 с.
2. Матузная Н. А. Грамматический статус и классификации имён существительных в современном английском языке / Н. А. Матузная /. – Одесса: ОГУ, 1988. – 49 с.
3. Раевская Н. Н. Теоретическая граматика современного английского языка / Н. Н. Раевская /. – К.: Высшая школа, 1976. – 304 с.
4. Скребнев Ю. М., Кузнец М. Д. Стилистика английского языка / Ю. М. Скребнев, М. Д. Кузнец /. – Санкт-Петербург: Государственное учебно-педагогическое издательство Министерства Просвещения РСФСР, 1960. – 433 с.
5. Философский энциклопедический словарь. – М.: ИНФРА-М, 2007. – 375 с.
6. Unions Save Deal on Fair Treatment // Telegraph. – 2006. – November (№11). – P. 1.

Т. О. Липовецька,
студентка IV курсу,
Національний авіаційний університет

ФОРМАЛЬНА НЕГАТИВАЦІЯ У ГАЛУЗЕВОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Жоден переклад з англійської мови українською й навпаки не обходиться без застосування лексичних та граматичних трансформацій, що пов’язано з відмінністю структур, норм, традицій двох мов та їхніми особливостями. До таких трансформацій належить й формальна негативація, що більш відома як антонімічний переклад.

Антонімічний переклад часто буває найзручнішим прийомом передачі смислового та стилістичного значення багатьох виразів. Прийом антонімічного перекладу полягає у передачі поняття протилежним, часто із запереченням.

Проблему антонімічного перекладу вивчали такі вчені як Я. І. Рецкер, Л. К. Латишев, А. М. Фітерман, Т. Р. Левицька та ін.

За твердженням Л. С. Бархударова, сутність прийому антонімічного перекладу полягає у визначенні його як широко розповсюдженої комплексної лексико-граматичної заміни, сутність якої полягає в трансформації речення в негативну, або навпаки негативну в стверджувальну, супроводжуючи заміну одного з слів перекладного речення вихідної мови на його антонім в мові перекладу [2, с. 41]. На думку В. Н. Комісарова антонімічний переклад – це крайній ступінь смислового розвитку при перекладі. Сутність прийому антонімічного перекладу полягає у використанні в перекладі слова або словосполучення, що має значення, протилежне значенню відповідного англійського слова або словосполучення в оригіналі [4, с. 357].

Виходячи з цього, ми бачимо, що теоретики зійшлися в думці, що антонімічний переклад – це «заміна негативної або питальної форми речення на стверджувальну або навпаки» [3, с. 162].

Звернемося до різновидів антонімічного перекладу, а саме:

1) англійська негативна конструкція передається українською стверджувальною, а дієслово замінюється українським антонімом. Така подвійна «заміна знака» дає в підсумку те ж саме значення реченню в цілому. Так само має місце зворотна заміна – позитивної конструкції на негативну;

2) типове застосування антонімічного перекладу при передачі українською мовою англійської конструкції з not ... (un) til ... або unless ...; при цьому (un) til (unless) замінюється на *лише тоді, тільки тоді, коли* та інші, які можуть залишитися його антонімами;

3) коли заперечення виражається за допомогою прийменника without;

4) якщо слово, яке перекладається, вжите в оригіналі у поєднанні з негативною часткою, то в перекладі антонімічну відповідність буде вжито без заперечення;

5) антоніми існують і серед таких службових частин мови, як прийменники та частки;

6) особливим різновидом антонімічного перекладу є заміна прикметника або прислівника у порівняльному або найвищому ступені прикметника (прислівника) в позитивному ступені або навпаки; супроводжується заміною «знака» конструкції (стверджувальна на негативну або навпаки);

7) трансформація стверджувальної конструкції в негативну, супроводжується не антонімічною заміною, а заміною складного речення простим та зміною синтаксичної функції *before – раніше*.

В. Н. Комісаров виділяє ще один різновид антонімічного перекладу, при вживанні іншої частини мови [5, с. 183]:

8) перекладач використовує антонімічний переклад, змінюючи частину мови, передаючи значення англійського прикметника за допомогою українського прислівника.

Розглянувши класифікацію антонімічного перекладу, дослідимо застосування цього прийому у галузевому, а саме медичному перекладі, на матеріалі англомовних та україномовних скриптів медичного серіалу «Доктор Хаус».

Медичний переклад – це вузькоспеціалізований вид перекладу, один із найскладніших, що потребує перекладача, який буде володіти не тільки інозе-

мною мовою, але й спеціальною термінологією, що, у свою чергу, регулярно поповнюється новими назвами і визначеннями.

Переклад фільмів та серіалів є важливою галуззю комерційного та творчого перекладу. Згідно з новими законами, усі фільми та серіали повинні перекладатися або мати субтитри українською мовою.

На сьогодні є багато фахівців, які вивчають та досліджують проблеми кіноперекладу, зокрема, М. Берді, Д. Бузаджи, В. Горшкова, В. Красних, Р. Матасов та ін.

Переклад відеоматеріалу має свою специфіку та труднощі. Професійний переклад фільмів виконується зі скриптів, тобто мовленнєвих реплік персонажів. Особливості перекладу будь-яких фільмів та серіалів, з будь-якої мови та будь-якого жанру, полягають у тому, що крім завдань перекладу власне тексту з урахуванням відмінності культур та мов, перекладач повинен приділяти особливу увагу довжині реплік та встановленню так званих часових обмежень [6, с. 14].

І. Алєксєєва стверджує, що для більш адекватного перекладу потрібно враховувати відеоряд, який несе додаткову інформацію про оригінал [1, с. 116].

Під час аналізу перекладу скриптів медичного серіалу «Доктор Хаус», ми виявили, що найбільш вживаними є:

1) 1 різновид антонімічного перекладу, наприклад:

Anything but give *her drugs* [7]. – ***Що завгодно, але не давати*** *їй ліки* [6].

Red blood cells ***were intact*** [7]. – *Червоні кров'яні тільця* ***були не пошкоджені*** [6].

He is not sick [7]**. – *Він здоровий*** [6].

Are you sure ***you're okay*** *with this* [7]? – *Ти впевнена що* ***ти не проти*** [6]?

I ***can't remember*** *how to do Walk the Dog* [7]. – *Я* ***забув*** *як гратися в йо-йо* [6].

You always tell us our opinion of the patient ***is irrelevant*** [7]. – *Ти завжди кажеш наша думка про пацієнта* ***не має значення*** [6].

The correct perspective ***is to*** *be yelling at the top of your lungs* [7]**. –** *Правильні аргументи* ***не діють*** [7].

Doesn't mean they're not *whores* [7]**. – *Вони все одно*** *повії* [7].

2) 2 різновид антонімічного перекладу, наприклад:

Unless *we know which ones are which* ***I can't*** *diagnose you* [7]**. –** *Я тобі поставлю діагноз* ***як тільки*** *знатиму що до чого* [6].

3) 6 різновид антонімічного перекладу, наприклад:

Are you saying ***you're not as good*** *a doctor* ***as*** *House is* [7]? **–** *Тобто ти* ***гірший*** *лікар, ніж Хаус* [6] ?

That's ***not a good*** *sign for my side* [7]. – *Для мене це* ***погана*** *ознака* [6].

4) 8 різновид антонімічного перекладу, наприклад:

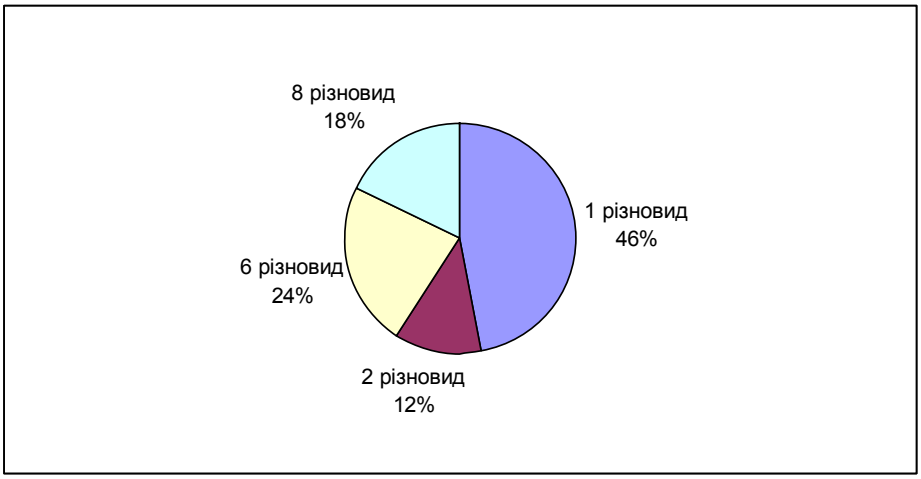
Doesn't sound too ***good*** [7]. – *Звучить* ***погано*** [6].

I ***don't drink much*** [7]. – *Я* ***мало п'ю*** [6].

Через розбіжності у побудовах англійської та української мов під час перекладу текстів-скриптів медичної тематики можна спостерігати використання 4 різновидів антонімічного перекладу. Найбільш часто (46 %) зустрічаються 1 різновид: англійська негативна конструкція, яка передається українською ствердувальною, а дієслово замінюється українським антонімом.

Менше зустрічається 2 різновид (12 %): застосування антонімічного перекладу при передачі українською мовою англійської конструкції з not ... (un) til ... або unless. Та в незначній кількості застосовуються 6 (24 %) та 8 (18 %) різновиди антонімічного перекладу.

Діаграма 1. Діаграма різновидів антонімічного перекладу у відсотках

Отже, антонімічний переклад є одним із найбільш гнучких способів передачі відтінків оригіналу. Цього застосування сприяє благозвучному відтворенню концептуального простору тексту вихідної мови, допомагає зробити текст перекладу легким для сприйняття читачем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева И. С. Профессиональный тренинг переводчика: Учеб. пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей / И. С. Алексеева – СПб.: Союз, 2005. – 288 с.
2. Бархударов Л. С. Язык и перевод. (Вопросы общей и частной теории перевода) / Л. С. Байхударов. – М.: Междунар. Отношения 1975. – 238 с.
3. Казакова Т. А. Практические основы перевода / Т. А. Казакова. – Санкт-Петербург: Издательство Союз, 2003. – 320 с.
4. Коммиссаров В. Н. Современное переводоведение / В. Н. Комиссаров. – М.: ЭТС, 2001. – 424 с.
5. Комиссаров В.Н Теория перевода (лингвистические аспекты): Учеб.для ин-тов и фак. иностр. яз / В. Н. Комиссаров. – М.: Высш. шк., 1990. – 253 с.
6. Самойлов Д. В. О переводе медицинского текста / Д. В. Самойлов. – Издат. дом «Практика», 2006. – 148 с.
7. Доктор Хауз [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://ua.tvsubtitles.net
8. House M. D. [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://ua.tvsubtitles.net

Я. С. Лысенко,
студентка IV курса,
Донецкий национальный университет

КОМПЕНСАЦИЯ КАК ПРИЕМ ПЕРЕВОДА АНГЛИЙСКОГО КАЛАМБУРА НА РУССКИЙ И НЕМЕЦКИЙ ЯЗЫКИ (НА МАТЕРИАЛЕ СКАЗКИ Л. КЭРРОЛЛА «ALICE'S ADVENTURES IN WONDERLAND»)

1. Вводные замечания. Статья посвящена рассмотрению приема компенсации при переводе каламбуров в сказке Л. Кэрролла «Alice's Adventures in Wonderland» на русский и немецкий языки.

Под каламбуром в данной статье понимается фигура речи, построенная на нарочитом столкновении несовместимых понятий, благодаря чему текст приобретает двусмысленность [4, с. 130]. В. З. Санников [5, с. 511] считает каламбур языковой шуткой, так как его основной целью является создание комического эффекта.

Объектом исследования является прием компенсации при передаче каламбуров с английского языка на русский и немецкий языки, поскольку данный прием является доминирующим в исследуемых переводах.

Материал для данного исследования отобран методом сплошной выборки из оригинала сказки Льюиса Кэрролла «Alice's Adventures in Wonderland» и ее переводов на немецкий («Alices Abenteuer im Wunderland» в переводе А. Цимерманна) и русский («Приключения Алисы в стране чудес» в переводе Н. М. Демуровой и «Алиса в стране чудес» в переводе Б. В. Заходера) языки.

Актуальность темы исследования обусловлена тем, что, несмотря на большое количество научных исследований, посвященных изучению каламбура, переводоведческие исследования данного феномена на современном этапе являются достаточно редкими. А поскольку каламбур является достаточно распространенным приемом не только в художественном тексте, но и в публицистике, то данное исследование является частью более широкой задачи – решения проблемы непереводимости. В данной статье предлагается рассмотреть прием компенсации как один из наиболее удачных способов перевода каламбуров.

Целью исследования является определение наиболее удачных переводческих решений при передаче каламбуров на представленные в данном исследовании языки с помощью приема компенсации.

В соответствии с целью исследования определяются конкретные **задачи**: 1) охарактеризовать прием компенсации и установить случаи его употребления в вышеуказанном тексте; 2) проанализировать прием компенсации на конкретных примерах из представленных переводов сказки Л. Кэрролла; 3) определить возможные препятствия при переводе каламбуров с помощью приема компенсации.

2. Об использовании приема компенсации при переводе каламбуров в сказке Л. Кэрролла. По мнению В. Н. Комиссарова [3, с. 185], компенсация является способом перевода, при котором элементы смысла, потерянные при переводе, передаются в тексте перевода или «компенсируются» какими-либо другими средствами. Л. С. Бархударов [1, с. 218] полагает, что данный прием применяется в тех случаях, когда определенные элементы текста в исходном

языке не имеют эквивалентов в языке перевода, и необходим для того, чтобы избежать семантических потерь в процессе перевода. В ходе исследования было выявлено, что компенсация является наиболее распространенным приемом во всех представленных в исследовании переводах сказки Л. Кэрролла. В переводе Н. М. Демуровой обнаружено 20 случаев использования приема компенсации при переводе каламбуров, в переводе А. Циммерманна – 13 таких случаев, а в переводе Б. В. Заходера представлено наибольшее количество случаев такого способа перевода – 25. Из этого можно заключить, что, в виду определенных языковых особенностей и различий, при переводе сказки Л. Кэрролла прием компенсации является наиболее удачным переводческим решением.

3. Анализ приема компенсации на конкретных примерах из рассматриваемых переводов. Затрагивая проблему непереводимости каламбура, С. Н. Влахов и С. К. Флорин [2, с. 290] считают, что при переводе каламбуров переводчик в большинстве случаев стоит перед выбором, чем жертвовать: передать содержание, опустив игру слов, или же сохранить каламбур за счет потерь в содержании. А. В. Федоров [6, с. 297] называет одной из главных причин трудности перевода словесной игры её тесную связь со смысловым содержанием соответствующего места оригинала. По мнению лингвиста, то, что не удается воспроизвести отдельный случай каламбура именно в этом месте, не означает, что данный каламбур не удастся передать в другом отрывке текста, поскольку каламбур относится не к отдельно взятым моментам литературного произведения, а ко всему тексту.

Для анализа приема компенсации в настоящей статье предлагается рассмотреть пример перевода следующего отрывка из оригинала сказки [9, с. 100]: *«Once upon a time there were three little sisters,» the Dormouse began in a great hurry; (...) «and they lived at the bottom of a well» (...) «Why did they live at the bottom of a well?» The Dormouse again took a minute or two to think about it, and then said, «It was a treacle-well.» (...) «And so these three little sisters –* ***they were learning to draw****, you know.» «****What did they draw?****» said Alice, quite forgetting her promise****.»Treacle,»*** *said the Dormouse, without considering at all this time (...) «But I don't understand.* ***Where did they draw the treacle from?****» «****You can draw water out of a water-well****,» said the Hatter; «so I should think* ***you could draw treacle out of a treacle-well*** *– eh, stupid?»*

Каламбур в вышеприведенном отрывке возникает из-за многозначности глагола *to draw,* который используется в качестве компонента многих устойчивых и полнозначных словосочетаний. В сказке Л. Кэрролла обыгрываются два значения – 'рисовать' и 'черпать (жидкость)'. Поэтому фразу Сони *«And so these three little sisters –* ***they were learning to draw»*** Алиса понимает как *«они учились рисовать»*, в то время как Соня имеет в виду, что эти три сестры *«черпали кисель из колодца»*, из-за чего в данном диалоге и возникает каламбур.

При переводе на русский язык переводчики столкнулись с тем, что в русском языке отсутствует подходящий эквивалент для создания каламбура, основанном на многозначности слова. По этой причине лексические потери – при переводе данного отрывка – компенсированы средствами русского языка.

Так, Н. М. Демуровой удается с помощью приема компенсации сохранить каламбурность выражения в данном отрывке [7, с. 62]: *«– Жили-были три сес-*

трички, – быстро начала Соня. – Звали их Элси, Лэси и Тилли, а жили они на дне колодца… (…) – Так почему же они жили на дне колодца? Соня опять задумалась и, наконец, сказала: – Потому что в колодце был кисель. – Таких колодцев не бывает, – возмущенно закричала Алиса. (…) – И надо вам сказать, что ***эти три сестрички жили припиваючи… – Припеваючи?*** *– переспросила Алиса. –* ***А что они пели? – Не пели, а пили,*** *– ответила Соня. –* ***Кисель, конечно****».* При этом переводчик создает уже собственный каламбур, опираясь не на многозначность слов, как в оригинале, а используя их звуковое сходство. Для этого Н. М. Демурова изменяет корневую гласную фразеологизма *жить при**пев**аючи* на *жить при**пив**аючи*. Однако игра слов сохраняется в тексте благодаря дальнейшему развитию диалога Алисы и Сони. В то время как Алисе кажется, что она ослышалась, Соня настаивает на том, что она произнесла слово правильно, так как сестры в колодце не ***пели***, а ***пили*** кисель.

Пользуясь приемом компенсации, Б. В. Заходер в своем переводе, так же как и Н. М. Демурова, вынужден уйти от содержания оригинала и передать каламбур, используя не на многозначность слов, а их сходство по звучанию [8]: *«– В некотором Царстве, в некотором государстве, – скороговоркой начала Соня, – жили-были три сестрички, три бедных сиротки, звали их Элей, Лэси и Тилли, и жили они в колодце на самом дне. – А что же они там ели и пили? – спросила Алиса (…). Соня долго думала – (…) – а потом сказала: –* ***Сироп.*** *– Что вы! Этого не может быть, – робко запротестовала Алиса, – они бы заболели! – Так и было, – сказала Соня, – заболели, да еще как! Жилось им не сладко! Их все так и звали:* ***Бедные Сиропки****!»* При этом Б. В. Заходер, в отличии от Н. М. Демуровой, переводит английское *treacle* как *сироп*, а не *кисель.* Такой перевод был обоснован тем, что автор создал каламбур благодаря сходству звучания слов *сиротки* и *сиропки.*

В отличие от представленных переводов на русский язык, в переводе на немецкий язык А. Циммерманну с помощью переводческой компенсации удалось сохранить каламбур, основанный именно на обыгрывании значений слов [10, с. 97]: *«Es waren einmal drei kleine Schwestern, fing das Murmelthier eilig an, «die hießen Else, Lacie und Tillie, und sie lebten tief unten in einem Brunnen» (…) «Warum lebten sie in einem Brunnen?» Das Murmelthier besann sich einen Augenblick und sagte dann: «Es war ein Syrup-Brunnen. (...) «Also die drei kleinen Schwestern –* ***sie lernten zeichnen****, müßt ihr wissen…» «****Was zeichneten sie****?» sagte Alice, ihr Versprechen ganz vergessend. «Syrup,» sagte das Murmelthier, diesmal ganz ohne zu überlegen. (…) «Aber ich verstehe nicht.* ***Wie konnten sie den Syrup zeichnen****?» «****Als ob nicht aller Syrup gezeichnet wäre, den man vom Kaufmann holt****,» sagte der Hutmacher; «hast du nicht immer darauf gesehen:* ***feinste Qualität, allerfeinste Qualität, superfeine Qualität*** *– oh, du kleiner Dummkopf?»*

Используя прием компенсации, переводчик уходит от каламбура в том месте, где он есть в языке оригинала, и компенсирует эту потерю в другом месте с помощью многозначности глагола *zeichnen*, первое значение которого, как и у глагола *to draw,* – ‘рисовать’. В данном переводе каламбур возникает из-за того, что из диалога Алиса понимает, что три сестры рисовали сироп. Однако переспросив *«Wie konnten sie den Syrup zeichnen»,* выясняется, что в данном контексте имелось в виду *маркировать (подписывать) сироп (баночки с сиропом).*

Шляпник возмущен непониманием Алисы, на что и отвечает ей: *«Als ob nicht aller Syrup gezeichnet wäre, den man vom Kaufmann holt, hast du nicht immer darauf gesehen: feinste Qualität, allerfeinste Qualität, superfeine Qualität?»,* что в дословном переводе значит: «*Как будто не весь сироп, который берут у торговца, маркирован (подписан), неужели ты никогда не видела на нем маркировку: лучшее качество, наилучшее качество, суперлучшее качество?».*

4. Выводы и перспективы исследования. В результате проведенного исследования установлено, что прием компенсации является наиболее распространенным и удачным в представленных переводах сказки Л. Кэрролла. Данный прием используется для перевода каламбуров, эквиваленты которых отсутствуют в языке перевода. Однако в ходе исследования также было установлено, что, прибегая к приему компенсации, переводчику часто приходится идти на потери в смысловом содержании. Благодаря приему компенсации, в большинстве случаев, удается сохранить каламбурность выражения, даже если способы образования каламбура в переводе отличаются от тех, которые использовал автор оригинала. Выявлены также случаи, когда ввиду различий исходного языка и языка перевода переводчик вынужден опустить каламбур в месте, где он был использован автором, и компенсировать его в другом отрывке произведения.

К перспективам можно отнести исследование приема компенсации для передачи каламбуров на материале украинского варианта перевода сказки Л. Кэрролла «Alice's adventures in Wonderland».

ЛИТЕРАТУРА

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) / Бархударов Л. С. – М.: «Международные отношения», 1975. – 240 с.
2. Влахов С. Н. Непереводимое в переводе / С. Н. Влахов, С. К. Флорин. – М.: Международные отношения, 1980. – 342 с.
3. Комиссаров В. Н. Теория перевода / Комиссаров В. Н. – М.: Высшая школа, 1990. – 252 с.
4. Приходько В. К. Выразительные средства языка / Приходько В. К. – М: Издательский центр Академия, 2008. – 256 с.
5. Санников В. З. Русский язык в зеркале языковой игры / Санников В. З. – М.: Языки славянской культуры, 2002. – 552 с.
6. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) / Федоров А. В. – М.: Высшая школа, 1968. – 350 с.
7. Кэрролл Л. Приключение Алисы в стране чудес / Кэрролл Л., пер. с англ. Н. М. Демуровой. – М.: Наука, 1978. – 104 с.
8. Кэрролл Л. Алиса в стране чудес [Электронный ресурс] / Кэрролл Л., пер. с англ. Б. В. Заходера // Пионер. – 1971. № 12. – Режим доступа: http://www.wonderland-alice.ru/translations/zahoder/
9. Carroll L. Alice's adventures in Wonderland / Carroll L. – London: Cassell & Company, 2010. – 179 p.
10. Carroll L. Alices Abenteuer im Wunderland / Carroll L. Aus dem Englischen übersetzt von A. Zimmermann. – Leipzig: J. F. Hartknoch, 1974. – 178 S.

А. С. Лисовецкая,
студентка IV курса,
Донецкий национальный университет

СТРУКТУРНО-ГРАММАТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ, ВЕРБАЛИЗУЮЩИХ КОНЦЕПТ *DEATH* В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Данная работа представляет собой исследование структуры фразеологических единиц (ФЕ), вербализующих универсальный, общечеловеческий концепт DEATH в английской языковой картине мира в русле таких актуальных направлений современного языкознания, как лингвокультурология и когнитивная лингвистика, которые знаменуют переход от лингвистики системоцентричной к антропоцентричной, таким образом, охватывая основные области человеческой деятельности и сознания.

Антропологическая парадигма ориентирована на изучение языка в тесной связи с культурой, национальным менталитетом и духовно-практической деятельностью человека. В антропологической парадигме интерес исследователя переключается с объекта познания на субъект, т.е анализируется человек в языке и язык в человеке, который познает мир через осознание себя, своей теоретической и предметной деятельности в нем [3, с. 12].

На данном этапе развития лингвистики одним из актуальных направлений лингвокультурологических и лингвокогнитивных исследований является изучение фразеологичских средств вербализации базовых концептов, среди которых особое место занимает концепт *DEATH*. Данный концепт является сложным и многогранным по своей структуре и затрагивает такую неотъемлемую составляющую жизни человека, как смерть. Языковые средства репрезентации концепта *DEATH* неоднократно становились объектом исследования как на материале отдельных языков (Т. А. Бычкова, О. Б. Волкоморова, Л. В. Гнаповская, Н.В. Деева, Е.В. Дзюба, О. Н. Кондратьева, Ли Джианпинг, А. А. Осипова, Е. Ю. Пономарёва, Ж. В. Салалыкина, И. А. Тарасова, Хо Сон Тэ, О. С. Чумак и др.), так и в сопоставительном аспекте (Ш. Р. Басыров, О. О. Близнюк, К. Китайгородская**,** О. А. Михайлова, В. В. Тарасенко, Т. Ю. Хатунцева**,** И. С. Шафиков и др.).

Будучи одним из базовых понятий фразеологической картины мира любого лингвосообщества и являясь экзистенциально значимой категорией, концепт DEATH занимает важное место в ряду ценностных понятий носителей английского языка [6, с. 3].

Среди различных средств вербализации концепта DEATH особый интерес представляют фразеологические единицы, которые используются не для обозначения новых реалий, а для оценочной характеристики уже названного [5, с. 23]. По мнению Н.А. Аникиной, фразеологизмы в большей степени отражают образно-эмоциональную и национально-специфическую стороны концепта. А.В. Кунин подчеркивает важность фразеологических единиц, отмечая, что фразеология – это «сокровищница языка». Во фразеологизмах находит отражение история народа, своеобразие его культуры и быта [2, с. 4].

Замена лексических единиц на фразеологические обусловливается тем, что и те, и другие имеют номинативную функцию. Однако, В.Н. Телия считает номинативную функцию фразеологических единиц основанием для разграничения языковых единиц на собственно фразеологические и не относящиеся к таковым. Фразеологизмы дополняют и обогащают номинативный инвентарь языка недостающими в нем оценочно-экспрессивными средствами, а, кроме того – еще и средствами, способными описать такие «подробности» обозначаемого, которые «не укладываются» в рамки лексической номинации [4, с. 79].

Одной из характерных черт фразеологизмов традиционно считается их устойчивость, которая проявляется прежде всего в том, что они представляют собой известное смысловое единство. При этом значение фразеологизма в целом и составляющих его компонентов может быть различным. Фразеологизм всегда выступает как определённое структурное целое. Слова, которые входят в состав ФЕ образуют систему связанных и, так или иначе, соотнесённых друг с другом компонентов, которые обладают различными морфологическими свойствами и находятся между собой в разных синтаксических отношениях. В предложении фразеологическая единица синтаксически не членима и выражает один член предложения, но в силу раздельнооформленности её элементов, внутри единицы синтаксические отношения сохраняются.

Объектом исследования в данной статье являются ФЕ, репрезентирующие концепт *DEATH*. **Предметом** рассмотрения являются структурно-грамматические особенности ФЕ как эмоционально-оценочных средств косвенной номинации явления смерти в английском языке.

Целью данной статьи является анализ структурно-грамматических особенностей фразеологических средств вербализации концепта *DEATH* в английском язык.

Проводя структурно-грамматический анализ ФЕ, вербализирующих концепт *DEATH*, мы опираемся на классификацию, предложенную Е.Ф. Арсентьевой [1, с. 73], и выделяем ФЕ со структурой словосочетания, составляющих 381 ФЕ, а также ФЕ со структурой предложения, представленных 33 ФЕ английского языка.

I. Учитывая синтагматическое строение и принцип морфологического стержневого компонента, среди ФЕ со структурой словосочетания можно выделить глагольные, субстантивные и адъективные ФЕ.

1. Наиболее частотными продуктивными структурно-грамматическими моделями **глагольных ФЕ** являются:

a) ФЕ со структурой **Глаг.+Предлог+(Прил.)+Сущ.** (144 ФЕ): *to blow out the mind* ‘вышибить мозги, убить’, *to lie with fathers* ‘приложиться к предкам, быть похороненым’, *to step off the curb* ‘умереть’. В ряде случаев вместо существительного используется местоимение, например: *to do away with oneself* ‘покончить с собой’.

b) ФЕ со структурой **Глаг.+(Прил.)+Сущ.** (106 ФЕ): *to catch a packet* ‘быть убитым пулей, осколком снаряда’, *to walk the tide* ‘быть выброшенным за борт, утопленным’, *to pay last dept* ‘покончить счёты с жизнью’, *to take the high jump* ‘быть повешенным’.

c) ФЕ со структурой **Глаг.+(Предлог)+Сущ.+(Предлог)+Сущ.** (54 ФЕ): *to listen for the wings of Azrae* ‘чувствовать приближение смерти’, *to be in the jaws of death* ‘быть в когтях смерти’, *to be on the brink of death* ‘быть на краю смерти’, *to turn up one’s toes to the daisies* ‘отбросить коньки’.

d) ФЕ, репрезентирующие концепт *DEATH* со структурой **Глаг.+Нареч.** (10 ФЕ) составляют незначительную часть всех исследуемых единиц. В этом типе ФЕ не существует морфологического оформления синтаксической связи между стержневым и зависимым компонентами: *to lie low* ‘лежать во прахе’, *pass away* ‘скончаться’, *to be blown away* ‘быть мёртвым, убитым’.

e) Отдельная группа ФЕ, вербализующих концепт *DEATH* со структурой **Глагол+Предлог+Сущ.+Предлог** (4 ФЕ**)** представлена небольшим количеством ФЕ, например: *to die in one’s shoes off* ‘умереть своей смертью’, *to die in one’s boots on* ‘умереть за работой, умереть насильственной смертью’.

2. Среди **субстантивных ФЕ, репрезентирующих концепт *DEATH,*** характеризующихся способностью функционировать как существительное и представленных 37 ФЕ, выделяются такие продуктивные структурно-грамматические модели, как:

a) ФЕ со структурой **Прил.+Сущ**. (23 ФЕ): *premature death* ‘безвременная смерть’, *the latter end* ‘неизбежный конец’, *merciful release* ‘избавление от страданий’, *eternal night* ‘вечный мрак’, *great silence* ‘великое безмолвие’.

b) ФЕ со структурой **Сущ.+(Предлог)+Сущ.** (14 ФЕ): *the water of forgetfulness* ‘воды забвения’, *the valley of death* ‘долина смерти’, *the valley of the shadow* ‘долина смертной тени, гибель, смерть’, *the angel of death* ‘ангел смерти’.

3. Доля **адъективных ФЕ, вербализуюющих концепт *DEATH,*** совпадающих по функциям с прилагательным, в общем объёме исследуемых единиц очень незначительна и составляет 12 ФЕ. Наиболее часто встречаются **компаративные ФЕ**, образованные по структурно-грамматической модели **as+Adj.+as+N** и имеющие в своем составе сравнивающий компонент ‘as – как’, в качестве стержневого компонента – прилагательное, в качестве зависимого – существительное, например: *as dead as door-nail* ‘мёртвый’, *as dead as a herring* ‘без признаков жизни’, *as dead as dodo* ‘мёртвый’, *as dead as mutton* ‘бездыханный’.

Анализ материала показывает, что в английском языке класс глагольных ФЕ, вербализующих концепт *DEATH* преобладает.

II. **ФЕ, репрезентирующие концепт *DEATH,* со структурой предложения** выражают суждения морального и этического плана. Анализ ФЕ со структурой предложения проводится в соответствии с двумя критериями: по цели высказывания и по структуре.

1. В соответствии с первым критерием, **по цели высказывания ФЕ** со структурой предложения, репрезентирующие концепт *DEATH*, делятся на:

a) **Утвердительные предложения** (9 ФЕ): *Death is always at head* ‘смерть на за горами’, *The wages of sin is death* ‘возмездие за грех – смерть’, *Cowards die many times before their deaths* ‘трус умирает много раз до своей смерти’.

b) **Отрицательные предложения** (6 ФЕ): *Dead men tell no tales* ‘мёртвые не вредят’, *No one can cheat death* ‘смерть не проведёшь’, *Stone dead hath no fellow* ‘мёртвые хранят тайну’.

2. **В структурном отношении** английские ФЕ, обозначающие концепт *DEATH*, представлены простыми и сложными предложениями.

a) **Простые распространённые предложения** (15 ФЕ): *death knocks at the door* ‘смертный час близок’, *death pays all debts* ‘смерть всё примиряет’, *death quits all scores* ‘смерть прекращает все счёты’, *whom the gods love die young* ‘кого любят боги, тот рано умирает’.

b) **ФЕ, репрезентирующие концепт *DEATH*, со структурой сложного предложения** (1ФЕ): *Death when it comes will have no denial* ‘смерть не спросит, придёт да скосит’.

Подводя итог, следует отметить, что ФЕ, репрезентирующие концепт *DEATH*, характеризуются разнообразием структурно-грамматических моделей. В перспективе актуальным представляется сравнительно-сопоставительное изучение фразеологических средств репрезентации концепта *DEATH* в различных лингвокультурах с целью выявления общего в их структурно-грамматической организации, а также расхождений, детерминированных культурно-историческими, психологическими и морально-нравственными факторами.

ЛИТЕРАТУРА

1. Арсентьева Е. Ф. Сопоставительный анализ фразеологических единиц / Е. Ф. Арсентьева. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1989. – 123с.
2. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка / А. В. Кунин. – М.: Изд.-Центр «Феникс», 1996 – 381 с.
3. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика: Учебное пособие / В. А. Маслова. – Мн.: ТетраСистемс, 2004. – 256с.
4. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурный аспекты / В. Н. Телия – М.: Языки русской культуры, 1996. –288 с.
5. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови: [навч. посібник] / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко – К.: Знання, 2007. – 494 с.
6. Хо Сон Тэ. Концепты ЖИЗНЬ и СМЕРТЬ в русском языке: дис. … канд. филол. наук. – Москва, 2002. – 219 с.

Н. С. Масюк,
студентка IV курсу факультету прикладної лінгвістики
Інституту комп’ютерних наук та інформаційних технологій,
Національний університет «Львівська політехніка»

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ У КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Забезпечення гарантії якості вищої освіти та досконале володіння іноземною мовою випускниками ВНЗ є вимогами Болонської Конвенції, що зумовлюють удосконалення процесу викладання іноземної мови професійного спрямування. У педагогічній науці активно аналізують стан освіти та способи вдосконалення навчального процесу у вищій школі. У своїх працях В. Андрущенко, І. Бабин, В. Грубінко, С. Довгий, В. Кремень, В. Литвин аналізують сучасний

стан освіти, визначають сутність завдань Болонської Конвенції. Однак іноземна мова професійного спрямування (за Н. Астаніною та Г. Бакаєвою – англійська мова спеціального вжитку ESP) потребує особливої уваги та детальніших досліджень, оскільки не є достатньо висвітленою у контексті Болонської Конвенції.

Головною метою статті є огляд головних засобів та методів реалізації комунікативного, самостійно-індивідуального та технологічного підходів у процесі викладання іноземної мови професійного спрямування. Аналізуючи найпоширеніші засоби, увагу зосереджено на перевагах для об'єктів навчального процесу – майбутніх фахівців, які застосовуватимуть іноземну мову в професійній діяльності. Теперішній час характеризується наполегливою працею над практичним приєднанням до Болонського процесу. Аналіз літературних джерел свідчить, що видатні українські педагоги мають вагомі напрацювання щодо модернізації педагогічної освіти в рамках Болонського процесу. Це питання досліджують В. Андрущенко, І. Бабин, В. Грубінко, С. Довгий, В. Кремень, В. Литвин. У своїх публікаціях автори аналізують переваги й недоліки реформування системи освіти, оцінюють перспективи розвитку. Спираючись на ці дослідження, можна визначити, що провідними цілями освітньої сфери України є якість підготовки фахівців, відповідність європейському ринку праці [1]. Вищими навчальними закладами України здійснено достатньо багато: перехід до ступеневої освіти, підготовку фахівців за новими напрямами, впровадження кредитно-модульної системи у структуру навчального процесу. Однією з таких дисциплін є іноземна мова професійного спрямування. У центр уваги поставлено забезпечення гарантії якості вищої освіти й досконале володіння іноземними мовами студента ВНЗ, що сприяє мобільності та збільшенню шансів на працевлаштування, ефективному міжнародному спілкуванню й доступу до інформації. Знання іноземної мови як засобу соціального спілкування є невід'ємною частиною освітнього розвитку на цьому етапі. Випускник вищого навчального закладу повинен мати високий рівень іноземної мовленнєвої компетенції не тільки у межах професійного спрямування. Потреба у практичних навичках іноземної мови передбачена Програмою Міністерства науки і освіти України для випускників університетів. Це означає, що в період навчання студенти повинні оволодіти цілим комплексом мовленнєвих навичок і вмінь як основи комунікативного рівня. Їх необхідно розвивати у всіх видах діяльності: аудіюванні, мовленні, читанні, письмі, а також перекладі фахових текстів [4].

Зважаючи на вищезазначене, методика викладання іноземних мов потребує урізноманітнення та оновлення, а саме: залучення різних методів з метою розвитку мовленнєвих і комунікативних навичок студентів. Пропонується розглянути три підходи щодо вдосконалення викладання іноземних мов професійного спрямування: комунікативний, самостійно-індивідуальний та технологічний.

Комунікативний підхід. Постійно зростаюча потреба у фахівцях, які вільно володіють іноземною мовою на професійному рівні, зумовлює процес вдосконалення викладання іноземної мови професійного спрямування. Головною метою навчання іноземної мови професійного спрямування є оволодіння мовою не лише як інформативним засобом, а й користування мовою як засобом спілкування в

професійно – орієнтованих комунікативних ситуаціях майбутньої професійної діяльності. Відтак увагу зосереджують на комунікативному підході. Мовленнєва спрямованість та ситуативність формують визначення комунікативного підходу і водночас є його принципами [5, 29].

Реалізації принципів комунікативного підходу сприяє атмосфера колективного спілкування, співпраця студентів, координування викладача, взаємодія викладача зі студентами. Все це характеризує спеціальну форму організації пізнавальної діяльності – інтерактивне навчання, метою якого є створення комфортних умов навчання. До найпопулярніших інтерактивних методів навчання іноземної мови можна віднести метод групової дискусії. Характер та атмосфера колективного обговорення проблеми створюють сприятливі умови для розвитку навичок і умінь стисло, чітко та лаконічно висловлювати свої думки, уважно вислуховувати думки інших і аргументовано відстоювати особисті погляди [6, 115]. Застосовуючи цей інтерактивний метод під час проведення практичних занять з іноземної мови, викладач скеровує студентів на самостійне вирішення поставленої проблеми.

Створення проблемних ситуацій та їх визначення сприяє розвитку креативності в пошуках спільного прийняття рішень. Так народжується дискусія – найактивніша форма мислення, переваги якої для вивчення іноземної мови беззаперечні (вміння висловити власну думку). Щоб підвищити ефективність застосування цього методу у процесі викладання іноземної мови професійного спрямування, пропонується розгляд актуальних проблем для майбутнього фахівця у певній сфері відповідно до напряму ВНЗ, факультету і спеціальності. Таким чином інтерактивна форма навчання особливо вагома для вивчення іноземної мови професійного спрямування, адже перебуваючи у активній діяльності, студент постійно знаходиться у мовному середовищі. На думку психологів, вивчення іноземної мови варто розглядати як процес адаптації до умов наявного соціального середовища, що відбувається під час організованої діяльності. Мовне середовище – інформативна складова соціального середовища перебування людини, в якому значуща інформація передається мовними засобами (відтворення за допомогою знаків мови) [8, с. 67].

Самостійно-індивідуальний підхід. Ефективність вивчення іноземних мов значною мірою залежить від викладача як організатора навчального процесу. Проте на цьому етапі у процесі приєднання до Болонського процесу вагоме місце посідає індивідуально-самостійна діяльність студента. Самостійною навчальною діяльністю називають різноманітні види індивідуальної та пізнавальної діяльності, яка здійснюється на навчальних заняттях або поза ними за завданнями викладача, під його керівництвом, однак без його безпосередньої участі. Реалізація цих настанов вимагає від особистості, яка навчається, активної розумової праці, самостійного виконання різних видів пізнавальних завдань, застосування раніше засвоєних знань на основі педагогічного керівництва [2, 62]. Серед індивідуально-самостійних робіт розглянемо два типи та їхні етапи:

Проектна робота Індивідуальне читання

1. Вибір тематики. 1. Опрацювання літератури.

2. Опрацювання літератури. 2. Оформлення термінологічного словника.

3. Презентація/ усна доповідь. 3. Анотування тексту.

4. Оцінювання. 4. Оцінювання.

Особливе значення має звітність про виконання індивідуальної роботи. У першому випадку – презентація проектної роботи, за допомогою якої студент поступово долає мовний бар'єр і страх перед аудиторією, розвиваючи навички говоріння. У другому випадку – анотування чи реферування тексту після опрацювання оригінальної іноземної літератури, що розвиває науковий стиль письма іноземною мовою.

Технологічний підхід. Актуальність використання інтернет-методик у навчальному процесі пов'язана не тільки із технологічним прогресом, а й з постійним прагненням почерпнути дедалі більший обсяг інформації. Залу– чення таких методів у процес навчання іноземних мов поєднує інформативний та культурологічний аспекти, оскільки один із принципів викладання іно-земних мов – той, який акцентує на вивченні мови в культурному контексті. Отже, Інтернет є цінний для пошуку інформації різного спрямування (географічної, історичної, соціальної, культурної, економічної та політичної), що особливо важливо для вивчення іноземних мов професійного спрямування. Спілкування за допомогою електронної пошти в Інтернеті є корисним засобом для вивчення іноземної мови в аудиторії. Це дає змогу студентам контактувати з первинними носіями мови, яку вивчають. [8, с. 92].

Отже, застосування проаналізованих методів сприяє вдосконаленню процесу викладання іноземної мови професійного спрямування, однак, зважаючи на нововведення в навчальному процесі, особливу увагу варто приділити технологічному підходу, засобам його реалізації, детальнішому аналізу, що визначає проблематику нашого подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Англійська мова спеціального вжитку в Україні (ESP) Допроектне дослідження. К., 2004.
2. Бородіна Г. І. Комунікативно-орієнтоване навчання іноземній мові у немовному вузі // Іноземні мови. 2005. № 2.
3. Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті // Освіта. 2002. № 347.
4. Ніконова Н. Т. Організація системи роботи з використанням активно-орієнтованого методу навчання // Актуальні проблеми викладання іноземних мов у вищій школі. Донецьк, 2003.
5. Основні засади розвитку вищої освіти в Україні в контексті Болонського процесу (Документи і матеріали 2003-2004 рр.) / За ред. В. Кременя. К., 2004.
6. Професійно педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку: Монографія / Авт. кол. О. А. Дубасинюк, О. Є. Антинова, С. С. Вітвицька та ін. Житомир, 2006.
7. Соціальна педагогіка: Підручник / За ред. А. Й. Капської. К., 2006.
8. Сучасні проблеми лінгвістичних досліджень і методика викладання іноземних мов професійного спілкування у вищій школі: Зб. наук. пр. / За ред. В. Т. Сулима, С. Н. Денисенко. Ч.2. Львів, 2007.

А. І. Меодушевська,
студентка VI курсу,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВЕБ-КВЕСТІВ ТВОРЧОГО ТИПУ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ПИСЕМНОМОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ

На сьогоднішній день ми вже не уявляємо свого життя без новітніх технологій, поняття «комп'ютерізація» набуло широкого і важливого значення, яке увійшло у кожну сферу нашого життя.

Згідно з Національною доктриною розвитку освіти України, одним із її пріоритетних напрямів є підготовка молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві [5]. Комп'ютерізація торкнулася і сучасної освіти, адже в умовах швидкого накопичення інформації вчитель зобов'язаний не лише дати учням базові знання і сформувати уміння, але й навчити їх самостійно вести пошук необхідної інформації, використовуючи для цього не тільки друковані джерела, але і електронні [5].

Процес успішного розвитку іншомовної освіти у старшій школі може бути успішно реалізований за умови переосмислення та оновлення методів, форм і засобів навчання. З'являються все нові методи навчання, так звані нетрадиційні: метод рольових ігор, проектів, використання ІКТ тощо. Важливе місце посідає технологія веб-квесту, яка сприяє формуванню іншомовних умінь і навичок підтримувати спілкування в типових ситуаціях різноманітних сфер життєдіяльності.

Інформаційно-комунікаційні технології визначаються як сукупність методів, засобів, прийомів, що забезпечують пошук, збирання, зберігання, опрацювання, подання, передавання інформації між людьми [7]. Це технології доступу до різноманітних інформаційних джерел (електронних, друкованих, інструментальних, людських) та інструментів спільної діяльності, спрямованої на отримання конкретного результату [8].

Метою даної статті є дослідження значення веб-квесту, як однієї з веб-технологій, у процесі розвитку писемномовленнєвих умінь учнів старшого етапу на прикладі її творчого типу, визначення позитивних сторін їх використання та обґрунтування доцільності їх впровадження у навчальний процес.

Технологія **веб-квест** (WebQuest, webquest) поступово набуває популярності серед освітян, оскільки вона вже виявила свою ефективність в навчальному процесі. Це поняття тлумачиться як форма освітнього сайту, який дозволяє давати учням завдання, дотримуючись розробленого на сайті сценарію, проводити пошук інформації в Інтернеті і виконувати інші поставлені задачі при консультаційній допомозі педагога [3]. У педагогіці – це проблемне завдання з елементами ролевої гри, для виконання якої використовуються інформаційні джерела Інтернет [9].

За визначенням П. Сисоєва та М. Євстигнєєва, веб-квест є найскладнішою з низки інформаційно-комунікаційних технологій, до яких належать: Hotlist, Treasure Hunt, Multimedia Scrapbook, оскільки у ньому можна вирішувати ком-

плексні навчальні завдання, а відтак і формувати різноманітні мовленнєві та дослідницькі вміння, професійні якості [10, с. 108].

Засновник веб-квесту як навчального завдання Берні Додж (професор освітніх технологій Університету Сан-Дієго, США) визначає наступні види завдань для веб-квестів: *переказ*, *планування та проектування*, *самопізнання*, *компіляція*, *аналітична задача, детектив, досягнення консенсусу, оцінка*, *журналістське розслідування, переконання*, *наукове дослідження*, *творче завдання* [1].

Творчий веб-квест (Creative product task WebQuest), що є ключовим поняттям нашого дослідження, вимагає від студентів створення продукту в специфічному форматі, тобто у вигляді того чи іншого мистецького жанру: оповідання, вірша, пісні, малюнка, п'єси, казки, плакату, гри, художнього щоденника, афіші тощо. Результат такого типу веб-квесту більш непередбачуваний, порівняно з іншими типами. Головними критеріями успішності роботи є в даному випадку творчість, креативність, відповідність вимогам, що висуваються до обраного жанру [2].

Метод веб-квесту креативного типу з легкістю стимулює діалогічне мовлення у групі цікавою та актуальною ситуацією. Старші учні прагнуть більшої самостійності у роботі, бажають, щоб вчитель дав їм певне предметне поле, де вони можуть проявити себе, свої інтелектуальні та творчі здібності. Веб-квест креативного типу дає саме такий результат. Учень працює самостійно і складає сам розклад і шляхи своєї діяльності. Вчитель у данному випадку виконує функцію порадника і наставника. Учень відчуває відповідальність за свою роботу, адже тільки він буде винен за свої помилки чи нагороджений за свою кропітку працю. Задачі такого типу веб-квесту дають широкий простір для творчості, щоб учні змогли проявити свою унікальність у виконанні роботи.

Найбільш повно технологія творчого веб-квесту реалізується в навчальному процесі за рахунок *парних і групових форм роботи*. Адже таким чином учні спілкуються та обмінюються інформацією, що сприяє покращенню якості кінцевого продукту творчої діяльності. Цьому сприяє задіяння принципу синергії. Його сутність розуміється в педагогіці як більша ефективність діяльності кожного учасника навчального процесу у співпраці з іншими, ніж в індивідуальному режимі [4, с. 187; 6]. При цьому спілкування відбувається не лише в класі (підготовчий етап), а й у мережі Інтернет (етап виконання).

Створення мікросоціальної навчальної мережі на базі виконання групового квесту є педагогічним механізмом ознайомлення та виконання персоніфікованих рольових завдань учасниками як членами віртуальної команди. Це забезпечує особисте включення учнів до постійної інформаційно-комунікативної діяльності в інтерактивному режимі підготовки проекту, його публічної презентації та оцінювання. Для виконання завдання веб-квесту учні використовують усі свої знання, набуті протягом вивчення розмовної теми, тому доцільно застосовувати його як одне з її останніх завдань. Оформлення та презентація результатів може здійснюватись усно та письмово. Тому робимо висновок, що технологія веб-квест є ефективним засобом розвитку цих двох мовленнєвих компетенцій. Зокрема, на розвиток умінь писемного мовлення можуть бути спрямовані такі формати творчого веб-квесту, як: вірш, оповідання, казка, пісня, художній щоденник, створення слоганів на певну тему тощо.

В основі веб-квестів творчого типу, як і будь якого іншого, лежать активні методи навчання. А тому учні не просто збирають інформацію, а й порівнюють, аналізують, кваліфікують, трансформують її, щоб вирішити поставлену проблему. Так як вони сприймають поставлене завдання як реальне і корисне, тобто як таке, що може бути застосоване на практиці, мотивація учнів підвищується, вони удосконалюють мову, що веде до підвищення ефективності навчання.

Отже технології веб-квестів створюють привабливий та інтенсивний навчальний інформаційно-комунікативний простір іншомовної діяльності учнів, в якому відбувається забезпечення безперервних інтенсивних навчальних комунікацій учнів в іншомовному середовищі в позакласний час. Правильне впровадження технології веб-квесту у навчання іноземної мови може бути тим інструментом, який забезпечить високий рівень володіння англомовною комунікативною та писемною компетенцією учня.

ЛІТЕРАТУРА

1. Dodge B. Some Thoughts About WebQuests. 1995-1997 / B. Dodge. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://webquest.sdsu.edu/about _webquests.html
2. WebQuest Taskonomy: A Taxonomy of Tasks. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://webquest.sdsu.edu/taskonomy.html
3. Андреева М. В. Технологии веб-квест в формировании коммуникативной и социокультурной компетенции // Информационно-коммуникационные технологии в обучении иностранным языкам. Тезисы докладов I Международной научно-практической конференции / М. В. Андреева. – М.: – 2004.
4. Вірковський А. П. Синергетичний підхід до освітніх технологій навчання й виховання / А. П. Вірковський, Т. С. Гужанова // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2003. – № 12. – С. 186–189.
5. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/ 1392-2011-п
6. Князєва О. Синергетичні методи освіти // Завуч. Наша вкладка / О. Князєва, С. Курдюмов. – 2004. – № 36 (222). – С. 9–10.
7. Інформаційно-комунікаційні технології. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://physics.inmart.ua/?page_id=532
8. Информационно-коммуникативные технологии (ИКТ). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ds-425.nios.ru/p76aa1.html
9. Николаева Н. В. Образовательные квест-проекты как метод и средство развития навыков информационной деятельности учащихся // Вопросы Интернет-образования. 2002, № 7 / Н. В. Николаева. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vio.fio.ru/vio_07
10. Сысоев П. В. Использование современных учебных интернет-ресурсов в обучении иностранному языку и культуре / П. В. Сысоев, М. Н. Евстигнеев. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.lib.tsu.ru/mminfo/000349304/02/image/02-100.pdf/.

О. В. Духні, Т. С. Михайлик, Н. О. Оринич,
студентки ІІ курсу,
Буковинський державний фінансово-економічний університет

МОВА І КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ В ЖИТТІ ПРОФЕСІЙНОГО ФІНАНСИСТА

Постановка проблеми. Оволодіння мовою і культурою мовлення на сучасному етапі розвитку людства є вкрай важливої проблемою в житті кожного професійного фінансиста.

Аналіз публікацій. Питання мовної культури були об'єктом наукової уваги в лінгвістиці, їх розглядали відомі мовознавці, зокрема, І. Огієнко, О. Потебня, В. Виноградов. Пізніше фахівці в галузі державного управління й мовознавства – Н. Бабич, В. Князєв, І. Плотницька, П. Редін, С. Шумовицька – наголошували на необхідності визначення оптимальної мовленнєвої поведінки в певній ситуації, звертали увагу на важливості культури мовлення в професійно-кваліфікаційній характеристиці фахівців будь-якого профілю.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у визначенні значення культури мовлення, аналізі культури мовлення професійного фінансиста, визначенні основних помилок.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Мова − це невід'ємна ознака людського колективу. Вона з'явилась в людському суспільстві в умовах спільної трудової діяльності на початковому етапі розвитку людства. У сучасному житті по-новому розглядаються питання функціонування мови.

Слово, мова − показники загальної культури людини, її інтелекту, мовної культури. За В. Радчуком, «слово − візитна картка віку, професії, соціального стану» людини. Мовна культура шліфується і вдосконалюється у процесі спілкування, зокрема під час виконання професійних обов'язків. Вона виявляється у володінні професійною мовою, вмінні висловлюватися правильно, точно, логічно, майстерно послуговуватися комунікативно виправданими мовними засобами залежно від мети і ситуації спілкування [6, с. 1].

Культура мови – галузь мовознавства, що займається утвердженням (кодифікацією) норм на всіх мовних рівнях. Використовуючи відомості історії української літературної мови, граматики, лексикології, словотвору, стилістики, культура мови виробляє наукові критерії в оцінюванні мовних явищ, виявляє тенденції розвитку мовної системи, проводить цілеспрямовану мовну політики, сприяє втіленню норм у мовній практиці. Культура мови має регулювальну функцію, адже пропагує нормативність, забезпечує стабільність, рівновагу мови, хоча водночас живить її, оновлює. Вона діє між літературною мовою і діалектами, між усною і писемною формами [2, с. 48].

Культура мовлення – це дотримання мовних норм вимови, наголосу, слововживання і побудови висловів, точність, ясність, чистота, логічна стрункість, багатство і доречність мовлення, а також дотримання правил мовленнєвого етикету.

Культура мовлення передбачає:

1) знання норм літературної мови;

2) уміння добирати точні й доречні в конкретній мовній ситуації слова івирази;

3) виразність мовлення, яке досягається використанням мовних засобів і засобів позамовних: жестів, міміки, інтонації, темпу, тембру, пауз [3, с.54].

Академік Л.В.Щерба писав: «Коли відчуття норми виховане у людини, вона починає відчувати всю красу обґрунтованих відступів від неї». Щоб виховати в собі відчуття норми, потрібно стежити за тим, як її дотримують авторитетні в цьому відношенні люди: лінгвісти, письменники, дипломати,диктори; уважно і вимогливо стежити за власним мовленням; частіше заглядати до словників і довідників.

Професійна культура фінансиста – це не тільки все те, що створено руками й розумом людини, а й вироблений роками спосіб суспільного поводження, що відтворюється в конкретних ділових ситуаціях, де культура мовлення фінансиста виступає його духовним обличчям.

Фахівець високого рівня повинен з легкістю оперувати словами, точно висловлювати свою думку, вміти підбирати із декількох варіантів найточніший, щоб підкреслити свою конкурентоспроможність та професіоналізм. Майстерність мовлення фахівця оцінюється правильністю, ясністю, виразністю, вмінням говорити по суті. Під правильністю слід розуміти дотримання мовних норм у вимові, словотворенні, слововживанні, поєднанні слів і їхнього зв'язку в реченні [4, с. 8].

Науково-технічний прогрес, зокрема комп'ютеризація усі галузей науки й техніки, перебудова соціально-економічної й політичної систем в Україні наповнюють мову сучасними поняттями, термінами, зумовлюють динаміку творення нових власне українських слів і запозичення іншомовних. Разом із зростанням рівня фахових знань представників різних професій, і фінансистів зокрема, підвищуються й вимоги до їхньої мови [1, с.7].

Кожен фінансист повинен уникати порушень культури мовлення. Прийнято вважати порушеннями надмірні докази загальновідомих істин, помилкову новизну ідей, коли автор говорить про щось відоме як про нове, настирливе повторення будь-якого затвердження. Основою мовленнєвої культури фінансиста є грамотність, тобто дотримання загальноприйнятих літературних норм у використанні лексичними, фонетичними, морфологічними, синтаксичними і стилістичними засобами мови. Та цим поняття мовленнєвої культури не вичерпується. Мовлення має бути не тільки правильним, а й лексично багатим, синтаксично різноманітним. Щоб цього досягти, необхідно дотримуватись норм літературної мови, користуватися словниками, вдумливо читати політичну, економічну, наукову літературу, звертаючи при цьому увагу на вживання окремих слів, на особливо вдалі висловлювання, на побудову речень. Потрібно активно розвивати своє мовлення: вчитися усно і письмово викладати свої думки, виправляти себе, правильно будувати сказане, шукати найкращі й найдоцільніші варіанти висловлювання [5, с. 36].

У своїй професійній комунікації фінансисти часто не дотримуються культури мовлення. Можна виділити такі їх помилки:

1. Неправильний вибір слова(лексичні помилки), який пов'язаний:

а) із недбалим ставленням до слова: *«Без всякого сумніву»*, *«Беушне обладнання»*;

б) із вживанням зайвих слів: *«вільна вакансія», «моя автобіографія», «в лютому місяці»*;

в) зі змішуванням паронімів (близьких за звучанням слів): *«В інший час»* (замість *«іншим часом»*); *«в цей день»*(замість *«цього дня»*); громадський – громадянський тощо;

г) з нерозумінням значення слова: відносини – взаємини – стосунки – відношення – ставлення; вірно – правильно).

2. Помилки у вимові слів (орфоепічні помилки). Вони зводяться донеправильної вимови звуків і їх поєднань, помилок у наголошуванні: *ґрати –грати, можно − можна, вантащик − вантажник*. У деяких словах іншомовного походження зустрічається помилка нарощування складності: *вимовляють «компе[н]тентний» замість компетентний, «е[к]скорт» замість ескорт*і т.д.

3. Граматичні помилки в словах (вибір правильного закінчення,синтаксичної форми): *відповідно до – згідно з; говорити українською, по-українськи (а не «на українській»); пане Олеже (а не «пан Олег»), опанування дисципліни, курсу але оволодіння знаннями* тощо. У виступах сучасних фінансистів зустрічається багато цифр. Під час відмінювання складених числівників змінювати слід кожне слово, хоча часто вних змінюють лише останню частину: *«більше вісімсот двадцяти чоловік»*. Правильно: «*більше восьмисот двадцяти чоловік*». У датах число відмінюється, а назва місяця – ні: до сьомого грудня. Часто допускають помилки при утворенні ступенів прикметників.

4. Неправильна побудова речень.

а) Помилки у керуванні, які полягають в тому, що кероване слово стоїть не в тому відмінку, якого вимагає залежне: *«висловлюю впевненість вперемогу» (потрібно в перемозі); «я вам гарантую про те, що...» (правильно: я вам гарантую, що...)*.

б) Нагромадження підрядних означальних речень зі словом *«який»: «Інфляція і безробіття, які є найважливішими ознаками загальної макроекономічної нестабільності, які потребують негайного вирішення з боку урядів»*.

в) Неправильний порядок слів у реченні: *«Держава у своїй економічній діяльності прагне забезпечити стабільне економічне зростання»*.

г) Неправильне використання дієприслівникового звороту. Порівняємо: *«Проводячи розслідування, виявилася необхідність додаткових матеріалів»*. Слід сказати: *Проводячи розслідування, ми виявили... або Під час проведення розслідування виявилося*.

Нормативний аспект культури мови − один із найважливіших, але не єдиний. Можна, не порушуючи норми української літературної мови, справити негативне враження на співбесідника. Мова має величезний запас мовних засобів, якими треба послуговуватися, враховуючи ситуацію, сферу спілкування, статусні ознаки співбесідників. Усі ці засоби мають бути мобілізовані на досягнення комунікативної мети. Ці питання передовсім становлять комунікативний аспект культури мови [6, с. 2].

Важливим критерієм професіональності фінансиста є знання свого фаху, рівень володіння професійною термінологією. Також основною складовою діяльності будь-якого фахівця є комунікативна компетенція, яка належить до ключо-

вих професійних характеристик. Вона містить три компоненти: робота з документами, вміння вести міжособистісний і соціальний діалог, виступати публічно.

Культура мовлення тісно пов'язана й з культурою мислення. Адже якщо фінансист чітко, логічно мислить, тоді й мовлення у нього зрозуміле, логічне.

Якщо у людини немає логічної думки, якщо вона говорить про те, чого не розуміє або не знає, тоді й мовлення в неї плутане, беззмістовне, захаращене зайвими словами [5, с.37].

Шляхи підвищення культури мовлення:

1) свідомо і відповідально ставитися до слова;

2) стежити за своїм мовленням, аналізувати його, контролювати слововживання, у разі потреби перевіряти за відповідним словником; навчитися чути себе, таким чином виробляти чуття правильного мовлення;

3) створити настанову на оволодіння нормами української літературної мови, на удосконалення знань. Для цього звертатися до правопису, посібників, довідників, учити самостійно, стежити за змінами норм;

4) читати художню літературу – джерело збагачення мовлення, записувати цікаві думки майстрів слова, вчити напам'ять афоризми, вірші. Таким чином можна збагатити лексичні запаси, пізнати красу і силу слова, його змістові тонкощі, набути досвід образно-стилістичного слововживання.

5) активно пізнавати світ, культуру, розвивати здібності до наук – це підвищує інтелектуальний рівень особистості та віддзеркалюється у мовленні;

6) оволодівати жанрами інших стилів. Потрібно однаково добре вміти написати вітальну листівку, заяву, доручення, листа на електронну пошту, підготувати науковий реферат чи публічний виступ та ін.;

7) удосконалювати фахове мовлення, для цього читати фахову літературу (наукові статті, фахові газети і журнали), постійно користуватися спеціальними енциклопедичними і термінологічними словниками, набувати практики публічних виступів із фахової тематики (використовувати нагоду виступити з рефератом чи з доповіддю на студентській науковій конференції);

8) прислухатися до живого слова «високих авторитетів» на сцені, на трибуні, за кафедрою, у храмі та в інших сферах і дотримуватись найкращі зразки;

9) не піддаватися впливам «модних» тенденцій, аби прикрасити мовлення екзотичним чужомовним словом, «демократизувати» жаргонізмом;

10) намагатися не впадати в крайнощі – не бути ні сором'язливим маломовним мовчуном, ні велемовним самовпевненим балакуном, а говорити тільки тоді, коли є що сказати [2, с. 53].

Висновок з проведеного дослідження. Отже, слова – це оболонка думок. Якщо слова дібрані невдало, найцінніші думки так і залишаться у їх власника.Культура мовлення – це частка загальної професійної культури фінансиста, а її відсутність – свідчення бездуховності і безграмотності людини. Культура мовлення фінансиста полягає в свідомому підборі і використанні тих мовних засобів, які допомагають спілкуванню. Добираючи слова для висловлення думок, оратор, навіть не усвідомлюючи цього, повинен керуватися такими міркуваннями: по-перше, чи підходить слово за змістом; по-друге, чи правильно ми його вживаємо; по-третє, чи доречним воно є в даній ситуації; і, нарешті, чи виразне (точне, влучне) воно.

ЛІТЕРАТУРА

1. Костик Л.Б., Філіпчук М.В., Мороз Т.В. Культура наукової мови: Курс лекцій. – Чернівці: Зелена Буковина, 2011. – 232с.
2. Мацюк З. Українська мова професійного спілкування: Навч. посіб. / З. Мацюк, Н. Станкевич. – К.: Каравела, 2005. – 352 с.
3. Олійник О. Ділове спілкування: Навчальний посібник. / О. Олійник. – Красноармійськ: КПІДонНТУ, 2009. –380с.
4. Сисоєва Д.О. Мовна культура фахівця у контексті сучасності // IV Міжвузівська студентська науково-практична конференція – Донецьк, ДонНТУ – 2011, – 8-9с.
5. Хміль Ф. І. Ділове спілкування: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Ф. І. Хміль. – К.: «Академвидав», 2004. – 208 с.
6. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням. / С.В. Шевчук., І.В. Клименко. – К.: Алерта, 2011. – 696 с. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1246122040609/dokumentoznavstvo/osnovi_kulturi_iukrayinskoyi_movi.

Г. Г. Орлова,
студентка IV курсу факультету іноземної філології,
Запорізький національний університет

СУТНІСТЬ ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ПРИЙОМІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Інтеграційні процеси та соціально-економічні зміни, розвиток міжнародних зв'язків України і постійне зростання ролі іноземної мови як засобу спілкування, зумовлюють необхідність застосування нових методів та прийомів у процесі підготовки спеціалістів з певної галузі, щоб вивести освіту на такий рівень, що відповідав би сучасним вимогам. У зв'язку з тим, що іноземна мова є важливим засобом міжкультурного спілкування, стає актуальною позиція, за якої здатність зрозуміти представника іншої культури залежить не тільки від правильного використання мовних одиниць, але й від особливих умінь розуміти норми його культури, у тому числі мовленнєвої поведінки у різноманітних ситуаціях спілкування. Це зобов'язує розглядати іноземну мову як своєрідний інструмент пізнання іншої культури, що висуває на перший план гуманітарної освіти формування у студентів саме комунікативної компетенції.

Концепція такого навчання іноземним мовам передбачає опору на досвід сучасних дидактичної, психологічної та методичної наук, використання якого набуває своєї ефективності тільки за певних умов організації навчального процесу. Дуже широко використовуваним варіантом вирішення зазначеної проблеми є впровадження нових підходів до формування іншомовної комунікативної компетенції. Останнім часом у методиці навчання іноземних мов спостерігається тенденція переходу до інтерактивного підходу, як до найбільш доцільного зважаючи на поставлені цілі [1, с. 21-25].

Насамперед необхідно зазначити, що термін «інтерактивна педагогіка» (Ганс Фріц) відносно новий. Лінгвістичне тлумачення слова свідчить, що поняття «інтерактивність», має корені у англійській мові: *inter* – поміж, серед,

взаємо, *act* – діяти, отже *interact* – взаємодіяти. Відповідно, у дослівному розумінні інтерактивним може бути названий метод що передбачає взаємодію студентів та викладача, знаходження їх у режимі бесіди, діалогу, спільної дії. Інтерактивні методи змінюють звичні форми навчання на діалогові, основані на взаємодії та взаєморозумінні. Використання прийомів інтерактивного навчання на практиці та досвід роботи з різними за рівнем розвитку та компетенції студентами переконують в тому, що ці форми при їх систематичному застосуванні дійсно дозволяють кожному присутньому на занятті відчувати себе в «контексті» спільної роботи, формують комунікативну готовність до спілкування в малій групі на уроках з іноземної мови, сприяють розвитку особистісної рефлексії, впливають на становлення активної позиції у навчальній діяльності. Проблеми та навчальні задачі в інтерактивних формах роботи найчастіше студенти вирішують не самостійно, а в процесі спільного обговорення в малих групах. Тому можна говорити не тільки про індивідуальний вплив інтерактивних форм навчання на конкретну особистість, але й про їх вплив на всю групу. Таким чином у групі студентів виникає розвиток навичок спілкування та взаємодії, формування цілісно-орієнтовної єдності, гнучкої системи соціальних ролей в залежності від ситуації, прийняття норм та правил суспільної діяльності. Отже, суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається шляхом постійної, активної взаємодії усіх учасників. Це така організація взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і студент, і викладач є рівноправними суб'єктами навчання, що рефлексують з приводу свого досвіду. Викладач в інтерактивному навчанні виступає як організатор процесу, консультант, який ніколи не «замикає» навчальний процес на собі. Головними в процесі навчання є зв'язки між студентами, їхня взаємодія та співпраця, результати якої досягаються взаємними зусиллями учасників навчальної діяльності, спільна відповідальність за результати.

Зважаючи на компаративний досвід сучасної методики викладання іноземних мов, в порівнянні з традиційним навчанням інтеракція відрізняється формою та методами досягнення результатів. Теорія та практика доводять, що така побудова занять дозволяє створювати навчальні ситуації, які потребують від учнів не менш важкої зосередженої праці, ніж традиційне навчання. Адже сутність інтерактивного підходу полягає у тому, щоб не просто «закладати» інформацію до свідомості студента, але подавати її у певній формі, з установкою на конкретні цілі, постановка і досягнення яких дозволяє передбачити й організувати спеціальну діяльність учасників процесу для осмислення, застосування та усвідомлення того, що вивчається. Тобто у рамках інтерактивного підходу важливою є не кількість інформації, що сприймається студентами, а якість її засвоєння та рівень комунікативної компетенції, яку вони мають на виході.

Не можна однозначно стверджувати, що інтерактивне навчання потребує значно більшої підготовки і розвинутого творчого потенціалу викладача, ніж традиційний урок. Адже задля організації інтерактивного заняття потрібне знання базових методичних особливостей подання того чи іншого матеріалу, та певних навичок з реконструювання процесу таким чином, щоб у ньому були задіяні усі учасники. Практичний досвід показує, що формування таких навичок у викладача не займає багато часу: достатньо провести інтерактивне занят-

тя більш ніж 3 рази, як процес реконструювання надалі вже не становитиме проблеми.

На думку Т. Пальтової, надзвичайно важливим є те, що участь у інтеракції сприяє формуванню й розвитку навичок співробітництва, уміння адаптуватися у різноманітних колективах та орієнтуватися у комунікативних ситуаціях. Суттєво й те, що правильно організована інтеракція дозволяє залучити всіх присутніх до роботи одночасно, змушуючи займати активну позицію та стати суб'єктами освітнього процесу, тим самим зводячи до мінімуму можливість пасивності або неучасті у процесі.

Слід зазначити, що для активізації процесу формування іншомовної комунікативної компетенції студентів, найбільш вживаними та доцільними є наступні інтерактивні прийоми:

– *Метод дискусії,* що полягає у постановці дискусійного питання або проблеми перед студентами, та включає у себе багато дискусійних технологій. Сутністю даного методу є формування комунікативної компетенції шляхом висловлення власних аргументованих думок, та спростування думок інших учасників, тобто у рамках дискусійного обговорення.

– *Мозковий штурм,* сутність якого полягає у тому, що викладач ставить проблему, до якої необхідно спільними зусиллями підібрати ряд рішень, обговорюючи їх. Така методика є найбільш широко вживаною у процесі вивчення іноземних мов, тому що є легкою та універсальною у використанні, на будь-якому етапі навчання.

– *Робота в групах*, – така форма заняття, де присутня подвійна спрямованість. Учні працюють у групі однолітків, де вони можуть досить вільно висловити свої думки, мобілізувати знання, проявити творчий, організаторський та лідерський потенціал. Після закінчення роботи групи починають дискутувати, обмінюватися думками та аргументами. Таким чином, до роботи залучається ще й подвійна мотивація: мотив прояву особистості та самоствердження в групі та мотив досягнення колективної мети [2, с. 1-3].

Обираючи оптимальний метод та прийом такого навчання, необхідно враховувати певні методичні особливості його впровадження. По перше, це поступове впровадження інтерактивного навчання, починаючи з простих інтерактивних методів (роботи в парах, малих групах, мозкового штурму, методу незакінчених речень, та інших). По-друге, це доцільність використання того чи іншого методу на різних етапах вивчення теми з іноземної мови. Слід зазначити, що інтерактивні прийоми найчастіше вживаються на заключному етапі теми, для систематизації та актуалізації знань. По-третє, це оптимальне співвідношення інтерактивних та традиційних методів, прийомів та технік.

Отже, зважаючи на сучасний етап розвитку системи освіти, основною метою навчання іноземної мови є формування в учнів комунікативної компетенції, що означає оволодіння мовою як засобом міжкультурного спілкування, розвиток умінь використовувати її як інструмент у діалозі культур і цивілізацій сучасного світу. Інтерактивний підхід є однією з найефективніших методик навчання іноземних мов, тому що саме він сприяє формуванню й розвитку навичок співробітництва. Інтерактивні методики дають можливість ефективної організації взаємодії педагога і студентів, продуктивної форми їх спілкування,

залучення всіх учасників процесу до роботи одночасно, тим самим забезпечуючи активне формування іншомовної комунікативної компетенції учнів. Маємо зауважити, що для продуктивного та ефективного вивчення іноземної мови використовуються чисельні інтерактивні технології та прийоми, що дають можливість взаємодії студентів на різних рівнях та етапах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артемчук Г. Про сучасні підходи до вивчення і викладання іноземних мов / Г. Артемчук // Рідна школа. – 2003. – № 9. – С. 47-49.
2. Алексич Т. Використання інтерактивних технологій на уроках іноземної мови як засіб підвищення ефективності навчання / Т. Алексич // Англійська мова та література. – 2008. – № 13. – С. 1-3.

А. О. Перетятько,
студентка IV курсу факультету міжнародних відносин,
Хмельницький національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ І ПЕРЕКЛАДУ КОЛЬОРОНАЗВ У ТВОРАХ М. КОЦЮБИНСЬКОГО

Кольороназви є вагомим елементом мовної картини світу. Доволі часто переклад кольороназв є складним з огляду на розбіжності у номінації кольорової гами у різних мовах.

Багата лексика творів великого класика української літератури М. Коцюбинського відкриває широкі простори для перекладацької діяльності. Але разом із тим виникає і чимало проблем, пов'язаних із перекладом специфічних понять. Однією з таких є проблема перекладу кольороназв.

Специфікою відтворення словесного образу в перекладі займалися такі провідні перекладознавці, як В.В. Коптілов, О.І. Чередниченко, В.І. Карабан, Р.П. Зорівчак, П.О. Бех, у той час як перекладові кольороназв у художньому тексті дотепер присвячено лише окремі наукові розвідки (Т. Конлі, Л.Р. Калинович, В.В. Мирошниченко, І.В. Ковальська). Однак усі ці праці стосуються не стільки граматичного, скільки лінгвостилістичного боку дослідження. Тому **актуальність** нашого дослідження полягає у дослідженні граматичних, зокрема морфологічних, ознак творення прикметників на позначення кольороназв та аналізові адекватності їх перекладів англійською мовою

Об'єктом нашого дослідження є лексика на позначення кольору в творах М. Коцюбинського.

Предметом аналізу є морфологічні особливості творення і перекладу англійською мовою лексем на позначення кольороназв у творах М. Коцюбинського.

Нашою **метою** є аналіз перекладу прикметників із колірним компонентом. Мета роботи вимагає вирішення таких **завдань**: розгляд морфологічних способів творення кольороназв як граматичної проблеми; відбір з оригінальних та перекладних текстів лексичних одиниць на позначення кольору; аналіз спосо-

бів перекладу прикметників з колірним компонентом з української мови англійською.

Однією з основних проблем перекладача у відтворенні кольорової палітри є розбіжності у картинах світу мовців. Дуже рідко можна перекласти кольороназви тим самим способом, яким вони були створені у вихідній мові, особливо коли це стосується нюансування кольорів [1, с. 19].

Аналіз кольорової палітри оповідань М. Коцюбинського та їх перекладів допоміг нам виявити, що англійській мові через її аналітичність не властиве широке розмаїття морфологічних особливостей творення прикметників, у тому числі колоративів, що є притаманним для української мови. Відповідно і кількість способів творення колоративів в англійській мові також незначна. Оскільки морфологічні проблеми перекладу колоративів до сьогодні детально не досліджувались, не існує розгорнутої класифікації способів їх перекладу. Саме тому ми склали власну класифікацію типів перекладу українських кольороназв англійською мовою.

Ми виділили 5 основних морфологічних видів лексем на позначення кольору, які можуть викликати протиріччя при перекладі: прикметники, утворені *префіксальним способом* (напр.: *мигнула розчосом фарбованих баків і ліниво підняла над **безбарвним** обличчям бриля [4, с. 237])*; прикметники, утворені за допомогою *суфуксів-модифікаторів -ш-, -іш-, -енн-, -анн-, -еньк-, -есеньк-, -езн-, -уват-, – книші-, -ав-(-яв-)* тощо (напр.: *Ну, чого кудкудачеш, **біленька** [2, с. 64])*; прикметники, утворені за допомогою *суфіксів-кваліфікаторів -ив-, -лив-, -уват-, -юват-, -овит-, -ист-, -їст-, -ат-, -чат-, -аст-, -част-, -ав-, -ляе-, -орляв-, -н-, -ичн-, -ічн-, -ивн-, -тивн-, -ок-, -к–* та ін. (напр.: ***Зеленкуваті** очі скакали в нього, як жаби понад болотом [2, с. 124])*; прикметники, утворені способом *словоскладання із сурядним сполученням слів* (напр.: *кожне очко горить **синьо-зеленим** вогнем [4, с. 243])* та прикметники, утворенні способом *словоскладання із підрядним сполученням слів* (напр.: *черлені хустки шовкові і навіть пишна та **білосніжна** гугля, яку мати обережно несла на ціпку через плече [5, с. 9])*.

Загалом ми виділили 8 способів відтворення «кольорової» лексики у перекладі. Найпоширенішим способом перекладу колоративів є використання *лексичного аналога*, наприклад:

*В переривах кварталів – **молочна** мла, за якою чулось далеке і безконечне [4, с. 239]. – At the crossings there was a **milky** haze, beyond which one sensed something remote and infinite [8, с. 340].*

Другим за частотністю засобом відтворення є прикметники із суфіксом *–ish*, наприклад: *Тихим морем прослались **біласті** дороги [4, с. 243]. – **Whitish** paths appeared on the calm sea [8, с. 344].*

Третім за частотністю способом перекладу є сполучення двох прикметників *дефісом*, наприклад: *Дивився, як поволі дерева пірнали в **сизий** туман та рисувались на небі, як темні жилки на перламутрі [4, с. 239]. – He watched the trees being slowly submerged in the **blue-gray** mist and outlined against the sky like dark veins in mother-of-pearl [8, с. 340].*

Одним із найпоширеніших є спосіб перекладу колоронімів за допомогою *нейтралізації*. Наприклад: *Навіть душне повітря літньої днини приймало м'які*

синяві *тони, в яких танули й розпливались контури далеких прибережних гір [3, с. 283]. – Even the stifling air of the summer was tinged in soft* ***blue*** *hues in which the outlines of the far-off coastal mountains seemed to melt and dissolve [7, с. 251].*

Доволі поширеним є також спосіб перекладу українських кольороназв за допомогою прикметників з суфіксом *-у/-ie,* наприклад: *Хмара подумала трохи і пустила в одповідь* ***вогняну*** *стрілу [5, с. 36]. – The cloud pondered for a moment and then replied by sending down a* ***fiery*** *arrow [9, с. 24].*

Переклад колоративів за допомогою *словоскладання* не дуже поширений. Однак він використовується у випадках, коли читачеві цільової мови необхідне додаткове пояснення контексту. Наприклад:

– А на ким висиш?

– На Анничці ***чорнявій*** *[5, с. 49]. –*

«On whom are you hanging?»

«On ***black-haired*** *Annychka [9, с. 32].»*

Деякі кольороназви перекладаються за допомогою лексичного відповідника з суфіксом *–ed*. Цей спосіб являє собою сполучення двох прикметників, один із яких – кольороназва, а інший має закінчення *–ed*, наприклад: *Під човном клекотіло, кипіло, шумувало, а він підскакував і плигав, немов нісся кудись на* ***білогривих*** *звірах [3, с. 284]. – The sea gurgled, seethed and clanged under the boat, which bobbed up and down as if riding on* ***white manned*** *steeds [7, с. 253].*

Найменш частотним способом перекладу є поєднанням двох прикметників за допомогою сполучника *and,* наприклад: ***Злото-рожеве*** *повітря приймає віддаль бузкові тони і робить простори ще ширшими і ще глибшими [2, с. 71]. –* ***Gold and rosy*** *air took on lilac hue in the distance [6, с. 34].*

Проаналізувавши відібрані нами лексичні одиниці з творів М. Коцюбинського та способи їх перекладу, ми дійшли висновку, що у більшості випадків прикметники на позначення кольору перекладаються наступними способами: за допомогою прикметників із суфіксами *–у/-ie*; за допомогою прикметників із суфіксом *–ish*; за допомогою словоскладання; використанням лексичного аналога; поєднанням двох прикметників за допомогою сполучника *and*; сполученням двох прикметників дефісом; за допомогою нейтралізації та за допомогою лексичного відповідника з суфіксом *–ed*.

Підсумовуючи усе вищевикладене, можемо дійти висновку, що лексика на позначення кольору потребує неабияких уваги та зусиль з боку перекладача, оскільки англійська мова не настільки багата граматично, як українська, тому при перекладі колоративів варто брати до уваги морфологічні особливості обох мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковальська І. В. Кольористика як перекладознавча проблема: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / І. В. Ковальська. – К., 2001. – 19 с.
2. Михайло Коцюбинський Fata Morgana / Тіні забутих предків. Повісті, оповідання, етюди, нариси, казки (Українська класика) / М. М. Коцюбинський. – Х.: Фоліо, 2008. – С. 51-144;
3. Михайло Коцюбинський На камені / Тіні забутих предків. Повісті, оповідання, етюди, нариси, казки (Українська класика) / М. М. Коцюбинський. – Х.: Фоліо, 2008. – С. 283-294.
4. Михайло Коцюбинський Сон / Коні не винні. Повість, оповідання (Українська класика) / М. М. Коцюбинський. – Х.: Фоліо, 2006. – С. 237-260;

5. Михайло Коцюбинський Тіні забутих предків / Тіні забутих предків. Повісті, оповідання, етюди, нариси, казки (Українська класика) / М. М. Коцюбинський. – Х.: Фоліо, 2008. – С. 2-50;
6. Mikhailo Kotsyubinsky Fata Morgana / Tr. by A. Bernhard // Fata Moragana and Other Stories / M. Kotsyubinsky. – K.: Dnipro Publishers, 1980. – P. 13-117;
7. Mikhailo Kotsyubinsky On the Rocks / Tr. by A. Mistetsky // Fata Moragana and Other Stories / M. Kotsyubinsky. – K.: Dnipro Publishers, 1980. – P. 251-265
8. Mikhailo Kotsyubinsky The Dream / Tr. by A. Mistetsky // Fata Moragana and Other Stories / M. Kotsyubinsky. – K.: Dnipro Publishers, 1980. – P. 338-363;
9. Mikhailo Kotsyubinsky The Shadows of Forgotten Ancestors / Tr. by M. Tarnawsky // www.utoronto.ca/.

А. Ю. Прокопова,
студентка IV курсу філологічного факультету,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЗВЕРТАННЯ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ РОДИННОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ ЛЮКО ДАШВАР)

Дискурс як складний багатоплановий феномен перебуває у центрі уваги сучасної лінгвістичної науки. На сьогодні в українській мові малодослідженим є родинний дискурс, зокрема звертання у ньому. Тому актуальність нашої роботи полягає у дослідженні особливостей функціонування форм звертання в рамках українського родинного дискурсу.

Метою роботи є здійснення комплексного аналізу, систематизації та опису засобів апеляції на основі сучасних художніх текстів і встановлення місця та ролі звертання в сучасному українському родинному дискурсі.

Матеріалом дослідження послужила картотека фактичного матеріалу із 946 карток одиниць звертань. Мікроконтексти з елементами апеляції дібрані шляхом вибірки одиниць із художніх текстів Люко Дашвар («Село не люди» [3]; «Молоко з кров'ю» [4]; «Рай.Центр» [5]; «Мати все» [6]; «Биті є. Макар« [7], «Биті є. Макс» [8], «Биті є. Гоцик» [9]; «На запах м'яса» [10]).

Поняття дискурсу є одним із основних понять сучасної прагматичної лінгвістики та лінгвістики тексту. У сучасній лінгвістиці питання природи дискурсу, його структури, диференційні ознаки, специфіку функціонування розглядали: Н. Арутюнова, Ф. Бацевич, О. Бесонова, А. Бєлова, В. Демянков, В. Карасик, Є. Кубрякова, М. Макаров, М. Полюжин, П. Серіо, А. Токарська, Дж. Філіпс, Дж. Фіске, Р. Ходж, І. Шевченко, Дж. Юл та ін. дослідники. На сьогодні існує велика кількість підходів учених до дефініції цього поняття. На нашу думку, найбільш точним та зрозумілим є визначення Н. Д. Арутюнової, яка визначає дискурс як «зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними, соціокультурними, прагматичними, психологічними факторами; це – текст, узятий в аспекті подій; мовлення, що розглядається як цілеспрямоване соціальне явище, дія, як компонент, що приймає участь у взаємодії між людьми і механізмах їх свідомості. Дискурс – це мовлення, занурене у життя» [1, с. 136].

Виявлення дискурсу як сфери аналізу мовних явищ в певному комунікативно-прагматичному просторі дало змогу використовувати термін щодо найріз-

номанітніших сфер людської діяльності [11, с. 4]. Оскільки мовці вступають у комунікацію в різних сферах життя, тому відповідно до цього А. Д. Бєловою була зроблена класифікація дискурсу, у якій і виокремлено дискурс сімейного спілкування [2, с. 12].

Сферу сімейного, родинного дискурсу, беручи до уваги попередні тлумачення дискурсу, дослідила та описала В. В. Звягінцева, яка дала таке визначення поняттю: «*Сімейний дискурс* – це мовленнєва діяльність в усій сукупності текстів, об'єднаних сферою сімейних стосунків; постає як процес і результат, що включає як екстралінгвальний, так і лінгвальний аспекти (з прагматичним, когнітивним і соціальним контекстами, які обумовлюють вибір мовних засобів)» [11, с. 8]. Ми пропонуємо власне трактування досліджуваного нами явища: ***родинний дискурс*** – це такий тип особистісно-орієнтованого дискурсу, який відбувається в ситуації побутового спілкування між членами сім'ї в умовах симетричних / асиметричних стосунків, вирізняється обмеженою сферою функціонування, що характеризується неформальністю, невимушеністю, неофіційністю спілкування та використанням певних мовних засобів, притаманних лише мовленню осіб, що перебувають у родинних зв'язках.

Досліджуючи сучасний український родинний дискурс, ми проаналізували твори Люко Дашвар, у яких зображено сучасну розмовну українську мову та родинний дискурс у ній.

Нормативною формою іменника в ролі звертання є кличний відмінок (*доненчко, Марусю, татку,* та ін.). Проте іноді у функції звертання письменниця використовує форму омофлексійну формі називного відмінка (*мати, Катруся, Дарка* та ін.), що, на нашу думку, на сьогодні є реалією спілкування, але загалом тенденцією, яка відмирає.

У романах Люко Дашвар родинний дискурс представлений такими лексико-семантичними типами звертань:

а) власні найменування особи (*Катю, Максиме, Тетяно, Ромчику*);

б) назви особи за спорідненістю (*мамо, татку, доню, синочку*);

в) оцінні звертання (*люба, коханий, сонце моє*).

Сімейний діалогічний дискурс у романах розгортається в умовах симетричних (статусно-рольова рівність та приблизно однаковий вік мовців) й асиметричних (субординація між комунікантами різного віку, рівня комунікативної компетенції) стосунків.

Серед способів апеляції до однієї особи в родинному дискурсі розрізняють «тикання» та «викання», використання яких залежить від симетричних / асиметричних відношень між комунікантами. Проте в романах Люко Дашвар у родинному дискурсі функціонує лише спосіб апеляції «тикання», незалежно від відношень між мовцями (діти звертаються до батьків «на Ти»).

Основними типами сімейного дискурсу є матримоніальний дискурс (спілкування «чоловік ↔ жінка»), парентальний дискурс (спілкування «батьки ↔ діти»), дискурс сіблінгів (спілкування «брати ↔ сестри»). Ці типи дискурсу, з огляду на соціальну сферу та позицію учасників комунікації, виступають як різновиди особистісно-орієнтованого дискурсу в родинно-побутовій сфері та добре представлені у творчості Люко Дашвар.

Кількість звертань у родинному дискурсі в досліджуваних романах становить 946 одиниць. З них 609 звертань належать до парентального дискурсу, 312 – до матримоніального та 25 – до дискурсу сіблінгів.

І. Парентальний дискурс, який кількісно переважає, представлено одиницями звертання:

1) **власні найменування особи:** Катю (2), Катрусю (1), Катруся (4), Лідочко (34), Любаня (1), Майє (1), Максе (12), Максиме (12), Максимчику (7), Марусю (4), Надійка (1), Нані (4), Платоне (7), Райко (1), Стасику (1), Сьомо (1), Сьомочко (3), Толю (3), Тьомо (5);

2) **назви за спорідненістю:** батьку (1), дитино (2), дитинко (1), доню (97), донечко (5), ма (5), мамо (201), мамусю (4), мамцю (13), мати (1), матусю (30), сину (4), синку (33), синочку (22), тато (2), татко (1), татку (5), таточку (5), тату (29);

3) **оцінні звертання:** босото (1), дитино моя дорога (1), дитино ти моя золота (1), дитинко наша (1), дівко (1), дівчатка (1), дорога моя дівчинко (1), дурепо (1), золота ти моя дитино (1), люба (8), люба доню (1), люба моя (1), любий (1), любий мій (1), любонько (1), мала дурепо (1), мамо золота (4), мамо моя золота (1), мамусю рідна (1), моє сонечко (1), рідна (5), рідненька (3), рідненька моя (1), Русалонько(1), синочку мій (1), сонечко моє (1), сонечко моє ясне (1), сонце моє (1), спляча красуне (1), сучий сину (1).

ІІ. Матримоніальний дискурс формують одиниці звертання:

1) **власне найменування особи:** Ануко (1), Галю (5), Дарка (6), Дарино (2), Женю (12), Женько (1), Лідо (26), Лідо Вербицька (3), Марічко (3), Марусю (33), Марусько (1), Надюсю (1), Раю (2), Рая (3), Тайко (1), Тетяно (7), Том (2), Томо (19); Ваню (1), Вово (16), Іване (4), Льончик (1), Льончику (32), Льоню (5), Льоня (1), Льошо (9), Петре (5), Романе (2), Ромка (1), Ромчику (7), Стасе (13), Стасику (13), Семене (1), Стефане (3), Стьопо (1), Стьопочко (16);

2) **назви за спорідненістю:** бабо (1), жінко (21), мати (1) чоловіче (1);

3) **оцінні звертання:** бидло колгоспне (1), дівчинко (3), дурна (5), дурна ти жінко (1), дурна ти корово (1), коза драна (1), кохана (4), коханий (2), люба (7), ненаситна (1), паскудо (1), ріднесенький (2), румунко (1), селюк гнилий (1), стерво (1), сонечку (1), сонечко моє ясне (1), сонце моє (2), сучий ти сину (1), чудовисько (1).

ІІІ. Дискурс сіблінгів становить найменшу групу та представлений звертаннями:

1) **власне називання особи:** Лідо (4), Стасе (1), Платоне (1), Тохо (15), Тьомо (1);

2) **назви за спорідненістю:** братику (1);

3) **оцінні звертання:** мій геніальний брате (1), сонце (1).

Якщо окремо розглядати лексико-семантичні типи звертань, представлені в родинному дискурсі, можемо простежити, що найчисельнішу групу становлять назви за спорідненістю – 483 одиниці. Звертань, що є власним називанням особи, нараховуємо 376 одиниць, а оцінних звертань – 87 одиниць.

Кількісні підрахунки дають можливість зробити висновки:

1) відсотковий вияв звертань у всіх типах родинного дискурсу:
- 65% звертань належать до парентального дискурсу,
- 33% звертань формують матримоніальний дискурс,

– 2% звертань представлено у дискурсі сіблінгів;

2) відсотковий вияв звертань різних лексико-семантичних типів:

– 51% звертань – назви за спорідненістю,

– 40% звертань – власне називання особи,

– 9% звертань – оцінні звертання.

Зібраний та проаналізований нами фактичний матеріал свідчить про те, що в сучасному українському родинному дискурсі яскраво представлені різні лексико-семантичні типи звертань, з яких частіше використовуваними є назви на позначення родинних стосунків, тобто назви осіб за спорідненістю. У творчості Люко Дашвар широко представлені всі три типи родинного дискурсу, з яких найбільше звертань спостерігаємо саме у парентальному дискурсі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Д. Дискурс / Н. Д. Арутюнова // Лінгвістичний енциклопедичний словник. – М., 1990. – С. 136-137.
2. Бєлова А. Д. Поняття «стиль», «жанр», «дискурс», «текст» у англійській лінгвістиці / А. Д. Бєлова // Іноземна філологія: зб. наук. пр. КНУ ім. Т. Шевченка. – 2000. – Вип. 32. – С. 11-14.
3. Дашвар Люко. Село не люди [Текст] / Люко Дашвар. – Х.: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2007. – 270 с.
4. Дашвар Люко. Молоко з кров'ю [Текст] / Люко Дашвар. – Х.: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2008. – 272 с.
5. Дашвар Люко. Рай.Центр [Текст] / Люко Дашвар. – Х.: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2009. – 272 с.
6. Дашвар Люко. Мати все [Текст] / Люко Дашвар. – Х.: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2010. – 336 с.
7. Дашвар Люко. Биті є. Макар. Книга 1 / Люко Дашвар. – Х.: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2011. – 288 с.
8. Дашвар Люко. Биті є. Макс. Книга 2 / Люко Дашвар. – Х.: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2012. – 288 с.
9. Дашвар Люко. Биті є. Гоцик. Книга 3 / Люко Дашвар. – Х.: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2012. – 272 с.
10. Дашвар Люко. На запах м'яса: роман / Люко Дашвар. – Х.: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2013. – 336 с.
11. Звягинцева В. В. Обращение в семейном дискурсе: автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. филол. наук: спец. 10.02.19 «Теория языка» / В. В. Звягинцева. – Курск, 2011. – 20 с.

Д. С. Сембрат,
студентка IV курсу
Інституту філології,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

КОНЦЕПТ «ЖІНОЧА КРАСА» В АКСІОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ

Питання ціннісних орієнтацій та визначення що таке «добре», а що «погано» – це вічне питання, що обговорюється у різних галузях науки. Філософи часів античності пов'язували основні концепти «добро» і «зло», насамперед, з

етичними категоріями, з поняттям моралі й моральними критеріями. Пошук властивостей «гарного» привернув увагу філософів до всіх видів оцінок, у тому числі й до естетичних та прагматичних. В основі виникнення оцінки лежить загально-філософська теорія аксіології. Більш того, прагнення знайти просте вирішення й очевидні критерії пошуку розмежування між добром і злом спонукало філософів у першу чергу звернутися до загально-людських цінностей.

Щодо лінгвістичних досліджень, слід починати з процесу породження оцінного висловлювання, яке зумовлене тим, що у процесі комунікації в людини з'являється потреба висловити своє ставлення до дійсності, яке є водночас оцінним і прагматичним. У наш час існує велика кількість досліджень, присвячених різноманітним аспектам категорії оцінки (Н. Д. Арутюнова, О. Л. Бессонова, Є. М. Вольф, Н. А. Лук'янова, Дж. Остін, Г. І. Приходько, Л. Ф. Соловйова та ін.).

Мета статті полягає у висвітленні аксіологічного виміру концепту ЖІНОЧА КРАСА в епоху Вікторіанства і сучасності.

Способи вираження оцінки в сучасній англійській мові глибоко досліджувала Г. І. Приходько. У своїй монографії учена опиралася на такі міркування: «по-перше, оцінка є універсальною в тому плані, що вона простежується в мовах усіх народів, причому на всіх етапах їх розвитку у зв'язку з поступом людства, однак у засобах вираження оцінки виявляється індивідуальність, яка пояснюється тим фактом, що оцінка належить до інтенціонального аспекту мови, де відтворення картини світу в свідомості мовця ускладнюється цілою низкою факторів; по-друге, оцінні явища відіграють важливу роль у комунікативному процесі» [1, с. 7].

Оцінка в структурі концепту КРАСА може бути як логічною, так і емоційною. Тому в аналізі оцінних висловлювань про людину одним із важливих компонентів є суб'єктивний фактор. Оцінюючий суб'єкт сам створює шкалу оцінки залежно від своїх уявлень про норми інтелекту та відхилень від неї. Але крім неї спрацьовують ще й певні стереотипи, властиві кожному соціуму і його мові. Паралельно зі шкалою оцінок існує спеціальна мовна парадигма предикатів оцінки від семантичної нейтральних до емоційно насичених.

Під об'єктом оцінки ми розуміємо особу, предмет, ситуацію, яким приписують цінності і які, таким чином, піддаються оцінюванню з боку суб'єкта. Об'єктом оцінки може бути будь – який предмет навколишньої дійсності, будь -яка ситуація, будь – яка особа чи явище: Напр.: *Lady Lucas was a very good kind of woman, not too clever to be a valuable neighbor to Mrs. Bennet. They had several children. The eldest of them, a sensible, intelligent young woman, about twenty-seven, was Elizabeth's intimate friend* [3, p. 18].

У нашому дослідженні ми віднайшли найбільш вживані прикметники, що сполучуються з іменниками на позначення жіночої краси сучасної жінки: *beautiful, pretty, charming, great, lovely, a lovely-looking, funny, amazing, amusing, shocking, wonderful, astonishing, surprising, interesting, satisfying, exciting, splendid, marvelous, fantastic.* Застосувавши метод компонентного аналізу – для розкриття семантики слів, визначення сем – мінімальних значеннєвих складників і розглядаючи в контексті лише епітети, можна розгледіти красу сучасної жінки.

(1) Valerie was a beautiful woman, had a fabulous career, and lived a golden life [4 p. 5].

(2) She was typical of the girls he went out with, always in their early twenties, often models, sometimes actresses, and usually any pretty girl who crossed his path. Jack had never had trouble meeting women, or seducing them [4, p. 8].

(3) He preferred April's natural look, but her mother was a lovely-looking woman too [4, p. 66].

(4) She was a surprising woman, given who she was [4, p. 62].

Наведені приклади свідчать про те, що сема емоційної оцінки найчастіше зустрічаються в епітетах, які називають ознаки зовнішності людини, її поведінки, почуттів та дії. Рідше ця сема присутня в узуально-асоціативних епітетах, які називають ознаки об'єктів абстрактної сфери.

Зазвичай атрибут типу *beautiful* у складі словосполучень жіночої референції є найуживанішим, що кваліфікує вродливу зовнішність жінки:

(1) She is considered the most beautiful young lady in the neighbourhood. [3, p. 140].

(2) You're a beautiful woman, Valerie [4, p. 58].

При описі молодої вродливої Елізабет письменниця Джейн Остін вдається до вживання прикметника *handsome,* що не властиво для сучасної англійської мови при описі жінок.

Напр.: *Lizzy is not a bit better than the others; and I am sure she is not half so handsome as Jane, nor half so good-humored as Lydia. But you are always giving her the preference* [3, p. 15]. .

Очевидним є той факт, що при описі сучасної красивої жінки атрибути телеологічної оцінки у складі словосполучень із природно-фізіологічною стрижневою номінацією посідають головне місце. Перш за все, звертається увага очі, руки, ноги і т. ін.

Напр.: (*1) Her pretty feet were hidden in the tan-coloured, buttoned Paris boots which were the secret envy of every school girl in Carlisle* [5, p. 71].

(*2) … put over the short black dress she was wearing that showed off her spectacular long legs, and she was wearing sexy high heels from Manolo Blahnik* [4, p. 5].

Важливою ознакою красивої жінки є відповідність так званому еталону краси, тобто стереотипізації, що пропагується засобами масової інформації. Поняття сучасної красивої жінки межує з поняттям успішної, реалізованої в соціумі, жінки. Окрім того, красива жінка має бути стрункою, добре доглянутою, матеріально забезпеченою. З-поміж основних атрибутів телеологічної оцінки жінки ми помітили атрибути естетичної оцінки, що негативно кваліфікують жінку. Перш за все, соціум не схвалює жінку як примітивну, надокучливу хатню господарку, схильну до містицизму і пліток особу, а з другого боку, не сприймає «войовничу феміністку».

Найбільш часто звертається увага на фігуру та поставу референта-жінки. Атрибути естетичної оцінки у складі соціально-рольових словосполучень подані позитивно-оцінними: *attractive, beautiful, gorgeous, glamorous, sexy, lovely* та негативно-оцінними характеристиками: *ugly, plain, silicone-enhanced.*

Проаналізуємо приклад комплексного опису жіночої зовнішності:

(1) She has got a fair complexion, an attractive round face with large green eyes, full lips and a slightly upturned nose. Her long curly hair is dark brown and she often wears it loose [5, p. 67].

Увагу автора привертають наступні атрибути жіночої зовнішності, які він описує за допомогою вільних атрибутивних словосполучень: фігура (*complexion)*, обличчя (*face*), очі *(eyes),* губи *(lips),* ніс *(nose),* волосся (*hair*).

Атрибути естетичної оцінки загострюють увагу адресата на зовнішніх даних жінки-професіонала. Опис сучасних жінок йде у прямому чи прихованому порівнянні із жінками-моделями. Суб'єкт звертає увагу і на зовнішній вигляд референта-жінки, використовуючи атрибути естетичної оцінки у складі реляційних словосполучень. Атрибути естетичної позитивної оцінки у складі словосполучень з природно-фізіологічною номінацією кваліфікують зовнішність жінки. Позитивній оцінці підлягає приваблива зовнішність жінки: *pretty, beautiful, attractive, lovely, gorgeous, fabulous, glamorous, sultry, terrific, sexy, chic, sweet, fabulous, pin-up, flabbergasted, photogenic, voluptuous, drop-dead, beauty-parlor, stunning, good-looking, energetic, easy-going, talkative, optimistic, ambitious, popular, sensitive, cheerful.*

Такі атрибути, як правило, реалізують патріархальні фемінні стереотипи, де гарна жінка постає як доповнення чоловіка. Так, у прикладі: *He has a beautiful wife and a rewarding job* [4, p. 18]. словосполучення '*a beautiful wife'* вжите як однорідний член речення з '*a rewarding job'*. Ці сполучення позначають дві необхідних складових чоловічого успіху, – привабливу дружину і гідну роботу.

При дослідженні концепту ЖІНОЧА КРАСА ми помітили акцентуацію таких ознак, що передаються за допомогою епітетів, найпоширенішими з яких є і залишається прикметник *beautiful*, а також *fine, pretty, sweet, nice, attractive, lovely.* Вказані прикметники вживаються для опису зовнішності, темпераменту, поведінки.

Зазвичай атрибут типу *beautiful* у складі словосполучень жіночої референції є найуживанішим, що кваліфікує вродливу зовнішність жінки:

Напр.: *(1) Not knowing why, I repeated what I had long ago learned from the beautiful girl now dead* [4, p. 45].

(2) You're a beautiful woman, Valerie [4, p. 58].

Наступний приклад ілюструє бажання вродливої жінки бути оточеною чоловічою увагою: *She was flushed with excitement and pleasure, and was so pretty that I could hardly eat for looking at her – which is the highest compliment in a boy's power to pay* [5, p. 89].

У ході дослідження типового жіночого образу вікторіанської доби і сучасності ми помітили відмінності вживання епітетів та семантичні зрушення у деяких прикметниках. Так, для вираження суто жіночих характеристик авторами вжито лексичні одиниці-прикметники *womanly, ladylike*, тоді як у сучасній англійській мові ознаки «мужність», «жіночість» позначає прикметник *sexy*. Теоретичні дослідження по даній проблематиці дозволяють моделювати соціально-мовленнєвий портрет (стереотип) жінки в образно-виразній формі, яка відбиває морально-етичні й соціально-культурні норми й цінності на певному етапі розвитку суспільства.

Таким чином, під концептом ЖІНОЧА КРАСА розуміється емоційно забарвлений, стійкий збірний образ певних ознак зовнішності жінки. Стереотип є статичною, готовою формулою-трафаретом, зумовленою особливою програмою, який з часом може змінюватися. У процесі визначення жіночої краси оцінка відіграє важливу роль, адже вона виражає позитивне або негативне ставлення особистості

до фрагменту дійсності. Розподіл оцінки на раціональну і емоційну відбувається, перш за все, у зв'язку з суб'єктом оцінки, оскільки оцінка більше, ніж, яке-небудь інше значення, залежить від суб'єкта-мовця. Стає зрозуміло, що авторське оцінне ставлення до образу персонажа, формує певну модель мовного втілення цього персонажа. Перспективним напрямком подальших досліджень ми вважаємо визначення засобів вираження функціонально-семантичних класів оцінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Приходько Г. І. Способи вираження оцінки в сучасній англійській мові [монографія]. – Запоріжжя: Вид-во ЗДУ, 2001. – 361 с.
2. Соловйова Л. Ф. Вираження аксіологічних категорій у сучасній англійській мові (атрибути, предикативи і релятиви оцінки): автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Соловйова Лариса Федорівна ; Харк. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. – Х., 2000. – 19 с.
3. Osten J. Pride and Prejudice. – New York: Scribner, 2008. – 475 p.
4. Steel Danielle. Happy Birthday / Danielle Steel. – NY: A Dell Book, 2009. –115 p.
5. Steel Danielle. Miracle / Danielle Steel. – NY: A Dell Book, 2006. – 225 p.

Л. В. Тимощук,
студентка магістратури,
Національний університет «Острозька академія»

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ

Стилістика як складова лінгвістики займається вивченням стилів мови. З усіх функціональних стилів, виділених і досліджуваних сучасною лінгвістикою, публіцистичний стиль чітко виокремлюється авторами більшості класифікацій і вважається похідним від риторики. Щоправда, поняття публіцистичного стилю неоднаково трактується різними авторами. Деякі науковці стверджують, що не можна провести чіткої межі між публіцистичним та газетним функціональними стилями, а деякі з них навіть прирівнюють ці два стилі, беручи до уваги їх ідентичні функції та застосування у матеріалах періодичних друкованих видань. Так, І. В. Арнольд ототожнює публіцистичний стиль з газетним [1, с. 90], Ю. М. Скребнев розглядає його як один із різновидів газетного стилю [7, с. 74], І. Г. Гальперин поєднує в це поняття стиль газетних статей, стиль ораторський і стиль есе [2, с. 81]. Науковці виділяють писемний та усний види цього стилю. До першого належить мова есе, газетних та журнальних статей, памфлети та ін., до другого – стиль ораторських промов, лекцій, репортажів, передач на телебаченні та радіо [2, с. 385].

Згідно з класифікацією функціональних стилів, розробленою Л. П. Єфімовим та О. А. Ясінецькою, публіцистичний стиль належить до групи книжних. Публіцистичний стиль у свою чергу має власну структуру підстилів, оскільки виокремлюють ораторський стиль (промови, лекції, доповіді), стиль радіо– та телепередач, стиль есе та журналістських статей [3, с. 20].

Загальна теорія жанрів публіцистичних текстів була закладена ще В. Б. Шкловським, а згодом розроблялася В. В. Учоновою, Л. В. Шибаєвою, В. В. Ворошиловим й іншими фахівцями[9, с. 41-50].

М. І. Шлемкевич наводить цілу низку жанрових форм публіцистики та їх особливості, зокрема це – промови та послання, газетну та журнальну статтю, фейлетони, реферати-доповіді, есе, ескізи, розвідки, актуальні праці політично-ідеологічного, критично-естетичного, світоглядового змісту [11, с. 114]. Водночас автор подає певну ієрархічну типологію публіцистики: спочатку розглядається рівень щоденників та тижневиків, потім – журнальні огляди, студії, етюди, есе, і аж тоді твори світоглядової публіцистики, що межують із філософією.

М. О. Титаренко своєю чергою виокремлює художню публіцистику, світоглядну публіцистику та газетну, журнальну, теле-, радіопублiцистику. Як стверджує дослідник, так звана журналістська публіцистика передбачає вузький, професійний спосіб розуміння поняття. Це оперативна публіцистика газет, журналів і телебачення, яка межує із аналітикою (англійською публіцистика перекладається як аналітична журналістика, колумністика). На цьому рівні також розрізняють тематичну типологію публіцистики: культурологічна публіцистика (мистецтвознавча, літературознавча, театральна, архітектурна, музична, кіно-публіцистика), політична (зокрема партійна, ідеологічна), розслідувальна, економічна, медична(практично відсутня в ЗМІ), спортивна. Типологію можна продовжити, зокрема спираючись на історичну епоху, геополітичні та національні ознаки, ідеологічне спрямування, канал передачі, форму вираження тощо [9, с. 47].

Публіцистичний стиль в англійській мові почав оформлюватися приблизно всередині 18 століття [2, с. 385]. Призначення публіцистичного стилю – повідомляючи, переконувати, впливати на маси, формувати в людей правильне ставлення до суспільних проблем, повідомляти інформацію, що має суспільно-політичне значення. Ця функція публіцистичного стилю реалізовується передусім в газетах, журнальних статтях, у передачах по радіо і телебаченню, у виступах на зборах і мітингах, а сам вплив найчастіше завуальовується або поєднується з інформативною функцією (повідомлення, новин) [3, с. 20].

Науковці відводять публіцистиці особливу роль у системі функціональних стилів – задовольняти як інтелектуальні, так й естетичні потреби реципієнта. Як стверджує дослідник М. Д. Кузнєц, публіцистичний стиль використовується з метою вплинути на читача чи слухача, переконати його, утім не лише логічністю і правильною структурованістю аргументації, а й емоційним піднесенням сказаного чи написаного [5]. «Для публіцистичних текстів притаманна оцінність, емоційність і сенсаційність», позаяк публіцистичний текст прагне не тільки поставити в центр громадської уваги ту чи іншу проблему, але й усебічно та послідовно розглянути найефективніші засоби для її вирішення. На думку О. М. Мороховського, публіцистичний текст передусім має бути зрозумілим, логічним, переконливим та експресивним [8, с. 257].

Отож, зважаючи на поєднання характеристик логічної аргументації та апелювання до емоцій, І. Г. Гальперин ставить публіцистичний стиль між науковим та художнім. Видатний французький лінгвіст Ш. Баллі ще свого часу писав, що «наукова мова – це мова ідей, а художня мова – мова почуттів». На кшталт до такої дефініції можна додати, що публіцистика – і мова думок, і первісність почуттів. Зазначимо, що з одного боку, висвітлення подій та фактів засобами масової інформації потребує обґрунтованих міркувань і відповідність логічного викладу думки, а з іншого боку, вираження авторського ставлення до

інформаційного приводу зобов'язує до використання емотивних мовних засобів. Зв'язна та логічна синтаксична структура з розширеною системою сполучників і ретельний розподіл на абзаци нагадує наукову прозу. Апелювання до емоцій досягається завдяки застосуванню слів з емотивною семантикою, відповідними конотаціями, використанням образів та інших стилістичних засобів аналогічно до емотивної прози. Таким чином, стилістичні засоби, використані в публіцистичному стилі, не є новими чи автентичними. Окремі елементи, що є суттєвими у белетристиці, як правило, присутні тут лише в поодиноких проявах з метою підтримання встановленого «шифру» [2, с. 389].

Українські науковці Єфімов та Ясінецька виявили, що опубліковані в ЗМІ матеріали та есе висвітлюють різноманітну тематику: політичну, соціальну, економічну, моральну, етичну, філософську, релігійну, освітню, культурну та науково-популярну, відтак вибір мовних та стилістичних засобів тут завжди залежатиме від предмету комунікативно-когнітивного дискурсу публіцистичного тексту. Таким чином, приміром статті, що порушуватимуть гуманітарні питання, завжди відзначатимуться великим числом засобів експресії [3, с. 20].

Використання значної кількості стилістичних засобів на різних рівнях є основною особливістю стилю. Сучасне розуміння публіцистичного стилю передбачає розгляд його характерних рис як приклад синкретизму мовних засобів, поєднання патетичної, урочисто-піднесеної і розмовної лексики [6, с. 19]. Окрім того, публіцистичний стиль характеризується лаконічністю висловів. У деяких варіантах стилю ця риса стає ключовим і невід'ємним мовним засобом водночас, адже, «тексти публіцистичного стилю як основні одиниці комунікації характеризуються саме комунікативно-прагматичною спрямованістю на їхніх реципієнтів», а тому є інформаційно насиченими та мають чітку прагматичну установку [10, с. 18].

На морфологічному рівні стилістика публіцистичного стилю вирізняється частим вживанням безособових форм дієслів, зокрема герундію, дієприслівникових, дієприкметникових та інфінітивних конструкцій, а також неперфектних форм дієслова. Опущення артиклів, дієслів-зв'язок, допоміжних дієслів і займенників особливо примітне у заголовках та інформаційних повідомленнях. Такі свого роду стилістичні засоби сприяють компресії змісту та експресії висловленого. Як результат стислості відбувається економія мовних засобів за рахунок комунікативно менш важливих фрагментів повідомлення.

Як зазначає А. Т. Знаменська, з точки зору синтаксису публіцистичний стиль характеризується риторичними запитаннями та різними питальними конструкціями в ораторстві. Натомість для публіцистичних текстів характерний формат написання заголовків здебільшого за допомогою безособових речень, еліптичних або ж запитальних конструкцій, інфінітивних складнопідрядних речень, атрибутивних груп. Окремі особливості синтаксичної організації тексту публіцистичного стилю полягають у наявності коротких самостійних повідомлень (1-3 висловлення), які складаються з довгих речень із складною структурою; максимальний поділ тексту на абзаци, коли майже кожне речення починається з нового рядка; наявність підзаголовків у всьому тексті для підвищення зацікавленості читачів. В інформаційних повідомленнях та журналістських статтях речення-новина нерідко вміщує один, два або й три предикативних центри [4, с. 151-152]. Основний стилі-

стичний принцип організації мови в публіцистиці – поєднання стандарту та експресії. Відсутність комплексної координації із низкою підрядних речень, а також сполучників забезпечує змістову ефективність та експресивність повідомлення. Прийменникові конструкції вживаються набагато частіше, аніж синонімічні герундійні. Однак у публіцистиці рідко присутні окличні речення, а з метою створення більшої синтаксичної організації та логічного оформлення речення можуть використовуватися артиклі.

Незважаючи на те, що публіцистичний стиль знаходить своє застосування у суспільно-політичній літературі, періодичній пресі (газетах, журналах), політичних виступах, промовах і зборах, науковці останнім часом схильні до розгляду основних рис саме газетно-журнального різновиду публіцистичного стилю, вважаючи його найбільш поширеним. Зокрема до характеристик різновиду зараховують такі лексико-стилістичні особливості як поміркованість у використанні мовних засобів, лаконічність викладу при інформативній насиченості; значний вміст суспільно-політичної лексики і фразеології, екстраполяція лексики інших стилів (особливо терміносистем) для стилістичного ефекту публіцистичних цілей, надмірне використання типових стильових кліше [4, 151-152].

Широкий спектр жанрів публіцистики має різноманітні своєрідні сфери реалізації, саме тому в публіцистичному стилі широко використовується суспільно-політична лексика, політичні гасла й заклики, штампи, урочисті фрази, риторичні запитання, засоби сатири й гумору. Стилістичне використання мовних полісемантичних лексем, ресурсів словотвору (авторські неологізми), емотивної лексики; використання зображувально-виразних засобів мови, зокрема засобів стилістичного синтаксису (вигуки, паралелізм побудови, повтори, інверсія і т.д.) дуже різниться у застосуванні залежно від жанрової приналежності.

Отже, для усіх публіцистичних жанрів характерні компресія інформації та передача певної частини повідомлень імпліцитно. Публіцистика формує громадську думку, організовує читача на здійснення поставлених завдань, звідси постає необхідність забезпечити логізацію та доказовість суджень (цим публіцистика схожа на літературу наукову) і потреба надати такому мовленню громадянського пафосу (художній стиль). Тому публіцистичне слово мусить бути чітким, переконливим і водночас емоційно напруженим або й епічно урочистим, величавим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка / И. В. Арнольд. – Л.: Просвещение, 1973. – 302 с.
2. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка / И. Р. Гальперин. – М.: Изд-во лит-ры на иностр. языках, 1958. – 459 с.
3. Єфімов Л. П. Стилістика англійської мови і дискурсивний аналіз: [навч.– метод. посіб.] / Л. П. Єфімов, О. А. Ясінецька. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 240 с.
4. Знаменская Т. А. Стилистика английского языка. Основы курса: [учебное пособие. Изд. 4-е исп. и доп.] / Т. А. Знаменская. – М.: Кошкнига, 2006. – 224с.
5. Кузнец М. Д. Стилистика английского языка / М. Д. Кузнец, Ю. М. Скребнев. – Л.: Учпедгиз, 1960. – 173 с.
6. Разинкина Н. М. Функциональная стилистика английского языка / Н. М. Розинкина. – М.: Высш. шк., 1989. – 182с.

7. Скребнев Ю. М. Основы стилистики английского языка: [учебн. для ин-в и фак-в ин. яз. – 2-е изд. испр.] / Ю. М. Скребнев. – М.: «Изд. Астрель», 2000. – 224с.
8. Стилистика английского языка / [А. Н. Мороховский, О. П. Воробьева, Н. И. Лихошерст, З. В. Тимошенко]. – К.: Вища школа, 1991. – 272 с.
9. Титаренко М. Феномен публіцистики: Проблема дефініцій / М. Титаренко // Вісник львівського університету. Серія «Журналістика». – Львів, 2007. – Вип. 30 – С. 41-50.
10. Худолій, А. О. Функціональні зміни у мові американської публіцистики кінця ХХ– початку ХХІ століття: монографія / А. О. Худолій. – Острог: Видавництво НаУОА, 2006.– 384 с.
11. Шлемкевич М. Новочасна потуга / М. Шлемкевич // Верхи життя і творчости. – Нью-йорк; Торонто, 1958. – С. 109-146.

Н. Р. Яременко,
студентка VI курсу
Навчального-наукового інституту іноземної філології,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГЕНДЕРНО МАРКОВАНИХ КОЛЬОРОПОЗНАЧЕНЬ У ПЕРЕДАЧІ ЕМОЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ПРОЗІ ТОМАСА ГАРДІ

Важливу роль у сучасних лінгвістичних дослідженнях відіграють такі категорії прагматики у застосуванні до тексту, як прагматичний потенціал та прагматичний ефект. Прагматичний потенціал мовленнєвої одиниці значно впливає на її вибір з метою ефективного впливу на адресата. Проте, у художньому мовленні актуалізуються не лише константні види прагматичної інформації, що притаманні одиницям як елементам мовної системи. Прагматичний ефект також можуть мати інші мовні одиниці, які залежать від взаємодії мови з мовним середовищем, будучи результатом креативного мислення письменника. Тобто, прагматичний потенціал одиниці – це як константна прагматична інформація, так і прагматична потенція мовної одиниці, що реалізується автором у ситуативному контексті. Особливий інтерес викликають дослідження прагматичного потенціалу гендерно маркованих кольоропозначень як невід'ємних складових індивідуально-авторської картини світу.

Гендерно марковані кольоропозначення становлять об'єкт багатьох наукових досліджень у галузі когнітивної лінгвістики екстралінгвістики, порівняльного мовознавства, етнолінгвістики, психолінгвістики, перекладознавства, семасіології (див. праці А.Вежбицької [3], А.В. Кириліної [4], Б.А. Базими [2], В.А. Москович [5] та ін.). Проте проблема дослідження прагматичної спрямованості гендерно маркованих кольоропозначень у вивченні мовних засобів вираження емоцій на прикладі художніх творів англомовних письменників потребує більш детального аналізу.

Актуальність даного дослідження зумовлена необхідністю пошуку різних шляхів інтерпретації мовного вираження емоцій за допомогою гендерно маркованих кольоропозначень, які є органічними складовими широкої проблематики антропоцентричності у мові та тексті. Гендерно марковану одиницю мови визначаємо як таку, що фіксує статеву належність референта, а також передає

усю систему соціокультурних асоціацій, пов'язаних з належністю індивіда до чоловічої чи жіночої статі у певному лінгвокультурному соціумі.

Осмислення проблем семантики художнього тексту з позицій гендерної лінгвістики дозволяє глибше проникнути у прихований зміст твору, адекватніше зрозуміти установки письменника як носія гендерно зумовлених ціннісних позицій, що є невід'ємним складником мовної особистості автора. *Предметом* даного дослідження є прагматична інформація, що реалізується автором за допомогою гендерних особливостей кольоропозначень під час передачі емотивності у ситуативному контексті прозових творів Томаса Гарді.

У результаті взаємодії людини зі світом формується її уявлення про цей світ та місце у ньому, яке називають картиною світу. Картина світу формується у рамках колективного знання і емпіричного досвіду, відображаючи специфічний спосіб сприйняття світу [5, с.76]. Ґендерна картина світу має в собі все різноманіття репрезентацій ґендерних відношень і уявлень. Ґендерна мовна картина світу – це вербалізована форма ґендерної картини світу, її глибинний прошарок, сукупність знань і уявлень про світ, світосприйняття, підґрунтя якої складає функціонування ґендерних стереотипів, які виражені в мовній формі [1, с. 8].

Гендерна колірна картина світу, зафіксована у мові засобами лексем із загальним значенням «колір» відрізняється від гендерної колірної картини світу, що існує у природознавстві та художньому світі., що свідчить про специфіку індивідуального світорозуміння та інтелектуальних пріоритетів. Це положення набуває особливої значеннєвої функції у художній комунікації і, зокрема у вивченні індивідуально-авторського світогляду, що відображається у літературних творах. У цьому випадку можна говорити про гендерно марковану художню картину світу автора, що реалізована як в одному творі, так і у цілому циклі як визначеній текстовій єдності, як це обґрунтовується у нашому випадку у прозі Томаса Гарді [4, с. 35]. Важливими елементами створення гендерних розбіжностей у художній картині світу автора є протиставлення «чоловічого» та «жіночого».

Колірні характеристики об'єктів та персонажів у художньому світі Томаса Гарді наділені показовими для його ідіостиля комунікативно-прагматичними функціями. Автор майстерно оперує кольором, який є одним з інструментів його оцінного та естетичного світосприйняття. Ідіостильове поле кольору представлено у текстовому просторі романів Т. Гарді десятьма кольоропозначеннями: «white» (білий), «black» (чорний), «red» (червоний), «green» (зелений), «grey» (сірий), «yellow» (жовтий), «brown» (коричневий), «blue» (синій), «pink» (рожевий), «violet» (фіолетовий).

Пріоритетне місце у колірній картині світу Томаса Гарді займає білий колір. Автор використовує білий колір для опису емоційних станів своїх героїв. Але враховуючи гендерні аспекти передачі колірної емотивності, варто зазначити, що існують певні розбіжності в презентації жіночих та чоловічих образів. Наприклад, в романі «Тесс із роду д'Ербервіллів» за допомогою білого кольору автор викликає у читача найсвітліші почуття до головної героїні Тесс та другорядних жіночих образів:

...though the whole troop wore ***white garments****, no two* ***whites*** *were alike among them. Some approached* ***pure blanching****, some had a bluish pallor.* [7, с. 296].

Аналізуючи чоловічий образ головного героя роману «Джуд Непомітний», слід відмітити, що автор використовує білий колір, а саме номінацію блідності, зовсім в іншому контексті. Томас Гарді зображує та передає читачеві емоції стурбованості та страху:

*How troubled and **pale** you look!* [6, с. 15]

Крім того, на противагу жіночому образу, для опису зовнішності Джуда автор використовує білий колір в зовсім іншому негативному контексті, викликаючи у читача емоцію тривоги:

*...**pale** as a monumental figure in alabaster* [6, с. 138].

Значним прагматичним потенціалом у плані виразу естетичного ідеалу письменника та емоційного стану персонажів відрізняються темні кольори. Мікрополе *чорного* кольору становить 26,5% від усіх кольоропозначень. Центр мікрополя темних кольорів утворює чорний колір, ядро якого складають лексичні одиниці *black* та *blackness*. Периферія представлена наступними лексичними одиницями: *dark* – темний, *darkness* – темнота, *to darken* – темніти, *gloomy* – темний.

Темні кольори превалюють в описі чоловічих персонажів, тим самим викликаючи у читача негативні емоції. У чоловічих персонажів Т. Гарді чорними є: волосся (hair), борода (beard), вуса (whiskers, moustache), очі (eyes), вони одягнені в чорний плащ (coat), капелюх (slouched felt hat, a hat with a black feather), одяг (clothes), піджак (jacket), жилет (waistcoat) Гарді часто описує у чорних тонах тканину, з якої зшитий одяг героїв: black material, in black crape, black glazed canvas, fleece.

*He was of **dark complexion,** with **dark harmonizing eyes,** and he wore a closely trimmed **black beard** of more advanced growth than is usual at his age; this, with his **great mass of black curly hair,** was some trouble to him....*[6, с. 308].

Використання червоної гамми кольорів також зумовлене певними гендерними розбіжностями, адже в контексті характеристики жіночого образу автор використовує наступні словосполучення: *crimson mouth, peony mouth, cherry mouth,* підкреслюючи тим самим для читача надзвичайну чарівність та привабливість Тесс та викликаючи найпозитивніші емоції.

Під час характеристики чоловічого персонажа, автор використовує лексичні одиниці *red* і *to flush* для експлікації таких емоцій, як сором, збентеження:

*...his **red face** glaring down upon cowering frame, the clacker swinging in his hand.* [5, с. 341] *...with a glad **flush** of embarrassment* [6, с. 375].

У пейзажних описах автор досить часто використовує зелений колір, але у використанні даного кольоропозначення автор також вдається до актуалізації гендерно обумовлених протилежних емотивних відчуттів. Так, наприклад, пейзажні описи, які Томас Гарді використовує для характеристики жіночого образу Тесс, підкреслюють емоційний стан спокою героїні:

*...oh no, sir – not of outdoor things; especially just now when the apple-blooth is falling, and everything is so **green** [7, с. 487].* У наведеному прикладі Тесс говорить про відсутність страху, знаходячись на природі, тим самим викликає у читача відчуття спокою.

В контексті характеристики чоловічого образу кольоропозначення *green* набуває іншого смислового значення. Так, рідне село Джуда, де розпочалось

його життя, де він провів свої молоді роки, називається *Marygreen* невипадково: зелений колір в даному контексті є символом недосвідченості, юності Джуда. Читач має змогу відчути емоції жалю щодо нездійснених прагнень та сподівань головного героя.

Підсумовуючи, зазначимо, що колірна лексика Томаса Гарді характеризується високим комунікативно-прагматичним потенціалом, співвіднесеністю з художнім образом та гендерною обумовленістю. У художньому світі Томаса Гарді колір виступає носієм певного характеру, настрою, почуття героїв і формує гендерний колорит картини світу письменника. Суттєва відмінність персонажів Томаса Гарді полягає у використанні автором різних колірно-емотивних елементів міжгендерного спілкування, що має бути предметом більш розгорнутого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійченко Ю. В. Гендерна маркованість одиниць мови. Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики.: зб. наук. пр. / П78 М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка / відп. ред. Н. М. Корбозерова. – К.: Логос, 2002–2011. – Вип. 20. – 2011. – С. 3-8., с. 8
2. Базыма Б.А. Цвет и психика / Б.А. Базыма. – Харьков: ХГУ, 2001. – 158 с.
3. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков / А. Вежбицкая. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 432 с.
4. Кирилина А.В. Развитие гендерных исследований в лингвистике / А.В. Кирилина. – Иваново, 1998. – С. 35-37
5. Москович В.А Система цветообозначений в современном английском языке / В.А. Москович // Вопросы языкознания. – М.: Наука – 1960. – № 6 – С. 75-77.
6. Hardy T. Jude the Obscure / T. Hardy. – Moscow: Foreign Languages Publishing House, 1959. – 15, 138, 308, 341, 375 p.
7. Hardy T. Tess of the D'Urbervilles / T. Hardy. – London: Penguin Popular Classics, 1994. – 297, 487 p.

Розділ 6

Філософія, гуманітарне знання

О. О. Ангелова,
студентка І курсу
Видавничо-поліграфічного інституту,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»

ВПЛИВ КОЛЬОРУ ДРУКОВАНОЇ РЕКЛАМИ НА ПРОДАЖ ТОВАРІВ ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність даної теми є активний психологічний вплив кольору друкованої реклами на споживачів задля підвищення продажів товарів. Саме товари для дітей дошкільного віку – складний сегмент ринку, який потребує особливої уваги з боку творців реклами, а колір – дієвий спосіб впливу на споживачів даних товарів через зорові образи за допомогою психологічних процесів у мозку людини. Метою є розкриття підтексту кольорів та аналіз сучасних товарів вжитку для дітей дошкільного віку.

За Законом України термін «реклама» доцільно розуміти як інформацію про особу чи товар, розповсюджену в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначена сформувати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їх інтерес щодо таких особи чи товару [1]. В психологічному плані рекламу слід вважати ефективною, якщо у численної кількості людей про неї залишилося враження від кольору та безпосередньо самого враження від зображуваної ідеї. Друкована реклама набуває успішності при доречному та правильному використанні колірної гамми, яка, буває, з часом перетворюється на фірмові кольори. Ще Р. Мокшанцев сказав, що колір може привертати і відштовхувати, вселяти почуття спокою і комфорту або порушувати і турбувати. Насправді ж кольори «звертаються» до почуттів, а не до логіки людини, а саме:

- Викликають психологічну реакцію;
- Підкреслюють якість, настрій, почуття; створюють тепле або холодне середовище; відображають пори року і т.д.;
- Мають фізіологічні наслідки, як позитивні чи негативні оптичні подразники;
- Торкаються до відчуттів: задоволення, приємний зовнішній вигляд і т.д.;
- «Кричать» до відчуттів: додають об’ємність середовищу і предметам [2].

Головна мета реклами – привернути увагу, зацікавити в рекламованим товаром. Для досягнення головної мети важливе значення має візуальне сприйняття людей (споживачів) рекламних повідомлень та на це саме сприйняття впливає дуже багато чинників, одним з яких ми можемо назвати кольорову гамму. Як показують спеціальні дослідження, 80% кольору і світла сприймаються нервовою системою і тільки 20% – зором. Спеціальними дослідженнями встановлено, що кількість використаних кольорів безпосередньо впливає на ефективність впливу рекламного повідомлення на споживача. Якщо ефективність чорно-білого зображення прийняти за 100 %, то ефективність двоколірного зростає на 20%, а багатоколірного – на 40%. Зазвичай рекомендується застосовувати в рекламних цілях не більше двох різних кольорів, які, можна урізно-

манітнити за рахунок споріднених їм відтінків, оскільки така спорідненість створює відчуття колірної послідовності і не дратує зір [2].

Знаменитий психолог і теоретик кольору М. Люшер вважав, що за основні кольори слід сприймати синій, зелений, оранжевий, червоний і жовтий – впливають на психіку людини активно і позитивно, але інший ефект впливу мають не ізольовані, взяті окремо кольори, а кольорове поєднання [4]. Для кращого розуміння впливу саме окремих один від одного кольорів на споживачів розглянемо наступний експеримент, який проводився над домогосподарками з приводу оцінки якості та смаку кави. Домогосподаркам дали про дегустувати чотири чашки кави, що стоять поруч з коробками коричневого, блакитного, червоного і жовтого кольору. Кава у всіх чашках була однакова, але дегустатори про це не знали. За результатами експерименту виявилося, що 75% випробуваних відзначили, що кава, яка стоїть поряд з коричневою коробкою, на їхню думку, занадто сильна. Близько 85% випробуваних визнали каву, що стоїть поруч з червоною коробкою, ароматною і найсмачнішою. Майже всі стверджували, що кава, що стоїть біля блакитної коробки, м'яка, а та, що стояла поруч з жовтою коробкою – слабка [2].

У психологічному сприйнятті реклами через колір існують свої секрети. Якщо, наприклад, реклама витримана у чорно-білих тонах, то вона не приверне увагу, бо використання стандартних кольорів поширено у рекламі проти алкогольного та тютюнового вживання, а ефективними кольорами вважаємо рубіновий, фіолетовий, синій, жовтий. Найбільш вдалими поєднаннями, може виявитися суміш синього з фіолетовим, яскраво жовтий колір, темно-синій, бірюзовий [5]. Звичайно, що кольорів існує багато і безліч відтінків та найголовніше в роботі над створенням реклами вдало підібрати ці самі кольори та їх пропорцію не на власний смак, а так, щоб ці самі кольори задовольняли візуальне сприйняття тієї ж самої реклами та збігалися з відповідним кольору символом.

Кожен колір має своє значення та щось символізує. Спеціалісти досліджували вплив кольору на сприйняття людини асоціацій, що викликаються в національних середовищах різних країн. Виявилося, наприклад, що колір означає або символізує:

- Червоний: в Америці – любов, в Китаї – доброту, свято, успіх, в Росії – високу активність, агресію, боротьбу, в Індії – життя;
- Жовтий: в Америці – процвітання, в Росії – сонячність і розлуку, у Сирії – жалобу, смерть, в Індії – возвеличення, у Бразилії – відчай;
- Зелений: в Америці – надію, в Китаї – розкішне життя, в Індії – мир і надію;
- Голубий: в Америці – віру, в Індії – правдивість, в Китаї – один з кольорів жалоби;
- Синій: у Росії – нічний спокій;
- Фіолетовий: в Індії – печаль і утіху, в Бразилії – печаль;
- Білий: в Америці – чистоту і мир, в Китаї – підлість, небезпеку, жалобу, у Європі – молодість;
- Чорний: в Америці – символізує складну, надзвичайну ситуацію, в Китаї – чесність.

Найбільш популярні кольори:

- Червоний: у Росії, Іраку, Мексиці, Норвегії;
- Оранжевий: у Голландії;
- Жовтий: в Китаї;
- Зелений: в Австрії, Болгарії, Мексиці, Австралії, Ірландії, Єгипті;
- Блакитний: в Індії;
- Білий: у Мексиці;
- Коричневий: у Болгарії [3].

Навіть досвідчений рекламіст не зможе створити рекламу (або створює) без знань впливу кольору на людину. За дослідженнями приведеними вище можемо спостерігати, що треба враховувати не тільки тлумачне значення кольору, а й країну в якій реклама створюється. То ж навряд чи реклама агентства, яке проводить свята, з використанням червоних кольорів матиме успіх, а ось у Китаї навпаки дуже доречно.

Щоб краще зрозуміти як друкована реклама своїми кольорами впливає на споживацьку аудиторію, розглянемо деяких виробників товарів для дітей дошкільного віку.

Доречно почати з хорошого. Цікаво, що зелений колір символізує позитив. На цій підставі, напевно, і побудована реклама підгузків Pampers, для якої характерне на протязі достатньо довгого часу вживання зеленого кольору.

Рекламісти, які придумали використовувати зелений колір, передбачили значну популярність, бо кожна матір бажає своїй дитині найкращого та щоб її малюк почувався безпечно та перебував у спокої. Саме ще символізує зелений колір. Цікаво також те, що такий влучний вибір використання кольору Pampers зробила ще раз, використавши в рекламі нових, удосконалених по комфортності підгузків, білий та блакитний кольори. Не доречна хіба що ця реклама в Китаї, де ці кольори символізують жалобу та смерть.

Інша, не менш поширена фірма виробників підгузків Huggies використовує загалом сині та червоні кольори, подекуди блакитні та зелені. В цілому влучно підібрані кольори, але слід спершу перед поширенням по всьому світу звернути увагу, як жителі тої чи іншої країни поставляться до певного кольору.

Хоча і обидві фірми виробників підгузків досить влучно підбирають кольори в рекламі свої товарів, та найвдалішим кольором для реклами такого розділу особистої гігієни для малюків є синій колір. Це спокійний та глибокий колір, а для матерів так важливо, щоб їхні малюки спали спокійно.

Розглянемо ще одного виробника підгузків Libero для остаточного порівняння. Як і дві попередні фірми, Libero використовує у своїй друкованій рекламі та на упаковках зелений колір та всі його ніжні відтінки. Цим, звичайно, не відрізняється від інших марок, якби не використання фіолетового кольору. У Бразилії така реклама була б недоречною, бо фіолетовий колір означає для бразильців печаль, а от у Індії подібна реклама могла б бути як успішною, так і не дуже, оскільки фіолетовий колір для індійців може означати як радість, так і печаль. Була й реклама виключно у білому кольорі: використовувався білий колір як для упаковки, так і для меблів приміщення (до речі, з білими стінами), по якому повзав малюк, одягнений у білий памперс та білу майку. Як зазначено вище, у Китаї така реклама не мала б успіху з їхніми асоціаціями на рахунок білого кольору, а у інших країнах світу цей колір символізує чистоту, що підк-

реслює переваги підгузків та молодість, що безперечно зводиться до дітей дошкільного віку. Бо наші діти – наша молодість. Та творці реклами Libero вирішили не втрачати ринок споживачів у Китаї та створили рекламу із використанням чорного кольору. Для нас такий колір жалоби не справив би належного впливу, а ось у Китаї означає чесність, що зайвий раз підкреслює переваги та наголошує на довірі до виробників.

Фірма дитячого одягу Габбі віддає перевагу жовтому кольору у друкованій рекламі. У Бразилії та Сирії, звичайно, реклама з використанням такого кольору не мала би успіху. Та загалом жовтий колір – колір сонечка, тепла, радості. Без цих ознак ми не можемо уявити малу дитину, то ж і у рекламі використання кольору сонця матиме позитивний вплив на споживачів.

Торгова марка Gulliver активно використовує синій, голубий та білий кольори. Цікаве поєднання за тлумаченням ознак цих кольорів. Знову таки, у Китаї за використанням таких кольорів реклама не буде мати позитивного впливу та фірма не збільшить свої прибутки, а у всьому світі таке поєднання принесе колосальний успіх у збільшенні прибутків. Бо загалом тлумачення кольорів несе позитивний контекст та виокремлюється така риса як чистота, а чистота – це чесність.

Виробники розвиваючих іграшок як для малюків так і для дітей віком від трьох-чотирьох років, компанії Lego та Chicco. Зазвичай у рекламах Chicco, іграшки компанії більш спрямовані на розвиток малюків, використовуються кольори білий, синій, зелений, що позитивно впливають на свідомість матерів, які, як вище зазначено, прагнуть спокою та безпеки своєму малюку. Та Lego вже інша справа. Загалом дитяча аудиторія спрямована на дітей старше трьох років, тому реклами виробника зосереджуються на самій іграшці, щоб точно передати кольорами її суть. Наприклад, рекламуючи набір Бетмена (побудова лабораторії) використовуються темні кольори, щоб передати увесь образ летючої миші та печери, де вони, летючі миші, зазвичай ховаються, бо як пам’ятаємо образ супергероя Бетмена асоціюється із летючою мишею та темними кольорами ночі. Або ще один відомий виробник дитячих іграшок, в цілому для хлопчаків віком від п’яти років, гоночних доріг та різних гоночних машин у рекламі товару використовують агресивні, кольори, такі як червоний, вогняний та трохи жовтого – щоб збудити азарт у майбутніх чоловіків та бажання випросити у батьків так жваву на керування іграшку.

Дискримінацією по відношенню до жіночої статі було б не розглянути такого відомого виробника іграшок як Barbie. Творці реклами ляльок використовуються рожевий та фіолетовий кольори. Рожевий – розкішний колір, колір гламуру – використовується, щоб пробудити у дівчат справжніх цінительок моди та витонченого смаку. Згадаємо, що рожевим кольором, тобто шовковою стрічкою, у пологовому будинку перев’язують пелюшки дівчинки. І перше, що помічають на полицях магазинів малі дівчата так це рожеву коробку (яка є також рекламою) з красивою лялькою всередині.

Отже, з усього розглянутого та приведеного вище слід зазначити, що правильне використання кольору в друкованій рекламі не тільки важливе, а й необхідне для більшої ефективності. Треба також знати символізм кольору з точки зору сприйняття споживачів окремо до кожної країни. З приводу товарів для

малюків, реклама буду ефективною, якщо використовуються спокійні кольори, бо, як всім відомо, наші любі матері бажають нам спокою та безпечності, а для цього не просто бажаними, а потрібними слід вважати білий, зелений та синій кольори як основні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про рекламу»: за станом на 21 груд. 2005 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/270/96-вр.
2. Психологія кольору в рекламі // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://goldideas.com.ua/uk/article/157-2012-08-02-09-51-34.
3. Психологія кольору в рекламі // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://toplutsk.com/articles-article_426.html.
4. Гавердовська П. Психологія кольору / П. Гавердовська / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://samorozvytok.info/content/психологія-кольору.
5. Кучерявий В. Психологія реклами і кольору / В. Кучерявий / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://politiko.ua/blogpost53141.

К. А. Волошко,
студентка IV курсу
Інституту філології,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ВІДОБРАЖЕННЯ ТРАДИЦІЙНИХ РИС ЯПОНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ У ТВОРЧОСТІ ЯСУНАРІ КАВАБАТА

Національний характер є об’єктивною реальністю та виступає у вигляді системи специфічних рис. Стосовно національного характеру дуже вдалою є думка І.П. Павлова, який відносив характер до загально психологічних явищ: «Якщо ви розташуєте окремі риси поодинці, безсистемно, то ви звичайно, характер … не визначите; слід взяти систему рис та визначити, які риси висуваються на панівне місце, які ледь-ледь проявляються, затираються тощо» [1, с. 113]. У нашому дослідженні, як це заведено у соціальній психології, риси національного характеру згруповані за принципом «етнічна спільнота – група – особистість».

На думку В. А. Проннікова та І. Д. Ладанова [4, с. 52] у японському національному характері рельєфно виділяються такі риси: а) загальноетнічні риси – працьовитість, сильно розвинене естетичне почуття, любов до природи, традицій, схильність до запозичень, етноцентризм, практицизм; б) риси групової поведінки – дисциплінованість, відданість авторитету, почуття обов’язку; в) буденно-життєві риси – ввічливість, акуратність, витримка, ощадливість, допитливість. Розглянемо ці риси у тій мірі, у якій вони зображені у творах Ясунарі Кавабата.

Естетизм. У японській мові є спеціальний вираз «фурю». Він складається з двох ієрогліфів – фу – вітер, та рю – потік, поняття «вітру та потоку» передає почуття прекрасного. Як стверджує японський письменник Тецудзо Танікава, естетичне почуття – основа японського національного характеру, це саме та

кардинальна риса, навколо якої групуються всі інші [4, с. 72]. Вся творчість Я. Кавабата підтверджує цю думку, однак у цьому аспекті слід виділити роман «Давня столиця». У творі практично немає пейзажу, опису дерев, гір чи явищ природи, який би не сприймався через призму споглядальності, замилування споглядача:

Тіко зайшла у храмовий сад і завмерла – ясний яскраво-червоний цвіт плакучих вишень проник їй у саму душу. «Ах, і цього року зустрілась з весною у Кіото!» – подумала вона [6, с. 254].

Потяг до прекрасного, непідробне замилування природою з особливою художньою силою розкриваються в діалогах. У одному з найвидатніших романів Ясунарі Кавабата «Давня столиця» одна з головних персонажів – дочка торгівця тканинами Тіеко, прогулюючись у парку зі студентом Сініті, милуються природою. Кожен висловлює свої естетичні уподобання, відстоює їх:

– Ці камені розміщені у воді так, що утворюють абстрактний малюнок, правда? – сказав Сініті.

– А хіба в японських садах є щось, що не має абстрактної форми? Та коли постійно вбачають абстракцію навіть у зозулиному льоні, що росте у саду храму Дайго, то це вже набридає…

– Це правда, але все-таки той мох вражає своїм абстрактним візерунком [6, с. 256].

Ми вважаємо типовим, що у естетичній картині світу Тіеко жива природа стоїть вище об’єктів неживої природи:

– Невже пагода буде така ж красива, як новий Золотий павільон?

– Здається, її відбудували в яскравих кольорах, хоча вона ніколи не горіла…Просто її розібрали, а потім наново склали. Висвячення відбувається саме в пору буйного цвітіння вишень і, напевне, зійдеться багато людей.

А все-таки я не бачила нічого прекраснішого за яскраво-червоний цвіт тутешніх плакучих вишень! [6, с. 257].

Її уподобання розділяє її сестра Наеко, яка теж надає перевагу незайманій природі; навіть ліс, створений людьми їй не подобається:

– Ці насадження зробили люди, – пояснила Наеко.

– Невже?

– Деревам років сорок. Незабаром їх зрубають і перетворять на стовпи абощо. Інколи я собі думаю: от якби ніхто їх не чіпав, то за тисячу років вони стали б товстенними й височенними! Правду кажучи, мені більше до вподоби незайманий ліс. А в цьому селі їх вирощують… ну, ніби квіти на продаж [6, с. 347].

Далі стає зрозумілим естетичний ідеал дівчини: природа сама по собі, вільна у своїх проявах, природа без людей:

– Якби на світі не було людей, то не з’явився б і Кіото, а натомість росли б незаймані ліси й дикі трави на рівнинах. І панували б тут, напевне, олені й дикі кабани. І навіщо з’явилися на світі люди? [6, с. 259].

Для батька Тіеко, Такітіро теж естетично цінна тільки жива природа і засмучує техногенний наступ людини на природу:

Обібач доріжки, від вузеньких воріт до дверей будинку, тяглися довгі ряди кущів білої хагі в розпалі цвітіння.

– Яка краса! – зупинившись перед воротами, милувався її цвітом Такітіро. Однак бажання оглядати будинок для купівлі в нього вже пропало. Бо через один двір по сусідству він помітив досить велику будівлю – готель з рестораном.

А проте Такітіро не міг відірвати очей від цвіту на кущах хагі.

– Будинок начебто гарний, але його оточення мені не по душі, – промимрив Такітіро, поглядаючи на кущики хагі. – Невдовзі все Кіото обернеться на готель з рестораном. Як околиці храму Кодайдзі…Між Осака та Кіото утворилася промислова зона. І тільки у західній частині Кіото ще збереглися вільні ділянки, але й там, можливо, скоро з'являться химерні сучасні новобудови…– засмучено підсумував він [6, с. 358].

Творчість Кавабати наштовхнуло Н. Т. Федоренко на роздуми про природу японського естетизму: «У художньому досвіді Кавабати ясно простежується вплив естетичних концепцій дзен, що базуються на внутрішньому споглядданні. Дзен означає виявити свої духовні сили та потрапити у сферу «не-я», пережити цілісність світу» [6, с. 43]. Сюжет творів Ясунарі Кавабата часто розгортається впродовж різних пір року, як того вимагає дзен-буддійська естетика, що, за словами ченця Догена (1200-1253), які наводить Кавабата у своїй Нобелівській лекції, виражається словами вірша: «Весною – цвіт//Зозуля – влітку//Місяць – восени//Зимою – сніг//Холодний і яскравий» [4, с. 3]. Кавабата надзвичайно глибоко сприйняв філософію дзен, що знайшло своє вираження у надзвичайній споглядальності його прози, мінімалізмі авторської естетики. Згідно з дзен, одиниця з одного боку є довершеністю, а з другого боку – уособленням загального. Звідси – тяжіння японського мистецтва до одиниці: квітки, гілки, окремої особистості. Японське мистецтво, як і вся японська культура, як слушно зауважує Д. Судзукі, виходить з принципового положення дзен: «Одне у всьому, все – в одному» [2, с. 98]. Цей факт відмічає і Т. Григор'єва: «Наша свідомість звикла сприймати речі у їх все загальності, воно скоріше здатне осягнути ціле, загальне, ніж зосереджуватися на окремому. Традиційне мислення японців, навпаки, сконцентроване на одиничному» [3, с. 281]. Тема милування одиничним об'єктом природи є однією з центральних тем творчості Кавабата, особливо його оповідань. Часто назва цього об'єкту естетичного замилування виноситься у заголовок і стає художньою домінантою твору. У оповіданні «Церерус» головний герой на ім'я Комія кожного року влітку запрошує шкільних подруг своєї жінки помилуватися нічним цвітінням цереруса:

У просторій вітальні дерев'яного будиночка у старому європейському стилі столи були відсунуті вбік, і в центрі на круглій підставці стояв горщик з церерусом. Горщик не досягав колін пані Мураямі, але сама рослина була заввишки з людину.

– Білосніжні, дивовижні квіти…Здається, що вони потрапили сюди з казкової країни [4, с. 17].

У описах об'єктів природи Ясунарі Кавабата, крім естетично-споглядального контексту, часто присутній і етичний підтекст. У оповіданні «Сойка» літня мати захоплюється не зовнішньою красою птаха, я її поведінкою:

З самого світанку верещала сойка. Коли відкрили віконниці, вона злетіла з нижньої гілки найближчої сосни, потім знову повернулася і не давала спокою під час сніданку.

– Вона шукає своє пташеня… мабуть, він випав з гнізда. Учора вона літала тут весь день, поки не стемніло, але так і не знайшла його. Ось і сьогодні з самого ранку вона вже тут. Така мати заслуговує на захоплення [4, с. 18].

Надзвичайно розвинене естетичне відчуття японського етносу навіть знайшло своє відображення у японській мові; існує пласт лексики на позначення процесу споглядання об'єктів природи: *ханамі* – споглядання квітів, *цукімі* – споглядання місяця та *юкімі* – споглядання снігу, які відображають суттєву частину повсякденного життя. Традиції поклоніння прекрасному передається із покоління до покоління, проявляючись у почуттях, словах та вчинках. Самі японці вважають, що властиве їм особливе почуття краси – їх національне надбання, яким іноземці можуть лише захоплюватися.

Традиціоналізм. Традиції, що склалися в японському суспільстві особливо яскраво виражають ідею спадкоємності суспільного життя, закріплюючи національні, культурні та побутові елементи. Японці турботливо ставляться до культурного спадку минулого, зберігаючи класичний театр, чайну церемонію, ікебану тощо. Японський традиціоналізм особливо яскраво проявляється у ставленні до іноземного культурного впливу. Ставлення японців до континентальної культури не вичерпується ні запереченням, ні сліпим преклонінням; досить часто воно набувало характер змагання, діалогу, що з часом став внутрішнім принципом японської культури. Японію, за думку В. А. Проннікова та І. Д. Ладанова [4, с. 55] можна охарактеризувати як стабільну, стійку але водночас «відкриту» систему культури на противагу країнам типу Індонезії («відкрита», але нестабільна культурна система) та типу Китаю («стійкий, закритий» тип, надзвичайно стійкий до зовнішніх впливів). З точки зору психології японська «відкритість» призводить до поєднання любові до традиції з любов'ю до чужого і нового. Ось чому японський традиціоналізм – особливе явище. Так, у романі «Стара столиця» майстер з фарбування тканин Такітіро захоплюється малюнком художника-абстракціоніста Пауля Клеє:

Його картини сповнені ніжності, вишуканости та мрійливості. Вони зачепили моє старече серце настільки, що після їхнього неодноразового перегляду в монастирі я придумав ескіз, зовсім не схожий на те, що зустрічаємо на старовинних зразках японських тканин [6, с. 282].

Але закінчується аналіз творчості іноземного художника критично:

Дякую! Останнім часом тільки і чути розмови про idea, sense й навіть колір оцінюється за західною міркою.

– Навряд чи таким способом можна досягти чогось високого.

– Я відчуваю огиду до всіх цих європейських значень. Хіба в Японії з давніх-давен не було свого, напрочуд глибокого розуміння кольору? [6, с. 283].

Таким чином, у творчості Ясунарі Кавабати найбільш повно висвітлені саме такі загальноетнічні риси, як естетизм та традиціоналізм. У творчості письменника естетизм нерозривно пов'язаний з любов'ю до природи, яка набуває форми любові до одиничного: за висловом Ясунарі Кавабата: «одна квітка, краще, ніж сто, передає її красу» [4, с. 11]. Одним з аспектів традиціоналізму японського етносу є спротив впливу Заходу, відстоювання своєї національно-культурної ідентичності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Востоков Г. Общественный, домашний и религиозный быт Японии. Япония и ее обитатели / Г. Востоков. – СПб., 1904 – 220 с.
2. Григорьева Т. П. Читая Кавабата Ясунари / Т. П. Григорьева // Иностранная литература. -1971. – № 8. – С. 19-25.
3. Григорьева Т. П. Японская художественная традиция / Т. П. Григорьева. – М., 1979. – 160 с.
4. Пронников В. А. Японцы (этнопсихологические очерки) / В. А. Пронников, И. Д. Ладанов. – М.: Издательство «ВиМ», 1996. – 400 с.
5. Федоренко Н. Т. Японские записки / Н. Т. Федоренко. – М., 1960. – 315 с.
6. Ясунарі Кавабата. Стугін гори / Кавабата Ясунарі ; пер. з яп. І. Дзюб. – К.: Юніверс, 2008. – 592 с.

А. О. Гуйда,
студентка IV курсу
Інституту філології,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ЗВОРОТИ КОНФУЦІАНСЬКОЇ ДОКТРИНИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ТА ПОЛІТИЧНИЙ ВИМІРИ

У сучасному політичному дискурсі КНР найбільш частотними є кілька фразеологічних зворотів, які відображають найбільш важливі конфуціанські принципи. Пройшовши складний шлях семантичних трансформацій і навіть часи забуття, дані фразеологічні звороти заново актуалізувалися у сучасних політичних реаліях КНР. Наведемо дані фразеологізми нижче.

Фразеологізм *yi he wei gui* **(**«гармонія – найважливіше») походить з висловлювання Конфуція «дотримуватися єдності у різноманітті є найціннішим із правил» [3, с. 119]. Як і у щойно проаналізованому фразеологізмі, тут потребує пояснення другий елемент ієрогліфічного запису *he* (надалі – *хе*). Перша згадка про *хе* як принципу управління датується VII ст. до н.е. До нашого часу дійшов текст, в якому сановна особа Ян Лінь роз'яснює суть цього принципу правителю держави Ци Цзин-гуну (547-490 рр. до н.е.): «Правитель запитав: Чи є різниця між *єдністю-хе* та *єдністю-тун*?» Відповіддю було: «Є різниця. *Єдність-хе* подібна до приготування страви. Маючи вогонь, оцет, квашені овочі, сіль і сливи, приступають до приготування риби. Закип'ятивши воду на дровах і змішавши всі складники, кухар додає до смаку те, чого бракує і забирає зайве, домагаючись *єдності-хе***.** Правитель куштує страву і серце його заспокоюється. Так само встановлюються стосунки між правителем та сановниками. Коли в тому, що правитель схвалює, міститься хибне, сановники виявляють це хибне, щоб досягти більш досконалого рішення. Коли в тому, що правитель заперечує, міститься щось правильне, сановники виявляють цю правильність, щоб зняти неповноцінність заперечення. Отже, правління врівноважується, зникають порушення і серця людей не стають злими» [4, с. 113].

Специфіка *єдності-хе* в тому, що воно може і повинно з'являтися тільки в процесі зіткнення та обговорення різноманітних концепцій та поглядів. Чинов-

ники повинні активно брати в цьому участь і тільки дотримуючись цього принципу управління державою, правитель може заслужити любов народу. Намагаючись надати своїм аргументам більшої ваги, Ян Лінь за традицією звертається до старовини, підкреслюючи, що «правителі минулого» завжди у своїх справах керувалися ідеями єдності протилежностей, таких як «Поєднання п'яти смаків» чи «поєднання п'яти звуків» тощо, намагаючись тим самим реалізувати принцип *хе*. Потім Ян Лінь розкриває значення *єдності-тун:* «У випадку ж із Цзю все не так. Коли володар щось схвалює, Цзю теж схвалює, коли володар чогось не схвалює, Цзю теж не схвалює. Це схоже на намагання змінити смак води, додавши ще одну порцію води, – хто зможе пити таку воду? В цьому полягає недолік *єдності-тун*» [4, с. 115].

Принцип *хе* вимагав зворотного зв'язку від чиновників, стимулюючи їх активність, цей принцип самим своїм існуванням гарантував їм право голосу при прийнятті рішень на загальнодержавному рівні. Принцип *тун* був більш звичним та зручним правителю та консервативно мислячим чиновникам, тому що покора знімала з них ризик відповідальності.

Принцип *хе* також був одним з критеріїв оцінки морально-етичних якостей людини і був пов'язаний з його концепцією *цзюнь-цзи*. Пояснюючи принципову відмінність «шляхетного достойника» від «ницої людини» (*сяо жень)*, Конфуцій виділив як критерій дотримання принципу *хе,* вказавши, що шляхетна людина надає перевагу єдності у різноманітті думок *хе*, а не єдності у покорі *тун.* Ница ж людина надає перевагу єдності у покорі *тун,* але не єдності у різноманітті думок *хе* [1, с. 35]. Ставши носієм принципу *хе,* «шляхетний достойник» набував якостей, яких не могли йому дати ні *жень*, ні *вень*: самостійність мислення, активність, вміння вирішувати проблеми, визнаючи за опонентом право на власну думку. Оскільки принцип **хе** завжди сприймався як антонім принципу *тун,* то носій *хе* автоматично ставав активним супротивником бездумного конформізму.

Конфуцій підняв *хе* і *тун* на більш високий рівень, пов'язавши ці принципи з образом «шляхетного достойника» як ціннісних критеріїв, що визначають тип особистості, надавши їм універсального характеру.

Фразеологізм *yi he wei gui* «намагатися досягти єдності у різноманітті думок – найцінніше в правилах» – один з найбільш уживаних у сучасному політичному лексиконі Китаю. Саме на цей вислів звернув увагу Ху Цзіньтао в своєму виступі перед керівними кадрами всіх провінцій Китаю, роз'яснюючи їм ідеологічну основу нової партійної програми побудови «гармонійного соціалістичного суспільства» [1, с. 45].

Фразеологізм *yi de zhi guo* («керувати країною на основі благочестя») відбиває фундаментальний конфуціанський принцип управління країною. *De* позначає один з головних ціннісних критеріїв, які пройшли тривалу еволюцію від сакрального символа до морального імперативу. Пізніше цей ієрогліф став позначати один з основних конфуціанських термінів, а тому потребує більш детального роз'яснення. У сучасному словнику китайської мови de (далі – *де*) має значення «етика, мораль» [2, с. 181], що не розкриває всього різноманіття значень цієї основної категорії китайської культури.

Дослідник А.І. Кобзєв вважає, що найбільш адекватним перекладом цього слова є «благодать», яка поєднує в собі дві ознаки: «доброї якості та вищого дару» [3, с. 23]. Дійсно, з моменту свого зародження в епоху Шан-Інь (XVI-XI ст. до н.е.), і особливо у ранньочжоуський період (XI-VIII ст. до н.е.), слово **«де»** найбільш адекватно відображає релігійно-міфологічну ауру цієї категорії як божественної сили Неба. Аналізуючи еволюцію **де**, А.С. Мартинов зробив важливе наукове відкриття, довівши, що Конфуцій частково десакралізував **де,** перенісши цю категорію у сферу людських відносин. Він зазначає, що Конфуцій підкреслює складність розпізнання, виявлення **де**: «Ю [соціальна верства у древньому Китаї – А. Г.], які можуть розпізнати **де,** дуже рідкісні» [4, § 4]. На думку Л.С. Переломова, саме з цього висловлювання Конфуція у китайській культурі почало свій шлях нове **де** – як позначення таємного внутрішнього духовного стану [4]. На думку А.С. Мартинова, в VII частині «Лунь юю» наведена характеристика основного типу конфуціанського de – «досягнутий навчанням та самовдосконаленням внутрішній стан етично досконалої особистості, за своїм змістом близький до категорії *жень,* але такий, що виник у процесі строгого самообмеження – *ке цзи* [4, с. 54].

Перемістивши категорію de з сакральної сфери у сферу людських відносин, Конфуцій різко підвищив авторитет *цзюнь-цзи* (шляхетного достойника) та збільшив його можливість співучасті в управлінні державою. Поєднання в одній людині таких якостей, як *жень* (гуманність)**,** *вень* (освіченість)**,** *хе* (єдність) і *де* (благодать), зробило образ *цзюнь-цзи* еталоном морального ідеалу для всіх народів ареалу побутування конфуціанської морально-етичної доктрини. Ідеальна модель особистості потрібна була Конфуцію сама по собі, він вбачав в ній ключ до створення гармонійного суспільства. Отже, переосмислення Конфуцієм поняття *де* пов'язане з його моделлю гармонійного суспільства.

Принцип *yi de zhi guo* є дуже актуальним в сучасному Китаї. «Архітектор» китайських реформ – Ден Сяопін після приходу до влади почав реалізовувати детально продуману акцію повернення Китаю на традиційний конфуціанський шлях розвитку для того, щоб країна знову змогла посісти гідне місце у регіоні. За роки реформ вдалося впровадити ринкову економіку та побудувати «ринковий соціалізм». Однак реформи стали причиною ряду негативних явищ не у сфері економіки, а насамперед у сфері морального стану суспільства. Офіційною пресою КНР були опубліковані результати дослідження рівня моральності суспільства. В ньому зазначається, що у сучасному китайському суспільстві широкого розповсюдження набули меркантилізм, гедонізм, егоїзм, відомі також випадки нехтування обов'язками заради вигоди, особиста нажива за громадський рахунок; суспільною проблемою стала втрата моральних орієнтирів. У дослідженні наголошується, що якщо ці проблеми не будуть своєчасно та ефективно вирішені, це неминуче нашкодить стабільності реформ та розвитку. Таким чином незадовільний моральний стан суспільства почав загрожувати ефективному проведенню реформ, що не могло не занепокоїти керівництво країни. Необхідно було посилити роль держави, відповідальної за моральний стан суспільства. Відповідно до політичної культури Китаю, керівництву країни треба було віднайти таке лаконічне поняття із сфери національної культури, яке, подібно до конфуціанського *сяокан* (суспільства достатньої заможності),

дозволило б державі результативно поєднати суспільну мораль з економічними реформами. І таке поняття було знайдене, залишалося лише надати йому статус загальнодержавного імперативу.

На початку 2001 р. Цзян Цземінь на нараді у міністерстві пропаганди вперше закликав одночасно з принципом *yi fa zhi guo* «керувати державою на основі закону» використовувати і принцип *yi de zhi guo* «керувати державою на основі благочестя». Реальним втіленням принципу «керувати державою на основі благочестя» стало прийняття напередодні XVI з'їзду КПК «Програми зміцнення норм громадської моралі». Із 40-а пунктів зазначеного документу більшість мають пряме відношення до конфуціанських ціннісних орієнтирів, деякі з них були ґрунтовно переосмислені. У програмі проголошується принцип «зразкової моралі» а функції *цзюнь-цзи* повинні виконувати члени партії та керівники. Творці програми висувають 5 моральних настанов: «любов до Батьківщини та дотримання закону», «строге дотримання правил поведінки, відкритість та довіра», «єднання людей та дружба», «працелюбність та бережливість», «відданість своїй справі» [1, с. 53].

Зазначені вище філософські концепції, пройшовши складний шлях семантичних трансформацій, набули у філософії конфуціанства значення загальнолюдських цінностей, що не втратили актуальності і в наш час, активно використовуючись сучасним китайським політикумом у розбудові гармонійного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Переломов Л.С. Конфуцианство и современный стратегический курс КНР/Л.С. Переломов. – М.: Издательство ЛКИ, 2007. – 256 с.
2. Китайско– русский словарь. （Исправленное издание） – М.: Вече, 2003. – 1280 с.
3. Кобзев А.И. Предисловие // От магической силы к моральному императиву: категория дэ в китайской культуре / А.И. Кобзев. – М., 1998. – 422 с.
4. Мартынов А.С. Конфуцианство. Лунь юй / А.С. Мартынов. – Спб.: «Петербургское Востоковедение», 2001. – 368 с.

Ю. М. Гульчак,
студентка І курсу факультету психології,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

На сьогодні, коли Україна перебуває у силовому полі суперечливих соціально-політичних тенденцій, психологічна проблема становлення етнічної ідентичності української нації є надзвичайно актуальною.

Аналіз публікацій за проблемою формування етнічної ідентичності української нації, що знаходиться в полі зору багатьох соціологів, етнографів, культурологів, психологів, політологів; вивчається з різних позицій і є предметом дослідження різних науковців, виявив, що потреба в ідентичності нації виходить за своїм значенням на одне із чільних місць у наукових колах. Так дослідженню те-

оретико-методологічних проблем осмислення феномену етносу й нації, чинників і механізмів етно– та націєгенезу присвячено праці М. Степико [6]; особливості поведінки, емоційні реакції, психіка, характер, національна самосвідомість, етнічні стереотипи вивчалися А. Бароніним [3]; системні зв'язки між психологічними і культурними змінними при порівнянні етнічних спільностей є предметом дослідження М. Козловець [4]; аналізові процесу формування української ідентичності, етнічної самосвідомості та менталітету присвятили свої роботи М. Гримич [1], В. Іщук [2]; складні процеси духовно-психічного розвитку народу, етнічна, культурологічна, психологічна своєрідність людей, народів, націй, які виокремлюються у ході свого розвитку описано в працях Г. Шпета [7] та ін. Водночас, варто зазначити, що психологічні аспекти феномена етнічної ідентичності української нації залишаються маловивченими.

Мета статті – розкрити психологічний феномен етнічної ідентичності української нації у контексті сучасних соціально-політичних трансформацій українського суспільства.

Проблема етнічної ідентичності української нації ніколи не вирішувалася комплексно і не викликала широкої дискусії в суспільстві. Це пов'язано з тим, що у процесі психологічного розвитку особистості формується уявлення та усвідомлюється власна причетність до соціуму, який уособлює національно-етнічну спільноту. Проте, таке усвідомлення не завжди відбувається саме собою, а як наслідок впливу навколишнього середовища. Водночас, набуття ідентичності може утруднюватися у випадку, якщо відсутня тісна прив'язки до однієї єдиної національності чи етносу.

Л. Грінфелд виокремлює п'ять ознак національної ідентичності. По-перше, це людські переконання: нація існує доти, доки її члени визнають один одного як співвітчизників і прагнуть продовжувати спільне співіснування; по-друге, спільне історичне минуле, спільні обов'язки й уявлення про спільне майбутнє; по-третє, спільні дії, тобто дієва ідентичність; по-четверте, постійне проживання в одній країні; по-п'яте, спільні характеристики, які об'єднуються поняттям «національного характеру» і котрі формують загальнонародну культуру [8, с. 34-36].

Розвиток, здобутки та трагедії українського народу дають підстави визначати психологію українського суспільства, етносу через аналіз таких феноменів, як менталітет, етнічна свідомість, самосвідомість, етнічна самоідентифікація, український національний характер, психічний склад нації тощо.

Як і 23 роки назад, так і сьогодні українське суспільство змушене виборювати свою незалежність, демократію, суверенітет та цілісність країни. Події сьогодення зумовлюють необхідність розв'язання наявних суперечностей внутрінаціональної єдності, зміцнення стабільності і міжетнічної злагоди в Україні.

Для України гострота проблеми національної ідентичності детермінується поліетнічністю її населення. Зважаючи на те, що за даними Всеукраїнського перепису населення на території України проживають представники понад 130 національностей та народностей і кожен із цих представників вважає той чи інший регіон нашої країни своєю Батьківщиною, українське суспільство є мультикультурним зі складною структурою ідентифікацій, які не завжди мають спільні національні засади [6, с. 5].

Психологічний характер української нації є неординарний. Він визначається високою свідомістю, активною життєвою позицією, з'являючись не одразу, а лише в результаті довготривалих психологічних змін, радикального зламу свідомості. Його особливість полягає не у релігійних, мовних чи расових розбіжностях, а у відчутті належності до певної етнічної спільноти, однаковості з іншими її членами внаслідок спільності основних компонентів побутової культури, історичної пам'яті, спогадів про єдиних предків та емоціональних зв'язків з батьківщиною.

У цьому зв'язку, О. Садохін виокремив сім типів етнічної ідентичності: 1) нормальний, коли образ народу сприймається як позитивний і потреба в ідентифікації визначається типом особистості й ситуацією; 2) етноцентричний із некритичною перевагою сприйняття власного етносу з елементами етноізоляціонізму; 3) етнодомінуючий, коли належність до етносу є домінантною цінністю людини; 4) етнічний фанатизм як крайня форма етнічної ідентичності, доведена до можливості самопожертви; 5) етнічну індиферентність як байдужість до власної ідентичності; 6) етнонігілізм як космополітизм; 7) амбівалентну етнічність, що явно не виражена і здебільшого спостерігається у змішаному етнічному середовищі [5, 134-135].

Нація, як і національна свідомість, не є чимось природним, даним від народження. Національна свідомість полягає у здатності мати правильне і належне відношення до історичних і сучасних життєвих і державницьких аспірацій української нації.

У цьому контексті доцільно зауважити, що етнічні спільності і групи відіграють важливу роль у становленні і розвитку особистості.

Як зазначає Г. Шпет, «етнічна психологія, класифікуючи певні явища, має шукати відповіді на запитання: як переживає саме цей народ певне явище, що він любить, чого боїться, чому віддає перевагу, що його відрізняє з-поміж інших етносів» [7].

Тобто сплітається певний психологічний ланцюг, у процесі побудови якого у нації формується усвідомлення єдності і відмінності від інших утворень (самосвідомість етносу), відмінні від інших груп характеристики (спосіб життєдіяльності, традиції, норми, правила і звички, побут, матеріальна і духовна культура, метод господарсько-екологічної діяльності, внутрішня формальна організація тощо). Завдяки цьому долаються перешкоди, докладаються зусилля і стає можливим здійснення певної мети.

Проте, як зазначає М. Степико, часто спільність людей, яка населяє певну територію, не обов'язково підтримує націєтворчі зусилля державницького етносу або хоча б розділяє його цінності. На таку вона перетворюється лише за певних умов, найважливішими з яких є наявність свободи вибору і самовизначення, сприйняття змісту національної ідеї, наявність демократії як форми реалізації інтересів усіх верств населення країни [6, с. 35].

Довготривалість спільного компактного проживання різних національних меншин у регіонах України, з одного боку, сприяє формуванню етнічної толерантності, з іншого – спричиняє проблему регіональної культурно-історичної різнорідності, що найбільше виявляється в особливостях геополітичних, куль-

турно-мовних і релігійних орієнтацій, а в умовах суспільно-політичних трансформацій призводить до активізації сепаратистських тенденцій.

На основі аналізу проведених досліджень можна констатувати, що психологічний феномен етнічної ідентичності української нації полягає у прагненні українців зберегти свої духовні цінності, власну самобутність, етнічну ідентичність; глибокому усвідомленні своєї приналежності до певного етносу; стійкості національної свідомості; унікальності побутової культури і сформованому в процесі етногенезу особливому психічному складі; традиційному світогляді, світовідчутті і світосприйманні членів етнічної спільноти.

Отримані у процесі дослідження результати становлять початковий етап вивчення полімодальних психологічних впливів на національну свідомість українців. Перспективу вбачаємо у поглибленому аналізі процесу формування психологічної ідентичності української нації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гримич М. Традиційний світогляд та етнопсихологічні константи українців / М. Гримич. – К., 2000. – 381 с.
2. Іщук В. Україна: проблема престижності та ідентичності (Масова комунікація і культура як суб'єкти формування громадської і національної свідомості)/ В. Іщук. – К.: Смолоскип, 2000. – 89 с.
3. Баронин А. С. Этническая психология / А.С. Баронин. – К.: Тандем, 2000. – 264 с.
4. Козловець М.А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: Монографія / М.А. Козловець. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Франка, 2009. -558 с.
5. Садохин А.П. Этнология / А.П. Садохин. − М.: Гардарики, 2002. − 256 с.
6. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування: монографія / М. Т. Степико. – К.: НІСД, 2011. – 336 с.
7. Шпет Г.Г. Введение в этническую психологию / Г.Г. Шпет. – СПб.: Издательство П. Э. Т. « Алетейя», 1996. – 160 с.
8. Greenfeld L. Nationalism: Five Roads of Modernity / L. Greenfeld. – Cambridge MA: Harvard University Press, 1992. – P. 34–36.

Г. О. Давид,
студентка VI курсу факультету української філології та історії,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет

ПОЛЕМІКА ПЕРІОДИЧНОЇ ПРЕСИ РОСІЇ ЩОДО НАСЛІДКІВ РОСІЙСЬКО-ТУРЕЦЬКОЇ ВІЙНИ 1877-1878 РР.

Результатом російсько-турецької війни 1877-1878 рр. стало підписання Сан-Стефанського договору 19 лютого (3 березня) 1878р. та Берлінського трактату 1(13) липня 1878 р., які привернули до себе увагу громадськості Росії та викликали неоднозначні оцінки з боку різних ідейно-політичних течій. Наслідком цих договорів було створення «великими державами» нової міжнародно-договірної системи і зміна політичної ситуації на Балканському півострові.

Сан-Стефанський договір та Берлінський трактат стали завершальним етапом Східної кризи 1875 – 1878 рр. Аналізу позиції російської думки щодо наслідків російсько-турецької війни присвячено чимало наукових праць. Радянсь-

ка історіографія (В. И. Адо [1, 2], Ю. О. Писарев [5], С. Л. Чернов [8]) акцентувала увагу на ставленні революційно-демократичної преси до підписаних договорів. Сучасні вітчизняні та російські дослідники (М.Ю.Николаєв [4], А. В. Стецюк [7]), розглядаючи ставлення російської громадськості до наслідків війни з Туреччиною, намагаються визначити позицію різних ідейно-політичних течій до цієї проблеми.

19 лютого (3 березня) 1878 р. у містечку Сан-Стефано було підписано мирний договір Росії з Туреччиною, за яким завершувалась російсько-турецька війна. За його умовами Сербія, Чорногорія і Румунія отримували незалежність і значно розширювали свої кордони. Болгарія, приєднавши Македонію, ставала васальним князівством, і зобов'язувалась платити Туреччині данину. В християнських провінціях Туреччини проводилися реформи, запропоновані Константинопольською конференцією. Росії поверталася Південна Бессарабія, а на Кавказі вона отримувала міста Батум, Карс, Ардаган і Баязет [6, с. 160-169]. Пункт про вирішення питання чорноморських проток на користь Росії, що був присутній в проекті договору, в остаточному тексті був знятий на вимогу О. М. Горчакова, який побоювався міжнародних ускладнень.

Умови Сан-Стефанського договору не лише стривожили Англію та Австрію, але й спричинили велике незадоволення румунів і сербів, які почувалися дещо обділеними. Австрія зажадала скликання європейського конгресу, який би обговорив Сан-Стефанський договір. Англія, підтримала цю вимогу.

Сан-Стефанський договір не був залишений російською громадськістю без уваги і знайшов своє відображення на сторінках багатьох тогочасних періодичних видань. Так, в газеті консервативного спрямування «Московские ведомости» вітали підписання мирного договору, розцінюючи його як «гідний для Росії» мир, що мав вирішальне значення для майбутньої перебудови Балканського півострову. Найважливішим пунктом договору вважали створення Болгарії, а головним придбанням у війні – авторитет Росії на Сході. [1, с. 109]. Редактор газети М. Н. Катков дотримувався думки, що негідно державі-переможниці дозволяти іншим країнам переглядати укладений нею договір на європейському конгресі [5, с. 44].

Підписання Сан-Стефанського миру в ліберальній газеті «Голос» зустріли із занепокоєнням. Редакцію видання теж не влаштовувало обговорення пунктів договору на міжнародній конференції. Пропозиції авторів газети були досить рішучими. Кореспондент видання О. Л. Марков вимагав від російського уряду взяти приклад з Пруссії, яка самостійно розгромила Францію і «не дала нікому нагріти руки на її успіхах» [1, с. 112].

Завершення військових дій і підписання перемир'я викликали у ще одного ліберального видання «Вестник Европы» радісні очікування майбутніх політичних змін на Балканах. Для демонстрації російського впливу в регіоні М. М. Стасюлевич запропонував ввести частину російських військ до столиці Туреччини. [4, с. 143]. Невдоволення європейських держав Сан-Стефанським договором серйозно ускладнило міжнародну обстановку. У травневому зовнішньополітичному огляді наголошувалось на погіршенні дипломатичного становища Росії, а дипломатична обережність уряду стали об'єктами серйозної критики [3,

с. 367]. Войовничий настрій журналу «Вестник Европы» було продиктовано насамперед розчаруванням, що вигідні умови миру можуть бути переглянуті.

Російська нелегальна преса радикального спрямування мала інше ставлення до підписання миру. Вона піддала критиці Сан-Стефанський договір, зокрема статті договору, що стосувалися Румунії, Герцеговини і Боснії. В газети «Община» підкреслювався яскравий прояв лицемірства політики царського уряду. На її сторінках містилися протести проти приєднання до Росії частини Бессарабії [2, с. 235].В газеті «Начало» різко критикувалися умови Сан-Стефанський миру щодо Болгарії, яка отримала автономію, але не була остаточно звільнена [2, с. 241].

Для перегляду умов Сан-Стефанського мирного договору в Берліні 1 (13) червня 1878 р. було скликано конгрес, в якому брали участь представники Росії, Англії, Австро-Угорщини та Німеччини та делегації від Франції, Італії та Туреччини. Його результатом стало підписання Берлінського трактату [6, с. 181]. За його умовами визнавалася незалежність Чорногорії, Сербії та Румунії. Однак територія, яка відходила за Сан-Стефанським договором до Чорногорії, значно скорочувалася. Наданий Чорногорії вихід до моря зберігався, але без права утримувати там військовий флот. Територія Сербії дещо збільшувалася, але не за рахунок Боснії, а земель, на які претендувала Болгарія. Австро-Угорщина домоглася права окупувати Боснію і Герцеговину, а також тримати гарнізони в Новопазарському санджаці. Румунія отримувала Північну Добруджу взамін на Південну Бессарабію, яка поверталася Росії, і дельту Дунаю [6, с. 181-195].

Отже, Берлінський трактат суттєво змінив успіхи російської армії у війні та не розв’язав Східне питання. Російський канцлер О. М. Горчаков назвав його «чорною сторінкою» свого життя [9, с. 35]. Імператор Олександр ІІ та його оточення також висловлювали невдоволення рішеннями конгресу у Берліні.

Майже вся російська громадськість виступила проти умов Берлінського трактату. Особливо сильне обурення преси викликали повідомлення про перегляд статей Сан-Стефанського договору щодо болгарського питання. Політичні мотиви такого негативного ставлення до цих рішень найбільш чітко були викладені на шпальтах газети «Московские ведомости». В рішеннях конгресу М. Н. Катков вбачав засіб обмеження сфери російського впливу на територію на південь від Балкан та шлях до утвердження англійського панування в Південній Болгарії й над протоками. Негативно поставилось видання до рішенням конгресу щодо надання Австро-Угорщині права зайняти Боснію і Герцеговину. Берлінський кореспондент «Московских ведомостей» обурювався тим, що австрійці, «не витративши й жмені пороху, не зробивши й пострілу», займуть ці дві провінції [1, с. 115].

Обурення політикою Австро-Угорщини прослідковувалось на сторінках інших консервативних видань, зокрема газети «Русский мир», журнал-газети «Гражданин». На сторінках останнього з обуренням писалось про те, що Австрія отримала майже весь Балканський півострів під свою опіку. Разом з тим видання не виступало за перегляд трактату з допомогою війни, вважаючи її небезпечною для Росії [5, с. 43]. Підсумовуючи рішення конгресу, консервативна преса бачила в ньому повну дипломатичну поразку Росії й перемогу ворожих їй держав, насамперед Англії та Австро-Угорщини.

В слов'янофільських колах рішення конгресу теж викликало обурення. Вони протестували проти принесення в жертву інтересів слов'ян, побоюючись підриву впливу Росії в регіоні. І. С. Аксаков, який уважно стежив за ходом дипломатичної боротьби напередодні конгресу, обурився поступливістю російської дипломатії та побоювався, що конгрес «призведе до задоволення потреб Англії і Австрії, та до ганьби Росії» [1, с. 103].

В ліберальному напрямку суспільно-політичної думки не було єдності в оцінках Берлінського конгресу. Праві ліберали на чолі з видавцем газети «Новое время» О. С. Суворіним закликали до перегляду рішень Берлінського конгресу, заявляючи, що Росія не повинна зупинятися перед перспективою нової війни, навіть якщо б її довелося вести з об'єднаною Європою [6, с. 49]. Остаточні підсумки конгресу на сторінках газети «Новое время» були підведені у статті «Після конгресу. (Лист до редакції)», в якій стверджувалося, що Росія, починаючи війну з Туреччиною, переслідувала дві мети: політичну, тобто встановлення міцнішого зв'язку з населенням Балканського півострова, й моральну – звільнення слов'ян-одновірців від турецького ярма [5, с. 51]. Автор доводив, що друга ціль після Берлінського конгресу частково була досягнута.

В журналі «Вестник Европы» наголошувалося на поразці російської дипломатії на Берлінському конгресі. Разом з тим, на сторінках видання писалося, що значним досягненням Росії було визнання незалежності Сербії, Чорногорії, Румунії, а також висловлювалася впевненість, що незалежність Болгарії – це лише питання часу [4, с. 144].

В регіональної газеті ліберального спрямування «Одесский вестник» було власне ставлення до Берлінського трактату. В ній писалося, що, навпаки, представникам Росії на конгресі П. А. Шувалову і О. М. Горчакову треба оголосити подяку за запобігання загрози війни з усією Європою. У виданні стверджувалось, що Берлінський конгрес, незважаючи на його недоліки, все ж зіграв позитивну роль в історії міжнародних відносин. Важливим чинником, на думку редакції, було те, що конгрес закріпив суверенітет раніше васальних держав – Румунії та Сербії, визнав незалежність Чорногорії [5, с. 50].

Рішення Берлінського конгресу викликали критику й з боку революційно-демократичної громадськості. Літературно-політичний журнал «Дело» присвятив характеристиці Берлінського конгресу низку номерів. У одному з них було опубліковано сатиричну статтю «Макар Іванович», в якій висміювалась царська дипломатія. В іншому номері журнал викривав політику канцлера Бісмарка, який, видаючи себе за «чесного маклера», насправді зрадив інтереси Болгарії та інших балканських країн [2, с. 258].

Аналогічні позиції щодо загрози нової війни зайняв журнал «Отечественные записки». Навесні 1878 р., коли значно загострилася міжнародна обстановка, і суперники Росії на Балканах (Австро-Угорщина, Німеччина і Англія) зажадали перегляду Сан-Стефанського договору, погрожуючи війною, журнал закликав уряд до дотримання обережності. Він критикував пресу, що підштовхувала Росію до нової війни [2, с. 262].

Отже, переважна частина російської громадськості консервативного та ліберального спрямування, яка виражала свої думки через тогочасні періодичні видання, з піднесенням зустріла звістку про завершення війни та укладання

Сан-Стефанського мирного договору. В той же час, вона засуджувала політику європейських держав, які зажадали ревізії цього договору на шкоду балканським народам і Росії, й відзначала, що величезні жертви, понесені російським народом, могли виявитися марними. Берлінський конгрес 1878 р., на якому було переглянуто умови Сан-Стефанського договору, викликав обурення з боку періодичних видань. Російська громадськість поділилася на два табори: одні вважали, що Росія не повинна зупинятись перед перспективою нової війни, а інші виступали проти початку військових дій, до яких Росія не була готова.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адо В. И. Берлинский конгресс 1878 г. и помещичье-буржуазное общественное мнение России / В. И. Адо // Исторические записки. – М.: Издательство АН СССР, 1961. – Т. 69. – С. 101 – 141.
2. Адо В. И. Русские революционеры и демократическая пресса об итогах русско-турецкой войны 1877 – 1878 гг. и Берлинского конгресса 1878 г. / В. И. Адо // Ученые записки Казанского государственного университета им. В. И. Ульянова-Ленина. – Казань, 1957. – Т. 117. – Кн. 10. – С. 231 – 285.
3. Иностранная политика. Мир или война // Вестник Европы. – 1878. – № 5. – С. 362–371
4. Николаев Н. Ю. Восточный кризис и русско-турецкая война на страницах журнала «Вестник Европы» в 1875 – 1878 годах / Н. Ю. Николаев // Вестник Волгоградского государственного университета. – № 1 (19), 2011. – С. 140 – 145.
5. Писарев Ю. А. Россия и Берлинский конгресс 1878 г. (по материалам русской прессы) / Ю. А. Писарев // Славянский сборник. – Вып. 4. – Саратов: Изд. Саратовского ун-та, 1990. – С. 41-53.
6. Сборник договоров России с другими государствами. 1856-1917 / Под ред. Е. А. Адамова, сост. И. В. Козьменко. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1952. – 464 с.
7. Стецюк А. В. Політичні аспекти національно-визвольної боротьби слов'янських народів Османської імперії 50 – 70 рр. XIX ст. у тогочасній російській періодиці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / А. В. Стецюк. – Чернівці, 2006. – 20 с.
8. Чернов С. Л. Россия на завершающем этапе восточного кризиса 1875 – 1878 гг. / С. Л. Чернов. – М.: МГУ, 1984. – 144 с.
9. Шкляж И. М. Восточный вопрос во внешней политике европейских государств и России (конец XVIII – начало XX в.) / И. М. Шкляж, В. Н. Миргородский, С. Г. Долженко. – Николаев: Ризо-графика, 2003. – 127 с.

К. В. Костючок,
студентка-магістрантка V курсу,
Чернігівський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБИСТІСНЕ ЗРОСТАННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Проблема формування особистості вчителя в психолого-педагогічній літературі представлена надзвичайно широким колом наукових робіт (В.П.Андрущенко, В.Й.Бочелюк, Ф.Н.Гоноболін, Л.В.Долинська, С.Б.Єлканов, В.С.Заслуженюк, І.Ю.Зубкова, Л.І.Іванцев, Я.Л.Коломенський, Н.В.Кузьміна,

Н.П.Максимчук, А.К.Маркова, Г.Ю.Микитюк, Д.Ф.Ніколенко, В.В.Радул, В.А.Семиченко, В.Д.Сластьонін, В.М.Тимошенко, М.І.Томчук, І.В.Фастовець, Л.І.Фомічова, Н.С.Чернишова, А.І.Щербаков, В.І.Юрченко, Т.М.Яблонська, С.В.Яремчук та багато ін.).

Особлива увага приділяється науковцями проблемі особистісного зростання майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки (П.О.Антонова, І.С.Булах, О.О.Грейліх, Л.В.Долинська, С.Б.Єлканов, Л.І.Іванцев, О.Д.Кайріс, В.В.Павленко, Н.П.Максимчук, Л.Б.Маліцька, В.А.Семиченко, В.О.Сластьонін, В.М.Тимошенко, Т.С.Яценко та ін.). Одним із аспектів особистісного зростання майбутнього вчителя є формування його особистісної зрілості.

Особистісна зрілість майбутнього вчителя – це комплексна характеристика особистості майбутнього спеціаліста, яка забезпечує свідоме прийняття студентом професійно значущих цінностей та його прагнення реалізувати себе у процесі професійної підготовки. Особистісна зрілість майбутнього спеціаліста є результатом засвоєння соціально-культурних норм в умовах творчої взаємодії викладачів і студентів у навчально-виховному процесі ВНЗ і виступає у майбутньому фактором професійного становлення особистості [1, с. 31].

Критеріями особистісної зрілості майбутнього вчителя є: – автономність (самостійність у судженнях і вчинках); – відповідальність за результати навчально-професійної діяльності; – здатність до співробітництва та взаєморозуміння з однокурсниками та викладачами на основі толерантності та емпатії; – здатність до саморегуляції індивідуальних станів.

Виділяються три рівні особистісної зрілості майбутнього вчителя:

1. *Низький рівень.* Студент виявляє нестабільність, безвідповідальність по відношенню до себе та інших, не прагне до оволодіння професійними знаннями, несамостійний у навчальній діяльності, працює безсистемно і тільки під жорстким контролем викладача (орієнтація на суб'єкт-об'єктні стосунки з педагогом, йому властиві занижена самооцінка, емоційна нестабільність, дефіцит розвитку рефлексивних та комунікативних умінь).

2. *Середній рівень.* Показниками цього рівня є наявність у майбутнього вчителя інтересу до професійної підготовки, висока мотивація навчання. Студенту властиві недостатня активність та самостійність у пізнавальній діяльності, емоційна нестабільність, адекватна самооцінка. Легко йде на співробітництво з одногрупниками та викладачами, але позиція «Я – об'єкт, навчіть мене» зберігається у вигляді постійної потреби у схваленні та болісної реакції на критику.

3. *Високий рівень* – рівень особистісної спрямованості на професійний саморозвиток. Майбутній вчитель з високим рівнем особистісної зрілості виявляє відповідальність, прагнення до самопізнання та пізнання інших людей, розвитку умінь у професійній діяльності. Характеризується емоційною стабільністю, адекватною самооцінкою своїх можливостей, самостійністю суджень та вчинків, здатністю бачити перспективу власного професійного розвитку. Студент, який досяг високого рівня особистісної зрілості, – самоцентричний, тобто дотримується правила бути вірним людському у собі [3, с. 95].

Для активізації розвитку компонентів особистісної зрілості найбільш ефективними є індивідуальні форми роботи: консультування, бесіди з урахуванням

індивідуальних особливостей особистості, елементи навчальної психодіагностики [4, с. 83].

Г. Олпорт **виділяє шість основних характеристик** психологічно зрілої людини:

1. **Зріла людина має широкі межі «Я».** Зрілі індивіди можуть подивитися на себе «з боку». Вони активно беруть участь у трудових, сімейних і соціальних стосунках, мають хобі, цікавляться політичними і релігійними питаннями **і** всім тим, що вони вважають значущим.

2. **Зріла людина здатна до теплих, сердечних соціальних стосунків.** Існує два різновиди теплих міжособистісних стосунків, що належать до цієї категорії: дружня інтимність та співчуття. Дружній аспект теплих стосунків виявляється у здатності людини переживати глибоку любов до сім'ї та близьких друзів. Співчуття виявляється в умінні людини бути терпимою до відмінностей (у цінностях та установках) між собою та іншими, що дозволяє їй демонструвати глибоку повагу до інших і визнання їх позицій, а також спільність з усіма людьми.

3. Зріла людина характеризується емоційною стабільністю та самоприйняттям. Зріла людина позитивно оцінює себе і, таким чином, здатна терпимо ставитися як до того, що розчаровує або дратує, так і до власних недоліків. Вона вміє також долати власні емоційні стани (пригніченість, почуття гніву чи провини) таким чином, щоб це не заважало комфорту оточуючих.

4. **Зріла людина демонструє реалістичне сприйняття, досвід і домагання.** Вона бачить речі такими, якими вони є насправді, а не такими, якими б вона їх хотіла бачити. У неї здорове відчуття реальності.

5. Зріла людина демонструє здібності до самопізнання і почуття гумору. У зрілих людей наявне чітке уявлення про свої власні сильні і слабкі сторони. Важливою складовою частиною самопізнання є гумор. Він дозволяє людям бачити і сприймати вкрай абсурдні аспекти власних і чужих життєвих ситуацій.

6. Зріла людина має цілісну життєву філософію. *Зрілі люди здатні бачити* цілісну картину завдяки систематичному і послідовному виділенню значущого у власному житті. Людині потрібна система цінностей, що має головну мету і робить її життя значущим [5, 134].

Вирішальною ознакою зрілості є усвідомлення людиною відповідальності та прагнення до неї. Психологічно відповідальна особа – це особистість, що відповідає за зміст свого життя перш за все перед собою та іншими людьми.

Ю. З. Гільбух структурними компонентами особистісної зрілості вважає:

– мотивацію досягнення;

– ставлення до свого Я («Я-концепція»);

– почуття громадського обов'язку;

– життєва установка;

– здатність до психологічної близькості з іншими людьми.

Мотивація досягнення являє собою загальну спрямованість діяльності індивіда на значущі життєві цілі, прагнення до максимально повної самореалізації, самостійність, ініціативність, прагнення до лідерства, досягнення високих результатів своєї діяльності[2, с. 90].

Ставлення до свого Я («Я-концепція»). У психології розрізняється позитивна і негативна Я-концепція. Учителі, що володіють позитивною Я-

концепцією, вирізняються творчим, недогматичним мисленням і здатні створювати на уроці атмосферу живого спілкування, вступаючи з учнями у тісні контакти і намагаючись надавати їм психологічну підтримку. Завдяки цьому можливий емоційний розвиток школярів, а їх уявлення про самих себе набувають реалістичного характеру. Для більшості студентів – майбутніх педагогів властиве переважання негативного ставлення до свого Я, що характеризується переважно неадекватно заниженою або неадекватно завищеною самооцінкою, протиріччями у Я-концепції. Це зумовлює невпевненість студентів у своїх силах, незадоволеність своїми здібностями. Водночас, вони не ставлять перед собою складних цілей, невимогливі до себе, проте всі невдачі схильні пояснювати об'єктивними чинниками, що гальмує процес особистісного зростання.

Із почуттям громадянського обов'язку пов'язані такі якості як патріотизм, інтерес до суспільно-політичного життя, почуття професійної відповідальності, потреба у спілкуванні. **Дуже** високий і високий рівні почуття громадянського обов'язку виявляє половина майбутніх учителів, які характеризуються високим почуттям патріотизму, небайдужістю за долю своєї батьківщини, відповідальністю при виконанні **своїх** обов'язків; інша ж половина студентів виявляє задовільний та незадовільний рівні почуття громадянського обов'язку, що, пов'язані **із** низьким інтересом до суспільно-політичного життя, байдужістю до того, що відбувається у країні, безвідповідальністю за власну долю та долю оточуючих.

Наступний компонент особистісної зрілості – **життєва установка. У** цей тер**мін** вкладається розуміння відносності сенсу життя, переважання раціональ**ного** над емоційним, емоційної врівноваженості, розсудливості (на противагу імпульсивності).

Здатність до психологічної близькості з іншими людьми – компонент особистісної зрілості, особливо важливий, як на нашу думку, для вчителів, оскільки у це поняття включаються такі особистісні якості як доброзичливість до людей, емпатія (здатність співпереживати), уміння слухати, потреба в духовній близькості з іншими людьми. Більшість студентів – майбутніх педагогів виявляють недостатньо розвинену здатність до психологічної близькості з іншими людьми, яка характеризується переважанням середнього рівня емпатії, що може викликати труднощі під час спілкування з іншими людьми[2, с. 118].

Отже, особистісна зрілість майбутнього вчителя тісно пов'язана із його професійно-педагогічною спрямованістю: чим вищий рівень професійно-педагогічної спрямованості, тим вищий рівень особистісної зрілості майбутнього вчителя, і навпаки. Це дає підстави розглядати професійно-педагогічну спрямованість особистості майбутнього вчителя як один із показників особистісної зрілості, що характеризує її життєві та професійні установки. Тому важливим механізмом розвитку особистісної зрілості майбутнього вчителя є формування професійно-педагогічної спрямованості особистості майбутнього педагога.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боришевський М.Й. Психологічні механізми розвитку особистості // Педагогіка і психологія. – К.: Наукова думка. – № 3. – 1996. – С. 26-33.
2. Гильбух Ю.З. (ред.) Тест-опросник личностной зрелости. – К.: Научно– практический центр «Психодиагностика и дифференцированное обучение», 1994. – 23 с.

3. Долинська Л.В. Діалогічна взаємодія викладача зі студентами як умова особистісно-професійного зростання майбутнього вчителя. // Психологія: зб. н. пр.. – Вип. ІІ. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 1998. – С, 93-97.
4. Дубовицкая Т.Д. Диагностнка уровня профессиональной направленности студентов. // Психологическая наука и образование, 2004. – №2. – С. 82-86.
5. Оллпорт Гордон В. Личность в психологии. – М.: «КСП+»; СПб.: «Ювента», 1998. – 345 с.

К. І. Лавська,
студентка VI курсу факультету української філології та історії,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет

ЖИТЛОВЕ БУДІВНИЦТВО В РОКИ ХРУЩОВСЬКОЇ «ВІДЛИГИ» (1953-1964 РР.)

Період правління М. Хрущова ввійшов в історію СРСР і України як період суттєвих зрушень в усіх сферах соціально-економічного, суспільно-політичного й культурного життя. В цей час були здійснені заходи щодо оздоровлення економіки, підвищення добробуту радянських людей, та житлового будівництва.

Проблема житлового будівництва в роки хрущовської «відлиги» є об'єктом вивчення багатьох сучасних українських дослідників (В. К. Баран [1], Д. Бачинський [11], В. М. Даниленко [1, 3, 5], В. Ф. Лисак [6], І. М. Романюк [5], О. Тєвікова [10], О. В. Янковська [7, 11, 12]). У працях названих авторів зроблено спробу об'єктивно оцінити соціальну політику М. Хрущова, зокрема державні реформи в житловому будівництві.

Дана проблема знаходиться у полі зору й зарубіжних дослідників (Дж. Боффа [2], В. Димарський [4]), якими була зроблена спроба проаналізувати полярні думки та погляди щодо М. Хрущова та його соціальної політики.

Джерельною базою роботи є постанови ЦК КПРС [9] та Ради міністрів УРСР [8], які стосувалися житлового будівництва в країні.

Однією з основних проблем повоєнної України булла гостра нестача житла. Руїною і згарищем стали 714 міст і селищ міського типу, понад 28 тис. сіл, 16,5 тис. промислових підприємств, 18 тис. лікувальних установ [7, с. 293]. В Україні фашистські загарбники знищили більше 40 млн. кв. м житла, що складало 50% довоєнного житлового фонду. Майже 10 млн. людей залишилися без даху над головою. Фактичний рівень забезпеченості житловою площею на душу населення по всіх містах країни катастрофічно впав, близько однієї третини (31,8%) міського населення мали житлову площу менше 5 кв. м. Під житло використовували підвали, землянки, комуналки, дахи будинків; 54% житлової площі не мали водогону, 59% – каналізації [10, с. 245].

Вирішення житлової проблеми в повоєнні роки здійснювалося вкрай повільно та мляво. Проблеми та труднощі були спричинені не лише наслідками повоєнної розрухи, але й залишковим принципом фінансування, байдужим ставленням влади до потреб людей. Перманентну житлову кризу посилював процес урбанізації [12, с. 118].

Середня житлова площа на одну людину в Україні складала лише 6 кв. м, що було менше встановленої санітарної норми в 14 кв. м. В Києві виконком міськради станом на 1953 р. звітував, що лише з-поміж категорій позачергового забезпечення житлом утворилася черга понад 8000 сімей, а в Одеській області протягом трьох кварталів 1953 р. житловий фонд ледве зріс на 27 тис. кв. м. Серед населення швидко зростали настрої незадоволення. Тому М. Хрущов не забарився з рішенням активізувати всі сили на розв'язання житлової проблеми [10, с. 246].

Питання про будівництво постало вже на XX з'їзді КПСС, де вказувалось, що за п'ятирічний період країна має поповнити житловий комплекс на 205 млн. кв. м і здешевити його майже на 20%. 31 липня 1957 р. була прийнята Постанова ЦК КПРС і РМ СРСР «Про розвиток житлового будівництва в СРСР». Вищим партійним керівництвом було прийнято рішення ліквідувати потребу в житлі у найближчі 10-12 років. Постановою передбачалося введення протягом 1957-1960 рр. 215 млн. кв. м житла замість 205 млн. кв. м, передбачених XX з'їздом КПРС [9, с. 193-194].

Держава розгорнула масове будівництво. Будинки зводилися індустріальними методами на основі серійного виробництва зі збірних залізобетонних конструкцій [3, с. 7]. Нова архітектура міст виникла у руслі передових світових тенденцій і виражалася у відмові від сталінського неокласицизму та перемозі модернізму М. Хрущова.

У Франції був закуплений проект побудови п'ятиповерхового житла без ліфта, з суміщеним санвузлом, принцип конструкції якого був дуже простий: будинок виготовлявся на заводі методом конвеєра, а на місці збирався з деталей [4, с. 203]. Після придбання французького проекту СРСР його переробили під радянські реалії і на основі базової моделі розробили близько п'ятнадцяти серій власних п'ятиповерхівок [11, с. 136].

Задля економії у житловому будівництві суттєво скоротили специфікацію елементів: будувалася низька стеля (2,50-2,55 м), крихітні кухні (від 4-4,5 кв. м), маленькі коридорчики, суміщені й затісні санвузли, прохідні кімнати, дешева теплоізоляція стін та звукоізоляція між квартирами. Були відсутні комірчини, ліфти та сміттєпроводи. Доволі швидко з'ясувалося, що така економія того не варта. Обмежуючись п'ятьма поверхами, значно більше втрачали на міжбудинкових комунікаціях.

Індустріалізація будівництва зменшувала витрати на будівництво, знижувала собівартість житлової площі та витрати на експлуатацію основних механізмів. Була розформована Академія архітектури, замість неї створено Держбуд. Архітекторів взагалі відсторонили від проектування житлових будинків, цим стали займатися інженери [4, с. 204].

Для будівництва нових житлових масивів передбачалося створення в кожному великому місті високопродуктивних домобудівних комбінатів, розвиненої промисловості будівельних матеріалів. Протягом 1950-1958 рр. капіталовкладення в житлове будівництво республіки зросли майже в 3,5 рази. В УРСР почали виробляти вдвічі більше цегли, шифера, цементної та глиняної черепиці, гіпсової сухої штукатурки, лінолеуму, різних лаків та фарб [9, с. 193-194].

Джерелами фінансування програми житлового будівництва були державні асигнування, кошти підприємств та індивідуальні кошти громадян. Нове житло від держави надавалося безкоштовно. Відповідно, на підприємствах, за місцем роботи, і за місцем проживання, у райвиконкомах, організовувались черги тих, хто потребував житла або прагнув його поліпшення [11, с. 138].

Щоб зменшити тиск на державний бюджет, створювались житлові кооперативи яким надавалися кредити на будівництво житла в розмірі 60% вартості будинку на 10-15 років. ЖБК став для багатьох громадян країни реальною можливістю поліпшити свої житлові умови [8]. До кооперативу людина могла вступити, беручи зобов'язання сплатити всю вартість квартири самотужки. На вступ до кооперативу існувала черга і потрапити до неї було також не просто, та й багаторічний тягар щомісячних виплат могла винести далеко не кожна радянська родина. Втім, зазвичай, потрапивши до цієї черги, вселитися до нової квартири можна було набагато швидше, то ж житлові кооперативи швидко набули поширення [3, с. 11].

Великі промислові підприємства одержали право використовувати частину власних коштів на будівництво житлових будинків для співробітників. Працівники ж невеликих підприємств або ж бюджетної сфери чекали на розподіл житла від місцевої влади, тобто збудованого державою, або долю від збудованого підприємствами [11, с. 139].

Комплексне будівництво включало озеленення, благоустрій, прокладання підземних мереж та інженерне облаштуванням території. У 1958 р. були затверджені будівельні норми і правила для житлових будівель та сукупність щоденних потреб людини, аж до потреби в безпеці руху. Було визначено гранично припустиму відстань від будинку до дитячого садочка (150-200 м), школи (200-300 м), дрібних торговельних точок, установ побутового обслуговування, поліклініки (500 м), а також кінотеатру, універмагу, хімчистки (1500 м). Все це разом утворило житловий мікрорайон, і саме мікрорайон ставав базовою одиницею міської структури, що відтепер заступила поквартальну забудову [12, с. 120].

4 грудня 1958 р. ЦК КПУ і РМ УРСР ухвалили постанову «Про заходи з поліпшення справи планування і забудови населених пунктів УРСР», у якій підкреслювалося винятково важливе значення районного планування. На цій основі готувалися проекти генеральних планів 122 міст і 683 районних центрів, а згодом були розроблені проекти понад 200 міст і багатьох селищ. Так, будівництво житлових і культурно-побутових будинків повинно було здійснюватися тільки за типовими проектами, за індивідуальними – лише в окремих випадках, за дозволом Держбуду УРСР, а в Києві – Київського міськвиконкому. Такий підхід дозволив заощадити певні кошти, значно розширити й прискорити будівництво, але водночас поклав початок типовій одноманітності міст і селищ [1, с. 86].

М. Хрущов у своїй діяльності настирливо прагнув «стерти різницю між містом і селом». Після перебування в Україні у 1959 р. він знову звернув увагу на те, що на селі доцільно будувати двоповерхові будинки, які є більш економічними – знову повернувся, до ідеї створення агроміст.

М. Хрущов вважав, що утримання багатьох розкиданих жител коштує дорожче, ніж зібраних в одному місці. Він мріяв замість старого села, яке сфор-

мувалось в у мовах одноосібного селянського господарства, побудувати нове, соціалістичне село, де поряд з господарськими будівлями повинні бути зручні житлові будинки, школи-інтернати, клуби, їдальні, лікарні, притулки для людей похилого віку, підприємства побутового обслуговування, лазні тощо. Сама по собі ідея поліпшення житлово-побутових умов життя на селі, звичайно, заслуговувала підтримки [5, с. 231]. Але така політика сільської центроманії, що становила, по суть насильно-бюрократичне зселення людей з малих, невеликих, зарахованих до неперспективних сіл і хуторів, на центральні садиби укрупнених колгоспів і радгоспів – завдало чималої шкоди життєдіяльності селянства, оскільки відривала його від вікових традицій життя на землі. Цей процес був штучно прискорений, і українські села почали швидко зникати на «плановій основі» [2, с. 215].

Хрущовська «надпрограма» будівництва агроміст була недостатньо підкріплена матеріально, погано розрахована за часом. Задуми і плани реформатора значно випереджали можливості держави і були по суті своїй утопічними [5, с. 231].

Було розширено обсяги будівництва житлових будинків у колгоспах. Колгоспам рекомендувалася здійснювати будівництво житлових будинків для передових колгоспників за рахунок неподільних фондів колгоспів силами колгоспних будівельних бригад або міжколгоспних організацій і продавати ці будинки колгоспникам із виплатою їх вартості протягом 5-6 років. Також передбачалося надання колгоспникам кредиту за рахунок неподільних фондів колгоспів і допомогу транспортом, будівельними матеріалами та робочою силою [6].

Однак, незважаючи на увагу держави до питань житлового будівництва та соціально-побутової сфери у 60-х рр. XX ст., на селі залишалося чимало нерозв'язаних проблем та труднощів. Так, станом на 1965 р. в Україні було електрифіковано всього 60% дворів колгоспників, газифіковано – 2%, центральним опаленням забезпечені – 4%, гарячим водопостачанням – 0,3%. А зведене самотужки житло було, як правило, простими, одноповерховими будинками [3, с. 18].

Реалізація програми житлового будівництва в УРСР сприяла швидкому зростанню житлового фонду – в 1956-1965 рр. в республіці було введено в експлуатацію 4101,3 тис. квартир житловою площею 182,423 млн. кв. м, 17,9 млн. громадян переїхали з бараків, підвалів та комуналок до індивідуальних квартир з незвичними для них зручностями. При цьому протягом семирічки 1959-1965 рр. у містах і робітничих селищах УРСР коштом держави, кооперативних організацій і коштом робітників та службовців було збудовано 96,4 млн. кв. м житла проти 44,5 млн. кв. м за попередні сім років. Але, наприклад, в Одеській області станом на 1960 р. будівництво йшло не дуже швидко, з відставанням на 2% від запланованих норм, у Житомирській – на 3%, в Херсонській – на 11%, Миколаївській – 13%, Івано-Франківській – 42%, Харківській – 52%. Крім того, було багато фактів недосконало виконаної роботи. Наприклад, трест «Київміськбуд № 3» в 1962 р. лише 6% житлових будинків здав з оцінкою «добре», а решта з оцінкою «задовільно» [11, с. 145].

Незважаючи на певні труднощі, у 1960 р. СРСР виходить на перше місце в світі за кількістю побудованої житлової площі. Однак житлова проблема залиша-

лася далекою від вирішення. В черзі на отримання державного, відомчого або кооперативного житла люди просувалися повільно, чекаючи багато років [2, с. 215].

Отже, житлове будівництво виявилося чи не найбільш успішним проектом М. Хрущова протягом 1953-1964 рр., а житлова проблема – однією з небагатьох соціальних проблем, де вдалося подолати негативну тенденцію і здобути відносно позитивний результат нестачу житла хоча й не ліквідували, але гостроту проблеми значно зменшили.

Навіть зараз, на початку XXI ст., в Україні налічується 25,5 тис. «хрущовських» будинків загальною площею 71,4 млн. кв. м., тобто близько 20% від всієї загальної площі багатоквартирного житлового фонду країни, в яких мешкає майже чверть населення держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баран В.К., Даниленко В.М. Україна в умовах системної кризи (1946-1980 рр.) / В.К. Баран, В.М. Даниленко. – К.: Альтернативи, 1999 – 304 с.
2. Боффа Дж. История Советского Союза. В 2-х т. – Т.2. От отечественной войны до положения второй мировой державы. Сталин и Хрущев. 1941-1964 гг.: Пер. с итал / Дж. Боффа. – М.: Международные отношения, 1990. – 632 с.
3. Даниленко В. Спроби «соціалізації» радянської економіки в роки хрущовської «відлиги» (1955–1965 рр.) /Віктор Даниленко // Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика. – К.: Інститут історії України. – №16. – 2011 – С. 5-20.
4. Дымарский В. Времена Хрущева. В людях, фактах и мифах / Виталий Дымарский. – М.: Астрель, 2011. – 352 с.
5. Історія українського селянства: Нариси в 2-х т. / НАН України; Інститут історії України / В. А. Смолій (відп.ред.) – К.: Наук. думка, 2006. – Т.2. – 666 с.
6. Лисак В.Ф. Спосіб життя селян УСРС у контексті державної політики 50-х – 60-х рр. /Вікторія Феофанівна Лисак // Наукові праці. – Т. 76. – Вип. № 63 // Електронний ресурс. – [режим доступу]: http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/history/2008/76-63-5.pdf
7. Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.): Колективна монографія / Відп. ред. В. М. Даниленко. НАН України. Інститут історії України. – [Кн. 2], ч. 1-2. – К.: Інститут історії України НАН України, 2010. – 351 с.
8. Постанова від 30 квітня 1958 р. № 514 Ради міністрів Української РСР «Про затвердження Положення про житлово-будівельні колективи та індивідуальних забудовників у містах і селищах міського типу Української РСР»// Електронний ресурс. – [режим доступу]: http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1048.1895.0
9. Постановление ЦК КПСС и Совета министров СССР от 31 июля 1957 г «О развитии жилищного строительства в СССР» //Коммунистическая партия Советского Союза в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. – Т. 9. 1956–1960. – 9-е изд. доп. и испр. / [Под общей редакцией А. Г. Егорова и К. М. Боголюбова]. – М.: Политиздат, 1986 – С. 193-208.
10. Тєвікова О. Матеріально-побутові умови життя українців у контексті дослідження повсякденності (1953–1964 рр.) / О. Тєвікова// Український історичний збірник. – №12 – 2009. – С. 244-252.
11. Янковська О., Бачинський Д. Реформи в УРСР у соціальній сфері (1950–1960-ті рр.): житлове забезпечення / Оксана Янковська, Дмитро Бачинський// Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика. – К.: Інститут історії України НАН України. – №18. – 2013. – С. 132-149.
12. Янковська О. Житлова проблема в УРСР у повоєнні роки / Оксана Янковська // Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика. – К.: Інститут історії України НАН України. – №14. – 2008. – С. 117-126.

Ю. Р. Остроушко,
студентка І курсу магістратури історичного факультету,
Донецький національний університет

ДИТЯЧА БЕЗПРИТУЛЬНІСТЬ І БЕЗДОГЛЯДНІСТЬ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ (КІН. XVIII – ПОЧ. XX СТ.): АНАЛІЗ ЗВІТНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Одним із наймасштабніших комплексів джерел з історії благодійності загалом виступає діловодна документація. Цей комплекс матеріалів набуває широкого розгалуження в період др. пол. XVIII ст. після губернських реформ Катерини ІІ, що мали на меті посилення ролі дворянства в управлінні імперією. Для стосунків певних «властей і місць» встановлювалися певні види документів, залежно від положення установи в ієрархічних сходах. Створювалася ієрархія не лише установ, але і документів.

Історіографія питання представлена дослідженнями діяльності окремих опікунських закладів і товариств. У роботах О. Стога, Я. Ханикова, Г. Фролова, В. Гер'є, Є.Максимова наявні тенденції до з'ясування історичних реалій громадської благодійності в регіональному аспекті [1]. Окремо розглянуто благодійну діяльність Російської імперії І.С. Гребцовою та С.А. Накаєвою [2], висвітлено роль жінки у становленні державного піклування і громадської благодійності на європейському півдні Російської імперії у першій половині XIX ст. Відзначимо й спільну монографію «Становление государственного попечительства и общественной благотворительности в Одессе в конце XVIII – 60-е гг. XIX ст.» І. С. Гребцової та В. В. Гребцова [3]. Певні аспекти проблеми діяльності єврейських дитячих закладів Одеси висвітлені в кандидатській дисертації Ю.І. Гузенка [4].

Відповідно метою даної розвідки є вивчення основ діяльності відомств і комітетів у боротьбі з безпритульністю, їх внесок в опіку над різними категоріями дітей і підлітків на основі звітів благодійних товариств.

Джерельною базою дослідження є звітна документація благодійних товариств Півдня України зазначеного періоду.

Серед доброчинних об'єднань Херсонської губернії найпомітніше місце посідали Херсонське і Миколаївське громадські благодійні товариства, Одеське жіноче благодійне об'єднання. В Херсонській губернії отримало широкого загалу «Одеське товариство для догляду немовлят і породіль», засноване у серпні 1864 р. 3 липня 1864 р. Головним завданням закладу був контроль над родинами, які брали на вигодовування дітей із дитячого притулку. Дітей віддавали лише тим, хто був здатний годувати груддю і мешкав у приміській зоні. Для кращого контролю за подальшою долею дітей комітет залучив місцеве духовенство, народних учителів та сільську владу. З 22 серпня 1864 р. до 1 серпня 1878 р., тобто протягом 14 років, до товариства було прийнято 910 немовлят [5, с. 209].

Значущим, в плані соціального захисту дітей, є історія існування Одеського єврейського сирітського товариства, який бере свій початок в 1868 р. як відділення для хлопчиків при Одеській Талмуд-Торі. 20 листопада 1868 р. єврейська громада отримала дозвіл Новоросійського генерал-губернатора П. Коцебу на відкриття сирітського будинку, який зазначав, що вважає можливим «дозво-

лить открытие просимой богадельни, относя содержание оной на сет могучих быть пожертвуваний» [6, с. 4]. Відділення було відкрито 9 травня 1868 р. в пожертвуваному А. Бродським будинку і поступило до відомства комітету Талмуд-Тори під опікою Є. Соловейчика і Ю. Гессена [7, с. 4]. Статут сирітського відділення був затверджений (з деякими змінами) Міністерством внутрішніх справ 31 грудня 1879 р. [8, с. 6-7].

23 березня 1880 р. на першому засіданні Опікунської ради було вирішено прийняти в відання ради сирітське відділення при Талмуд-Торі з 45 вихованцями, недоторканим капіталом на суму 51 000 руб. відсотковими паперами, будинком на Олександрівському проспекті та 50 000 руб. готівкою, що були пожертвувані А. Бродським на спорудження самостійного сирітського притулку, придбати місце на вул. Базарній і розпочати будівництво сирітського закладу [9, с. 5-6].

Фінансова підтримка з боку населення та влади давала можливість Опікунській раді збільшувати кількість опікуваних дітей та покращувати якість їх життя. Так, на березень 1880 р. кількість сиріт у відділенні становила 45 хлопчиків; на грудень 1881 р. – 60 хлопчиків і 30 дівчаток; на січень 1891 р. – 162 вихованця (110 хлопчиків і 52 дівчинки); на 1 січня 1900 р. – 235 сиріт (183 хлопця і 52 дівчинки) [10, с. 56].

Історія Одеського єврейського сирітського будинку являє собою взірець традиційної дитячої установи для дітей-сиріт, в основу якого покладено активне залучення дитини до господарської діяльності, надання можливості отримати робочу професію.

Опіка сиротами була одним з напрямків діяльності Товариства допомоги бідним євреям м. Миколаєва [11, с. 5,8]. Вже у 1901-1902 рр. визначилися основні напрямки просвітницької діяльності, які зберігалися весь період існування Товариства. Був створений тимчасовий притулок бездомних дівчаток-сиріт, в якому на повному утриманні перебували 36 безпритульних дівчаток-сиріт. На потреби закладу був створений спеціальний фонд.

Протягом 1901 р. товариством було відкрито тимчасовий притулок для безпритульних дівчат-сиріт, з метою збільшення коштів влаштовано благодійну виставу 8 грудня 1901 р., яка принесла 529 крб. 85 коп. прибутку, та благодійний вечір у міському зібранні 3 лютого 1902 р. [12, с. 3].

Восени 1906 р. товариство відкрило пересувний шкільний музей, який почав обслуговувати безкоштовні єврейські школи, що отримували субсидії від товариства. Частину грошей на влаштування музею надав Санкт-Петербурзький комітет товариства поширення освіти поміж євреями у Росії [13, с. 2].

Подібний заклад існував і на території Криму. Заснований 1983 р., притулок для дівчат-сиріт значно розштрив свою діяльність. Кількість місць у закладі поступово збільшувалася, досягнувши 1908 р. кількості 70 [14, с. 9]. До того ж, у звітах Севастопольського товариства подано інформацію про вдале влаштування дівчат після випуску з притулку [15, с. 25].

В Одесі Товариство піклування про бідних і безпритульних єврейських дітей, яке виникло у 1899 р., утримувало дитячу безплатну їдальню, денний притулок, інтернат та майстерню рукоділля для матерів [16, с. 9]. Товариство здійснювало допомогу не лише безпосередньо дітям-сиротам, а й батькам – у ви-

гляді надання роботи, позик. Найбідніші родини отримували вугілля, мацу. У їдальні годували від 130 до 280 дітей [17, с. 25].

За підрахунками дослідника Ю.І. Гузенка, зі збільшенням кількості мешканців міста Одеса, збільшувався відсоток євреїв [18, с. 388-390]. Паралельно зі збільшенням кількості єврейського населення, виникали й єврейські благодійні товариства. У 1863 р. розпочало свою діяльність об'єднання «Праця», яке мало свої майстерні та училище [19, с. 45]. Відповідно й метою даної установи було заохочення до занять ремісничою справою та надання сиротам із єврейських родин робочої професії.

Однією з перших форм доброчинної діяльності німецьких громад Херсонської губернії стали «сирітські каси», покликані займатися соціальним захистом дітей-сиріт: вони оплачували навчання й виховання таких дітей, опікувались станом їхнього майна та ін. Кошти таких кас формувалися за рахунок членських внесків німецької громади кожної колонії, а також за рахунок певних доброчинних акцій та добровільних пожертв членів громади [20, с. 30]. Усі питання доброчинності знаходилися у віданні релігійних общин та їх керівників.

У 1880 р. в с. Грослібенталь на приватні пожертвування К. Фріша був заснований притулок для фізично неповноцінних дітей та притулок для сиріт.

В Ялті функціонувало подібне Товариство допомоги бідним татарам Південного берега Криму. У 1914 р. за його сприяння засноване у селищі Нікіта школу русько-татарської грамоти [21, с. 3–8]. Також відкрито професійну школу крою та шиття, народну читальню та безкоштовну їдальню для бідних дітей кримських татар [22, с. 3–8].

Не залишали без уваги нужденні верстви населення і грецькі благодійні організації. Так, Грецьке благодійне товариство в м. Ялта, яке очолював І.К. Попандопуло, сприяло розвитку освіти серед молодого покоління. Зокрема, булоа побудована школа та міське училище, яким вдалося гідно пережити економічну кризу 1900-1903 рр. в Російській імперії та воєнні лихоліття початку століття завдяки щедрим пожертвуванням філантропів [23, с. 4].

Благодійні об'єднання Херсонської губернії конфесійного спрямування теж створювали притулки для сиріт, допомагали їм здобути освіту. Так, після кончини Е. Майє, за його заповітом, 15000 руб. з його капіталу були перераховані для завершення будівництва та утримання сирітського притулку при лютеранській кірсі.

У 1892 р. був заснований сирітський будинок в католицькій колонії Карлсрує Одеського повіту Херсонської губернії. Він призначався для виховання та освіти дітей до 14 років. У 1909 р. був заснований сирітський притулок в католицькій колонії Зельц Одеського повіту Херсонської губернії, колишній Кучурганський колоністських округ [24, с. 5].

Піклуватися про дітей із незаможних родин ставило за мету й Римокатолицьке благодійне товариство в Севастополі, яке розпочало свою діяльність 1909 р. Товариство підтримувало існування училища для дітей парафіян місцевого костьолу, а також збирало кошти для сплати за навчання дітей, які потребували цього найбільше (щомісячна плата за навчання становила 1 крб. 50 коп.) [25, с. 3–7].

Меноніти також заснували притулки для престарілих в с. Рюккенау (1895) і на території колишньої окружної кошари (1904), сирітський притулок в Гроссвейде. У Мунтау (1889), Вальдгеймі і Бурштині (1910) були відкриті приватні лікарні.

На жаль, наприкінці XIX ст. залишалося поширеним явище дитячої злочинності. Проблемою було те, що, відбувши покарання і не знайшовши заняття, малолітні правопорушники залишалися знову наодинці з власними проблемами. Така ситуація сприяла породженню нових злочинів. У 1886 р. відомий освітянин Я.Й. Альберт відкрив палітурну майстерню з метою надання роботи тим дітям, які виходили з в'язниці. Першочергово фінансування майстерні відбувалося за його власний кошт, проводилися різноманітні меценатські заходи. Так, 15 грудня 1886 р. було влаштовано спектакль, що приніс майстерні 703 крб. прибутку [26, с. 7]. Вже з 1887 р. поряд з палітурною майстернею працює притулок, що дозволяє утримувати не лише звільнених від ув'язнення дітей, а й звичайних безпритульних дітей [27, с. 10].

Ще одним закладом, де заохочували та навчали дітей ремісничій справі, став притулок міського Піклувальництва дитячих притулків Відомства установ імператриці Марії. Залад розпочав свою діяльність у 1903 р. на околиці Севастополя. Першочергово до закладу було зараховано 26 хлопчиків, але до кінця 1916 р. кількість дітей зросла до 50 [28, с. 64–67]. Вихованці приділяли увагу фізичній підготовці, військовій вправності, застосовували навички з уроків фізики та хімії безпосередньо на практиці.

Одним із негативних наслідків бездоглядності стало пияцтво серед підростаючого покоління. У Миколаєві функціонував Особливий комітет піклування про народну тверезість. У 1906 р. при Миколаївському товаристві допомоги дітям нужденних робітників було відкрито безкоштовну школу-майстерню, на функціонування якої Комітет виділяв гроші. Зростала кількість учнів. Так, у 1914 р. в цій школі було вже 143 учні [29, с. 15]. Пізніше Комітет розширює сферу своєї діяльності. На період літніх канікул для дітей влаштовують садок-школу, щоб запобігти негативним наслідкам бездоглядності. Щоденно цей садок відвідують 300-400 дітей, але недостатнє фінансування дозволяє забезпечити елементарним харчуванням лише 90 найбідніших дітей. Ці діти щоденно отримували по склянці молока і скибці чорного хліба [30, с. 18]. Установи такого типу підштовхували населення не залишатися байдужими до дітей, які опинилися в умовах впливу вулиці, та запобігати розповсюдженню хуліганства, крадіжок, пияцтва.

Важливим напрямком діяльності благодійних товариств став розвиток народної освіти. Наприклад, у Сімферополі у 1898 р. було відкрито недільну школу, у якій освіту здобували діти різних національностей [31, с. 17]. Важливо, що на межі XIX-XX століть кількість благодійних організацій, які надавали допомогу освітнім закладам та безпосередньо дітям шкільного віку з незаможних родин, значно збільшується. Підтвердженням цього є виникнення благодійних організацій допомоги бідним у навчанні: товариство допомоги учням Сімферопольської чоловічої казенної гімназії (1880 р.), товариство допомоги учням Сімферопольської жіночої гімназії (1881 р.), Товариство допомоги незаможним учням і ученицям ялтинської чоловічої та жіночої прогімназій (1880

р.). Зокрема, останнє мало досить широке коло меценатів, серед яких можна назвати княгиню Н.О. Баратинську, графа С.В. Орлова, краєзнавця О.Л. Бертьє-Делагард. Також під час російсько-японської війни товариство підтримувало дітей солдатів [32, с. 4].

Звіти благодійних товариств надають нам цікаву інформацію щодо фінансування цих установ. Як відомо, значна сума надходила завдяки доброчинним пожертуванням та різного роду благодійним заходам.

Зокрема, до Миколаївського благодійного товариства за 1909 р. грошові надходження були: з катка; від купальні; за гру притулкового оркестру; від проведених влітку гулянь та лотерей-алегрі; з вистави, влаштованої у цирку 8 травня; від спектаклю, який відбувався в театрі Я.Я.Шеффера, – разом на суму 4722 крб. 82 коп. [33, с. 30]. Деякі гроші чи майно організація отримувала за духовною спадщиною. У 1900 р. грецький підданий Василь Герасимович Інглезі заповів притулку Миколаївського благодійного товариства кам'яну лавку. Вона повинна була перейти у власність притулку через десять років після його смерті [34, с. 18].

Окрім того, важливим є спостереження за чисельністю мешканців у притулках. Так, у 1890 р. в притулку Миколаївського товариства доглядалося 446 чоловік, з яких дітей – 215, немовлят – 60. Догляд кожної особи коштував товариству 31 крб. 34 коп. на рік [35, с. 10].

Миколаївське благодійне товариство поступово розширяло напрямки своєї роботи. Так, 26 жовтня 1903 р. було офіційно відкрито в притулку для дітей старшого віку міністерську народну школу. З утворенням такої школи вихованці притулку отримували освіту, і всі, хто її закінчував, користувалися такими ж правами і пільгами, як і випускники земських шкіл та шкіл Міністерства народної освіти. Товариство взяло на себе всі витрати з утримання школи в перший рік її існування. У 1909 р. Міністерство народної освіти виділило для школи 600 крб., саме товариство сплачувало 780 крб. [36, с. 12].

На 1 січня 1910 р. у складі Миколаївського благодійного товариства перебувало 13 почесних та 221 дійсний член, а на 1 січня 1911 р. – 13 почесних та 223 дійсних [37, с. 1].

Подібною була ситуація і в Херсонському громадському благодійному товаристві, що спрямовувало свою діяльність на допомогу найбіднішим верствам населення. На 1 січня 1898 р. воно нараховувало 11 почесних та 244 дійсних члени [38, с. 2]. За наявною традицією товариство очолювали в різний час дружина колишнього Херсонського губернатора, почесні піклувальниці міста [39, с. 37]. У 90-ті роки XIX ст. товариство традиційно очолила М.А.Олів, дружина губернатора. В цей же час відкривається Будинок працелюбності зі шкільним притулком при ньому. За 1896-97 рр. у Будинку було 76 дітей, хлопчиків та дівчаток від 7 до 16 років. Вони навчалися за програмою народних шкіл [40, с. 2]. Через два роки при Будинку було відкрито школу садівництва та городництва.

22 серпня 1864 р. розпочинає роботу «Одеське товариство для піклування про немовлят і породіль». Цікавим є той факт, що притулок для немовлят, який існував при товаристві, не ставив за мету постійне утримування сиріт, а лише приймав і передавав дітей у нові родини [41, с. 630]. Також товариство брало

на себе повноваження контролю за тими родинами, куди віддавали дітей. Для цього залучалися і народні вчителі, і місцеве населення.

У 1868 р. до товариства приєднується й відділення підкидьків міського сирітського будинку. Завдяки такому значному розширенню кількість немовлят, яким вдалося надати допомогу, збільшилася. За 10 років, з 1 листопада 1868 р. до 1 серпня 1878 р., до притулку надійшло 1090 немовлят 42, с. 55].

Сімферопольське благодійне товариство також спрямовувало свою діяльність на допомогу незаможним родинам. Так, 1900 р. розпочато будівництво притулку «Ясла», куди віддавали дітей, віком до 12 років, на період перебування батьків на роботі [43, с. 33–34]. «Ясла» щорічно отримував грошову допомогу в обсязі від 1500 до 2000 крб. [44, с. 3–5].

Особливо гостро постає проблема дитячої безпритульності та бездоглядності в період і після Першої світої війні. На теренах Херсонської губернії утворювалися різні філантропічні об'єднання, що допомагали родинам тих, хто пішов на фронт. Але цілеспрямованої допомоги саме дитячим закладам опіки в цей час практично не спостерігається. Так, наприклад, 25 липня 1914 р. у Миколаєві було утворено «Товариство допомоги родинам нижніх чинів, яких призвали на військову службу», що видавало грошову підтримку найбіднішим родинам військових [45, с. 2].

Початок Першої світової війни не тільки негативно вплинув на стан справ доброчинних установ, але й стимулював зростання благодійної та суспільної активності в регіоні. Так, члени Романівського комітету для опіки сиріт сільського стану під час засідання 18 червня 1916 р. затвердили рішення про відкриття в Мелітополі нового дитячого притулку. Для цієї справи асигнували 1550 крб. Представники місцевого відділення комітету, отримавши гроші, не встигли винайняти приміщення для сиріт, тому 13 вихованців розподілили серед городян з платнею 15 крб. на місяць за кожну дитину. Погіршення економічної ситуації в країні 1917 р. завадило відкрити установу через брак коштів [46, с. 78–79].

В період військових дій єврейські громади також активно допомагали біженцям із західного прикордоння Російської імперії. На кінець 1915 р. їх чисельність сягнула 3,5 тис. осіб. Зокрема, фінансова допомога товариств надходила і для сплати за навчання новоприбувших дітей, і для забезпечення нормальних умов існування загалом [47, с. 21–22].

Таким чином, важливу джерельну цінність становлять опубліковані звіти доброчинних об'єднань. Даний вид діловодної документації надає велику кількість фактичних даних про особовий склад товариств, докладні фінансові відомості щодо кошторису, прибутків і видатків за певний період роботи, кількість дітей, які знаходилися під опікою того чи іншого закладу. Документи надають цікаві відомості про історію благодійних організацій. Важливі відомості черпаємо і про окремих філантропів та піклувальників, їх внесок у розвиток окремих закладів опіки. Дані документи демонструють процес переміщення ініціативи опіки з рук держави до рук окремих представників населення. Чітко прослідковується характер взаємостосунків органів місцевої влади з дитячими благодійними закладами взаємодію з іншими добродійними об'єднаннями. Зокрема, звітна документація показує зацікавленість різних національних та конфесійних груп у подоланні явища «дитяча безпритульність» та «дитяча бездогляд-

ність». Загалом, діловодна документація виступає провідником потреб дитячих закладів опіки вказаного періоду. Завдяки її вивченню маємо певні аналітичні висновки діячів філантропічного руху XIX ст. стосовно окремих напрямків громадського піклування для покращення ефективності соціального захисту і подолання наявної незахищеності дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Герье В. И. Записка об историческом развитии способов призрения в иностранных государствах / В. И. Герье. – СПб., 1897. – 105 с.; Стог А. Об общественном призрении в России / Стог Алексей. – СПб, 1818. – 108 с.; Фролов Г. И. Частные благотворительные заведения и общества империи / Фролов Григорий Иванович // Журнал Министерства внутренних дел. – 1845. – № 10. – С. 3-42.; Ханыков Я. В. Исторический очерк правительственных мер по части общественного призрения в России / Ханыков Яков Владимирович // Журнал Министерства внутренних дел. – 1851. – № 10. – С.60-109; – № 11. – С. 212-266.
2. Накаева С. А. Благотворительное движение на юге Российской империи в годы Крымской войны / Накаева С. А., Гребцова И. С. // Науковий вісник Одеського державного економічного університету. – № 2 (39). – Одеса, 2007. – С. 105-113.
3. Гребцова И. С. Становление государственного попечительства и общественной благотворительности в Одессе в конце XVIII – 60-е гг. XIX ст. / И. С. Гребцова, В. В. Гребцов. – Одесса: Астропринт, 2006. – 320 с.
4. Гузенко, Ю. І. Становлення і діяльність громадських благодійних об'єднань на Півдні України в другій половині XIX – на початку XX ст.: на матеріалах Херсонської губернії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Іст. України» / Ю.І. Гузенко. – Черкаси, 2004. – 18 с.
5. Лернер О. М. Евреи в Новороссийском крае. Исторические очерки. По данным из архива бывшего Новороссийского генерал-губернатора / О.М. Лернер. – Одесса, 1901. – 298 с.
6. Одесский еврейский сиротский дом (9 мая 1868 – 9 мая 1893 гг.). – Одесса: Тип. А. Шульце, 1893. – 14 с.
7. Отчет о десятилетней деятельности попечительного совета Одесского еврейского сиротского дома (с 23 марта 1880 г. по 23 марта 1890 г.) – Одесса: Русск. тип. Исаковича, 1890. – 17 с.
8. Отчет Одесского еврейского сиротского дома за 1890 г. – Одесса: Русск. тип. Исаковича, 1891. – 21 с.
9. Моісеєва Т.М. Одеський єврейський сирітський будинок (1868-1900 рр.) // Інтелігенція і влада. – К., 2005. – 189 с.
10. Одесский еврейский сиротский дом (9 мая 1868 – 9 мая 1893 гг.). – Одесса: Тип. А. Шульце, 1893. – 18 с..
11. Отчет о десятилетней деятельности попечительного совета Одесского еврейского сиротского дома (с 23 марта 1880 г. по 23 марта 1890 г.) – Одесса: Русск. тип. Исаковича, 1890. – 24 с.
12. Отчет Симферопольского благотворительного общества за 1891 год. – Симферополь, 1892. – 35 с.
13. Там само.
14. Отчет о деятельности правления Общества попечения о бедных и бесприютных еврейских детях г. Одессы в 1901 г. Год третий. – Одесса, 1902. – 31 с..
15. Там само.
16. Гузенко Ю.І. Діяльність Миколаївського товариства допомоги бідним євреям на початку XX століття // Матеріали Третьої Миколаївської обласної краєзнавчої конференції «Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження». – Миколаїв: Атол, 2000. – 445 с..
17. Исторический очерк Одессы. К столетнему юбилею со дня завоевания. – Одесса, 1889. – 52 с.
18. Отчет о деятельности правления Общества попечения о бедных и бесприютных еврейских детях г. Одессы в 1901 г. Год третий. – Одесса, 1902. – 32 с..

19. Отчет главного правления Симферопольского благотворительного общества за 1914 год. – Симферополь, 1915. – 41 с.
20. Там само.
21. Отчет о деятельности правления Общества попечения о бедных и бесприютных еврейских детях г. Одессы в 1901 г. Год третий. – Одесса, 1902. – 24 с.
22. Отчет о деятельности Одесского общества попечения о нуждающихся. – Одесса, 1909. – 16 с.
23. Отчет Общества «Лехем-Эвионим»: пищи для бедных евреев, г. Керчи за 1910 г. – Керчь, 1911. – 24 с.
24. Десятилетие «Одесского общества покровительства отбывшим наказания и бесприютным». – Одесса, 1897. – 49 с.
25. Там само.
26. Отчет правления Евпаторийского армянского благотворительного общества имени «Айрик» покойного католикоса всех армян за 1913 год :
27. 7-й отчетный год. – Евпатория, 1914. – 15 с.
28. Отчет о деятельности Николаевского особого комитета попечительства о народной трезвости за 1914 г. – Николаев, 1915. – 33 с.
29. Отчет о деятельности Николаевского особого комитета попечительства о народной трезвости за 1914 г. – Николаев, 1915. – 33 с.
30. Отчет Симферопольского благотворительного общества за 1897 год. – Симферополь, 1898. – 41 с.
31. Отчет Попечительства о недостаточных учащихся казенных учебных заведений г. Евпатории за 1885 г. – Евпатория, [Б. г.]. – 11 с.
32. Отчет «Николаевского благотворительного общества» за 1909 г. – Николаев, 1910. – 53 с.
33. Отчет «Николаевского благотворительного общества» за 1900 г. – Николаев, 1901. – 40 с.
34. Там само.
35. Отчет «Николаевского благотворительного общества» за 1909 г. – Николаев, 1910. – 53 с.
36. Отчет «Николаевского благотворительного общества» за 1910 г. – Николаев, 1911. – 71 с.
37. Отчет правления «Херсонского благотворительного общества» за 1896-1897 год. – Херсон, 1898. – 12 с.
38. Памятная книжка Херсонской губернии на 1910 год. Сост. Херсонским губернским правлением. – Херсон, 1910. – 270 с.
39. Отчет правления «Херсонского благотворительного общества» за 1896-1897 год. – Херсон, 1898. – 12 с.
40. Ведомости из отчета «Одесского общества попечения о младенцах и роженицах» // Прибавления к Херсонским епархиальным ведомостям. – 1878. – № 20. – 15 октября. – 714 с.
41. Памятная книжка Одесского градоначальства на 1879 г. Издание Одесского статистического комитета. – Одесса, 1878. – 216 с.
42. Отчет Мелитопольского караимского общества с 1 января 1914 г. по 1 января 1915 г. – Мелитополь, 1915. – 15 с.
43. Отчет о приходе, расходе и остатке сумм Евпаторийского общества попечения о бедных караимах за 1911 год. – Евпатория, 1912. – 28 с.
44. Обзор деятельности «Общества пособия семьям нижних чинов, призванных на действительную военную службу, проживающим в пределах Николаевского градоначальства (с 25 июля по 25 декабря 1914 года)». – Николаев, 1914. – 7 с.
45. Там само.

О. В. Павлів,
магістр соціології, кореспондент,
Культурно-політичний журнал «Пороги» в Чеській Республіці

УЧАСТЬ ПРОВІДНИХ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ ВІД УКРАЇНСЬКОЇ РСР В ПЕРІОД ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ 1941-1945 РР. ТА ЇХ БЕЗПОСЕРЕДНЄ ЗНАЧЕННЯ НА РЕЗУЛЬТАТИ ПЕРЕМОГИ СРСР В БОРОТЬБІ З НІМЕЦЬКИМ ФАШИЗМОМ

Сучасне українське суспільство, далеке значним проміжком часу від подій тих часів, коли не тільки йому, але й усій світовій спільноті загрожувала т. з. епідемія нацизму, зокрема, у зв'язку із поширенням в українському суспільстві нових поглядів на історію Української РСР та усього СРСР загалом, що доходить до пересічного українця різноманітними способами, можна і так сказати, пропаганди, шляхом засобів масової інформації, лозунгів різноманітних політичних партій і т. п., спричинило розрух в цьому і так довший час, з моменту його незалежності, дестабілізованому відсутністю взаємної консолідації та солідарності з іншими країнами пострадянського простору, суспільстві.

Саме тому у вивченні Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр., аспект наукових досліджень цієї теми є для нас не тільки невід'ємною, але й ключовою детермінантою об'єктивних результатів досліджень у вивченні подій тих часів.

У дослідженнях учасників бойових дій від Української РСР слід віднести дві окремі, але однаково важливі галузі діяльності українців та їх вплив на результати перемоги СРСР у боротьбі з німецьким фашизмом. Вельми важливою, тією, без якої результати перемоги вчені могли б ставити під сумнів була діяльність Партизанського руху опору, яку очолював житель української РСР С. А. Ковпак. Тією другою в дослідженні цієї теми була діяльність жителів від Україніської РСР в лавах РККА (укр. РСЧА), де, наприкінці Великої Вітчизняної війни 41-45 рр. відзначив себе житель УРСР, офіцер Червоної Армії О. П. Берест, який, хоча це й довший час замовчувалося, організував та вивісив Стяг Перемоги над Рейхстагом 30 квітня 1945 року, і це, була не єдина його заслуга, присвячена боротьбі з фашизмом.

Саме у спробі вивчення цих двох визначних персоналій, побудовані наші наукові дослідження, первинною метою яких є передусім довести до українського суспільства той факт, кого саме і чому слід вважати одвічними героями України та й усього людства загалом.

Від початку Великої Вітчизняної війни 22 червня 1941 року на той час у лавах Червоної Армії служили десятки тисяч українців. З перших днів війни вони стали учасниками запеклих боїв, виявляючи мужність і героїзм у боротьбі з фашизмом.

В той же час керівники прифронтових областей отримали директиву від 29 червня 1941 року, в якій були визначені завдання місцевих партійних, профспілкових, комсомольських організацій по розгортанню всенародної партизанської війни в тилу німецько – фашистської армії. Були створені партизанські загони, які активно включились в боротьбу з ворогом. Серед активно діючих за-

гонів був Путивльський у Спадщанському лісі під командуванням С. Ковпака [5, с. 34].

Уже 26 вересня до Путивльського приєднався Конотопський загін В. Кочемазова, а 18 жовтня – другий Путивльський загін під командуванням С. Руднєва. Таким чином був створений об'єднаний Путивльський партизанський загін. Командиром загону став С. Ковпак, комісаром – С. Руднєв, начальником штабу В. Базима. З цього часу і почалась славна історія партизан – ковпаківців та їх героїчного лідера С. Ковпака [3, с. 5]

Під час Карпатського рейду 1943-1944 рр., успішному у проведенні бойових операцій у боротьбі з німецькими інтервентами С. Ковпаку довелося одночасно вступити у збройний конфлікт зі своїми співвітчизниками, бійцями іншої, також української, партизанської армії ОУН – УПА, що діяла в теренах західної України ще задовго до приходу ковпаківців від 1942 р., яка мала, зважаючи на момент ІІ Світової війни, спільну з ковпаківськими партизаними ідею боротьби з нацистами, але відмовилася від альянсу з ними, оскільки концепція бійців УПА полягала у здобутті УССД (Українська самостійна соборна держава), і як такою не передбачала консолідації з представниками Червоної Армії від Української РСР, вважаючи їх своїми ворогами нарівні з ворогами Третього Рейху [10, с. 224]

Та, на нашу думку, важливим було не те, за інтереси якої держави (в даному випадку за інтереси СРСР) воювали партизанські загони С. Ковпака, але, передусім з ким (тобто з нацистами) і навіщо, що партизанам УПА, принаймі на період ІІ Світової війни, слід було взяти в увагу.

За успішні бойові операції в тилу ворога, а також успішний похід під час Карпатського рейду, С. Ковпак був двічі нагороджений Героєм Радянського Союзу та чином генерал – майора [7, с. 56]

Його затятою боротьбою з окупантами, особливо з військами СС, які на відміну від військ Вермахту, онтогоністично та умисне винищували цивільне населення жителів СРСР в рр. Великої Вітчизняної війни піддались овації війська Союзників.

Учасники руху Опору Європи вважали його своїм старійшиною, а один партизанський загін у Франції 1943 р. навіть присвоїв собі ім'я С. Ковпака [2, с. 119].

Не менш важливою персоналією від Української РСР, яка своєю службою в рядах РСЧА внесла неоцінний вклад в історії світової боротьби з епідемією нацизму був також Олексій Берест.

Пройшовши усю Велику Вітчизняну війну від Москви до Берліну, саме О. Берест був одним із тих поодиконих офіцерів в СРСР, які волюдіючи знаннями іноземних мов, проводили наприкінці війни 1945 р. переговори з офіцерами від Третього Рейху щодо капітуляції Німеччини [1, с. 7].

Довший час в рядянському суспільстві замовчувалося, і що, найбільш болюче, присвоювалось іншим, факт того, що саме О. Берест, оскільки він був мол. лейтентантом, очолив та вивісив Стяг Перемоги над Рейхстагом 30 квітня 1945 року [6, 124 с.]

У боях за Рейхстаг О. Берест воював у 150 -й стрілецькій дивізії у батальйоні капітана Неустроєва. Слід зазначити, що для кожної із дев'яти дивізій 3 – ї

ударної армії, які вели бої у центральній частині Берліна, виготоволи прапори для можливого підняття їх над Рейхстагом, проте саме прапор під п'тим номером, що був переданий батальйону Неустроєва був встановлений на Рейхстагу [4, м. 146].

В офіційній Радянській історіографії зазначено, що Прапор Перемоги встановили сержанти М. Єгоров та М. Кантарія. Проте на основі звітів воєначальників керівництва Кремля можна зробити досить об'єктивні висновки про те, що серед героїв був О. Берест, і цей факт приховувася. Так, в протокольному документі тих років «Бойова характеристика стягу», підписаному командуючим військами 3-ї ударної армії, генерал-полковником Кузнєцовим та членом Військової ради армії генерал-майором Литвиновом, зазначено: « Відважні воїни комуніст лейтенат Берест, комсомолець сержант Єгоров і безпартійний молодший сержант Кантарія встановили стяг над будівлею німецького парламенту» [8, с. 87].

Звісно, ніхто не заперечує героїчного подвигу Єгорова та Кантарії, але чому, в такому випадку, радянське суспільство, намагалося заперечити героїчний подвиг О. Береста. В цьому питанні існує ряд теорій, але оскільки ні одна з них покищо ще не доказана, на нашу думку, слід утриматися від поспішних висновків, щоб залишатись об'єктивними у своїх наукових дослідженнях ролі провідних учасників бойовох дій від Української РСР.

Не тільки героїчно у своєму житті, але героїчно у своїй смерті загинув так і не визнаний радянським суспільством український герой Олексій Берест, рятуючи 5 листопада 1970 року маленьку дівчинку з – під коліс поїзда, при цьому, сам загинувши.[9, с. 8].

Хотілося б тільки додати, оскільки факти і так уже сказали про себе дуже багато, що без С. Ковпака, відрізана від окупованих земель СРСР нацистами, Червона Армія не могла б проводити в тилу ворога бойові операції та без О. Береста, без якого вивішення Стягу Перемоги бої могли б тривати подальші дні кровопролиття та жертв, а також тисячі солдатів від Української РСР, радянське суспільство, та й не тільки радянське, але уся світова спільнота, вимушена була б так чи інакше переглянути альтернативні, більш затяжні та кровопролитні, у вивченні історії Великої Вітчизняної війни, наслідки для світової спільноти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамец В. Справедливость восторжествовала через 60 лет: о судбе Алексея Береста / Абрамец В. // Суми і сумчани. – 2005. – № 21. – С. 7.
2. Быков А. Сказание о Путивле. – Сумы: Редакционно – издательский оттдел облуправления по печати, 1991. – 123 с.
3. Герой, яким пишається Сумщина (до 125-річчя від дня народження двічі Героя Радянського Союзу, партизанського генерала Сидора Артемовича Ковпака (1887-1967)): бібліографічний рекомендаційний список / ОКЗ «Сумська обласна дитяча бібліотека ім. М. Остроського» ; укладач Н. В. Стеценко. – Сума, 2012. – 12 с.
4. Книга Пам'яті України. Сумська область. Т. 8. – Суми: ВВП: «Мрія – 1» ЛТД, 1995. – 364 с.
5. Ковпак С. А. Від Путивля до Карпат. – К.: Видавництво політичної літератури, 1973. – 224 с.
6. Луговской А. Классическое лето. – Сумы:ВВП «Мрія – 1» ЛТД, 2005. --159 с.
7. Мазуренко Ю. П., Рубанов А. Н. Спадщанский лес. Партизанский заповедник. – Харьков: Прапор, 1985. – 190 с.

8. Нестеренко П. Чесне ім’я Олексія Береста // Нестеренко П. Подвигу вогонь незгасний. – Суми: Козацький вал, 2000. – С. 175.
9. Прапор Перемоги Олексія Береста (до 90 – річчя від дня народження Героя України О. П. Береста, уродженця с. Горяйстівка Охтирського району Сумської області): рекомендаційний список / ОКЗ «Сумська обласна дитяча бібліотека ім. М. Острозького» ; уклад. Н. Ю. Курносова. – Суми, 2011. – 12 с.
10. Руднев С. В. Легендарный рейд. – Ужгород: Карпати, 1967. – 340 с.

А. В. Редько,
студентка ІІ курсу
Науковий керівник: ***І. М. Кобзар,***
старший викладач кафедри українознавства,
Донецький національний університет
економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

РОЛЬ МОВНИХ ЗАСОБІВ У ФОРМУВАННІ АКСІОЛОГІЧНИХ ВИМІРІВ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Розвиток суспільства супроводжується різними змінами як технологічних процесів, так і соціально-культурних упродовж існування всієї історії людства.

У сучасній Україні ця тема є дуже актуальною, бо наша держава знаходиться у стадії розвитку, намагаючись з кожним днем стати на сходинку вище й не поступатися розвиненим європейським державам, а мова, як найголовніший засіб спілкування, відіграє важливу роль у формуванні та розвитку будь-якого суспільства. Крім того, саме мовні засоби стають виразниками позитивних і негативних рис, а відповідно, і оцінок того чи іншого суспільного явища чи суспільства в цілому. Початок третього тисячоліття став періодом якісної трансформації людства й моментом переходу до нової соціально-економічної формації, яку прийнято сьогодні називати інформаційним суспільством.

Метою статті є визначення ролі мовних засобів у формуванні аксіологічних вимірів функціонування інформаційного суспільства.

Більшість досліджень інформаційного суспільства присвячені вивченню технологічних та економічних перетворень, які супроводжують новий етап розвитку суспільства. Концепцію інформаційного суспільства розглядали як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники: Д. Белл [1], Г. Бехманн [2], В.І. Гриценко [3], А.В. Назарчук, Н.В. Попкова, В.С. Степін, Ю. Хаяші [9] та багато інших.

Відомі декілька трактувань цього феномену. Поняття «інформаційне суспільство» з’явилось у другій половині 60-х років ХХ століття. Вперше цей термін використано в Японії. Його авторство приписують професору Токійського технологічного інституту Ю. Хаяші. Інформаційне суспільство визначалось як таке, де процес комп’ютеризації дасть людям доступ до надійних джерел інформації, позбавить їх від рутинної роботи, забезпечить високий рівень автоматизації виробництва [9, с. 29].

Термін «інформаційне суспільство» в Д. Белла – це нова назва для постіндустріального суспільства, концепт, що підкреслює не його положення в послідовно-

сті ступенів суспільного розвитку (після індустріального суспільства), а основу визначення його соціальної структури, зокрема інформації [1, с. 155]. Інформація для Д. Белла пов'язана передусім з науковим, теоретичним знанням. А отже, інформаційне суспільство – це таке суспільство, у якому є науковий потенціал та можливість трансформувати теоретичні знання в кінцевий продукт.

В основі теорії інформаційного суспільства лежить уявлення про інформацію, як знання, що породжує конструктивні зміни системи. Інформація є знанням обмеженості існуючих можливостей. Система потребує інформації для управління своєю життєдіяльністю, «будь-які зміни є інформацією, і сама інформація тягне за собою зміни у стані системи» [2, с.61-62]. Інформаційне суспільство являє собою епоху панування інформації та інформаційних технологій. «Інформаційні технології: це, по-перше, взаємодіючі програмно-апаратні засоби, по-друге, їхня можливість впливати на дані, по третє, інформаційні технології обов'язково мають виробляти інформаційний продукт» [3, с. 29].

Аналізуючи дискусії про інформаційне суспільство, найбільш прийнятними вважаємо концепції сучасного німецького дослідника Г. Бехманна, які відбивають найсуттєвіші ознаки його. Це:

1. Інформаційне суспільство як інформаційна економіка розглядається у двох основних аспектах – виробничому та професійному. Виробничий підхід підкреслює послідовний перехід від сільськогосподарського сектора економіки до промислового, потім до інформаційного як провідного в сучасному суспільстві. Професійний підхід ґрунтується на аналізі професійної структури суспільства, у якій, наприклад, є виробники та споживачі інформації, розглядаються різноманітні види робіт в інформаційному секторі економіки, що додався до її традиційних секторів.

2. Інформаційне суспільство як постіндустріальне розглядається, як зазначалося вище, у відомій концепції Д. Белла. Якщо головні принципи індустріального суспільства – виробництво товарів за допомогою машин і приватна власність, то для інформаційного суспільства – виробництво та використання інформації за допомогою інтелектуальних технологій, які базуються на її комп'ютерній обробці, що призводить до зростання значення теоретичного знання та науки. Проте для Д. Белла головну роль в інформаційному суспільстві відіграє не соціальний контроль, а наукова підготовка рішень, яка спрямована забезпечити, наприклад, максимізацію прибутку, конкурентоспроможність, тобто розуміється не як постіндустріальне, а інформатизоване промислове суспільство, детерміноване ринковою економікою.

3. Інформаційне суспільство як суспільство знань розглядається, якщо акцент роблять не лише на зростанні значення теоретичного знання, а й на соціально детермінованих процесах його розподілення та відтворення. Однак особливого значення набуває не саме знання, а його нестача, що часто стає соціальним аргументом, особливо в суспільстві ризику, коли «онаучнення» суспільства комбінується зі зростанням його рефлективності, необхідністю постійного зворотного зв'язку знання з діяльністю. Наукове знання, з одного боку, раціоналізує взаємовідношення суспільства та природи, культуру суспільства, трансформованих у дії та рішення, з іншого – породжує необхідність у все новому та новому знанні для подолання небезпек та невизначеності, що виникають [2, с. 106].

Отже, можемо постулювати, що інформаційне суспільство – це виникнення нових напрямів науки і техніки, які виробляють нові знання. Звідси виходить, що інформація та знання, інформаційні технології виконують головну роль в економіці, соціально-гуманітарній та політичній сферах. Саме інформація та знання є головними чинниками підвищення рівня розвитку суспільства.

Деякі вчені (А. Алехнович, С. Вовканич, С. Дрожжина, В. Телія [7], Л. Федорова [8] та ін.) у своїх роботах розглядають саме аксіологічну складову інформаційного суспільства. Аксіологічний вимір – це зв'язок різноманітних цінностей між собою, із соціальними, культурними чинниками та структурою особистості.

Цікавою в цьому плані є думка В.М. Телії, яка саме оцінне значення визначає як інформацію, «яка містить відомості про ціннісне відношення суб'єкта віщання (того, хто використовує якесь слово або вираження) до певної властивості відмічуваного, яке виділяється щодо того або того виду аспекту розгляду певного об'єкта» [7, с. 54]. Однак інформація сама по собі не є аксіологічно однозначною, оскільки не забезпечує суспільство виключно гуманістичними або екологічними ідеями.

Атрибутами інформаційного суспільства є спрямованість на досягнення поставленої мети й подолання зовнішніх та внутрішніх перешкод. Мова, будучи найважливішим засобом спілкування й пізнання та маючи соціальне призначення, на сучасному етапі формування суспільства виступає головною сполучною ланкою в цих вимірах. Люди використовують мову як засіб ототожнення з однією культурною групою та як засіб відмежування від інших. Головним засобом досягнення мети є мовні засоби, які сформулювались за певний час розвитку. Саме вони встановлюють і регулюють відносини людей у суспільстві та формуванні сучасного світу: отриманні знань, розвиткові новітніх технологій, використанні генної інженерії, нанотехнологій та ін.

Тобто, тут ми можемо перейти до визначення ролі мовних засобів у формуванні аксіологічних домінант інформаційного суспільства. За допомогою мовних засобів можна сформулювати як позитивну, так і негативну оцінку. Проблема вираження оцінки в мові відображена в дослідженнях Н.Д. Арутюнової, Н.І. Бойко, Дж. Лакоффа [4], Н.А. Лук'янової [5], І. В. Онищенко, О.В. Полікарпової [6] та ін.

У цьому контексті вважаємо доречною думку російської дослідниці О. Полікарпової, що мова не лише творить і мислить, а керує почуттями та духовними субстанціями людини, сформульованою нею на підставі тези Геббельса про те, що багато разів виголошена брехня сприймається як правда [6].

Слова пов'язані з мовцем і відображають його ставлення до навколишнього світу, оскільки в процесі пізнання та спілкування людина не може не виражати свого ставлення до предметів та явищ. Спираючись на дослідження, можна сказати, що метою мовних засобів є поліпшення умов життя людини. Мовні засоби покращують можливості спілкування, сприяють досягненню поставлених цілей у навчанні, роботі, науці та інших сферах життя.

Оцінка залежить від норм суспільства та стереотипів, які сформувались. Позитивна оцінка виражається в тому, що супільство дуже велике та потребує

якомога більше мовних засобів для того, щоб висловити думки чи описати явища. Мова на сучасному рівні містить їх велику кількість для точного висловлення думок. Є певні тенденції, що впливають на формування мовних засобів, основними серед яких є такі: збільшення кількості учасників масової комунікації; підсилення особистісних рис у мовленні; необхідність у нових засобах вираження та формах образності; зростання психологічного несприйняття бюрократичної мови минулого; відродження назв, які були заборонені чи забуті в епоху тоталітаризму й тепер повертаються з минулого. Саме мовні засоби покращують прогрес через позитивну оцінку.

В інформаційному суспільстві мовні засоби здебільшого формують позитивну оцінку, насамперед звертаючись до гуманних цінностей людини. Це безпосередньо впливає на розширення сучасного розвитку, бо цінності – це будь-яке матеріальне або ідеальне явище, яке має значення для людини чи суспільства, заради якого вона діє, витрачає сили, заради якого вона живе. Саме через уявлення про те, що є кращим, люди створюють середовище для свого існування. Розширення мовних засобів прискорює розвиток сучасних комунікацій, перетворює слова в дійсність, надає більше можливостей людям для комунікацій у різних сферах інформаційного суспільства.

Сприймаючи явища дійсності, людина виражає своє не нейтральне відношення до нього за допомогою оцінки: «хороший» – «поганий», «добре» – «погано». Будучи виражена мовними засобами, оцінка реалізується в компоненті значення слова, який називають оцінністю.

Так мовні засоби формують позитивну та негативну оцінку інформаційного суспільства через образні засоби – метафори та епітети. Емотивність відбиває факт емоційного переживання суб’єктом певного явища, оцінка – позитивну або негативну оцінку об’єкту або явища, інтенсивність – міру прояву дії або ознаки, стилістичний компонент – приналежність слова до певної сфери спілкування [5, с. 21].

Услід за Н.А. Лук’яновою ми визнаємо, що існує два типи оцінності: раціональна (інтелектуальна) – оцінність навколишньої дійсності (суб’єктів, предметів, якостей, явищ) і емоційна – пропущена крізь призму людської психіки. Емоційна оцінність метафори є результатом актуалізації оцінних цьому конотативному аспекту значення слова. Раціональна оцінність метафори є результатом актуалізації оцінних цьому денотативного аспекту значення слова [5].

Таким чином, метафора це – спосіб образного уявлення реальності, вона розкриває сутність предметів через контраст і подібність. Без метафор неможливе вираження думок. Це положення доказово обґрунтовують Дж. Лакофф і М. Джонсон у книзі «Метафори, якими ми живемо» [4]. Учені розглядають метафору як початкову понятійну конструкцію та визначають її центральне місце в процесі розвитку думки. Вона використовується для вираження більш точного уявлення про суспільство, виступаючи засобом інтерпретації соціальних явищ, тим самим збагачуючи мову науки. Слід зауважити, що метафори інформаційного суспільства повністю відбивають позитивні й негативні сторони суспільно-політичного й економічного життя країни, маючи певне оцінне навантаження. Тут ми погоджуємося з думкою вітчизняної дослідниці Л.М. Федорової, яка виділяє метафори меліоративної (позитивної) та пейоративної (не-

гативної) оцінки, а також експресивно-оцінні й емотивно-забарвлені метафори, які впливають на думки й переконання, викликають певні реакції в тих, хто сприймає інформацію. Найбільш поширеними є такі тематичні групи: «війна», «театр»«, «медицина», «гра», «економіка», «спорт», «гастроном» тощо: «війна влади з опозицією» («Укр. правда», 13.11.12), «годували низькокалорійними інформаційними бутербродами» («Укр. правда», 08.02.10), «поставити діагноз суспільству» («Дзеркало тижня», № 40, 09.11.12), «фінішували великі перегони» («Україна молода», 14.11.12) і т.д. Тому негативне ставлення до подій, які відбуваються в сучасному інформаційному суспільстві, спричиняють появу великої кількості саме пейоративних оцінок, що часто створюються метафоричними засобами [8**,** с.119].

Таким чином, можемо зробити висновок, що оскільки в основу соціальних, економічних, технологічних нововведень покладено інформацію та знання, без їхнього ціннісного (аксіологічного) суспільного наповнення не видається можливим забезпечення подальшого реформаторського поступу країни. Беззаперечно важливою видається й роль мовних засобів у створенні оцінного ефекту в сучасному інформаційному суспільстві. Як ми з'ясували, інформація сама по собі не є аксіологічно однозначною, оскільки не забезпечує суспільство виключно гуманістичними чи екологічними ідеями. Тому визначальною стає значущість інформації у визначенні пріоритетності вибраної стратегії. Необхідно вміти користуватися корисною інформацією, приймати рішення на основі колективного знання. Все це є підтвердженням думки, що людина повинна мати певний рівень культури поведінки, а це напряму залежить від культури мови, яка невід'ємно супроводжує суспільство.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл. – М.: Academia, 1999. – 956 с.
2. Бехманн Г. Современное общество: общество риска, информационное общество, общество знаний / Г. Бехманн / перевод с нем. А.Ю. Антоновского [и др.]. – М.: Логос, 2010. – 248 с.
3. Гриценко В.И. Общество в информационную эпоху: реалии и перспективы развития / В.И. Гриценко / Вестник НАН Украины. – 2005. – № 6. – С. 28-32
4. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живем: Пер. с англ. / Под ред. и с предисл. А.Н. Баранова / Дж. Лакофф, М. Джонсон. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 256 с.
5. Лукьянова Н.А. О соотношении понятий экспрессивность, эмоциональность, оценочность // Актуальные проблемы лексикологии и словообразования / Отв. ред. проф. К.А. Тимофеев. – Новосибирск, НГУ, 1976. – вып. V. – С. 3 – 21.
6. Поликарпова Е.В. Аксиологические функции масс-медиа в современном обществе. Монография. [Электронный ресурс] Ростов-на-Дону, 2002. – Режим доступа: http://library.plankion.kz/index.php.
7. Телия В. Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В. Н. Телия. – М.:1996. – 288с.
8. Федорова Л.М. Категорія оцінки: до проблеми становлення та вираження в слові / Л. Федорова / Українська мова. – 2013. – №1. – С.115-121.
9. Masuda Y. The Information Society as Postindustrial Society / Y. Masuda. –Wash.: World Future Soc., 1983. – 178 p.

С. А. Федоренко,
студент V курсу,
Прилуцький гуманітарно-педагогічний коледж імені І. Я. Франка

НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ «ТЕХНОЛОГІЇ» У 5-9 КЛАСАХ ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА

Українська держава ставить перед педагогічною наукою і педагогом надзвичайно важливе і невідкладне завдання – виховання громадянина-патріота. Це вимагає того, щоб кожен вчитель працював над створенням такої системи виховання, яка б формувала у підростаючого покоління національну свідомість, прилученню вихованців до кращих надбань українського народу.

Проблема виховання підростаючих поколінь на національних звичаях і традиціях українського народу є актуальною в наш час. Важливим засобом в реалізації цієї проблеми є декоративно-прикладне мистецтво, яке має великі можливості для виховання молоді. Практика переконує в тому, що цей засіб використовується недостатньо через слабку теоретичну дослідженість національного виховання учнівської молоді засобами декоративно-прикладного мистецтва, з одного боку, та відсутністю методичних розробок для практичного використання їх навчальними загальноосвітніми закладами, з іншого. Саме ці обставини і зумовили вибір теми статті.

На важливість національного спрямування виховання молоді вказували прогресивні діячі України Б. Грінченко, М. Грушевський, Д. Донцов, М. Драгоманов, І. Огієнко, С. Русова, Г. Сковорода та інші. Дослідженню проблеми національного виховання присвятили свої праці багато педагогів сьогодення, серед яких – О. Вишневський, В. Довбищенко, П. Дроб’язко, Р. Захарченко, П. Ігнатенко, В. Каюков, В. Кузь, І. Мартинюк, Ю. Руденко, З. Сергійчук, М. Стельмахович, Б. Ступарик, Є. Сявавко, Д. Тхоржевський та інші. Вони обґрунтовують, що основою національного виховання є історико-культурна спадщина українського народу.

Метою статті є аналіз методичних підходів до вирішення проблеми національного виховання учнів засобами декоративно-прикладного мистецтва на уроках трудового навчання у сучасній школі. Вирішення поставленої задачі відбувалося шляхом вивчення навчальної програми з трудового навчання, впровадження у навчальний процес таких тем уроку, які б сприяли формуванню інтересу до національних традицій та звичаїв українського народу, національних особливостей його практичної діяльності.

Для успішного розвитку України потрібно, щоб підростаючі покоління мали високу національну свідомість і самосвідомість, які є фундаментом для розвитку особистості, осмислення змісту її життя і діяльності.

Наукові дослідження освітянських діячів і педагогів переконливо доводять, що дитина повинна перебувати під постійним впливом матеріальної і духовної культури свого народу. Насамперед вона повинна мати чітку відповідь на питання: хто я, якими були мої предки, до якого роду-племені вони належали, яка наша українська духовність, у чому зміст життя і яке покликання кож-

ної людини-громадянина України. При цьому пробуджуються природні задатки кожного учня, стимулюється його пізнавальна діяльність, формуються суспільно-корисні цінності. Можна з впевненістю сказати, що саме такий шлях приводить до формування в учнів суспільно-корисних цінностей, прагнення стати чесними людьми, палкими патріотами, стійкими громадянами України.

Навчальний предмет «Технології» знайомить учнів із мистецтвом як складовою оточуючого середовища і на цій основі впливає на їх світогляд. Як уже зазначалось, особливе значення надається засобам декоративно-прикладного мистецтва, використання якого є невід'ємною складовою народного мистецтва. Воно пов'язане з побутом, повсякденною працею, має надзвичайно великий вплив на формування духовного світу особистості

Перш ніж перейти до аналізу застосування видів декоративно-прикладного мистецтва на уроках «Технології» у 5-9 класах, потрібно спочатку зацікавити учнів у цьому, сформувати у них глибокий і стійкий інтерес.

Інтерес – слово латинського походження (interest), що в перекладі означає «має значення, важливо» [3]. Сутність інтересу вчені розглядають як форму емоційного виявлення потреб особистості. Особистість, яка задовольняє власні інтереси, змінюється, вдосконалюються її здібності, а інтереси не тільки поширюються, а й набувають певних якостей.

З метою формування інтересу до національного виховання на уроках трудового навчання, можна застосовувати такі види декоративно-прикладного мистецтва як гончарство, кераміка, обробка металів, художня обробка деревини, що включає видовбування, вирізування, виточування, розпис, випалювання, інкрустація, інтарсія, бондарство, різьблення, писанкарство, обробка каменю. Поширене також плетіння виробів з бісеру (прикрас), плетіння з соломки, різні види вишивки, мережива, художнього плетіння (в'язання) тощо. Ці ремесла здавна побутували як допоміжні види господарської діяльності, які давали можливість не тільки підтримувати матеріальний рівень родини, але й розвивали естетичний смак, виробляли одвічний потяг до краси, такий характерний для всього життя й побуту українців.

Аналіз навчальної програми з дисципліни «Технології» дозволив нам зробити висновок про те, що найбільші можливості у формуванні національного світобачення мають уроки з тем «Технологія оздоблення виробів геометричним різьбленням», «Технологія роботи лобзиком», «Технологія виготовлення виробів з тонколистового металу та дроту» та ін.

На вивчення теми «Технологія роботи лобзиком» відводиться 16 годин. Спостерігаючи за навчальними заняттями під час педагогічної практики, ми мали можливість побачити, як учні виготовляють з фанери іграшки, сувеніри, підставки під чашки. Учитель трудового навчання спрямовує діяльність школярів, формує уміння в процесі практичного виконання виробів застосовувати різні елементи національного ремесла: візерунки, орнаменти тощо.

У 6 класі при вивченні теми «Технологія виготовлення виробів з тонколистового металу та дроту», на вивчення якої відводиться 15 годин, учні виготовляють сувеніри, коробочки для дрібних деталей, силуети тварин, іграшки, головоломки і в своїй роботі можуть використовувати елементи національного декору.

У 7 класі при вивченні таких тем як «Деревина як конструкційний матеріал» (10 годин), «Проектування та виготовлення виробів з деревини»(22 години) діти вже можуть виготовляти свої проекти: це можуть бути предмети ужиткового призначення – підставки під квіти, книги, точені вироби, пристрій для заправки інструменту, інструменти для шкільної майстерні (кутник, малка, ручки для ножівок, напилків, стамесок). Проводячи уроки з цих тем, можна теж формувати інтерес до національних надбань шляхом застосування елементів національного декору.

У 8 класі учні на уроках трудового навчання займаються ручною обробкою металів. Вчитель може запропонувати для виготовлення вироби ужиткового призначення або інструменти для шкільної майстерні з застосуванням у своїй роботі елементів національного декору. На вивчення модуля «Проектування та виготовлення виробів з металу» відводиться 22 години.

У 9 класі учні виготовляють свої вироби, працюючи над власним проектом. Вчитель може задати завдання щодо застосування у своїй роботі елементів національного декору і таким чином сформувати інтерес до нього.

Програма також передбачає варіативний модуль, який має в собі багато тем для розвитку та формування інтересу до народних ремесел в учнів у 5-9 класах. Варіативні модулі розраховані на 16 годин кожен. Розроблено окремі переліки варіативних модулів, які можуть вивчатися у 5-6 класах та у 7-9 класах. Ці модулі, з зазначеного переліку, обирає вчитель у залежності від матеріально-технічної бази, фахової підготовленості, регіональних традицій наповнюваності класів та бажання учнів. Вивчення варіативних модулів відбувається за окремо розробленими програмами до них.

Варіативні модулі для 5-6 класів:

- Технологія виготовлення м’якої іграшки.
- Технологія виготовлення народної ляльки.
- Технологія виготовлення дерев’яної іграшки.

Варіативні модулі для 7-9 класів:

- Технологія писанкарства .
- Технологія оздоблення виробів геометричним різьбленням.
- Технологія інтарсії, інкрустації .
- Технологія плетіння з лози.
- Технологія мозаїки по дереву (маркетрі).
- Технологія плетіння з соломи .
- Технологія токарної обробки деревини.

Реалізувати це все на практиці можливо лише при наявності матеріально-технічної бази, відповідної методичної підготовки вчителя, наповнення змісту уроку народознавчим матеріалом. При цьому уроки повинні бути цікавими, повчальними, посильними для дітей.

Враховуючи все вище сказане можна зробити висновок, що навчальний предмет «Технології» має широкі можливості для національного виховання, яке передбачає широке ознайомлення учнів з різними видами декоративно-прикладного мистецтва. Виховне значення виробів декоративно-прикладного мистецтва визначається тим, що вони оптимізують зв’язок людини з предметним середовищем, яке впливає на характер, звички і смаки людини. Прагнення

учнів до оволодіння техніками декоративно-прикладного мистецтва повинно визначатися внутрішньою потребою кожного учня.

Доцільно виправданими засобами національного виховання на уроках трудового навчання повинні бути: інформаційні відомості про види декоративно-прикладного мистецтва України, їх історію, національні особливості; народознавчі відомості; краєзнавчий музей; тематичні виставки; зустрічі з народними майстрами декоративно-прикладного мистецтва; конкурси; олімпіади; фестивалі; спеціальна література. Результативність національного виховання школярів на уроках трудового навчання повинні забезпечуватися відповідним структуруванням уроків, їх відповідним змістовим наповненням, вдалим поєднанням урочної і позаурочної роботи. Зміст занять повинен бути наповнений народознавчими відомостями.

Таким чином**, у**роки трудового навчання мають великі можливості для формування в учнів 5-9 класів інтересу до різних видів декоративно-прикладного мистецтва, але все залежить від вчителя та матеріальної бази школи. Національно виховувати дітей потрібно систематично та у зв'язку з іншими предметами, використовуючи різні форми та засоби і тоді ми побачимо результат, який виправдає себе в майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Павх С. П. Залучення учнів до національної культури засобами декоративно-прикладного мистецтва / С.П. Пахв // Національна школа України: закономірності становлення і розвитку: Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції. – Тернопіль, 1996. – 97 с.
2. Петренко О., Дежнюк Г. Національно-патріотичне виховання учнівської молоді / О. Петренко, Г. Дежнюк // Позакласний час, 2005. – №3-4. – С. 28.
3. Тхоржевський Д. Виховання національної самосвідомості учнів – невідкладне завдання загальноосвітньої школи / Д. Тхоржевський // Шлях освіти, 2003. – №2. – С. 30.

Р. С. Юхимець,
студент ІІ курсу магістратури,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЕВОЛЮЦІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ГАЗОВОЇ ГАЛУЗІ У СВІТІ

Постановка проблеми. Останнім десятиліттям на газових ринках світу відбуваються суттєві зміни. Лібералізація газових ринків у США, Канаді, Великобританії, Японії та країнах ЄС, глобалізація та інтеграція газових ринків змінюють правила їх функціонування. Розуміння природи подібних трансформацій, сутності історичного пройденого шляху розвитку галузі, обумовлює характер сучасних моделей функціонування газової галузі і тому потребує ретельного вивчення в контексті трансформаційних процесів на національному ринку газу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження історії розвитку газової галузі і експорту енергоносіїв, енергетичної політики займалися такі

дослідники А.А. Бесчинсий, Ю.І. Боксерман, В.Е Брянських, С.І Жизніна, Л.М. Шевчук, А.М. Мастепанова, А.В. Мухіна.

Постановка завдання. На першій стадії розвитку газових ринків (в основному – до 30-х рр. ХХ ст.) масове використання природного газу стримувалося відсутністю надійної технології транспортування на далекі відстані. В XIX ст. газ використовувався в основному як джерело освітлення, при цьому природним газом могли користуватися лише в містах, що розташовані поблизу джерел газопостачання. Так розпочали з'являтися не пов'язані між собою трубопроводи, що були прокладені між окремими газовими родовищами та містом або великим споживачем газу. Сфера транспортування на першому етапі розвитку газового ринку була найбільш проблемним питанням всієї галузі. Розвиток необхідної інфраструктури тільки розпочинався. В цей період обсяги газового ринку були незначні, і кількість його гравців – невеликим. Оскільки розвиток газової інфраструктури залежав від відповідних технологій, то ринок збуту був географічно обмеженим.

Першим газовим компаніям необхідні були значні капіталовкладення для будівництва газопереробних заводів і для прокладання розподільчих газопроводів. Інвестування в газову галузь вважалося ризикованим, в першу чергу через загрози опортуністичної поведінки контрагентів, яка могла призвести до втрати вкладених інвестицій. Для того, щоб уникнути опортуністичної поведінки зі сторони споживачів, компанії укладали договори-франшизи на надання послуг на даній території, згідно яких вони отримували ексклюзивне право на встановлення, експлуатацію, і технічне обслуговування свого обладнання. Вказаний договір гарантував, що жодна інша газова компанія не буде мати аналогічних прав на тій самій території. Такі умови знижували інвестиційних ризик, і газові компанії отримували можливість залучати необхідний капітал [1, с.49].

Таким чином, висока специфічність інвестицій визначала вертикально інтегровану структуру газової компанії, надзвичайно довгостроковий характер контрактів з споживачами (на строк від 20 до 40 років) і необхідність забезпечення гарантій окупності вкладених інвестицій за рахунок ексклюзивних прав на постачання. При такій інституційні структурі газової галузі виробництва, транспортування і розподіл газу здійснювалися однією компанією. На початковій стадії розвитку ринку ціни на газ визначалися, виходячи з економіки окремих газових проектів, що розроблялися окремо один від одного. Тому ціни окремих контрактів не були пов'язані між собою. Конкуренція між газовими компаніями була відсутня у зв'язку з фрагментарністю мережі. Державне регулювання в цей період було незначним – майже до 30-х років ХХ ст. практично всі країни поділяли висунутий в XVIII ст. принцип невтручання держави в економіку – «laissez-faire». В основному фрагментовані монополії регулювалися на рівні муніципалітетів. Прикладами такої структури можуть слугувати газові ринки США в період 1821-1930 рр., Великобританії в 1830-1948 рр. і Японії в 1950-1960 рр.

Історія добування і використання природного газу на початку ХХ ст. в значній мірі визначалося США, на чию частку припадало більш ніж 95% світового видобування і використання природного в 1930-ті роки. Перші свід-

чення про комерційне використання газу в Північній Америці відносяться до 1821 р., коли газ розпочали використовувати для освітлення Фредонії (штат Нью-Йорк). Газ продовжували стихійно використовувати все XIX ст., проте відсутність необхідної інфраструктури дозволяло постачати лише до обмежених ринків. Перший газопровід в Пітсбург був збудований в 1883 р. До того часу нафта і газ разом складали лише 1% первинного енергоспоживання в США, але згодом їх частка стала різко зростати. До 1900 р. США добували близько 10 млрд. $м^3$.

У Великобританії в перші роки свого існування газова промисловість також була надто фрагментованою і складалася з 1046 компаній, що знаходилися в приватній або міській власності, а розподіл носив локальний характер.

В Японії, де власних запасів газу було обмаль, газова промисловість розпочала розвиватися пізніше, чим в США і Великобританії. Вона формувалася з окремих регіонально інтегрованих компаній (всього приблизно 245 компаній), кожна з яких сама виробляла синтезований або природний газ. Ці компанії мали ексклюзивні області постачань, однак в межах цих областей зобов'язані були постачати всім споживачам.

В 1920-30 рр. в газотранспортному сегменті відбувся технічний прорив – з'явилися нові технології в металургії, які дозволили створити надійні трубопроводи великих діаметрів для подальшого транспортування газу. В 1925 р. був збудований перший 200-км газопровід з Луїзіани в Техас. З того моменту розпочалося інтенсивне розширення інфраструктури – здійснювалася географічна експансія, зростала кількість інфраструктурних проектів, розпочалася їх інтеграція.

Розпочався другий етап еволюції газових ринків – формування газових ринків окремих країн, що характеризується різким розширенням основних фондів галузі. Уже на початку другого етапу (до 40-х рр. XX ст.) природний газ, що спочатку використовувався як місцеве паливо, здобув національне значення [2, с. 75].

Значне зростання попиту на газ в 20-30 рр. XX ст. при відсутності державного регулювання призвело до того, що компанії котрі займали домінуюче положення на ринку, отримали можливість впливати на процес ціноутворення і цим самим добивалися найбільш вигідних для себе цін та монопольного прибутку. В 1920-1950 рр. в Європі і США значно зріс вплив держави на економічне життя, посилилися процеси централізації влади (поширеним стає в Європі державні і змішані підприємства, особливо в нафтовій і газовій промисловості, економічна політика Рузвельта, створення енергетичних комплексів Теннессі і Боневіллі, впровадження регулювання цін на природний газ в США) [3, с. 37].

Застосування даної доктрини до газової галузі призвело до провадження жорсткого регулювання на державному рівні, при чому на цьому етапі інституційне забезпечення характеризувалося, з однієї сторони, високим рівне прямого втручання держави і сильною «зарегульованістю» (держава регулювала відпускні ціни у виробників, роздрібні ціни і тарифи), а з іншої сторони, нормативно-правова база була нерозвинутою і багато аспектів діяльності ре-

гулювалося в адміністративному порядку. Держава на цьому етапі прагнула сприяти розширенню газової інфраструктури, збільшенню частки енергії, виробленої на газі і освоєнню газових ресурсів країни. Тому політика в газовій галузі полягала в створенню умов для освоєння ресурсів, впровадження пільг і стимулів, що дозволяли би інвесторам йти на більший ризик. Таким чином, роль держави характеризувалася патерналізмом, масштабними інвестиціями і адміністративним регулюванням. У багатьох країнах це призвело до виникнення національних монополій.

Прикладами стрімкого розвитку регулюючої державою газової промисловості на цьому етапі розвитку можуть бути США в період 1938-1952 рр., Канада до 1954 р., країни Європи до 1965 р., Японія в 1960-1969 рр.

В США на початку XX ст. дрібні компанії, які не могли вистояти в конкурентній боротьбі на ринку освітлення, почали зливатися або об'єднуватися один з одним. В 1930-х рр. в процесі реорганізації галузі, яку провела держава для боротьби з великими холдингами-монополістами, що диктували ціни, було здійснено вертикальне розукрупнення – трубопроводні мережі, виробники і газорозподільні підприємства були розділені між різними приватними власниками. Компанії стали спеціалізуватися на добуванні, транспортуванні або розподілу газу, при цьому в сфері добування існувала конкуренція, а транспортуванні і розподіл природного газу здійснювалося під жорстким державним контролем. А в 1938 р. з прийняттям закону про природній газ було введено державне регулювання цін на газ і діяльність газових компаній. При цьому регулювання поступово посилювалося в міру введення нових регулюючих інститутів [4, с. 9]. В період Другої Світової війни, коли США загрожувала нестача енергоресурсів, газова промисловість США зазнала стрімкого зростання, яке відрізнялося нерівномірністю розвитку різних її секторів. Видобування випереджало можливості трубопроводів, що викликало дефіцит в деяких регіонах і хаотичному зростанню цін. Створена в 1938 р. Федеральна енергетична комісія Federal Power Commssion наглядала за тарифами трубопровідних мереж, але не за цінами виробників.

В 1954 р. Верховний суд США постановив, що функції FPC повинні охоплювати регулювання і газопроводів, і цін на газ зі свердловини. Цей вердит, що став відомим як «рішення Філіпса», оголошував, що першочерговою задачею комісії є «захист споживачів від експлкатації зі сторони газових компаній». В результаті в США вникла система централізованого контролю над галузю, яка проіснувала в незмінному вигляді чверть століття [5, с. 8].

У Великобританії в процесі проведеної в 1948 р. націоналізації всі дрібні компанії були об'єднані в 12 Регіональних Управлінь (Area Board) по газопостачанню, а також була створена Рада по газу (Gas Council), яка виконувала функції каналу зв'язку з урядом і мобілізації фінансових ресурсів для Регіональних Управлінь газоспоживання. На подальшиі зміни структурної організації газової галузі Великобританії вплинуло відкриття в кінці 1960-х рр. значних запасів газу в Північному морі, що призвело до масового переходу споживачів на газове паливо і до створення національної газотранспортної системи високого тиску [6, с. 104].

Розвиток національної газотранспортної системи призвело до подальшої централізації управління галузю. Відповідно до прийнятого в 1972 р. Закону про газ (Gas Act) Рада по газу була реорганізована в Британську газову компанію – British Gas Corporation – BGC, що включала в себе газотранспортну мережу і Регіональні управління газопостачання. Ця вертикально інтегрована державна компанія отримала монопольні права на продаж газу споживачам і монопсонію на купівлю газу, який видобувається в Північному морі. В результаті цих змін газова галузь, яка існувала раніше як сукупність місцевих і регіональних підприємств з виробництва і розподілу газу, перетворилася у високоцентралізовану систему, що забезпечувала закупівлю, транспорт і розподіл газу.

Газова промисловість країн континентальної Європи в основному сформувалася після відкриття великого родовища Гронінген (Нідерланди) в кінці 1960-х рр.. В деяких країнах (Німеччина, Італія) розроблялися власні ресурси. Характерні складності розвитку такої капіталомісткої галузі призвели до високої ролі держави в формуванні її структури. На національному рівні були створені монопольні структури, що забезпечували імпортні поставки газу і розвиток газотранспортних систем (Gas de France у Франції, SNAM в Італії, Distrigaz в Бельгії і т.д.). Там, де офіціально монопольні права не були надані, вони де-факто реалізувалися при підтримці держави – так, в Німеччині діяли угоди про розмежування зон обслуговування різних постачальників газу, а у найважливіших сферах імпорту газу фактично монопольне положення займав Ruhrgas. В більшості країн розподіл розвивався регіональною і місцевою владою у вигляді місцевих газорозподільних монополій. Але деякі країни, наприклад, Франція, Великобританія і Іспанія віддали перевагу інтегруванню розподілу з газотранспортною монополією.

Подальше зростанні попиту на газ в розвинутих країнах, в особливості швидке збільшенні використання газу у виробництві електроенергії, стимулювало початок третього етапу розвитку газових ринків – розвиток міждержавних ринків. Розпочинається інтеграція систем газопостачання різних країн шляхом будівництва експортно-імпортних газопроводів. До традиційного мережевого газу добавляється скраплений природний газ (СПГ). Сама технологія його виробництва виникла саме для експортного постачання – в 1965 р. розпочалися перші комерційні поставки СПГ з Алжиру до Великобританії і Франції [7, с. 56].

США розпочали експортувати незначні обсяги газу в Мексику і Канаду в 1949 р., а з 1952 р. навпаки почали імпортувати газ з Канади, а з 1957 р. – і з Мексики (Natural Gas Imports, Exports, and Net Imports 1949-2002/U.S. Department of Energy (DOE), Energy Information Administration. – Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office, 2002. – 164p.). До середини 1970-х рр. розпочався формуватися єдиний газовий простір на території всього північноамериканського континенту. Значне пришвидшення темпів зростання оптових і роздрібних цін на внутрішньому ринку в 1970-х рр. і переростання поміркованої інфляції в галопуючу призвели до необхідності модифікації економічної стратегії країни. Першою найбільш природною реакцією держави стала спроба перемогти інфляцію за допомогою методів прямого регулю-

вання цін. В серпні 1971 р. з ініціативи адміністрації Р. Ніксона в США вперше за післявоєнні роки був встановлений центральний контроль за цінами. Пряме регулювання цін стосувалося перш за все внутрішні ціни на енергоносії, які, відображаючи ріст імпортних цін на нафту нафтопродукти і природний газ, зростали в 1974-81 рр. високими темпами, стимулюючи розгортання інфляційної спіралі.

В країнах Європи до підвищення ціни на нафту (в середині 1990-х рр.) споживання природного газу визначалося поставками газу в основному з Голландії. При наявності дешевої нафти використання дорого газу, який доставляли з далеких країв, було неефективно. Проте ріст цін на нафту виправдовував великі інвестиції капіталу в транспортування газу і суттєво підвищував економічну ефективність СПГ-проектів, чим самим сприяючи залученню на енергетичний ринок Європи природного газу з Північної Африки і СРСР [8, с. 43-44]. Розпочався стрімкий ріст газового ринку – в період 1978-1998 рр. частка нафти в енергоспоживанні регіону спала з 56% до 45%, в той час як частка природного газу зросла з 14% до 22% (в більшій мірі за рахунок імпорту з Нідерландів, Норвегії, СРСР і Алжиру). Для забезпечення такого зростання газоспоживання знадобився швидкий розвиток європейської транспортної інфраструктури [9, с. 14].

Окрім цих міжнаціональних газових ринків необхідно відмітити розвиток Єдиної системи газопостачання колишнього СРСР. Газова галузь СРСР стала одним з піонерів цього етапу, створивши потужні систему експортних газопроводів в країни Європи.

Таким чином, до 80-90-м рр. XX ст. за рахунок активного розширення національних газотранспортних систем відбулося формування регіональних ринків газу. Поряд з Північноамериканським ринком газу і Єдиною системою газопостачання СРСР сформувався Європейський ринок і Азійсько-тихоокеанський ринок скрапленого газу.

Висновки. Аналіз описаних етапів розвитку еволюції ринків газу дозволяє говорити про наявність наступних тенденцій еволюції галузі, пов’язаних з:

– територіальним розширенням ринків і інтеграцією газотранспортних систем;

– збільшення кількості виробників на ринку в міру його розширення і посилення конкуренції. При цьому відбувається не тільки посилення конкуренції між зростаючою кількістю споживачів, але і між газом і альтернативними видами палива;

– досліджений історичний контекст розвитку газової галузі та фактори, що обумовлювали становлення сучасних ринків газу в світі.

Аналіз еволюції розвитку світової газової галузі дозволяє виявити основні базисні чинники, що визнають характер функціонування ринків газу в світі та пояснюють передумови, що спричинили до формування сучасних моделей енергетичних ринків. Дані результати дозволяють краще зрозуміти характер українських реформ газової галузі в контексті інтеграції українського ринку природного газу до європейського та світового ринків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Природній газ / Под ре. Р.Л. Басби, пер. с англ. – М.: ЗАО «Олимп-Бизнес»б 2003. – 240 с.
2. Крюков В.А., Севастьянова А.Е., Токарев А.Н., Шмат В.В. Эволюционный подход к формированию системы государственного регулирования нефтегазового сектора экономики. – Новосибирск: ИЭиЩПП СО РАН, 2002. – 146с.
3. Единая система газоснабженя. Проблемы перехода к рынку/ Под ред. Ю.И. Боксермана, В.А. Смирнова. – М.: ИНЭИ РАН, 1993. – 224 с.
4. A New Vision For Natural Gas Regulation/Interstate Natural Gas Association of America. – Washington, D.C.: Interstate Natural Gas Association of America, 2000. – 9 p.
5. Juris A. Development of Competitive Natural Gas Markets in the United States//Public Policy of the Private Sector. The Word Bank Group. – 1998. – Note No. 141. – 8 p
6. Trevor I. Williams A History of the British Gas Industry. Oxford University Press. 1999. – 336 p.
7. Running Short of Gas. The Outlook for UK and Irish Gas Markets. – Wood Mackenzie, 2001 – 201 p.
8. Yergin D., Stoppard M. Next Prize // Foreign Affairs. 2003. – November Issue. – P. 43-44
9. Chalabi F.J. The Impact of Oil Prices on Natural Gas Supply and Demand Balance. – London: Centre for Global Energy Studies, 1999. – 14 p.

Наукове видання

НАУКОВІ ЗАПИСКИ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ЗБІРНИК

Видається з 2004 року

Випуск 22

Частина ІІ

Видання та друк – Видавничий дім «Гельветика»
73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105.
Телефон: +38 0552 399580
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.
Підписано до друку 05.05.2014 р. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Ум.-друк. арк. 39,53. Тираж 100. Замовлення № 0505-14.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.